

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Центр досліджень прав людини
Юридична клініка
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Житомирський національний агроекологічний університет**

ЛІТОПИСЕЦЬ

Випуск 12

м. Житомир,
24–25 листопада 2016 р.

Матеріали
науково-практичної конференції

Житомир – 2017

УДК 34
ББК 67.0

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 11 від 31 березня 2017 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ляшенко Р. Д., кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету.

Попова О. Г., суддя Житомирського окружного адміністративного суду.

Венгерська В. О., доктор історичних наук, доцент, завідувачка кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Літописець. Випуск 12: Збірник тез за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції» (м. Житомир, 24–25 листопада 2016 року). – Житомир: ФО-П Левковець Н. М., 2017. – 186 с.

Адреса організаційного комітету:

10014, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40.

Ел. пошта: spec.istor@gmail.com

www.zu.edu.ua

У збірнику представлені тези доповідей, які були оприлюднені на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини: історичний вимір і сучасні тенденції», що відбулася у Житомирському державному університеті імені Івана Франка 24–25 листопада 2016 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: «Права людини в процесі українського державотворення», «Конституційний статус людини і громадянина: проблеми захисту», «Причини корупції в Україні, шляхи її подолання», «Політична корупція в сучасній Україні», «Козацтво як правовий фактор українського державотворення», «Права жінок та шляхи їх забезпечення».

Розрахована на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, всіх, хто цікавиться проблемами прав людини.

Друкується в авторській редакції

© Колектив авторів, 2017

© Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

Бондарчук Н. В. Проблеми правового регулювання юридичної відповідальності за земельні правопорушення	5
Рудницька О. П. Проблеми проведення реформи місцевого самоврядування в Україні	6
Маркевич О. В. Правовий статус предводителя дворянства в Російській імперії	10
Бучинська Т. В. Міжнародно-правові принципи в системі українського законодавства	15
Черниш Р. Ф. Забезпечення інформаційної безпеки держави, як одна із складових перемоги у «гібридній війні»	22
Магась-Демидас Ю. І. Правовий статус Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти	24
Василенко Л. П. Правове регулювання фріланс-послуг	27
Панченко В. С. Жінка на службі в установах мирової юстиції Волинської губернії (II пол. XIX – початок XX ст.)	30
Новик М. К. Децентралізація – шлях до правового посилення територіальних громад та їх ефективного господарювання	33
Бучинська А. Й. Роль органів самоорганізації населення в діяльності місцевого самоврядування	36
Новик В. А. Інститут застосування примусових заходів медичного характеру: історія його виникнення та розвитку	38
Глушковецький А. Л. Основні етапи першодумського виборчого законодавства	44
Солом'янчук Д. М. Інститут шлюбного договору в Італії	51
Бодашевська Г. П. Основи правового регулювання космічної діяльності в Україні	53
Сита В. С. Окремі аспекти правового режиму майна подружжя	56
Катрич-Домалевська Л. О. «Корупція»: наукове розуміння поняття	59
Корчинський К. О. Внесок Дмитра Дорошенка у розвиток української історіографії	62
Стецюк В. Б. Проблема прав людини у «земському меморандумі» 1919 р.	65
Малець А. П. Права власності на ліси в Україні	68
Шлянін В. В. Нормативне закріплення принципу права нації на самовизначення	70
Стужук І. О. Правові засади створення індустріального парку в місті Житомирі	72
Бурмич Д. О. Проект Закону України «Про ринок земель»	75
Главацький Р. О. Основні види злочинів міжнародного характеру	78
Хмельницька О. Б. Особливості врегулювання оренди земельних часток (паїв)	80
Устименко В. І. Досвід і практика приватної власності на ліси в світі	84
Нікітченко А. М. «Права, за якими судиться малоросійський народ» та їх місце в розвитку української правової думки	86
Мамчур С. М. Конституційне закріплення адвокатської монополії	89
Невмержицька В. А. Становлення виборчих прав жінок в США	91
Дерещук Б. С. Терористичний акт: кримінально-правове регулювання міжнародним та зарубіжним законодавством	93
Степанчук О. В. Правові основи усиновлення у Франції та Німеччині	95
Сінельникова О. В. Шлюбний договір: українське та міжнародне законодавство	97

Христосова Д. М. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи	99
Самусь І. І. Американська правова система в умовах сьогодення	102
Груцик А. А. Умови звільнення від покарання та його відбування	105
Горкуша М. Ф. Злочини проти основ національної безпеки України	108
Самборська Ю. М. Адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів	111
Галіцька І. Л. Відстоювання волинською шляхтою станових прав у першій третині XIX століття	114
Ткачук О. М. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх	117
Морару Д. С. Походження та особливості мусульманської правової системи	119
Пухальський А. Е. Легалізація зброї в Україні	122
Чевпотенко А. В. Поширення німецького права в Україні	125
Сагайдак Д. С. Система органів влади за «Конституцією Пилипа Орлика»	128
Франчук М. М. Нормативно-правове забезпечення студентського самоврядування	130
Нижник Н. М. Роль Європейського Омбудсмена в захисті прав людини і громадянина ЄС	133
Довгалюк В. С. Поняття «місцеве самоврядування» в ракурсі теорій походження про місцеве самоврядування	136
Майоров П. В. The Family Jewels: замах на Фіделя Кастро	138
Сагайдак Д. С. Статус жінки в Західній Європі за середньовічними джерелами	141
Франчук М. М. Інститут усиновлення в міжнародних правових актах	144
Хомік Ю. О. Правове регулювання соціального захисту дітей та молоді в Україні	146
Назаревич Ю. С. Законодавча діяльність в Речі Посполитій	149
Козак К. І. Характеристика вбивств через необережність	151
Кудра А. В. Професіограма слідчого	153
Зоріна А. С. Діяльність римських юристів як родоначальників юридичної теорії та практики	155
Марчук Б. І. Прокурорська діяльність та вимоги до прокурора	158
Кручко А. С. Професіограма судді	160
Ілюченко А. С. Вимоги норм правової естетики до зовнішнього вигляду юриста	163
Дерманська О. В. Правила притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності	166
Назарчук М. С. Проблеми правового регулювання інституту політичного притулку та екстрадиції у сучасному суспільстві	169
Джура П. В. Утвердження адвокатури на терені української національної держави (IX–XVIII ст).	172
Лівончик Ю. А. Соціальні права людини і громадянина та їх закріплення в зарубіжних конституціях	175
Бондаренко П. А. Правовий режим біженців у зарубіжних країнах	178
Кудринський А. В. Адміністративна реформа в Японії	180
Ліпченко А. А. Адміністративні реформи Китайської Народної Республіки	183

Бондарчук Наталія Валеріївна
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Специфіка земельних правовідносин в умовах завершення земельної реформи в Україні

В умовах завершення земельної реформи в нашій державі земельні правовідносини оновлюються та набувають специфічних ознак. Це стосується як їх суб'єктно-об'єктного складу, так і підстав виникнення та змісту.

В даний період з'являються нові об'єкти земельних правовідносин. До них, зокрема, можна віднести земельні ділянки індустриальних парків, що мають свій специфічний правовий режим. В Україні процес створення індустриальних парків започатковано з прийняттям у 2006 р. Концепції створення індустриальних (промислових) парків в Україні та подальшим прийняттям в 2012 р. Закону України «Про індустриальні парки». Для надання державної підтримки функціонування індустриальних парків в Україні створено Реєстр індустриальних (промислових) парків, до якого за заявою ініціаторів створення включаються індустриальні парки. Відповідно до даних зазначеного Реєстру станом на 26 грудня 2016 р. в Україні налічується 15 індустриальних парків.

Слушною є думка П. Ф. Кулинича щодо віднесення до об'єктів земельних правовідносин властивостей земель, що відображають їх якісні характеристики. Крім того, вчений виділяє такі групи об'єктів правовідносин щодо охорони і використання сільськогосподарських земель: 1) об'єкти правової охорони земель сільськогосподарського призначення, які характеризують їх кількість (площа); 2) об'єкти, які характеризують якість сільськогосподарських угідь (грунтовий покрив, родючість); 3) об'єкти, які характеризують екологічну безпеку сільськогосподарського землекористування (земельні ділянки, зайняті полезахисними лісосмугами та іншими захисними лісовими насадженнями, агроландшафти); 4) об'єкти, які характеризують якість сільськогосподарської продукції сільськогосподарські угіддя, на яких вирощується органічна продукція); 5) об'єкти, які характеризують розвиток науково-технічного прогресу в землеробстві (дослідні поля) [1].

Сьогодні з'являються і нові суб'єкти земельних правовідносин, правовий статус яких має бути належним чином врегульовано. Зокрема, до них відносяться внутрішньо переміщені особи та об'єднання співвласників багатоквартирних будинків. Крім того, реформується система судово та правоохоронних органів, що, безумовно, впливає на розвиток земельних відносин. Щодо реформування судової системи, то вважаємо за доцільне ввести якщо не спеціалізовані суди по розгляду земельних спорів, то принаймні запровадити відповідну спеціалізацію суддів. Проте, на нашу думку, сьогодні не належним чином організовано систему контролю за використанням та охороною земель.

Сьогодні поряд з юридичними фактами та складами як підставами виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин досліджуються великі фактичні системи. Йдеться про фактичну індивідуальну обстановку, що характерна для певного випадку правового регулювання. Це ситуація, що визначає необхідність правомірної поведінки; заборона певних дій; дозвіл особам вирішувати певні питання договірним шляхом; ситуація, що тягне за собою

адміністративну підлеглість. Велика фактична система – це принципово новий об’єкт дослідження в теорії юридичних фактів. Такі дослідження дають можливість зрозуміти нові системні властивості закріплених нормами різних галузей права правомірних дій і подій, зрозуміти глибинні закономірності їх спотворення та відступу низки осіб від правомірної поведінки. Мається на увазі система юридичних фактів та умов їх реалізації, що передбачені різними нормами земельного, екологічного, цивільного та інших галузей права [2].

Реформування земельних відносин призводить до виникнення їх нових різновидів, зокрема ринкових та консолідаційних. Внаслідок земельної реформи відбулася надмірна парцеляція земель сільськогосподарського призначення, що досить ускладнює процес їх ефективного використання. Тому надзвичайно актуальним та важливим сьогодні є консолідація земель. Консолідація земель сільськогосподарського призначення – комплекс узгоджених організаційних, правових, землепорядних та інших заходів, що полягає в економічно обґрунтованому об’єднанні земельних ділянок сільськогосподарського призначення у масиви земель сільськогосподарського призначення, місце розташування, розміри, конфігурація та склад яких забезпечують ефективне землекористування [3].

Отже, земельні правовідносини в Україні реформуються, оновлюється та розширюється їх склад та зміст. Проте лише зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення виведе земельні правовідносини нашої держави на якісно новий рівень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кулинич П. Ф. Об’єкти земельних правовідносин в Україні: теоретичний аспект // Право України. – 2014. – № 5. – С. 142–155.
2. Чаркин С. А. Юридические факты как основания возникновения, изменения и прекращения земельных правоотношений // Пробелы в российском законодательстве. – 2011. – № 6. – С. 45–49.
3. Про обіг земель сільськогосподарського призначення: проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60724

Рудницька Ольга Павлівна

кандидат юридичних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Місце міжнародних договорів в системі права Європейського Союзу

Законодавство Європейського Союзу (далі – ЄС) є загальним правовим стандартом для всіх країн, які входять до його складу. Необхідною умовою для вступу до ЄС є відповідність законодавства країни-кандидата Копенгагенським критеріям. На сьогоднішній день Україна створила реальні передумови європейської інтеграції, що має відбуватися з урахуванням світових стандартів та встановлених ЄС критеріїв. Важливим кроком на шляху євроінтеграції стало підписання у 2014 р. Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом

[1], яка передбачає чіткі зобов'язання з гармонізації законодавства України до законодавства ЄС на основі демократії, верховенства права.

Право Європейського Союзу є за своєю природою унікальним. По-перше, своєрідність європейських джерел відрізняє його як від міжнародного права, так і від національного права держав-членів. По-друге, право ЄС має власну систему джерел, що пов'язано з особливими політико-правовими відносинами Співтовариства. Необхідно розглянути питання співвідношення права ЄС і міжнародного права, що засноване на тих же засадах, що і співвідношення національного права з міжнародним, тобто це перевага міжнародного права над правом ЄС. Проте, особливістю такого пріоритету є те, що застосування міжнародного права та формування права Союзу відбувається з урахуванням інтересів держав-членів.

Україна визнала пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права ще до проголошення своєї незалежності, що визначено у аб. 3 розділу X Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Законом України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 р. (втратив чинність 29 червня 2004 р.) встановлювалось, що укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства та застосовуються у порядку, передбаченому для норм українського законодавства.

У свою чергу ст. 9 Конституції України встановлено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [2]. Дана норма хоч і надає вищезазначеним договорам статусу норм українського законодавства, однак при цьому вказане положення статті Основного закону не закріплює пріоритету норм міжнародних договорів над нормами українського права.

Важливо звернути увагу на те, що чинне законодавство України має суттєві розбіжності з статтею 9 Конституції. Так, ч. 2 ст. 10 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. [3], ст. 8–1 КЗпП України від 10 грудня 1971 р. [4], статтею 2 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. [5] визначено, що якщо міжнародним договором (угодою), учасником (стороною) якої є Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у національному законодавстві, застосовуються правила міжнародних договорів (угод).

Вказані нормативно-правові акти мають відповідати Конституції України і не можуть їй суперечити. Усунення цієї розбіжності можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

Право ЄС виникло із загальних принципів та норм міжнародного права. Міжнародні угоди ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права є самостійним джерелом права ЄС і формують основу зовнішніх зносин Євросоюзу. Це підтверджує і практика Європейського Суду щодо випадків, коли в праві Союзу відсутні певні норми, А, отже, виникає необхідність застосування загальних принципів і норм міжнародного права. Так, ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН визначено, що останній при вирішенні спорів на основі міжнародного права, застосовує такі види його норм: а) конвенції як загальні, так і спеціальні; б) звичаєве право; в) загальні принципи міжнародного права; г) судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів [6].

Статтею 199 Договору про функціонування Європейського Союзу від 25 березня 1957 р. (Косолідована версія) [7] передбачено право Союзу укладати

міжнародні угоди з третіми країнами або міжнародними організаціями, які є обов'язковими для установ та держав-членів. Даною статтею також встановлено право країн-членів укладати міжнародні договори, при умові, що така угода не нанесе шкоди повноваженням як Союзу, так і його угодам стосовно економічної та валютної сфер. Отже, ЄС, як суб'єкт міждержавних відносин, має право укладати угоди та договори з: а) державами, які не є його членами; б) групами держав, які не є його членами; в) іншими міжнародними організаціями. Будь-які з цих міжнародних угод (договорів) мають однакову юридичну силу, а отже, не можуть мати додаткових пільг чи переваг, умов, що обмежують права. Головна особливість міжнародних угод та договорів, що укладаються Євросоюзом з третіми країнами або міжнародними організаціями, полягає в тому, що норми цих актів не повинні суперечити установчим договорам. Вони публікуються як додаток до актів (регламентів), за допомогою яких вони ухвалюються Радою.

Міжнародні угоди та договори як джерела права ЄС за формою і змістом є нормативно-правовими договорами. Зазначені акти від імені держав-членів може укладати як Союз, так і кожна з цих держав самостійно. Найбільш типовими у договірній практиці ЄС є «змішані угоди». Під такими угодами розуміється двосторонній договір, що укладається між ЄС та його однією чи кількома державами-членами, з одного боку, та третьою державою чи групами держав (міжнародною організацією чи міжнародними організаціями), з іншого боку. Такі угоди повинні спочатку бути ратифіковані всіма державами-членами ЄС, а потім затверджуються його інституціями. До зазначених угод належить і Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2014 р. Офіційна назва цього договору – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Сторонами договору є ЄС, 27 країн-членів ЄС та Україна. Ратифікована дана Угода Європейським Парламентом, Верховною Радою України та 26 державами-членами. Отже, такий тип угод є джерелом права як ЄС, так і міжнародного публічного права, права кожної з країн-членів та права третьої держави.

Залежно від процедури укладання таких договорів, а також їх суб'єктного складу, зазначені джерела права можуть носити як наднаціональний, так і внутрішньодержавний характер. Міжнародні договори, укладені з третіми державами окремою країною-членом, не є джерелом права ЄС, а є частиною національного права цієї країни. Винятком з цього правила є деякі з вказаних договорів, що були визнані джерелами європейського права, оскільки вони врегульовують питання, які за засновницькими договорами Спільноти пізніше були включені до компетенції Союзу. Доцільно зауважити, що невід'ємною умовою такого визнання є рішення Європейського Суду про обов'язковість конкретного договору для ЄС. Таким прикладом є Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1947 р. (ГАТТ), чинна з 1948 р.) тощо.

Крім того, ст. 103 Статуту ООН встановлено, що у разі, коли зобов'язання Членів Організації за вказаним Статутом суперечать їх зобов'язанням за якою-небудь іншою міжнародною угодою, переважну силу мають зобов'язання саме за зазначеним Статутом. Тому держави – члени ЄС не можуть уникнути виконання своїх зобов'язань за Статутом ООН, посилаючись при цьому на положення засновницьких договорів Співтовариства.

Важливо враховувати, що виключні повноваження з укладення міжнародних договорів ЄС має у разі необхідності надання Союзу можливості здійснювати свої внутрішні повноваження, а також якщо їх укладання може вплинути на спільні правила або змінити їхній обсяг (ст. 3 ДФЄС).

Міжнародні нормативно-правові акти умовно можна поділити на світові або універсальні та регіональні. Джерела універсального міжнародного права безпосередньо впливають на нормотворчу діяльність інститутів ЄС, оскільки дані норми встановлюють світові стандарти. Особливе значення для регулювання трудових та соціальних відносин мають такі акти ООН, як Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р., а також документи Міжнародної організації праці (далі – МОП).

Важливий вплив на розвиток трудового та соціального законодавства України має врегулювання відносин у сфері праці та соціального захисту міжнародними нормами. Дані норми можуть мати як пряме застосування після їх ратифікації, так і включатися до текстів українського законодавства. Так, окремі положення Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. прямо відтворені в тексті Конституції України, зокрема, закріплене в ч. 1 ст. 43 Основного закону право на працю сформульоване відповідно до ст. 23 Декларації (кожен має «можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується»). Стаття 44 Конституції України встановлює право працюючих на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Дана норма відповідає ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Основний закон посилює конституційні гарантії соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина, а також встановлює умови їх реалізації. Конституцією закріплено право на відпочинок, право на належні, безпечні й здорові умови праці, право на соціальний захист у разі безробіття, право на заробітну плату не нижчу від визначеної законом, захист від незаконного звільнення тощо.

Право Європейського Союзу є унікальним та включає велику кількість різноманітних за своїм характером джерел, зокрема, міжнародно-правових. З огляду на євроінтеграційну політику України, дані норми мають значний вплив на законодавство нашої держави. Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС такий вплив лише буде зростати. Передові норми мають бути впроваджені у правову систему України та стати невід'ємною частиною національного законодавства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Конституція України від 28 червня 1996р. // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

4. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

5. Про вищу освіту: Закону України від 1 липня 2014 р. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

6. Статут Міжнародного Суду ООН від 26 червня 1945 р. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010

7. Договір про функціонування Європейського Союзу від 25 березні 1957 р. (Косолідована версія) Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b06

Маркевич Оксана Валентинівна
кандидат історичних наук, старший викладач
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Правовий статус предводителя дворянства в Російській імперії

Розвиток державного управління виходить із потреб забезпечення належного існування держави і суспільства. Для цього створюються нові, або реформуються вже існуючі владні інституції. Найяскравіше ці процеси простежуються під час розгляду історії державного управління, бо саме історична наука може вказати на передумови, еволюцію повноважень, а також уроки та значення запровадження тих чи інших органів влади для сучасного розвитку суспільства і держави. Завдання цієї розвідки полягає у висвітленні правового статусу предводителя дворянства від часу створення цієї інституції як однієї з ланок у владній структурі Російської імперії і до 60-х рр. XIX ст., коли відбулися значні державні перетворення, які торкнулися цієї посади-установи.

Зацікавлення сучасною історичною наукою статусом предводителя дворянства зумовлено її особливим становищем [1; 4]. Це була перша з російських дворянських інститутів корпоративного самоуправління. Запровадження її відповідало державним потребам: розбудови ланки, яка б з'єднувала інтереси дворянства з державними. Імператорським указом від 14 грудня 1766 р. вперше започатковувалась посада предводителя з тимчасовим статусом через необхідність організувати дворянство для виборів депутатів до Законодавчої комісії і для складання наказів. Предводителів обирали з представників привілейованого стану строком на два роки. До них висувалися майнові та вікові вимоги: власність у повіті, від якого делегувався, а також на час виборів йому мало виповнитись 30 років. Що ж до військових заслуг, чинів та титулів, то допоки влада не надавала цьому пріоритетного значення, виділяючи їх з статусом «почтенный» [6, с. 1096-1098]. Предводитель дворянства головував на дворянських виборах, в тому числі вибирав інших депутатів у комісію.

Можна стверджувати, що запровадження цієї посади виправдало очікування державної влади, бо по закінченню дворічного терміну повноваження були

продовжені, а 1771 р. вийшов указ, за яким предводители в повітах переобиралися дворянством на постійній основі [10, с. 315]. Остаточне оформлення цієї владної інституції відбулося за Катерини II в «Установах для управління губерніями» та «Жалуваній грамоті дворянству». Перший акт визначав повноваження повітових предводителів [17], а другий – завершив період становлення дворянських органів влади в губерніях та запроваджував посаду губернського предводителя дворянства [3]. Таким чином у кожному повіті встановлювалася посада предводителя, а на дворянських зібраннях губернії з числа повітових дворянство обирало двох кандидатів на посаду губернського предводителя і повідомляло про свій вибір губернатора, який остаточно затверджував одного з них на власний розсуд. Губернський предводитель перебував у 5 класі Табелі про ранги і ними ж визначалися всі переваги по вибраній посаді [13, с. 349].

Для предводителів був визначений трирічний термін каденції. Право бути обраним надавалось лише спадковим дворянам не молодше 25 років, які одержували щорічний прибуток 100 руб. Не меншого значення влада приділяла і особистим якостям, як чесність, порядність, гідність, авторитет тощо. Сучасні українські дослідники Остап Горобець, Лілія Циганенко вважають, що запровадження губернського устрою та інституту предводителів дворянства засвідчило готовність російського уряду перекласти частину повноважень на місцевий дворянський корпус [2; 18]. Як наслідок, впродовж першої половини XIX ст. вийшла ціла низка законодавчих актів, які регулювали коло повноважень предводителів дворянства, ієрархію взаємовідносин з губернською та центральною владою, а також між собою, тобто розмежування сфер впливу губернського та повітових предводителів.

Повноваження предводителів умовно можна поділити на дві категорії. До першої віднесемо виключні повноваження як представників інтересів привілейованого стану; друга – пов'язана з виконанням обов'язків по губернському урядуванні. Як захисники дворянських інтересів перед органами державної влади, предводители проводили збори і вибори, розпоряджались коштами зібрання, брали участь у складанні родовідних книг, встановлювали опіку над маєтками неповнолітніх тощо. Варто відзначити, що виконання такого завдання як проведення виборів покладалось виключно на предводителя. Губернатор не мав права навіть бути присутнім на зібраннях, він лише переглядав списки кандидатів і остаточно затверджував вибраних посадовців. Олександр I визначив «особливим обов'язком» повітових предводителів, губерній приєднаних від Польщі, належне ведення шнурових книг. Всі зміни пов'язані з купівлею-продажем маєтків, а отже збільшенням-зменшенням кількості поміщиків того чи іншого повіту мали детально і вчасно відображатись, за що той відповідав особисто [14, с. 884].

Однак набагато більше тих функцій, які виконували предводители спільно, або під керівництвом начальника губернії. Спочатку цього вимагали лише прийняття особливих заходів для запровадження карантинних зон під час поширення заразних хвороб, визначення шляхів для їх об'їзду тощо. Згодом було вказано на участь предводителів у рекрутських наборах, а також нагляд за виконанням земських повинностей. Предводители спільно з начальниками губерній та віце-губернаторами обраховували статті витрат на земські повинності, такі як утримання пошти, казарм, їх утеплення, освітлення тощо [16, с. 1012]. Торги на

виконання земських повинностей відбувалися в казенній палаті в присутності губернатора та предводителя дворянства [16, с. 1013]. Протягом XIX ст. губернський предводитель входив до складу найавторитетніших губернських державних організацій, зокрема губернських відділів у земських, міських, військових справах, губернського лісоохоронного комітету, губернської оцінювальної комісії тощо [18]. Коли Олександр I 1801 р. видав указ про відновлення ліквідованих Павлом I п'яти губерній, то обов'язок щодо межування земель було покладено на предводителів [2, с. 52].

Список обов'язків 16 грудня 1839 р. доповнився і участю при оцінюванні збитків завданих військами [12, с. 937]. Особливо гостро це питання стояло в губерніях Правобережної України, де постійно перебували військові внаслідок напруженої політичної ситуації, нелояльності місцевої шляхти тощо.

Згодом верховна влада взялася за оформлення взаємовідносин між губернатором та предводителями дворянства. Вперше указом від 28 липня 1797 р. наказувалась повідомляти губернатору в разі від'їзду предводителя [5, с. 662]. Додатково відзначалося, що останні мають право відлучатись у власних справах з доручених їм повітів, не потребуючи дозволу начальника губернії, а лише повідомляючи його. Остаточну крапку в цьому питанні поставив указ від 31 березня 1825 р., за яким діловодство між предводителями і губернатором проводилося за аналогією, яка існувала між Міністерством внутрішніх справ і підконтрольними йому відомствами [11, с. 53]. Покарання за неналежне виконання предводителями своїх повноважень у вигляді пені або арешту мав право призначати лише Сенат.

Окремо регулювались взаємовідносини між повітовими і губернським предводителями дворянства. Оскільки вони обиралися представниками одного стану, мали однаковий статус, то і про підпорядкування одне одному не могло бути і мови. Тож указами від 31 жовтня 1824 р. відзначалось, що губернський і повітові предводителі рівні у своєму статусі [15, с. 579]. Губернський не мав права наказувати повітовим предводителям або надсилати розпорядження, не був уповноважений вимагати звітів, рапортів, пояснень, але якщо йшлося про отримання інформації про пересування чи відомості з життя місцевого дворянства, то останні мали у короткі терміни надати всі необхідні дані.

Губернські предводителі не могли атестувати повітових, робити записи в їх формулярах, збирати скарги на них місцевого дворянства тощо [9, с. 400]. Верховна влада чітко розділила обов'язки: повітові предводителі керували справами повіту, не підпорядковувались губернському, атестувалися губернатором. Губернські предводителі очолювали дворянські опіки, контролювали хід рекрутських наборів, атестували депутатів дворянства та чиновників канцелярії дворянських депутатських зібрань. Згодом верховна влада розширила коло осіб, які могли зайняти посаду губернського предводителя. Їх обирали не лише з повітових по закінченню трирічного терміну виконання обов'язків, а також з попечителів гімназій, голів губернських палат і совісних судів [7, с. 840].

Особливістю предводительської посади було відсутність жалування, незважаючи на всю складність і відповідальність роботи. Тому обиралися лише найзаможніші представники, які і так мали засоби для існування, а єдина для них визначена винагорода – це престиж посади на противагу платній службі, її

почесність. Предводителям жалувались чини та ордени. Губернські предводителі, які прослужили два терміни затверджувались в чині статського радника, три терміни – дійсного статського радника, що відповідало військовому чину генерал-майора [18]. Більшість предводителів дворянства до їх обрання були людьми відомими, авторитетними і заможними. 25 лютого 1842 р. вийшов указ про заборону предводителям займатися відкупам. Якщо дворянин утримував відкупи, він не міг балотуватися на означену посаду. Таким чином влада намагалася мінімізувати корупційні ризики при виконанні цієї діяльності [8, с. 143–144].

Отже, верховна влада Російської імперії наприкінці XVIII ст. взялася за державні перетворення, які пов'язувала з формуванням станового дворянського самоврядування. Було створено державну інституцію предводителя дворянства, як виразника інтересів привілейованого стану і, водночас, губернського урядовця. У повітах запроваджувалися повітові предводителі, з числа яких обирався губернський. Характер їх взаємовідносин не зводився до підпорядкування, оскільки вони обиралися одним станом, з однаковими привілеями, а наголошувалося на їх співпраці. Дещо по-іншому складалася ієрархія взаємин з губернатором. Обов'язки по забезпеченню ключових управлінських питань вони виконували спільно, але під зверхністю начальника губернії. Окремо визначались здібності, моральні якості, якими мали володіти предводителі, а щоб не допустити обіймання посади «за вигоду», вона залишалась безоплатною. З іншої сторони державна скарбниця відчутно економила, відчужуючи від державних, проблеми дворянської корпоративної організації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Барвінок О. Функціонування станових інституцій дворянства Південно-Західних губерній Російської імперії в кінці XIX – на початку XX ст. / О. Барвінок // Київські історичні студії. – 2016. – № 2. – С. 125–133.
2. Горобець О. Інститут предводителя дворянства в структурі місцевого управління першої половини XIX ст.: правовий статус та його реалізація (на матеріалах Київської губернії) / О. Горобець // Український історичний збірник. – 2012. – Вип. 15. – С. 50–58.
3. Грамота на права, вольности и преимущества благородного Российского дворянства. 1785. Апреля 21 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXII. – №16 187.
4. Казначеева Л.М. Волинське дворянське зібрання (1796–1917): функції, структура, участь у системі органів влади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Л. М. Казначеева. – К., 2008. – 17 с.
5. Об отлучках предводителей дворянства от должностей их с ведома губернаторов. Именной, объявленный Сенату. 1797. Июля 28 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXIV. – №18 062.
6. Об учреждении в Москве Комиссии для сочинения проекта нового уложения, и о выборе в оную Депутатов. 1766. Декабря 14 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XVII. – №12 801.

7. О выборах губернских предводителей дворянства. Высочайше утвержденное мнение Государственного совета. 1837. Ноября 3 // ПСЗ РИ. Собрание второе. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1838. – Т. XII. – № 10 655.

8. О воспрещении предводителям дворянства быть откупщиками в своей губернии. Высочайше утвержденное мнение Государственного Совета, опубликованное 20 Марта. 1842. Февраля 25 // ПСЗ РИ. Собрание второе. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1843. – Т. XVII. – № 15 335.

9. О запрещении губернским предводителям дворянства принимать жалобы от дворян друг на друга. Сенатский. 1825. Июня 28. // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXX. – № 23 128.

10. О избрании дворянских предводителей и городских голов по прошествии двух годичного строка, без особенного о том указа. Именной, данный Сенату. 1771. Сентября 25 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XIX. – №13 661.

11. О образе сношений между начальниками губерний, предводителями и маршалами. Именной, объявленный МВД предводителям дворянства. 1825. Марта 31 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXX. – №22 935 а.

12. О назначении уездных предводителей Дворянства для бытности при оценке убытков, наносимых обывателям войсками во время производимых ими маневров. 1839. Декабря 16 // ПСЗ РИ. Собрание второе. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1840. – Т. XII. – № 12 990.

13. О считании губернских предводителей дворянства в 5 классе, пока в сей должности пребывают. 1818. Июля 19 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXXV. – № 27421.

14. О порядке дворянских выборов в губерниях от Польши присоединенных. 1805. Марта 3 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXVIII. – № 21646.

15. О формах, которыми должны руководствоваться губернский и уездные предводители и маршалы дворянства в сношениях между собою. 1824. Октября 31 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. LIX. – № 30 104.

16. Предварительное положение о земских повинностях. 1805. Мая 2 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XXVIII. – № 21 737.

17. Учреждение для управления губерний Всероссийской империи. 1775. Ноября 7 // ПСЗ РИ. Собрание первое. – СПб.: тип. II Отделения собственной Е. И. В. канцелярии, 1830. – Т. XX. – № 14 392. – С. 229–304.

18. Циганенко Л. Предводители дворянства південноукраїнських губерній Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.) / Л. Циганенко [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-3/11_tciganenko.pdf

Бучинська Тетяна Володимирівна
заступник начальника Управління реєстрації
нормативно-правових актів, правової роботи
та правової освіти Головного територіального
управління юстиції в Житомирській області

Міжнародно-правові принципи в системі українського законодавства

У всіх сферах діяльності держави та її органів завжди лежать певні принципи. Ще у Древньому Римі існувала сентенція «Принципи є найважливіша частина всього». Принципи є відправними положеннями про тлумаченні норм права, які слугують орієнтиром у нормотворчій діяльності.

Основні принципи міжнародного публічного права це юридично закріплені початки міжнародного публічного права. Вони являють собою найбільше загальне вираження і практику поведінки, яка встановилася, і взаємодії суб'єктів міжнародного права на міжнародній арені в рамках міжнародних відносин.

Основні принципи міжнародного права закріплені в Статуті ООН (преамбула, статті 1 і 2). Розширювальне тлумачення основних принципів дається в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, прийнятій на XXV сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1970 р. У Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ), підписаному в Гельсінкі 1 серпня 1975 р. главами 33 європейських держав, керівниками США і Канади, міститься Декларація принципів, якими держави-учасниці будуть керуватися у взаємних відносинах[11, с. 89].

Принципи міжнародного публічного права виконують одночасно дві функції:

1) сприяють стабілізації всього комплексу міжнародних відносин, обмежуючи їх певними нормативними рамками;

2) закріплюють усе нове, що з'являється в практиці суб'єктів міжнародного права в рамках міжнародних відносин, і в такий спосіб сприяють їхньому розвитку.

До загальних принципів міжнародного публічного права належать принципи: принцип суверенної рівності держав (знайшов відображення у статті 1 Конституції України: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава»); принцип незастосування сили або загрози силою; принцип територіальної цілісності держав; принцип непорушності державних кордонів (стаття 2 Конституції України «Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою»); принцип мирного вирішення міжнародних спорів; принцип невтручання у внутрішні справи; принцип загальної поваги прав людини (стаття 3 Конституції України «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»); принцип самовизначення народів і націй; принцип співробітництва; принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань.

Стаття 18 Конституції України закріплює, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримки мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права».

Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1968 р. кожен чинний договір обов'язковий для його учасників і повинний ними сумлінно виконуватися [4, с. 26]. Більш того, учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права в якості виправдання для невиконання ним договору.

Так, відповідно до Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. кожна держава зобов'язана сумлінно виконувати зобов'язання, прийняті нею відповідно до Статуту ООН,

Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань поширюється тільки на дійсні угоди. Це значить, що цей принцип застосовується тільки до міжнародних договорів, укладених добровільно і на основі рівноправності.

У якості самостійного принцип поваги прав людини був сформульований у Заключному акті НБСЄ 1975 р. У аналізованій галузі ухвалений ряд найважливіших актів, до яких відносяться: Загальна декларація прав людини 1948 р. і два Пакти про права людини 1966 р., один – про цивільні і політичні права, інший – про економічні, соціальні і культурні права. Був укладений ряд Конвенцій, з конкретних аспектів: про попередження злочину геноциду і покарання за нього (1948 р.), про ліквідацію усіх форм расової дискримінації (1966 р.), про ліквідацію усіх форм дискримінації у відношенні жінок (1979 р.), про права дитини (1989 р.) та ін. Затвердження в міжнародному праві принципу поваги прав людини вносить зміни в саму концепцію сучасного міжнародного права.

Відношення держави до свого населення стає об'єктом уваги міжнародного співтовариства. Держави беруть на себе зобов'язання додержуватися історично досягнутих стандартів прав людини, оскільки від цього залежать і міждержавні відносини. Міжнародне право враховує важливий аспект взаємозв'язку внутрішнього і міжнародного життя держав. У статті 3 Конституції України закріплено, що «права і свободи людини і їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Затвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Кожна держава має суверенну владу видавати норми, що визначають права й обов'язки своїх громадян. Проте реалізація цієї влади повинна відбуватися в рамках міжнародного права. Міжнародний контроль у цій галузі не суперечить принципу невтручання. На відміну від інших принципів міжнародного права, принцип поваги прав людини займає центральне становище й у національному праві.

Аналіз міжнародних актів дозволяє виділити такі основні положення принципу поваги прав людини:

1) визнання гідності, властивої всім членам людської родини, а також їх рівних і невід'ємних прав є основою свободи, справедливості і загального миру;

2) кожна держава зобов'язана сприяти шляхом спільних і самостійних дій загальній повазі і дотриманню прав людини й основних свобод відповідно до Статуту ООН;

3) права людини повинні охоронятися владою закону, що забезпечить національний мир і правопорядок, людина не буде змушена вдаватися в якості останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення;

4) держава зобов'язана шанувати і забезпечувати всім, хто знаходиться в межах її юрисдикції, особам права і свободи, визнані міжнародним правом, без будь-якої різниці, як то: у відношенні раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, станового або іншого становища;

5) кожна людина несе обов'язки стосовно інших людей і того суспільства і держави, до яких вона належить;

6) держава зобов'язана прийняти законодавчі й інші заходи, необхідні для забезпечення міжнародно визнаних прав людини;

7) держава зобов'язана гарантувати будь-якій особі, права якої порушені, ефективні засоби правового захисту;

8) держава зобов'язана забезпечити право людини;

9) знати свої права і поступати відповідно до них.

Відповідно до статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Також у Конвенції закріплено, що кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою. В Україні зазначений принцип реалізовано у Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Необхідним також є проведення аналізу та співвідношення принципів побудови української правової системи у співвідношенні із принципами права Європейського Союзу.

Проблемами принципів права в Україні та в країнах ЄС займалось ряд вчених, зокрема: Грицяк І. А., Горбатенко В. П., Колодій А. М., Кернз В., Скакун О. Ф., Стрельцова О. В., Татам А., Жукевич І. Ф. та ін. [10].

Так, принципи права ЄС – це основні засади цієї правової системи, які визначають зміст правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності Союзу в цілому і його держав-членів.

Принципи права ЄС розділяються на функціональні і загальні. До функціональних принципів відносяться принцип верховенства права ЄС і принцип прямої дії права ЄС:

1) принцип верховенства права ЄС означає пріоритет норм права ЄС над нормами національного законодавства держав-членів, норми національного права держав-членів не повинні суперечити нормам права ЄС;

2) принцип прямої дії права ЄС означає безпосереднє застосування права ЄС на території держав-членів, дія норм права ЄС без якої-небудь трансформації в правопорядок держави-члена. Дані принципи були вироблені практикою Суду шляхом тлумачення установчих документів організації.

До загальних принципів права ЄС належать принцип охорони прав і свобод особистості, принцип правової визначеності, принцип пропорційності, принцип недискримінації, принцип субсидіарності, а також низка процесуальних принципів.

1) принцип субсидіарності – Союз зобов'язаний діяти в межах своїх повноважень для досягнення цілей ЄС, а в сферах де він не наділений компетенцією мають діяти національні органи.

2) принцип пропорційності – засоби, які використовуються органами ЄС не мають виходити за рамки дій, які необхідні для реалізації цілей договору.

Принципи права ЄС встановлюють загальний правовий режим типу європейської інтеграції та її організаційно-правові основи. Вони являють собою, як правило, договірні, багатосторонні, безстрокові, загальнорегулятивні, імперативні норми, що мають вищу юридичну силу.

Що стосується принципу пропорційності, то у найбільш загальному вигляді принцип пропорційності вимагає, щоб захід, який вживається державою, був пропорційним меті цього заходу. Даний загальний принцип права походить з принципу верховенства права та загалом з концепції ліберальної демократичної держави, і спрямований на захист прав та інтересів громадян *vis-à-vis* державної влади, вимагаючи, щоб державне втручання через прийняття та застосування правових актів відповідало своїй меті.

Принцип пропорційності при застосуванні судом стосується, як правило, законодавчих обмежень прав та свобод та має такі складові елементи:

1) визначення наявності чіткого та прямого зв'язку між обмеженням у законі та метою, що переслідується;

2) можливе обмеження має бути найменшим (прав та свобод), тобто суд з'ясовує те, чи існують інші заходи, які є менш обтяжливими для цих прав та свобод;

3) наслідки заходів, які обмежують реалізацію цих прав та свобод, не повинні бути надмірними й мають досягати мети, що переслідується.

Професор Д. Шварц, виходячи з аналізу німецького прецедентного права, визначає такі складові цього принципу: 1) відповідність — державні повноваження повинні реалізовуватися у спосіб, що максимально прилаштований для досягнення цілі, яка передбачається та для досягнення якої це повноваження було надано; 2) необхідність – реалізація державного повноваження повинно бути необхідним для досягнення відповідної цілі; 3) пропорційність у вузькому сенсі – реалізація

державного повноваження не повинна покладати непосильний тягар або спричиняти шкоду іншим легітимним інтересам, що є диспропорційним, незважаючи на важливість досягнення цілі. У частині 3 статті 14 Основного Закону ФРН прямо передбачена можливість застосування принципу пропорційності при визначенні обмежень на право власності: «Відчуження власності допускається тільки в цілях загального блага. Відшкодування визначається на підставі справедливого врахування інтересів суспільства та зацікавлених осіб» [12].

Показовою щодо застосування принципу пропорційності є справа «Гентрих проти Франції».

Рішення про здійснення права на купівельний привілей не може вважатися легітимним за відсутності змагального судового розгляду за принципом рівності сторін, у якому можливе обговорення питання заниження ціни, а отже, й позиції адміністрації; всіх цих складників не дотримано у справі, що розглядається.

Щоб оцінити пропорційність втручання, Суд бере до уваги ступінь захищеності від самоуправства як наслідку застосованої в цій справі процедури.

Суд вважає, що необхідно також розглянути питання пропорційності з огляду на ризик, якого зазнає кожний покупець через можливість здійснення щодо нього права на купівельний привілей, а отже, покарання шляхом позбавлення його власного майна з єдиною метою – запобігти можливому заниженню продажної ціни.

Суд вважає, що, ставши випадково жертвою здійснення права на купівельний привілей, заявниця «зазнала надмірного особистого обвинувачення», яке могла б виправдати лише можливість, у якій їй було відмовлено, успішно заперечити захід, вжитий стосовно неї, а отже – було порушення «справедливої рівноваги, що має існувати між захистом права власності і загальними інтересами» [8].

Дещо схоже до принципу пропорційності можна знайти навіть у тексті Конституції Пилипа Орлика 1710 р.: «Подібно до того, як Ясновельможному Гетьману з обов'язку його уряду належить керувати й наглядати за порядком щодо всього Війська Запорозького, так саме він повинен пильно дбати про те, щоб на рядовий і простий народ не покладати надмірних тягарів, утисків і надмірних вимог, бо підштовхнуті ними (люди), залишивши свої домівки, відходять, як правило, до чужих країв за межі рідної землі, аби полегшити подібні тягарі і шукати життя кращого, спокійнішого і легшого». «Надмірні тягарі, утиски та вимоги», про що йдеться у цій конституції, можна назвати також непропорційними обмеженнями на основні права та свободи.

Принцип пропорційності був передбачений попередніми проектами Конституції України, зокрема, статтею 59 проекту Конституції України в редакції від 26 жовтня 1993 р.: «Конституційні права і свободи особи не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених цією Конституцією і прийнятими на її основі законами, з метою захисту прав і свобод інших осіб, охорони здоров'я та громадської безпеки.

Вперше за свою історію до принципу пропорційності звернувся Конституційний Суд України у рішенні по справі про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу від 7 липня 2004 р., де Суд визнав положення абзацу другої частини першої статті 39 Закону України «Про вищу освіту», що встановлюють вікові обмеження до 65 років, неконституційними. Суд у

пункті 4.2 цього рішення визнав, що «при будь-яких можливих цілях, які можуть впливати із Закону, встановлене обмеження не може бути визнане виправданим, обґрунтованим та справедливим. Принаймні є менш обтяжливі шляхи досягнення цих цілей, ніж автоматичне безпідставне позбавлення громадян можливості брати участь у балотуванні на посаду керівника вищого навчального закладу при досягненні шістдесятип'ятирічного віку». Тобто суд почав формувати стандарти застосування цього принципу.

Повним чином це проявилось у пункті 4.2 рішення у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 р. за № 15-рп/2004, де Суд вперше назвав цей принцип принципом пропорційності: «Однак правова держава, вважаючи покарання, передусім, виправним та превентивним засобом, має використовувати не надмірні, а лише необхідні та зумовлені метою заходи. Обмеження конституційних прав обвинуваченого повинно відповідати принципу пропорційності: інтереси забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та безпеки тощо можуть виправдати правові обмеження прав і свобод тільки у разі адекватності соціально обумовленим цілям».

Кодекс адміністративного судочинства України також визначає принцип пропорційності як основу адміністративного судочинства. Так, згідно з пунктом 8 частини третьої статті 2 цього Кодексу адміністративні суди у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони пропорційно, зокрема, з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія).

Україна як демократична правова держава теж визнає пріоритет міжнародного права над національним і як суб'єкт міжнародних відносин вона зобов'язана дотримуватись норм і принципів міжнародного права.

Остаточно врегульовано проблему співвідношення міжнародного й національного права статтею 9 Конституції України 1996 р. Вона проголошує: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України».

Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України».

Статті 9 та 18 Конституції гарантують виконання Україною своїх міжнародно-правових зобов'язань і повагу до загальновизнаних принципів та норм міжнародного права як на міжнародному, так і на національному рівнях. Ці настанови цілком відповідають одному з основних принципів міжнародного права – принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань, закріпленому в Статуті ООН, Віденських конвенціях про право міжнародних договорів 1969 та 1986 рр., Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. та низці інших загальновідомих міжнародних документів.

А щодо судової практики застосування норм міжнародного права, то вона поділяється на дві частини – судову практику Конституційного Суду України та судову практику судів загальної юрисдикції, зокрема діяльність Верховного Суду.

Конституційний Суд вирішує й інші питання. Так, у мотивувальній частині рішення КС у справі за конституційним зверненням громадян України щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України, зокрема,

зазначається: «Частина перша ст. 55 Конституції України відповідає зобов'язанням України, які виникли, зокрема, у зв'язку з ратифікацією Україною Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції про захист прав людини та основних свобод (Рим, 1950 р.), що згідно зі ст. 9 Конституції України «є частиною національного законодавства України» [1].

Пленум Верховного Суду України в п. 4 Постанови від 01.11.1996 р. № 9 наголосив: «Виходячи з положень ст. 9 Конституції України про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, суд не може застосувати закон, який регулює правовідносини, що розглядаються, інакше як міжнародний договір. У той же час міжнародні договори застосовуються, якщо вони не суперечать Конституції України».

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 (із змінами та доповненнями) // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
2. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відношень та співробітництва між державами у відповідності зі Статутом Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970 // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
6. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
7. Кодекс адміністративного судочинства України // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
8. Рішення Європейського суду з прав людини від 22.09.1994 «Гентрих проти Франції» // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
9. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання)» // Інформаційно-правова система «ЛІГА:ЗАКОН».
10. Жукевич І.В. «Принципи права Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://azovcademy.ucoz.org/publ/stati_i_nauchnye_publicacii_articles_science/principi_prava_evropejskogosojuzu_i_v_zhukevich/1-1-0-126.
11. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : [підручник] / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.
12. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні : [монографія]. – К. : Реферат, 2007. – 640 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://e-pidruchniki.com/content/702_243Princip_proporciinosti.html.

Черниш Роман Федорович
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський національний агроєкологічний університет

**Дестабілізація суспільно-політичної ситуації в Україні спецслужбами
Російської Федерації
(на прикладі реалізації плану «Шатун»)**

У 2014 р. Російська Федерація, нехтуючи загальними принципами міжнародного права та порушуючи основи добросусідства, анексувала частину української території – Автономну Республіку Крим та, зважаючи на намагання подальшого утримання нашої держави в політичній і економічній залежності, стала ініціатором військового конфлікту на сході України.

При цьому, країна-агресор використовує широкий спектр політичних, військових, економічних, інформаційних та інших засобів, які притаманні специфіці ведення так званої гібридної війни. Зокрема:

- ініціювала висловлення антидержавницьких гасел громадянами України та проведення ними антиконституційних дій (псевдо референдуми на сході України);
- підтримала утворення на сході нашої держави незаконних збройних (терористичних) формувань;
- систематично матеріально та іншим чином підтримує терористів;
- члени НЗФ проходять підготовку на полігонах і в навчальних центрах та лікуються в медичних закладах РФ тощо.

На нашу думку, розробка способів протидії вказаному виду злочинної діяльності значно відстає від потреб правоохоронної практики [3, с. 367].

Зважаючи на викладене, перед нашою державою постала найбільша загроза за всю новітню історію її незалежності – загроза самому існуванню.

Особливої актуальності зазначене набуває в контексті систематичних висловлювань вищого керівництва РФ щодо необхідності відділення від України всієї східної частини, яка нібито історично нам не належить.

Поряд з тим, зважаючи на значну консолідацію українського народу, а також істотне зміцнення оборонного потенціалу нашої держави, представники спеціальних служби РФ вдаються до нових форм та методів війни – перехід від відкритого збройного протистояння на сході до намагань розхитати суспільно-політичну ситуацію зсередини України.

Зазначеним заходам сприяє:

- перебування України у глибокій системній кризі, яка стала наслідком відсутності реформ і накопичення критичної маси проблем усередині країни;
- домінування протягом тривалого проміжку часу російської пропаганди в українському інформаційному просторі, а також відсутність дієвих можливостей щодо блокування відверто сепаратистського контенту;
- неузгодженість дій представників вищих органів державної влади тощо.

Зважаючи на викладене, вищим керівництвом РФ розробляється ряд планів щодо подальшого зростання рівня протестного потенціалу та використання його на шкоду національним інтересам. Окремі із них було викладено в так званому «плані «Шатун», спрямованому на дестабілізацію ситуації в Україні у період з 15 листопада 2016 р. до березня 2017 р., який, за твердженнями хакерського угруповання «CyberHunta», виявлено у зламаній поштової скрині В. Суркова,

помічника російського президента В. Путіна. Головна мета – дискредитація органів державної влади і проведення дострокових парламентських і президентських виборів.

Основні його посили:

- залучення до масових акцій активістів окремих українських політичних партій («Опоблок», Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», Радикальна партія Олега Ляшка);

- «використання втемну» народних депутатів Мустафу Найєма, Сергія Лещенка, Світлану Заліщук та Ольгу Червакову для формування відповідної громадської думки;

- проникнення російських агентів в середовище волонтерів з метою інспірування панічних настроїв серед громадян;

- організація розслідувань нібито корупційної діяльності Президента України Петра Порошенка і його оточення, таємних домовленостей і лобіювання бізнес-інтересів;

- організація «Тарифного майдану» (Майдану-3);

- підготовка фінансової бази протестів в усіх обласних центрах України;

- активна критика соціально-економічної політики центральної та місцевої влади;

- проведення хресних ходів;

- активізація діяльності сепаратистських рухів у регіонах тощо [2].

Одразу після оприлюднення 24.10.2016 р. в мережі Інтернет сканів тексту плану серед населення розгорілася дискусія: це фейк чи реальність?!?

З цього питання необхідно зазначити, що зі слів керівництва Служби безпеки України та органів Національної поліції України – його автентичність підтверджена в результаті проведення відповідних експертиз.

При цьому, у відповідності до інформації, оприлюдненої 11.11.2016 р. в ході спільного брифінгу представників СБ України та служби зовнішньої розвідки України: «... масивна інформація, вилучена із поштової скриньки радника президента РФ відомого Владислава Суркова, свідчить про початок здійснення так званого плану з дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні під умовною назвою «Шатун». Безпосереднє керівництво і реалізацію цього плану здійснює відомий як Службі безпеки України, так і Службі зовнішньої розвідки перший заступник Суркова – Ардзінба, а контакт із політичними рухами в нашій державі і також окремими громадськими організаціями, задіяними в акціях протесту, як правило всліпу, або за фінансову винагороду, громадянин Вірменії – Мартиросян...» [1].

При цьому, поряд з іншим, про автентичність плану (його проекту) може свідчити й достатньо професійний аналіз розвитку суспільно-політичних процесів в Україні та список запропонованих конкретних кроків направлених на її подальшу дестабілізацію, а також те, що частина передбачених заходів (зокрема організація проплаченого «тарифного майдану») була реалізована в 20-х числах листопада 2016 р.

Підсумовуючи вищевикладене, на нашу думку можна прийти до висновку, що в умовах сьогодення не доцільно дискутувати чи конкретний план «Шатун» є автентичним. Потрібно розуміти, що керівництво країни-агресора, нажаль, не полишає намірів із загарбання території України, і тому не важливо, як зазначені плани будуть називатися, а необхідно подбати про дієву систему протидії останнім.

Зокрема, вважається, що необхідно розробити концептуально нову систему забезпечення національної безпеки і оборони, яка в повній мірі відповідатиме реаліям сьогодення та в загальному вигляді полягатиме в:

- очищенні влади від корупції та агентури іноземних держав;
- посиленні обороноздатності держави;
- реформуванні сектору безпеки і оборони;
- запровадження ефективного контррозвідального режиму на всій території України;
- підвищення ефективності боротьби з тероризмом, екстремізмом, сепаратизмом;
- адаптації положень національного законодавства до сучасного стану розвитку суспільно-політичних процесів в країні;
- ініціюванні перегляду міжнародної системи «стримувань та противаг» тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.5.ua/suspilstvo/u-sbu-povidomyly-khto-realizovuiet-rosiiskiy-plan-po-razvalu-ukrainy-shatun-130830.html>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%BD_%C2%AB%D0%A8%D0%B0%D1%82%D1%83%D0%BD%C2%BB.
3. Черниш Р. Ф. Щодо окремих аспектів протидії інформаційному тероризму в сучасних умовах / Р.Ф. Черниш, І. М. Осауленко // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2016 року). – К. : Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 367–369.

Магась-Демидас Юлія Іванівна

кандидат історичних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Концепція «Нова школа» - крок до покращення реалізації права на освіту

Реформування системи освіти в Україні здійснюється на базі відповідних нормативно-правових актів. Одним із таких документів є затверджена у листопаді 2016 р. Концепція «Нова школа». Вона покликана окреслити майбутню модель середньої школи в нашій державі.

Метою цієї публікації є аналіз окремих постулатів указанного документа, а також розгляд прикладів щодо вирішення деяких освітніх проблем у зарубіжних школах.

Сьогодні основними нормативно-правовими актами, що моделюють школу майбутнього в Україні, є «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років» [1] та Концепція «Нова школа»[2].

Першим напрямом «Концепції розвитку освіти» є приведення структури освіти у відповідність до потреб сучасної економіки та інтеграції України в європейський економічний та культурний простір. Зокрема, передбачається, привести у відповідність із типовими європейськими нормами загальну тривалість

навчання в школі (12 років) та тривалість навчального року. Концепція також закріплює застосування ЗНО при переході від одного рівня освіти до іншого.

Другим напрямом Концепції розвитку освіти є реформування змісту освіти, запровадження єдиних стандартів знань, умінь і навичок. Реформування проблеми кадрового забезпечення здійснюватиметься через упровадження обов'язкового письмового трудового контракту з усіма педагогічними працівниками за результатами незалежної сертифікації або атестації, введення надбавок за використання прогресивних методик навчання, врахування результатів ЗНО учнів тощо. Передбачено реорганізацію системи управління, фінансування та менеджменту освіти шляхом децентралізації, автономії навчальних закладів, дотримання принципу відповідальності навчальних закладів за результати освітньої та виховної діяльності [3].

Усі ці постулати конкретизовані у Концепції «Нова школа». Тут ідеться: «Потужну державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких повинна готувати середня школа України» [2, с. 7].

Пропонуються наступні шляхи удосконалення освіти:

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.
2. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.
3. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
4. Нова структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набутти компетентності для життя.
5. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.
6. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.
7. Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію.
8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти [2, с. 9].

Педагогіка партнерства передбачає: повагу до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіру у відносинах, стосунках; діалог – взаємодію – взаємоповагу; розподілене лідерство (право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [2, с. 16]. На наш погляд, частина вищевказаних постулатів не є абсолютно новими у нашій системі освіти, вони давно є складовою підготовки майбутніх педагогів та їх професійної діяльності. Звісно, ці принципи завжди є актуальними та їх реалізація потребує вдосконалення, що залежить як від ставлення самого педагога до своєї діяльності, так і від системи, у якій він змушений працювати.

Тому тісно пов'язаним із попереднім є наступний аспект – вмотивованість учителя. Проголошується надання йому академічної свободи., що полягатиме у підготовці ним власних авторських навчальних програм, можливість самому обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно висловлювати власну фахову думку. Держава повинна гарантувати учителеві свободу від втручання у професійну діяльність. Іде мова також і про матеріальне заохочення педагога [2, с. 18].

Неоднозначне ставлення викликає трактування Концепцією зміни ролі вчителя в навчальному процесі: «...варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [Там само]. Без сумніву, усі ці «ролі» є необхідними для продуктивної педагогічної діяльності у школі, яка зобов'язана йти в ногу з часом та готувати компетентну особистість. Проте, викликає сумнів доцільність надмірного використання в документі іноземних слів для позначення функцій учителя, адже усі ці слова мають цілком прийнятні, на наш погляд, відповідники, що вже є усталеними в українській мові: організатор, вихователь, тренер, консультант, ведучий тощо (частина з них, до речі, теж іншомовного походження). Чим викликане таке засилля іноземних слів: невмінням підібрати підходящий український переклад, прагненням посилити реформаторський дух документа чи іншими мотивами? Прикро, що поряд із постійними розмовами про необхідність захисту рідної мови, ми продовжуємо засмічувати її тепер уже не лише русизмами, а й англійськими словами (що окремі люди сприймають як ознаку сучасності й освіченості), тим більше, коли мова йде про освітню галузь. Чи не варто брати приклад із таких європейських країн, як, скажімо, Чехія, Польща, де подібні тенденції не допускаються?

Концепцією передбачено перебудову структури ЗОШ: початкова освіта (тривалість чотири роки); базова середня освіта, яка здобувається в гімназії (тривалість п'ять років); профільна середня освіта, яка здобувається в ліцеї або закладах професійної освіти (тривалість три роки) [2, с. 22].

На фоні постійних розмов про проблеми у вітчизняній освіті та необхідність використання зарубіжного досвіду складається враження, що за кордоном недоліків немає. Проте, навряд чи можна знайти країну, громадяни якої б були цілком задоволені своєю освітньою галуззю. Скажімо, загальновідомим є феномен фінської школи, але слід враховувати, що освітні реформи у Фінляндії розпочалися більше 20 років тому й не припиняються досі.

Нам слід аналізувати не лише плюси зарубіжних шкіл, а й їхні проблеми та способи вирішення. Наприклад, у Португалії сьогодні обговорюється справедливість рейтингу шкіл, який базується на результатах тестування у випускному класі. Останнє місце в країні посідає одна зі шкіл м. Порто, але батьки усе одно віддають туди дітей, бо самі в ній навчалися, або дитина почуває себе там комфортно. Самі діти основною причиною низької успішності школи вважають не систему навчання, а небажання учнів учитися; випускники з високими оцінками після закінчення даного закладу мають достатньо знань, щоб поступити в університет на престижні спеціальності. Директор школи пояснює відсутність мотивації бідністю сімей та безробіттям. Вів вважає, що школу треба оцінювати не за фінальним тестуванням, а за тим, чого зуміла домогтися школа за наявної у неї матеріальної бази та учнівського контингенту: оскільки приватні заклади мають високий рейтинг, вони самі відбирають учнів, складають програми й методики для них, а от звичайні школи таких можливостей не мають. Характерно, що директор приватної школи, яка посідає перше місце в рейтингу і розташована в заможному кварталі, цілком згодна із колегою та вважає, що її заклад є найкращим завдяки більш сприятливим умовам для розвитку [4].

Цікавим прикладом перетворення відстаючого закладу на передовий є школа, розташована у бідному кварталі східної частини Берліну. Насильство, перевтомлені викладачі, масові пропуски уроків були характерними явищами для закладу, якому

загрожувало закриття. Коли зневірені батьки звернулися по допомогу до органів влади, було розроблено план реформування школи, розрахований на 5 років, який успішно реалізовується. План складається з наступних кроків: виділення місцевою владою коштів для реформування; об'єднання початкової школи з середньою в один заклад; будівництво нового багатоповерхового кампуса для середньої школи; запровадження співробітництва із соціальними працівниками; докорінна зміна характеру взаємовідносин між учнями та вчителями; апробація нових методик навчання та виховання; оновлення педагогічного колективу на 80 %. Цікаво, що дехто з нових учителів мав вищу зарплату на попередній роботі, проте прийшов до даної школи, зацікавившись проектом. За словами одного з педагогів із півдня Німеччини, система освіти там більш консервативна, школи відкидають зміни й традиційну модель, тому він переїхав до Берліна, щоб узяти участь в експерименті [Там само].

Отже, нормативно-правова база, що регулює освітню галузь в Україні, містить широкий спектр заходів щодо її реформування. Важливим є використання зарубіжного досвіду та збереження найкращих рис вітчизняної системи освіти. Аналіз вищезазначених прикладів зарубіжних шкіл свідчить про те, що запорукою успішних перетворень є поєднання таких факторів як сприяння органів влади (зокрема, фінансування в належному обсязі), ініціативність батьків та зацікавленість педагогів у підвищенні якості навчально-виховної діяльності. Загалом, Концепція «Нова школа» передбачає усі ці аспекти, проте вирішальним буде бажання й готовність влади та всіх учасників навчального процесу до втілення їх у життя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/prviddil/1312/1390288033/1414672797/>
2. Нова школа: простір освітніх можливостей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pd> - 40 с.
3. Проект Концепції розвитку освіти до 2025 року [Електронний ресурс] // Новини освіти в Україні. - 2014. - 24. 10. - Режим доступу: <http://osvita.ua/news/43501/>
4. Learning world [Електронний ресурс] // Euronews/ - 2006/ - 12. 08. - Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2016/08/12/school-rankings-in-the-spotlight>

Василенко Леся Павлівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства
Житомирського національного агроекологічного університету

Правове регулювання фріланс-послуг

На території Європи та Америки вже давно розвинений ринок фріланс-послуг. Але в нашій країні та країнах СНД стрімкої популярності він набирає лише тепер.

Що ж собою представляють фріланс-послуги. В Україні це поняття пов'язують з діяльністю людей, які виконують будь-яку можливу роботу через мережу Інтернет. Слово *freelancer* складається з двох частин і у перекладі з англійської означає вільний та спис. Дане поняття виникло ще у середні віки, коли фрілансерами називали воїнів, що воювали за наймом. Вперше це поняття з'явилося у романі Вольтера Скотта «Айвенго».

У сучасному світі даний термін використовується у випадках надання послуг через мережу Інтернет у сфері веб та графічного дизайну, перекладів, консультування, журналістики. Фрілансер – це вільний найманець, який сам шукає собі проекти, може одночасно працювати на декілька фірм [1].

Фріланс-послуги є однією із нетипових форм зайнятості населення. У зв'язку з бурхливим розвитком та широким використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій можна з упевненістю прогнозувати неминуче та стійке зростання кількості людей, які захочуть спробувати та запропонувати свої здібності на ринку фріланс-послуг.

У зв'язку з цим постає питання – яка сфера відносин виникає у цьому випадку та яким законодавством вони будуть регулюватися? Зрозуміло, що у даному випадку буде іти мова про відносини у сфері використання найманої праці. Але все ж таки використання найманої праці може регулюватися нормами і трудового і цивільно законодавства.

Трудові правовідносини характеризуються тим, що з працівниками укладається трудовий договір, вноситься запис роботодавцем до трудової книжки, вони підпорядковуються правилам внутрішнього трудового розпорядку та колективному договору, відносини мають тривалий характер, працівникам нараховується заробітна плата. Крім того такі працівники мають ряд трудових прав та соціальних гарантій передбачених трудовим законодавством, щодо оплати лікарняних листів, надання оплачуваної відпустки тощо.

Так як фрілансери це люди, які виконують роботу без укладення довгострокового договору. Їх наймають для виконання лише визначеного переліку робіт. Вони частіше всього є позаштатними працівниками та виконують роботу для різних клієнтів. Найчастіше самі пропонують свої послуги через мережу Інтернет. Отже їх діяльність дуже важко вписується у ті норми, які регулюють найману працю за трудовим законодавством і тому трудове законодавство на таких працівників не буде поширюватися.

Частіше всього між фрілансером і його роботодавцем виникають не трудові, а цивільно-правові відносини і застосовуватися в цьому випадку буде не Кодекс законів про працю, а Цивільний кодекс та інші акти цивільного законодавства. Який із видів цивільно-правового договору буде укладений (оплатне надання послуг, бартер, договір агента та принципала), яка правова природа договору буде – це залежить від умов, на які погодяться фрілансер та замовник. Оплата послуг при укладенні такого договору відбувається на розрахунковий рахунок фрілансера – приватного підприємця, або на рахунок банківської установи фрілансера, який зареєстрований у вигляді ТОВ. У всіх випадках надходження грошових коштів на рахунок буде підтвердженням оплати послуг фрілансера.

Для цивільно-правових відносин, а саме укладення цивільно-правових договорів, досить важливим є питання щодо моменту виникнення цих відносин.

Якщо на своєму сайті фрілансер опублікує оголошення щодо продажу товарів або послуг, з зазначенням усіх істотних умов, які зазвичай вказуються у такому

виді договору, чи буде це вважатися офертою (пропозицією укласти договір)? Відповідно до ст. 641 ЦК України пропозицію укласти договір (оферту) може зробити кожна із сторін майбутнього договору. Пропозиція укласти договір має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття. Отже, відповідь на питання – так. І відповідно, якщо інша сторона (будь-яка особа) погодиться на цю пропозицію повністю та безумовно, відповідно до ст. 640 ЦК України такий договір буде вважатися укладеним. Крім випадків, якщо відповідно до акта цивільного законодавства для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії. Договір, що підлягає нотаріальному посвідченню, є укладеним з дня такого посвідчення.

Отже, пропозиція опублікована на сайті фрілансера буде законною. Її правові наслідки відповідно до цивільного законодавства не будуть мати ніяких відмінностей від зобов'язань, які виникають у правовідносинах акцепта оферти.

Потрібно зазначити, що нещодавно, а саме 3 листопада 2016 р. Верховна Рада України прийняла закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення адміністративного бар'єру для експорту послуг (№ 4496), який буде сприяти розвитку ІТ-індустрії, всіх, хто надає інтелектуальні послуги, за рахунок ліквідації того штучного валютного контролю, який сьогодні не працює в цій сфері, і тільки створює регуляторні бар'єри. Цей закон набере чинності через день після його публікації, а почне діяти через місяць після цього. Про це зазначив голова комітету ВРУ з питань промислової політики і підприємництва В. Галасюк [2].

Як уточнив заступник міністра економіки України Максим Нефьодов, закон значно спрощує роботу фрілансерів. Зокрема, не потрібно більше складати документ у паперовій формі, достатньо в електронній. Відсутня обов'язкова вимога щодо наявності печатки та власноручного підпису, достатньо буде електронного. Після підписання документа більше не знадобиться перекладати всі документи з англійської мови і складати акти виконаних робіт з експорту послуг. Для цього достатнім буде інвойс. Інвойс – це рахунок, точніше – рахунок-фактура. Звичайно інвойс використовується при експорті й імпорті якої-небудь продукції. Фактично інвойс – це документ, що містить перелік послуг із вказівкою їх вартості, формальних особливостей (кольору, ваги і т.д.), умов виконання й відомостей про виконавця.

Наразі усе більше людей надають перевагу віддаленій самостійній роботі на замовлення з огляду на низку об'єктивних і суб'єктивних причин. В Україні головними причинами стрімкого поширення фрілансу в останні роки є бажання дуже значної частки вже зайнятих працівників знайти додаткові джерела доходів у зв'язку з кризою, а також – ширші можливості першого працевлаштування, у т.ч. для студентів, вищі розміри заробітків, свобода у виборі часу, місця і форми виконання роботи, загалом – ширші можливості самореалізації при вільному робочому графіку. Велике значення має і дедалі більша орієнтація підприємств на гнучкі форми залучення працівників та на економію при виконанні періодичних робіт, що можливо з використанням фрілансу [3]. Отже, важливим та нагальним завданням держави у цьому напрямі є врегулювання правових питань щодо розвитку та ведення фрілансової діяльності в Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Фрілансер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B5%D1%80>.
2. Фріланс в законі – український парламент дозволив укладати договори по e-mail [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imena.ua/blog/freelance-law/>.
3. Грішнова О. А. Фріланс: нові можливості і проблеми реалізації трудового потенціалу [Електронний ресурс] / О. А. Грішнова, О. О. Савченко – Режим доступу : file:///C:/Users/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD/Downloads/rpzn_2016_1_3.pdf.

Панченко Вікторія Сергіївна

кандидат історичних наук, викладач
Житомирський торговельно-економічний коледж КНТЕУ

Мировий суд на захисті честі і гідності волинян наприкінці XIX – на початку XX ст.

Невід’ємною складовою правової держави є існування ефективної судової влади, здатної по-справжньому гарантувати права громадян. В умовах сучасного реформаційного процесу у сфері правосуддя актуалізується історичний досвід минулих епох. З огляду на це ретельне дослідження судової реформи 1864 р. та мирового суду як одного із найбільш досконалих та технічно продуманих її елементів має дуже важливе значення в комплексі наукових заходів забезпечення створення оптимальних організаційно-правових засад судоустрою в сучасній Україні та гарантій законності. Адже саме мировий суддя покликаний був захищати права, свободи і законні інтереси всіх суб’єктів правовідносин, повноцінно виконувати роль суспільного арбітра при розв’язанні конфліктів.

Аналіз наукових видань останніх років свідчить, що історію судової реформи 1864 р. досліджено досить різноаспектно. Разом з тим проблема практик мирового суду у західному краї і зокрема на Волині залишається детально не розробленою. Мета статті полягає в висвітленні діяльності мирових установ Волинської губернії з розгляду судових справ, пов’язаних із порушенням честі і гідності особи, наприкінці XIX – початку XX ст.

У видовій структурі злочинності Волині у 1871–1919 рр. можна виокремити три групи правопорушень: злочини проти власності (41 %), посягання на життя, здоров’я та честь людини (40 %), порушення громадського порядку та норм паспортного, будівельного та телеграфного статутів (19 %) [1]. Левову частку судових проваджень складали образи честі і гідності, що було обумовлено наступними факторами.

У другій половині XIX ст. серед населення зберігався низький рівень правової культури. Це пояснювалось тим, що у дореформений період суперечки кріпаків вирішував поміщик і їм не було потреби вивчати чинне законодавство. З іншого боку, землевласник вбачав в просвіті своїх підопічних пряму загрозу бунтів і

непокори. Із відміною кріпацтва ситуація змінилась: влада запровадила рівність всіх перед законом і судом. Проте селянам було не просто адаптуватись до нових умов, тому у народній свідомості вагоме місце все ще посідали звичаї та марновірства. На думку мирового судді П. Тулуба, саме вони спричиняли більшість кримінальних правопорушень на селі [16, с. 1082]. Тієї ж думки дотримується Т. Шатковська, яка зазначала, що марновірства народу обумовлені його способом життя, усталені сторіччями, тому мали визначальний вплив на поведінку неосвічених селян у пореформений період [17, с. 99].

Сприяли збільшенню кількості справ про образу честі та завдання шкоди здоров'ю і усталені норми поведінки. У дореформений час звично сприймалися ситуації, коли поміщик безкарно ображав, бив кріпаків. Після запровадження рівності всіх перед законом, покарання передбачалось і за дрібні проступки, навіть для привілейованих станів [6, с. 289]. Багато із них, ігноруючи закон, не зупинялись перед тим, щоб облаяти або вдарити винного. Останні, усвідомлюючи себе вже повноправними підданими, «давали здачі» звертаючись до суду.

Створювало сприятливе середовище для зростання злочинності пияцтво. Більшість населення, живучи на межі бідності, намагались через зловживання алкоголем відволіктись від жорстокої дійсності та труднощів повсякденного виживання. За даними статистики, щорічне вживання спиртних напоїв на душу населення у 1903-1913 рр. становило 6–7,5 літрів [14, с. 310]. Уряд всіляко сприяв розширенню мережі закладів, що продавали спиртне жителям. У 1906 р. у Волинській губернії діяли: 161 трактир, 62 буфети, 97 винних погребів і 663 пивні крамниці. Вже через рік їх кількість подвоїлась (1684) [9, с. 102]. Споживання алкоголю зазвичай відбувалось колективно: один пригощав іншого, а той, не бажаючи бути винним, і сам «ставив» пляшку [11, с. 56].

Згубна пристрасть мешканців до спиртного штовхала їх на злочинний шлях, про що свідчать і протоколи поліцейського дізнання. Розуміли цю взаємозалежність і на урядовому рівні. На початку ХХ ст. Микола II з метою боротьби із п'янством запропонував перегляд законів про торгівлю спиртними напоями. У 1914-1917 рр. була введена заборона на продаж таких виробів. Однак спроби обмежити товарообіг алкоголю наштовхувались на непереборні перешкоди, оскільки він становив одну із основних прибуткових статей імперського бюджету [10, с. 226]. У 1905 р. скарбниця виручила 443 млн. руб., у 1910 р. – 574 млн. руб., у 1913 р. – 675 млн. руб. [14, с. 310].

Зважаючи на це, справи про посягання на честь та здоров'я були досить звичним явищем у практиці мирових судів Волинської губернії. Найбільш розповсюдженими видами посягань на честь особи були: образа, наклеп, розголошення особистої інформації, читання чужої пошти. При чому образа могла бути завдана усно, письмово, діяльно чи у публікації. Юрист С. Познишев наполягав, що закон повинен зберігати честь своїх громадян, бо у суспільстві неприпустиме панування постійних конфліктів і актів помсти, які неминучі у випадку відсутності відповідальності за образи [12, с. 122]. Протягом 1871–1919 рр. мировим судам доводилось розглядати багато справ такого роду. Приміром, у квітні 1882 р. селянин М. Райгородський у супроводі ще двох чоловіків прийшов додому до священика М. Ящинського і звинуватив його у привласненні коштів. Останній представив письмові документи, які цілком спростовували висунуті обвинувачення. Однак, відповідач і далі ображав та погрожував позивачу. У

судовому засіданні сторони примирились [2, арк. 1–27]. В іншому випадку міщанин Т. Женикруп публічно образив та побив свою позикодавицю І. Зелінську та її товаришку М. Юркевич. На основі показів потерпілих та свідків, винного засудили до тримісячного арешту [15, с. 3].

Образа могла бути завдана і шляхом розповсюдження завідомо неправдивих даних про особу з метою її компрометації. Такі дії кваліфікувались законодавцем як наклеп і карались тримісячним арештом. Розкриваючи суспільну шкідливість подібних проступків, А. Коні порівнював наклеп із підпалом чужої честі [8, с. 257]. Кримінолог М. Розін наголошував на двох суттєвих ознаках цього правопорушення – наявності умислу та публічності виголошення неправдивої інформації – лише тоді винний міг бути покараний судом [13, с. 403–408]. З іншої сторони, у різних суспільних груп та класів свої погляди на честь і це ускладнювало розгляд справ. Тому мировий суддя при вирішенні питання чи мав місце наклеп у кожному випадку керувався переконаннями учасників процесу і визначав наявність складу злочину, дивлячись на обставини з їх точки зору [7, с. 241].

Іноді наклеп слугував засобом кар'єрного росту та усунення небажаних конкурентів. Так було із Й. Небиловським – його колега І. Рожепельський поширював про нього неправдиві чутки і плітки заради усунення позивача із посади. Щоправда справа завершилась примиренням сторін [3, арк. 1–27]. 21 вересня 1892 р. Житомирський мировий з'їзд розглянув справу за обвинуваченням Ф. Ржищевського у наклепі на Г. Левчинського. Суть конфлікту полягала у тому, що підсудний поширив чутки нібито позивач доніс адміністрації про незаконне орендування землі одним із поміщиків, чим завдав шкоди його репутації. Розглянувши суперечку, з'їзд постановив заарештувати Ф. Ржищевського на два тижні [4, с. 3].

Однак траплялись випадки, коли у наклепі обвинувачувалась чесна людина, яка мала сміливість оголосити про протиправні дії посадових осіб. Так, кореспондент газети «Волынские отклики» описав у своїй замітці ситуацію свідком якої був сам, а його натомість притягли до відповідальності. Справа була у тім, що йдучи вулицею, відповідач побачив як прапорщик В. Сльопушкін, муштруючи солдат-новобранців, бив їх. Про це було написано у публікації журналіста, прочитавши яку ображений військовий подав позов до суду. У судовому засіданні всі солдати, побоюючись помсти з боку керівництва, засвідчили, що ніяких побоїв не було і всі висвітлені у статті факти вигадка її автора. Інших свідків цієї події не виявилось, тому суд присудив обвинувачуваного до одномісячного ув'язнення [5, с. 3].

Отже, другими за частотою вчинення були посягання на честь та здоров'я особи. Основними мотивами їх скоєння виступали низька правова культура жителів, усталені у суспільстві марновірства, пияцтво. Мирові судді здійснювали профілактичну роботу, яка полягала у правовій просвіті мешканців, збиранні даних про особу злочинця та про мотиви вчинення ним злочинів. Однак, як показує офіційна статистика, подібна діяльність далеко не одразу дала позитивний результат: лише з 1893 р. (після двадцятирічного функціонування судів у губернії) спостерігається стабільне скорочення кількості відповідних проступків. Якщо у 1893 р. образи честі становили у загальній структурі злочинності 41 %, у 1899 р. – 36 %, у 1905 р. – 25 % [1].

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Житомирської області (далі – Держархів Житомирської обл.), ф. 167, оп. 1, спр. 179, 186, 221, 260, 274, 292, 297, 299, 314, 325, 360, 394, 457.
2. Держархів Житомирської обл., ф. 172, оп. 1, спр. 714
3. Держархів Житомирської обл., ф. 173, оп. 1, спр. 320
4. Держархів Житомирської обл., ф. 167, оп. 1, спр. 429.
5. Дело о клевете // Жизнь Волыни. – 1911. – №41 (13 февраля). – С. 3.
6. Джаншиев Г. О. Эпоха великих реформ: исторические справки / Г. О. Джаншиев – М.: типография К. Ф. Александрова, 1898. – 896 с.
7. Духовской М. В. Понятие клеветы как преступления против чести частных лиц, по русскому праву / М. В. Духовской. – Ярославль, 1873. – 251 с.
8. Кони А. Ф. Отцы и дети судебной реформы (к 50-летию судебных уставов) / А.Ф. Кони. – Москва, 1914. – 305 с.
9. Отчет о ходе и положении акцизного и винно-монопольного дела в Волынской губернии за 1907 г. – Житомир, 1907. – 201 с.
10. Пайпс Р. Россия при старом режиме / Р. Пайпс; пер. с англ. В. Козловского. – Москва, 1992. – 427 с.
11. Присяжнюк Ю. П. Українське селянство XIX–XX ст.: еволюція, ментальність, традиціоналізм / Ю. П. Присяжнюк. – Черкаси: Відлуння-плюс, 2002. – 119 с.
12. Познышев С. В. Особенная часть русского уголовного права. Сравнительный очерк важнейших отделов особенной части старого и нового уложений / С. В. Познышев. – СПб, 1912. – 252 с.
13. Розин Н. Н. Об оскорблении чести. Уголовно-юридическое исследование. Общая часть. Опозорение. / Н. Н. Розин. – Томск, 1910. – 459 с.
14. Россия 1913 год: статистико-документальный справочник / сост. А. М. Анфимов, А. П. Корелин. – СПб, 1995. – 415 с.
15. Судебная хроника. Нанесение обид словами и действием // Волынь. – 1892. – № 36. – С. 3.
16. Тулуб П. А. Суеверие и преступление (из воспоминаний мирового судьи) / П. А. Тулуб // Исторический вестник. – 1901. – Март (№ 22). – С. 1082–1102.
17. Шатковская Т. В. Закон и обычай в правовом быту крестьян второй половины XIX века / Т. В. Шатковская // Вопросы истории. – 2000. – №11. – С. 96–105.

Новик Микола Кузьмович

кандидат історичних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Децентралізація – шлях до правового посилення територіальних громад та їх ефективного господарювання

На даному етапі історичного розвитку Україна знаходиться в етапі проведення різнобічних реформ з метою наближення до суспільного життя європейського виміру. Проте жодне важливе рішення в житті країни не давалося легко. За 25 років Україні не вдалося побудувати систему, за якою влада повністю би належала українському народові. Позитивні кроки мають відбутися за змінами до Конституції України щодо децентралізації влади. Вони одержали різнобічні оцінки.

У змісті реформи децентралізації варто бачити сьогодні такі нововведення. По-перше, на базовому рівні місцевого самоврядування вводиться поняття «громада», а це означає, що у селах, селищах і містах буде сконцентровано найбільшу кількість повноважень та фінансових ресурсів. По-друге, передбачено утворення виконавчих комітетів при районних і обласних радах, що приведе до зміни призначенців центральної влади обраними людьми від громад. По-третє, відбудуться зміни у фінансовому забезпеченні місцевого рівня, при якому значна частина загальнонаціональних податків та зборів буде децентралізована. Тут цінність територіального простору поєднується з правовим простором, що означає самостійність розпоряджатися прибутками і ресурсами на своїй території. По-четверте, населені пункти територіальної громади стануть дотичними, між ними не буде меж, а місцеві організації покладаються в значній мірі на старост, виконкоми, місцевих депутатів. Насамкінець відмітимо, контрольна функція також посилиться, вона перейде до місцевих людей, а на державному рівні – до перфектів, які матимуть право призупиняти акти місцевої влади, що суперечитимуть законам. Отже, в центрі реформи децентралізації - проблема державної влади. Це насамперед, передача максимальної кількості повноважень та бюджетних коштів, які зараз знаходяться в розпорядженні державних та центральних органів влади – органам місцевого самоврядування.

Завдяки цьому розуміється, що ргани місцевого самоврядування будуть спроможні вирішувати більшість питань зі сфери щоденного життя мешканців тих чи інших населених пунктів. Вони самостійно чи через представницькі органи (ради) зможуть вивести на належний рівень ЖКГ, освіту, культуру, охорону здоров'я, самостійно планувати розвиток своїх територій, залучати інвестиції, сприяти успішному розвитку місцевого підприємництва, якісно надавати мешканцям громад різноманітні послуги.

Визначаючи першочергові заходи з розвитку місцевого самоврядування, Президент України в своєму указі від 07.12.2016 відзначив, що Кабінет міністрів України в 2017 р. має затвердити комплекс заходів спрямованих на активізацію реформаторського руху та підтримку добровільного об'єднання територіальних місцевих громад. Зокрема, удосконалити механізм державного стимулювання такого об'єднання, посилити їх взаємодію з органами виконавчої влади, поліпшити процес надання їм консультативної та методичної допомоги, удосконалити систему підвищення кваліфікації посадових осіб та механізм прийняття на службу в органи місцевого самоврядування, тощо [1].

Оцінюючи сутність реформи децентралізації, Голова Верховної Ради України В. Гройсман говорить: «Це і є та реформа, яка змінить ситуацію в кращий бік в усіх інших сферах життя , у тому числі й охороні здоров'я, в освіті – громади зможуть нормально навчати дітей, бо у них з'являться кошти, конституційно закріплені за ними. У соціально-економічному розвитку, почнуть утворювати робочі місця» [2].

Варто зазначити й таке, що економічно-господарська доцільність завше була у нас на останньому місці й істотно програвала регіонально-містечковій ментальності. Саме тому так довго відкладались ідеї реформування громіздкої та неефективної системи управління державою. Спротив збоку окремих місцевих олігархів, чиновників, службовців має місце й досі. Та зміни до Конституції отримали знак якості з Венеціанської комісії, найавторитетнішої правової структури Європи. Взагалі, в Європі ідеї місцевої демократії є пріоритетними досі. У цьому контексті для України особливо показовим є досвід децентралізації у

Франції – унітарній державі, співставній з нашою не лише за масштабами територій, а й за розмаїттям її регіонів. Приміром, агломерація Агно (департамент Нижній Рейн) з 1 січня 2017 р. об'єднує 3 спільноти муніципалітетів, налічуватиме 36 комун з населенням понад 95.000 і перебере на себе частину її повноважень [3]. Серед цих: питання економічного розвитку територій, підтримка підприємництва, функціонування громадського транспорту, стратегічне територіальне планування вирішення житлових питань, захист довкілля, проблема соціального забезпечення, утилізація побутових відходів, тощо. Цей досвід варто вивчати і поширювати в Україні.

В цьому аспекті окремі області та райони України досягли помітних результатів. Так, на Тернопільщині створено впродовж двох років 26 об'єднаних територіальних громад, а до кінця 2016 р. планується створити ще одинадцять – це найбільше в Україні. Тут значна частина коштів, які колись перераховувалися до державного бюджету, нині залишається на місцях. У наслідок зміни обсяг коштів зріс у 2,6 рази щодо 2015 р. І склав 222 млн. гривень [4].

На Полтавщині вже створено 14 об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшли 50 місцевих рад та 198 населених пунктів, в яких проживає 98 тис. осіб. Процес об'єднання триває і до кінця нинішнього року має з'явитися ще 9 об'єднаних громад [5].

Завдяки фінансовій децентралізації надходження до загального фонду місцевих бюджетів збільшилося майже на 40 процентів. Зокрема у Херсоні тільки в 2015 р. загальний бюджет поповнився на понад 61 млн. гривень, у Вінниці – на 219 млн., у Ковелі (Волинська область) – на 28,7 млн. гривень [6].

Фінансова децентралізація і передача повноважень від державних органів до місцевого самоврядування сприятиме оживленню вирішення соціально-економічних проблем сільської місцевості. Така кількість населених пунктів, в яких відсутні будь-які суб'єкти господарської діяльності, становила третину від загальної їх кількості. У 6,7 тисячі сільських населених пунктах з числом жителів 2,2 млн. осіб відсутні дороги з твердим покриттям. 12,5 тисяч сільських населених пунктів мають неосвітлені вулиці. В останні 10 років на 11,7 % скоротилася кількість діючих шкіл, втричі – сільських лікарень. Подібні тенденції «виживають» з сільських територій малий та середній бізнес, зменшують обсяг послуг [7].

Враховуючи викладене, зазначимо, політична децентралізація на регіональному рівні має бути спрямована на посилення спроможності об'єднаних територіальних громад і має бути найбільш прийнятним кроком у нинішніх соціально-економічних умовах. Децентралізація має на меті підвищення якості життя людини за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад, як самостійних, достатніх, дієздатних соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Голос України. – 2016. – 10 грудня.
2. Голос України. – 2015. – 26 червня.
3. Голос України. – 2016. – 29 жовтня.
4. Голос України. – 2016. – 8 листопада.
5. Голос України. – 2016. – 27 жовтня.

6. Голос України. – 2015. – 10 вересня.
7. Голос України. – 2016. – 27 травня.
8. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р. № 157 – VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015 – № 13 – Ст. 91

Бучинська Анна Йосипівна
кандидат юридичних наук, доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Конституційні гарантії самостійності місцевого самоврядування в Україні та Польщі

Про роль, яку місцеве самоврядування відіграє в організації і діяльності держави та суспільства, свідчить факт віднесення його до засад конституційного ладу, підтвердженням цього є ст. 5 Конституції України [1]. Такий підхід, цілком узгоджується з положеннями Європейської Хартії місцевого самоврядування, в ст. 2 якої проголошується: «Принцип місцевого самоврядування повинен бути визнаний у законодавстві країни і, по можливості, у конституції країни» [2, с. 2].

В світлі вищезазначеної конституційної норми, не менш важливого значення набуває ст. 7 Конституції України, згідно якої місцеве самоврядування в Україні визнається і гарантується [1].

Як зазначає О. В. Прієшкіна, основним у місцевому самоврядуванні є самостійність, яка дозволяє органам місцевого самоврядування мати певну компетенцію, що належить тільки їм, вони вільні в реалізації своїх повноважень і несуть відповідальність за реалізацію своїх повноважень [3, с. 61]. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає самостійність місцевого самоврядування через призму принципу правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами [4, с. 4].

Під гарантіями місцевого самоврядування, в науковій літературі, необхідно розуміти комплекс заходів, за допомогою яких забезпечується реальне здійснення місцевого самоврядування територіальними громадами та органами місцевого самоврядування, а також захист права на місцеве самоврядування. Українські науковці, систему гарантій місцевого самоврядування, поділяють на загальні, обумовлені особливостями соціально-політичного ладу, ступенем розвитку економіки, духовної сфери; конституційні, визначені Конституцією і присвячені безпосередньо принципам організації місцевого самоврядування; організаційно-правові, які забезпечують організаційну і правову автономію територіальних громад та органів місцевого самоврядування; фінансово-економічні, спрямовані на дотримання фінансової й економічної самостійності місцевого самоврядування; міжнародно-правові, декларовані в міжнародно-правових актах [5, с. 110].

Аналіз українських конституційних норм, дозволяє виділити наступні гарантії самостійності місцевого самоврядування. По-перше, відповідно до ст. 140 Конституції України територіальні громади, які є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, наділені правом самостійно або через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, вирішувати

питання місцевого в межах Конституції і законів України. По-друге, гарантією самостійності діяльності місцевого самоврядування є наділення його майном, а саме згідно ст. 142 матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Більш того, держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою. Наступною, важливою з пункту бачення самостійності місцевого самоврядування, гарантією є право територіальних громад села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляти майном, що є в комунальній власності; затверджувати програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролювати їх виконання; затверджувати бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролювати їх виконання; встановлювати місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечувати проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворювати, реорганізовувати та ліквідовувати комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснювати контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції [1, с. 143]. Не менш важливою гарантією самостійності місцевого самоврядування є наділення цих органів повноваженнями приймати рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території [1, с. 145]. І, важливою ознакою демократичної держави, є безумовно право на судовий захист, яким наділені суб'єкти місцевого самоврядування і можуть реалізувати це право в порядку ст. 145 Конституції України та ст. 11 Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Польський законодавець також на конституційному рівні закріпив гарантії самостійності місцевого самоврядування. Так, в розділі I Конституції Польщі, який визначає засади конституційного ладу, в ст. 16 закріплюється територіальне самоврядування, яке покликане здійснювати публічну владу, шляхом реалізації значної частини публічних завдань самоврядування від власного імені і на власну відповідальність. Розділ VII Конституції Польщі повністю присвячений територіальному самоврядуванню, серед норм цього розділу, які свідчать про значущість принципу самостійності в діяльності територіального самоврядування є ст. 165, відповідно до якої самоврядні територіальні одиниці мають статус юридичної особи і вони наділяються правом власності та іншими майновими правами. Самостійність самоврядних територіальних одиниць підлягає судовому захисту. Доходами самоврядних територіальних одиниць в Польщі є їх власні доходи та загальні субвенції і цільові дотації з бюджету держави. Самоврядні територіальні одиниці мають право встановлювати розмір місцевих податків і зборів. Відповідно до ст. 171 Конституції Польщі діяльність територіального самоврядування підлягає нагляду з точки зору законності. Органами нагляду за діяльністю самоврядних територіальних одиниць є Прем'єр-міністр і воєводи, а з фінансових питань регіональні розрахункові палати [6].

Польський науковець проф. док. Кристина Савіцка вважає, що конституційна відособленість територіального самоврядування як інституційна, так і функціональна пов'язана з його самостійністю по відношенню до інших органів

публічної влади. Самостійність, в першу чергу, стосується виконання самоврядними територіальними одиницями законодавчо встановлених завдань від власного імені і на власну відповідальність. В свою чергу доходи якими розпоряджаються самоврядні територіальні одиниці, мають становити гарантії виконання ними своїх завдань і компетенції. В зв'язку з цим важливим є закріплення за самоврядними територіальними одиницями відповідних доходів та повноважень для встановлення розміру місцевих податків і зборів [7, с. 285–286].

Таким чином, в Конституції України і Польщі встановлені гарантії, що забезпечують принцип самостійності місцевого самоврядування. До них можна віднести: 1) наділення місцевого самоврядування власним майном; 2) формування власних бюджетів, в т.ч. встановлення розміру місцевих податків і зборів; 3) судовий захист.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України: із змінами і доповненнями від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141–143.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування : прийнята в Страсбурзі 15 жовтня 1985 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
3. Прієшкіна О. В. Конституційно-правові гарантії місцевого самоврядування в Україні / О. В. Прієшкіна // Часопис Київського університету права. – 2004. – № 4. – С. 58–62.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 170.
5. Муніципальне право: [підруч.] / [В. Ф. Погорілко, О. Ф. Фрицький, М. О. Баймуратов та ін.]; за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej : z dn. 2 kwietnia 1997 r. // Dziennik Ustaw. – 1997. – Nr 78. – Poz. 483.
7. Sawicka Krystyna Finanse samorządu terytorialnego – podstawy wyodrębnienia, struktura / K. Sawicka // Województwo – region – regionalizacja 15 lat po reformie terytorialnej i administracyjnej: II Wydziałowa Konferencja Kół Naukowych Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego (Wrocław, 21-22 listopada 2013 r.) — Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa – 2013. – С. 285–302.

Новик Валерій Анатолійович

старший викладач кафедри спеціальних історичних дисциплін і правознавства
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Інститут застосування примусових заходів медичного характеру: історія його виникнення та розвитку

Конституція України не тільки закріплює права і свободи людини але і гарантує дотримання законів, що спрямовані на їх захист. Всі галузі права, в тому числі кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство, створюють дієві

механізми, які спрямовані на реалізацію прав і свобод громадян, утвердження основних засад правової держави.

Чинним кримінальним та кримінальним процесуальним законодавством передбачено систему норм, пов'язаних із забезпеченням прав осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, страждаючи на психічні захворювання або маючи інші психічні розлади, що зумовлюють потребу у застосуванні до них примусових заходів медичного характеру.

Як відомо, до осіб, визнаних судом неосудними або обмежено осудними, застосовуються примусові заходи медичного характеру. Закон передбачає для визначення стану осудності юридичні і медичні критерії. Саме в визначенні наявності чи відсутності цих критеріїв і полягає певна складність інституту застосування примусових заходів медичного характеру.

Норми права, особливо Кримінального процесуального кодексу України, зазнали істотних змін у зв'язку із введенням у кримінальне право поняття обмеженої осудності. 3 червня 2005 р. Пленум Верховного Суду України, для врегулювання питання правильного і однакового застосування судами законодавства про примусові заходи медичного характеру та усунення недоліків у судовій практиці прийняв постанову від № 7 «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування».

При вирішенні питань, пов'язаних із застосуванням примусових заходів медичного характеру і примусовим лікуванням осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння, вагомий внесок відіграє Закон України від 22 лютого 2000 р. «Про психіатричну допомогу». Даний закон встановлює обов'язки та повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, органів управління у цій сфері та визначає основоположні засади надання психіатричної допомоги.

З кожним роком ці питання потребують все більшої уваги, оскільки кількість судово-психіатричних експертиз і випадків визнання осіб неосудними чи обмежено осудними постійно збільшується.

Якщо у 1988 р. в Україні на 100 тисяч осіб на обліку у психіатричних закладах перебувало 1808 психічно хворих, то на початок 2016 р. 1,7 млн. жителів України знаходились під наглядом психіатрів та наркологів, що складає 4 % від усього населення України (3995 на 100 тисяч населення) [1].

За даними Центру медичної статистики МОЗ України найвищі показники захворюваності на розлади психіки та поведінки у 2011 р. (на 100 тис. населення) були у Житомирській області – 428,3 на 100 тис. населення, що майже вдвічі більше, ніж середній по Україні (232,2). Високі показники захворюваності відзначались також у Київській (375,7) і Чернігівській (318,8) областях. У структурі зареєстрованої захворюваності переважають психічні розлади непсихотичного характеру – 74,0 % (або 174,9 на 100 тис. населення) від загальної кількості зареєстрованих розладів психіки і поведінки, розлади психотичного характеру становлять 17,8 % (41,2), розумова відсталість – 8,2 % (19,1).

Таку тенденцію обумовлює зростання стресових факторів, які впливають на емоційний стан людини.

До них, перш за все, слід віднести такі явища в суспільстві, як економічна криза, погіршення умов життя, загрожуюча екологічна ситуація, зростання кількості техногенних аварій і природних катастроф, ситуація на сході України,

значна кількість вимушених переселенців та їх невлаштованість в повсякденному житті.

Примусові заходи медичного характеру, що застосовуються у сфері кримінального судочинства, є комплексним кримінально-правовим і кримінально-процесуальним інститутом права.

В кримінальному законодавстві України визначено поняття та мету примусових заходів медичного характеру. Так, ст. 92 КК України зазначає: «Примусовими заходами медичного характеру є надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, в спеціальний лікувальний заклад з метою її обов'язкового лікування, а також запобігання вчинення нею суспільно небезпечних діянь» [2].

Чинне кримінальне законодавство України передбачає систему примусових заходів медичного характеру, які призначаються психічно хворим у зв'язку з вчиненням ними суспільно небезпечних діянь. Ці заходи являють собою державний примус, застосування якого викликане міркуваннями безпеки суспільства. Такий примус має бути мінімальним і достатнім для досягнення цієї мети.

Визначені кримінальним законодавством примусові заходи медичного характеру полягають не тільки в ізоляції осіб, небезпечних для суспільства через їх хворобливий психічний стан, а й усуненні цієї небезпеки шляхом ефективного лікування хворої людини, полегшення її страждань, впливу на неї з метою ресоціалізації. Отже, мета їх застосування полягає, по-перше, в захисті суспільства від протиправних дій суспільно небезпечних осіб у зв'язку з хворобливим станом їх психіки і, по-друге, в усуненні цієї небезпеки шляхом ефективного лікування таких осіб і їх ресоціалізації.

Станом на 1 січня 2016 р. на території України примусові заходи медичного характеру застосовуються у 12 відділеннях із посиленням наглядом, 153 – зі звичайним наглядом психіатричних лікарень та в 9 центрах і відділеннях для здійснення стаціонарної судово-психіатричної експертизи осіб, які перебувають під вартою [3; 4].

Застосування примусових заходів медичного характеру – це реакція держави на встановлений судом факт вчинення протиправного діяння, у зв'язку з чим вони набувають зовнішньої подібності до покарання. Ця подібність полягає в тому, що так само як покарання примусове лікування – це захід державного примусу, який суд призначає особі, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або обмеженої осудності.

Якщо поглянути на історію становлення інституту застосування примусових заходів медичного характеру, то можна впевнитись в доволі суперечливих й непослідовних підходах до правового стану психічно хворих і заходів, які до них застосовувалися.

Ставлення до душевнохворих у різні часи було різним. У XI–XII століттях до цих осіб застосовували тортури, їх заковували у кайдани, а тих хворих, які вчиняли найбільш небезпечні злочини, спалювали.

Характер заходів та правовий статус психічно хворих осіб визначаються рівнем цивілізації, гуманізації та розвитку медицини.

Руська судова хроніка у XVIII столітті зафіксувала непоодинокі випадки засудження душевнохворих на смертну кару або довічне тюремне ув'язнення.

Разом з тим у Росії, вперше з'являються законодавчі положення, що стосуються участі душевнохворих у кримінальному судочинстві у 1669 р. Зокрема в «Новоуказанных статьях о татевных, разбойных и убийственных делах» була вказівка на те, що «чаще бесный убьёт, неповинен есть смерти». Тут же зазначалося про недопущення їх у свідки. Психічні захворювання могли слугувати приводом для пом'якшення покарання чи навіть звільнення від нього [5].

Такі люди зазнавали суворих переслідувань у Західній Європі, де католицька церква вбачала в душевнохворих «одержимих бісом».

Ставлення до душевнохворих змінилося у XVIII столітті під впливом ідей французьких гуманістів. У 1794 р. французький психіатр Ф. Пінель домогся від Національного Конвенту Французької Республіки дозволу про зняття ланцюгів із психічно хворих та виступав про їх звільнення від відповідальності. Саме в Кримінальному кодексі Франції 1810 р. вперше з'явилася стаття про неосудність таких осіб. Зокрема, ст. 64 КК Франції передбачала: «Немає ні злочину, ні проступку, якщо під час вчинення дії обвинувачений перебував у стані божевілля» [6].

Згодом правове становище психічно хворих, які вчинили злочини, отримало більш конкретне законодавче закріплення і в Росії.

В «Уложенні Росії про покарання кримінальні і виправні» 1845 р. містилося досить широке визначення поняття неосудності. Як причини, що виключають ставлення у вину вчинене, називалося божевілля, напади хвороби, яка призводить до запаморочення або до повного безпам'ятства. У ньому було визначено порядок поміщення цих осіб у будинки для божевільних, строки їх тримання і підстави для звільнення [7].

Судово-психіатрична практика, ще до середини XIX століття, виявляла випадки, коли окремі особи хоча й визнавалися осудними щодо вчинених ними злочинів, однак мали психічні розлади і потребували вжиття відповідних заходів лікування. Постало питання співвідношення поняття осудності і неосудності, що спричинило до виникнення вчення про осудність в юриспруденції.

У низці випадків було неможливо зробити однозначний висновок про повну осудність або неосудність, а можна говорити про обмежену здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними під час вчинення злочину.

У 1845 р. німецьке законодавство вперше закріпило положення про обмежену осудність. Норми Кримінального Уложення Німецької імперії 1871 р. містили наступне визначення зменшеної осудності: «Якщо той, хто вчинив діяння, перебував у стані, який хоча і не виключає вільного самовизначення, але все-таки обмежує його, той піддається покаранню, як за замах» [8].

Для історії європейської та російської судової психіатрії та юриспруденції XIX століття стало переломним. Кримінальне Уложення 1903 р. вперше сформулювало поняття неосудності особи, дало визначення цього статусу, максимально наближеного до сучасного. Зокрема, було зазначено: «Не ставиться у провину злочинне діяння, вчинене особою, яка під час вчинення не могла розуміти властивості і значення того, що вона вчиняє, або керувати своїми вчинками внаслідок особливого розладу душевної діяльності або несвідомого стану, або невідомого стану, або ж розумового розвитку, що походить від тілесної вади чи хвороби. У випадку ж вчинення вбивства, досить тяжкого тілесного ушкодження, зґвалтування, підпалу або замаху на одне з цих злочинних діянь особа, яка вчинила такий злочин, обов'язково поміщується у лікувальний заклад» [9].

Судова практика вимагала опрацювання теоретичних положень концепції неосудності, розробки принципів судово-психіатричної оцінки психічних розладів. Ці проблеми відображені у фундаментальних для свого часу дослідженнях вчених-психіатрів І. В. Константиновського, А. У. Фрунзе, у доповідях на з'їздах психіатрів та пироговських з'їздах лікарів В. І. Яковенка, Я. А. Боткіна, В. П. Сербського.

У перших радянських кримінальних кодексах не було чітко сформульовано положень про осудність і неосудність, а тому необґрунтовано широке тлумачення неосудності досить часто залежало від політичної ситуації в країні.

Кримінальне законодавство вперше передбачило види примусових заходів медичного характеру та більш детально регламентувало їх застосування у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах РСФСР 1960 р. Кримінальний кодекс Української РСР 1961 р. також містив визначення неосудності особи подібне до сучасного, та види примусових заходів медичного характеру, зокрема: поміщення в психіатричну лікарню загального типу; поміщення в психіатричну лікарню спеціального типу.

У 2001 р. в українському законодавстві з'явилося поняття обмеженої осудності. Зокрема, у ст. 20 КК України зазначено: «Підлягає кримінальній відповідальності особа, визнана судом обмежено осудною, тобто така, яка під час вчинення злочину, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру» [2].

З урахуванням наукових розробок і практичного досвіду в Україні та міжнародного досвіду з цих питань Верховною Радою України 22 лютого 2000 р. прийнято Закон України «Про психіатричну допомогу», який визначає основні засади забезпечення громадян психіатричною допомогою, обов'язки та повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо захисту прав осіб, які страждають на психічні захворювання, права та обов'язки фахівців, інших працівників у сфері надання психіатричної допомоги тощо. У цьому законі вперше визначено поняття презумпції осудності (здоров'я) і завдання держави щодо надання психіатричної допомоги на основі принципів законності, гуманності, додержання прав людини і громадянина, добровільності, доступності та відповідно до сучасного рівня наукових знань, необхідності і достатності заходів лікування з мінімальними соціально-правовими обмеженнями. Детально регламентовано порядок застосування примусових заходів медичного характеру, їх продовження, зміну і припинення [10].

Отже, зважаючи на подальше посилення дії стресових факторів на емоційний стан людини, в останні роки в Україні, як і у світі, спостерігається тенденція до зростання захворюваності на алкоголізм та гострі алкогольні психози, збільшується кількість осіб із психічними порушеннями органічного генезу. Останні посідають перше місце як серед тих осіб, які скоїли кримінальні дії та направляються на судово-психіатричну експертизу, так і серед тих хворих, які перебувають під наглядом психоневрологічних диспансерів.

Все це, в подальшому буде сприяти зростаючому застосуванню примусових заходів медичного характеру і викликає необхідність вдосконалення законодавства України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Українська правда: [Електронний ресурс]: Ольга Богомолець. Аби не збожеволіти... Режим доступу: http://blogs.pravda.com.ua/authors/bogomolec/57dff8b8c8bd5/view_print/
2. Кримінальний кодекс України: офіц. текст: станом на 2 листопада 2016 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Про внесення змін до Територіального розподілу відділень з посиленням наглядом для застосування за рішенням суду до психічно хворих примусових заходів медичного характеру: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 листопада 2014 року № 869 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/print/dn_20141119_0869.html
4. Про внесення змін до Переліку спеціалізованих судово-психіатричних експертних установ України та психіатричних закладів, у структурі яких функціонують судово-психіатричні експертні відділення (комісії): наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24 грудня 2014 року № 1000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/print/dn_20141224_1000.html
5. Беляев И. Д. Новоуказные статьи о татевных, разбойных и убийственных делах. М.: Институт русской цивилизации, 2013.
6. Французский уголовный кодекс 1810 г. М., 1947. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/igpzio50/
7. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных (1845 г.) . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.history.ru/content/view/1114/87/1/0/>
8. Гаєвий В.Ф. Законодавство про застосування примусових заходів медичного характеру потребує удосконалення / В.Ф. Гаєвий // Вісник прокуратури. – 2010. – № 2. – с. 58 – 63.
9. Новое уголовное уложение, Высочайше утвержденное 22 марта 1903 года. СПб.: Изд. В.П.Анисимова, 1903 - 250с. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library6.com/8569/item/553030>
10. Про психіатричну допомогу: закон України від 22 лютого 2000 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 19, ст.143.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: [Текст]: офіц. текст: станом на 8.10. 2016 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
12. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 року № 7. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Шаренко С. Л. Кримінально-процесуальні проблеми застосування примусових заходів медичного характеру / Шаренко С. Л. – Х.: Право, 2002. – 207 С.
14. Зайцев О. В. Обмежена осудність у кримінальному праві України. монографія. / О. В. Зайцев. – Х.: 2007. – 239 с.

Основні етапи першодумського виборчого законодавства

Загальне піднесення революційного руху в Російській імперії у 1905 р. змусило царський уряд поряд з силовим придушенням революції шукати інші шляхи для стабілізації ситуації в країні. Одним із них була демонстрація готовності до показового обмеження самодержавної влади через створення представницького органу. Вже 18 лютого 1905 р. цар обіцяв залучати обраних від населення людей до участі в попередній розробці та обговоренні законопроектів[27, с. 157]. Йшлося про утворення законодорадчого інституту, що мав формуватися виборчим шляхом та допомагати монарху і царському уряду в управлінні державою. Незабаром, заступником міністра внутрішніх справ С.Є. Крижановським, який з цього часу став незмінним автором усіх думських виборчих законів[14, с. 3], було розроблено положення про Державну Думу[26, с. 221].

6 серпня 1905 р. ця обіцянка отримала законодавче обґрунтування – були затверджені маніфест і положення про вибори до Державної Думи, яка за проектом міністра внутрішніх справ О. Г. Булігіна мала б тільки дорадчі права[9, с. 114]. При маніфесті був оприлюднений закон про запровадження Думи. Його перший пункт передбачав, що: «Державна Дума запроваджується для попередньої розробки і обговорення законодавчих пропозицій, які мають силу Основних Законів і передаються через Державну Раду до Верховної Самодержавної Влади» [18, с. 80]. Тодішній прем'єр-міністр С. Ю. Вітте у своїх мемуарах трактував таку Думу як дорадчий заклад, але з правом повної свободи висловлення своїх поглядів з питань, що розглядаються[2, с. 488]. Дума мала обиратися на 5 років, але вже в третьому пункті закону зазначалося, що вона може бути розпущена достроково, указом царя[18, с. 81].

Однак, впровадження установи парламентського типу навіть з дорадчими функціями було дуже важким кроком для царського уряду і було предметом бурхливого обговорення. Так, ще в липні 1905 р. у Петергофі під головуванням Миколи II було скликано секретну нараду вищих чиновників та великих князів для розгляду булігінського законопроекту про утворення Державної Думи[1, с. 67].

На Петергофській нараді, а також у Раді Міністрів особливо прискіпливо обговорювалося питання про порядок виборів до Державної Думи. Складна політична ситуація вимагала прискорити розробку положення про вибори. Було вирішено відмовитися від станового принципу поділу виборців, як і від виборів на основі загального виборчого права[21, с. 23].

В основу виборчого закону передбачалося покласти систему виборів земських гласних, встановлену положеннями про земські установи 1864 та 1890 р. Вибір був обумовлений тим, що вони охоплювали земельних власників, торгіву, промислову, велику і середню буржуазію. Коли виникло питання про виборче право для робітників, то незважаючи на зауваження С. Ю. Вітте, що цим уряд міг би загальмувати революційний рух, Рада Міністрів не надала робітникам виборчих прав. Було лише відзначено, що робітники можуть брати участь у виборах через селянську курію, якщо не порвали зв'язків з сільським станом[21, с. 24]. Крім того

виборчих прав були позбавлені: жінки, особи молодші 25 років, студенти, військовослужбовці, іногородці, іноземні піддані[19, с. 13].

Від виборів також були відсторонені: засуджені за злочини, навіть якщо вони були звільнені від покарання; звільнені з посади за судовими вироками протягом 3 років з моменту звільнення; особи, що перебували під слідством чи судом; виключені з селянських громад і дворянських зібрань; ті, що не володіли російською мовою тощо[21, с. 27]. Цікаво, що перебування особи під судом духовної консисторії не позбавляло виборчих прав, а засудження до заслання на поселення було причиною позбавлення означених прав[25, с. 4].

За законом 6 серпня виборче право отримували лише незначна кількість міщан, які володіли високим майновим цензом. Так, із 412 майбутніх депутатів Думи тільки 28 мали представляти міста[23, с. 27]. Натомість, самодержавство покладало великі надії на селян, які повинні були підтримувати в Думі певну рівновагу сил. Урядовці вважали, що селянство завжди було консервативним і менше захоплювалось революційними рухами, особливо це стосувалося заможних селян. За пропозицією міністра фінансів В. М. Коковцова селянам було надано право обирати від кожної губернії одного депутата тільки від свого стану. До виборів були допущені і неграмотні селяни, як більш благонадійні [21, с. 26]. За словами тогочасного міністра іноземних справ О. П. Извольського, введення селянської маси в Думу було улюбленою думкою уряду. Пізніше він зазначав з цього приводу: «Ніколи бюрократія не робила більш грубої і фатальної помилки, тому що, як можна бачити тепер, селяни увійшли в Думу зачаровані думкою про те, що отримали можливість розділити землю в інтересах свого класу» [8, с. 70–71].

Закон надавав можливість усувати від виборів небажаних для адміністрації виборщиків. Наприклад, за ст. 27 подання скарг не призупиняло виборчого процесу. Тобто, від участі у виборах могли бути усунені випадково чи свідомо не внесені у списки виборщики[21, с. 27].

Скликання Думи передбачалося на середину січня 1906 р., але революційна небезпека примусила прискорити її скликання. 18 вересня Микола II в указі Правлячому Сенату пропонував негайно видати розпорядження для проведення виборів до Державної Думи. Тоді ж були видані і «Правила про застосування і запровадження в дію установи Державної Думи» [20]. Це були, фактично, додаткові пояснення для місцевих органів влади щодо проведення виборів. У 58 статтях «Правил» детально описувались обов'язки посадових осіб і органів влади під час підготовки та проведення виборів. Так, місцеві податкові інспектори і казенні палати відповідали за збір і повідомлення міським управам списків осіб, які сплачували податок, розмір якого дозволяв брати участь у виборах. Згідно ст. 7 особи, які мали право на участь у виборах, вносилися у виборчі списки в алфавітному порядку з обов'язковим зазначенням прізвища, імені та по-батькові і виборчого цензу[20, с. 2–3].

«Правила» пояснювали деякі нюанси, які могли виникнути в процесі складання виборчих списків. Наприклад, згідно ст. 8 особи жіночої статі, які володіли встановленим майновим цензом, у виборчі списки не вносилися. Але якщо вони передавали свої цензи за нерухомим майном для участі у виборах своїм чоловікам або синам, то останні вносилися до виборчих списків. За таким самим принципом військові офіцери, які не мали виборчого права, могли передати майновий ценз своїм синам[20, с. 4].

«Правила» дозволяли особам, що мали право участі у виборах на з'їздах, а також виборщикам, обраним виборчими з'їздами чи у виборчих округах, утворювати особливі підготовчі зібрання, щоб порадитися про можливих кандидатів. На зібраннях могли бути присутніми лише виборці, виборщики та голови виборчих з'їздів і зібрань. Однак тут же зазначалося, що не пізніше як за 24 години до проведення зібрання про нього обов'язково потрібно повідомити начальника місцевої поліції. Останній був зобов'язаний відправити на зібрання поліцейського, який мав право у будь-який момент його закрити [20, с. 10–11].

У «Правилах» визначалися також дії майбутніх депутатів в перші дні роботи Думи, порядок обрання її голови та інших посадових осіб. Зокрема, в ст. 53 зазначалося: «Державна Дума, з відкриттям своїх занять, обирає товариша голови Думи, секретаря Думи і його товариша, а потім визначає число, склад і предмети ведення відділів, а також розподіляє членів Думи по відділах» [20, с. 19–20].

Дорада Державна Дума мала явно перехідний характер. Автор її проекту С. Є. Крижановський, вважав можливим її подальший розвиток у бік Земського Собору («широкого представництва за станами і чинами», тобто за соціально-професійною належністю) [22, с. 49]. Можна погодитися з думкою російського вченого А.Ф. Смирнова, що саме перехідний характер Думи, що отримала назву «Булігінської», визначив її нежиттєздатність, невизнання цього проекту як лівими так і правими політичними силами [22, с. 49]. Загалом, закон 6 серпня регламентував статус і функції Думи не як самостійної представницької установи, а певного представницького інституту при монархові. Очевидно, що це було намагання самодержавства не кардинально змінити форму правління, а максимально інкорпорувати нову інституцію до традиційної управлінської схеми монархічної держави [13, с. 452–453].

Тому, незважаючи на всі приготування, «Булігінська» Дума не була скликана. Її виборчий закон не задовольняв більшість населення імперії і не міг зупинити революційний рух. Прихильникам самодержавства закон здавався надто радикальним, а соціалістичні партії вважали його знущенням над ідеєю народного представництва.

Посилення революційних виступів до осені 1905 р. змусило самодержавство піти на більш радикальні реформи. 13 жовтня голова Кабінету міністрів граф С. Ю. Вітте подав на ім'я Миколи II доповідь, в якій пропонував зробити деякі поступки, які б спрямували Росію «до ладу правового на основі громадянської свободи» [7, с. 253]. Змалювавши ситуацію, він переконав Миколу II, що ще можливо мирне вирішення кризи. Він пропонував задовольнити вимоги деяких лібералів про свободу друку, союзів, зібрань, недоторканості особи, створенні об'єднаного міністерства з осіб, що користуються довірою суспільства [11, с. 39]. Однак видання маніфесту, яким цар мав намір оголосити про своє рішення розпочати реформи, С. Ю. Вітте вважав тактичною помилкою, оскільки це накладало на верховну владу певні зобов'язання. Він вважав, що доцільніше було опублікувати його доповідь-записку з резолюцією царя, що давало певний простір для діяльності уряду і могло сприяти поступовості заходів з реалізації програми. До того ж записка мала дуже розпливчастий зміст. Зокрема в ній зовсім не згадувалося ні про надання Державній Думі законодавчих прав, ні про розширення кола виборців [11, с. 39–40].

Однак ці пропозиції не було враховано і 17 жовтня Микола II підписав Маніфест «Про вдосконалення державного порядку». В Маніфесті 17 жовтня цар обіцяв запровадити громадянські свободи слова, друку, недоторканість особи, совісті, свободу зборів і об'єднань, залучити до участі у виборах до Державної Думи ті верстви населення, які не мали виборчих прав. Крім того, пункт 3-ій Маніфесту говорив: «Встановити як непорушне правило, щоб ніякий закон не набирав сили без схвалення Державної Думи і, щоб вибраним від народу була забезпечена можливість дійсної участі в нагляді за законністю дій поставлених від Нас (імператора) представників влади» [18, с. 754].

Таким чином, Маніфест 17 жовтня декларував демократичні свободи та перетворював Російську імперію у обмежену парламентом монархію. Однак проголошення таких реформ стало несподіванкою для населення імперії, оскільки революційна пропаганда твердила про непоступливість царя. Тому революційна боротьба в країні не тільки не припинилася, а навпаки – розгорілася з новою силою. За свідченнями провладної петербурзької преси проголошення Маніфесту 17 жовтня в столиці викликало нові «безпорядки». «... на вулицях з'явилися юрби людей. Одні з червоними прапорами другі з триколірними. Доходила справа до бійки, а у наступні дні і до вбивств. Одним словом, замість заспокоєння заворушення розгорілися ще гарячіше» [3, с. 3]. У цьому контексті цілком резонним є твердження А. В. Гоголевського, що Маніфест 17 жовтня був підсумком непослідовної реформаторської діяльності влади і став вимушеною поступкою з її боку суспільному та революційному рухові [4, с. 9].

11 грудня 1905 р., був виданий царський указ «Про зміни Положення про вибори в Державну Думу і виданих в доповнення до нього законів». Вибори і за новим положенням залишались нерівними, непрямими і, до того ж, неодночасними. Оскільки більшість населення національних окраїн вибирала депутатів в Думу не одночасно з рештою населення царської Росії, і не за законом 11 грудня, а на основі особливих правил [21, с. 71].

Для поміщиків і міщан вибори були двоступеневі, для робітників триступеневі, а для селян чотириступеневі. Поміщики обирали виборщиків безпосередньо на губернські виборчі збори. Робітники обирали уповноважених, які на своєму з'їзді обирали виборщиків. Цих виборщиків включали до виборчих зборів виборщиків від усіх курій. Селяни обирали представників на волосний сход (десятидвірних), волосний сход обирав уповноважених, а уповноважені від волосних сходів обирали виборщиків [15, с. 218]. На губернських виборчих зборах, де відбувалися вибори депутатів, селянським виборщикам, на монархічні настрої яких сподівався царський уряд, було надано право обирати окремого члена Державної Думи від селян [15, с. 218].

За виборчим законом від 11 грудня 1905 р. значні переваги мали поміщики; у них один виборщик припадав на 2 тисячі виборців, тоді як у міщан – на 7 тисяч, у селян – на 30 тисяч, а у робітників – на 90 тисяч [24, с. 112]. Крім того уряд намагався будь-що не допустити до участі у виборах революційно налаштованих робітників. Підприємства, що мали не менш як 50 робітників, обирали уповноважених, а там, де працювало понад тисячу чоловік – по одному уповноваженому на кожну тисячу, тобто, і дрібні, і великі підприємства обирали однакову кількість уповноважених. Такими діями уряд обмежував участь у виборах найреволюційнішої частини робітників, які здебільшого працювали на великих

промислових підприємствах [9, с. 160]. Брати участь у голосуванні і обраними могли бути лише робітники, які досягли 25-річного віку і які працювали на даному підприємстві не менше шести місяців. Робітники мали право брати участь у виборах тільки в 50-ти губерніях [21, с. 74]. До того ж, у циркулярі МВС Подільському губернаторові від 4 лютого 1906 р. зазначалося, що участь у виборах можуть брати лише робітники підприємств фабрично-заводської, гірничої і гірничозаводської промисловості [16, с. 2]. Однак, у цьому циркулярі для робітників були і деякі позитивні моменти. Так, при визначенні шестимісячного строку праці робітника на підприємстві не бралися до уваги перерви, що виникали у зв'язку з припиненням діяльності підприємства [16, с. 2]. Крім того, чинам губернських адміністрацій чи міського нагляду, а також представникам керівництва підприємства формально, заборонялося бути присутніми в приміщенні де проходять вибори уповноважених від робітників. Однак, робилася приписка, що названі особи можуть бути присутні на робітничих виборах за запрошенням учасників, для роз'яснення сумнівів і непорозумінь [16, с. 2].

Також у циркулярі давалися пояснення щодо проведення підготовчих з'їздів землевласників. Зокрема, у разі проведення в повіті кількох підготовчих з'їздів і неможливості повітового предводителя дворянства головувати на цих з'їздах, було дозволено виконувати обов'язки голови одному з виборців даного з'їзду [16, с. 2].

Зберігши двоступеневу систему виборів для буржуазії і поміщиків, встановлену законом 6 серпня 1905 р., указ 11 грудня значно збільшив кількість виборців міської курії [21, с. 75]. Було розширено коло виборців землеробської курії. Причому земельний ценз визначався не грошовою вартістю землі, а її кількістю, та був індивідуальний для кожного повіту Російської імперії [19, с. 31]. Для зміцнення позицій великих землевласників на виборах і в майбутній Думі, уряд надав орендаторам і управляючим маєтками право прямого голосу на повітових з'їздах землевласників. Збільшилось число виборців і від дрібних власників. Право обирати уповноважених на повітових з'їздах великих землевласників одержали власники землі та іншого нерухомого майна у розмірі менше десятої частини цензу, а також священики всіх віровчень, які володіли церковними землями [21, с. 76]. Стосовно участі у виборах священиків, МВС були дані додаткові пояснення місцевим адміністраціям. Так, у циркулярі від 30 січня 1906 р. губернатору Подільської губернії О.О. Ейлеру вказувалося, що закон 11 грудня надає право особистої участі у виборах священикам, які є настоятелями церков. Тобто вони отримували виборче право лише як старші представники церкви, що володіє землею [10, с. 1].

Незважаючи на свою обмеженість закон 11 грудня був вагомим кроком у напрямку лібералізації виборчого законодавства. Особливо важливим був факт значного збільшення кількості осіб, які наділялися виборчими правами.

Разом з тим у самодержавної влади були серйозні побоювання, що вибори до Державної Думи можуть бути зірвані революційною пропагандою. Щоб уникнути такого розвитку подій Рада Міністрів та Правлячий Сенат виробили жорсткі покарання за будь-які перешкоджання у організації і проведенні виборів та роботі Державної Думи, що передбачали позбавлення волі терміном від декількох місяців до 10 років [6, с. 19–20].

Запровадження нового органу влади – Державної Думи вимагало внесення поправок до законодавства держави. Тому в Державній канцелярії і Раді Міністрів

був підготовлений текст нової редакції «Основних державних законів», який був затверджений Миколою II 23 квітня 1906 р. (тобто за кілька днів до початку роботи I Державної Думи). «Закони» закріплювала законодавчу владу Думи і Державної Ради: «Ніякий новий закон не може надійти без схвалення Державної Думи і Державної Ради і набути сили без схвалення государя імператора» [7, с. 254; 17, с. 459]. Але наступна стаття вказувала, що у разі припинення чи перерви в діяльності Думи і Ради, за надзвичайних обставин, можна проводити обговорення законопроектів у Раді Міністрів з наступним затвердженням їх імператором у формі «Височайших указів», які одразу вступали в силу. Дія кожного «Височайшого указу» мала тимчасовий характер і він мав затверджуватися в Думі і Раді протягом двох місяців після відновлення їх діяльності [7, с. 253–254; 17, с. 459]. Цілком доцільною є думка М. І. Леонова, що позитивом «Основних законів» було чітке розмежування законодавчої і виконавчої влади та проголошення незалежності судової влади [12, с. 227].

Для перевірки правильності виборів і розгляду скарг у справах виборів створювався спеціальний апарат: губернські, повітові і міські комісії у справах виборів до Державної Думи. Ці комісії складалися з чиновників, представників дворянських станових установ, міського самоврядування і земств. Головували в цих комісіях чиновники Міністерства юстиції – голови окружних судів, повітові справники, члени окружних судів [5, акр. 89–89зв; 7, с. 262].

Таким чином, і закон 6 серпня, і закон 11 грудня надавали значні переваги панівним верствам населення Російської імперії. Але обрана і за такими законами Дума не виправдала сподівань самодержавства і, пропрацювавши всього 72 дні, з 27 квітня по 8 липня 1906 р., була розпущена царем. У царському маніфесті «Про розпуск Державної Думи» цей акт отримав таке обґрунтування: «Виборні від населення, замість роботи законодавчої, звернулися до розслідування дій поставленої від Нас місцевої влади, до вказівок Нам на недосконалість Законів Основних, зміна яких може бути здійснена лише Нашою Монаршою волею, та до дій явно незаконних, як звернення від імені Думи до населення» [17, с. 738].

Оцінюючи першодумське виборче законодавство зауважимо, що воно було наслідком глибокої кризи в Російській імперії, перебувало в ар'єргарді реальної суспільно-політичної обстановки та не встигало відповідати на запити суспільства, що зростали внаслідок розгортання революційних подій. Реформування державного управління було явно запізним, викликаним напруженою революційною ситуацією. Тому розробка виборчих законодавчих актів була обтяжена поспішністю, гострою боротьбою ліберальних і консервативних кіл російської бюрократії та прагненням самодержавства вийти зі складних революційних перепитів з найменшими поступками і максимально зберегти статус-кво.

Список використаних джерел та літератури:

1. Васильева Н. И. Первая российская революция и самодержавие (Государственно-правовые проблемы) / Н. И. Васильева, Г. Б. Гальперин, А. И. Королев. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1975. – 151 с.
2. Витте С. Ю. Воспоминания: В 2 т. / С. Ю. Витте. – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1960. – Т. 2. – 670 с.

3. Высочайший Манифест 17 Октября 1905 г. И его значение для русского народа // Особое прибавление к газете Сельский Вестник. – СПб.: Пештуковская Паровая Скоропечатня П.О. Яблонского. – 1906. – 16 с.
4. Гоголевский А. В. Правительственный конституционализм начала XX века / А.В. Гоголевский// Политические партии России: прошлое и настоящее: Сб. статей. – СПб.: Издание Санкт-Петербургского университета, 2005. – С.7–11.
5. Державний архів Вінницької області. – Ф. 172. – Оп. 1. – Спр. 3. Переписка канцелярии председателя Винницкого окружного суда. С циркулярами Министерства Юстиции и Указами Правительствующего Сената. – 117 арк.
6. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 281. – Оп. 1. – Спр. 9226 Правительственные сообщения, Указы Правительствующего Сената, Циркуляры Совета Министров, военного главного артиллерийского управления о мерах борьбы с революционным движением в стране. – 37 арк.
7. Ерошкин Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России / Н. П. Ерошкин. – М.: Высшая школа, 1983. – 352 с.
8. Извольский А. П. Воспоминания / А. П. Извольский / [пер. с англ. – 2-е изд.] – М.: Международные отношения, 1989. – 192 с.
9. Історія Української РСР: У 8 томах 10 книгах / Відп. ред. Ф.Є. Лось. – К.: Наукова думка, 1978. – Т.4: Україна в період імперіалізму (1900–1917). – 531 с.
10. Копия циркуляра МВД особого делопроизводства по выборам в Государственную Думу, от 30 января 1906 г. за №561 на имя Губернатора // Подольские губернские ведомости. – 1906. – №11. – 8 февраля.
11. Корелин А. П. С. Ю. Витте / А. П. Корелин // Россия на рубеже веков: исторические портреты. – М.: Издательство политической литературы, 1991. – С. 8–47.
12. Леонов М. И. Партия социалистов-революционеров в 1905–1907 гг. / М. И. Леонов – М.: РОССПЭН, 1997. – 512 с.
13. Медушевский А. Н. Демократия и авторитаризм: Российский конституционализм в сравнительной перспективе / А. Н. Медушевский. – М.: РОССПЭН, 1997. – 650 с.
14. Могилевский К. И. Крыжановский С.Е. О характере государственного строя в России (из записок С.Е. Крыжановского 1926 г.) / К. И. Могилевский, К. А. Соловьев // Вопросы истории. – 2008. – № 3. – С. 3–32.
15. Нариси історії СРСР: Перша російська буржуазно-демократична революція 1905–1907 рр. / За редакцією Г. М. Панкратової, Г. Д. Костомарова. – К.: Радянська школа, 1957. – 316 с.
16. По выборам в Государственную Думу. Копия циркуляра Министра Внутренних Дел на имя Губернатора. Особое делопроизводство по выборам в Государственную Думу. 4 февраля 1906 г., за № 655 // Подольские губернские ведомости. – 1906. – №14. – 18 февраля.
17. Полное Собрание Законов Российской империи. Собрание третье. – СПб. – 1909. – Т. XXVI. Отделение I. – 1141 с.
18. Полное Собрание Законов Российской империи. Собрание третье. – СПб., 1908. – Т. XXV. Отделение I. – 966 с.
19. Порядок выборов в Государственную Думу. Систематический свод относящихся к сему предмету узаконений и правительственных распоряжений / Сост. Н. Хлебников. – СПб.: Изд. Санкт-Петербургского Клуба Общественных деятелей, 1905. – 94 с.

20. Правила о применении и введении в действие учреждения Государственной Думы и положения о выборах в государственную Думу. Приложение к № 76 Подольских губернских ведомостей. – Каменец-Подольский: Типография Подольского Губернского Правления, 1905. – 21 с.
21. Сидельников С. М. Образование и деятельность первой Государственной Думы / С. М. Сидельников. – М.: Издание Московского университета, 1962. – 382 с.
22. Смирнов А. Ф. Государственная Дума Российской империи 1906-1917 гг.: Историко-правовой очерк / А. Ф. Смирнов. – М.: Книга и бизнес, 1998. – 624 с.
23. Спутник избирателя на 1906 год. Освободительное движение и современные его формы. – СПб.: Издание И.И. Ефрона, Б.г. – 312 с.
24. Тютюкин С. В. Первая российская: Справочник о революции 1905-1907 гг. / С. В. Тютюкин, В. В. Шелохаев, О. И. Митяева. – М.: Политиздат, 1985. – 302 с.
25. Хроника // Заря. – 1906. – №462. – 14 февраля.
26. Циганюк М. А. Формування виборчого законодавства в першодумський період / М. А. Циганюк// Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). Випуск 32. – К.: Інститут історії НАН України, 2005. – С.220–227.
27. Шевырин В.М. Первый опыт российского парламентаризма / В.М. Шевырин // 1905 год – начало революционных потрясений в России XX века. Материалы международной конференции. – М.: Институт российской истории РАН, 1996. – С.157–187.

Солом'янчук Дарина Миколаївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: к. ю. н., доц. **Рудницька О. П.**

Інститут шлюбного договору в Італії

Право Італії відноситься до романо-германської правової сім'ї. Дана система відрізняється нормативною упорядкованістю і структурованістю джерел, стійкими демократичними правовими принципами, забезпеченням строгої юридичної техніки. В Італії окремої галузі сімейного права не існує. Правове регулювання сімейного права здійснюється за допомогою цивільно-правового методу.

При укладанні шлюбу, чоловік і дружина отримують однакові права і приймають ті ж обов'язки. Шлюб тягне взаємне зобов'язання збереження подружньої вірності, надання моральної підтримки та матеріальної допомоги, співпраця в інтересах сім'ї та спільне проживання (відповідно до недавніх змін, обов'язок на спільне проживання було скасовано). Подружжя зобов'язані, кожен в залежності від своїх коштів і можливостей, своїми професійними чи домашньою працею, робити внесок в потреби сім'ї [5, с. 40].

В Італії укладання шлюбного контракту передбачено Цивільним кодексом Італії. Так само як і в українському законодавстві, глава 6 Цивільного кодексу Італії містить норми, що регулюють майновий режим подружжя. Так, ст. 162 Цивільного кодексу регулює порядок укладання шлюбних договорів, які повинні укладатися через офіційний акт під страхом його недійсності. Шлюбний договір

повинен бути зареєстрований в місцевому органі влади, а якщо він містить пункти про нерухоме майно, то повинен бути зареєстрований ще й у органах, що реєструють угоди з нерухомості. Шлюбний договір обов'язково повинен містити такі дані, як дата укладання договору, ім'я та прізвище нотаріуса, який зіставляє даний акт та загальні анкетні дані обох наречених [2, с. 203].

Вибір режиму майна повинен включатися в шлюбний договір. Взагалі їх є два: сумісна власність – все майно при розлученні ділиться навпіл та роздільна власність – належить кожному з подружжя окремо. Те майно, яке належало одному з подружжя ще до укладання шлюбу під час розлучення не ділиться між чоловік та дружиною [1, с. 89].

До майна, яке є особистою власністю кожного з подружжя за італійським законодавством належить:

- майно, яке було у власності кожного з подружжя до реєстрації шлюбу;
- майно, отримане кожним із подружжя після вступу в шлюб за договором дарування або за заповітом (але за умови, в договорі чи заповіті не зазначено, що це майно має стати спільною власністю чоловіка та дружини);
- майно, котре є в особистому користуванні чоловіка та дружини;
- майно, призначене для здійснення професійної діяльності кожного з подружжя;
- майно, що виступає в ролі допомоги по тимчасовій або постійній непрацездатності чи інвалідності [4, с. 105].

Особливістю шлюбних відносин в Італії є те, що при офіційній реєстрації в місцевому органі влади його підписують всі особи, які є сторонами договору як подружжя так і їх нащадків, а зміни до такого акта будуть законними в тому випадку, якщо вони будуть затверджені судом та їх підпишуть всі сторони. За законами Італії подружжю надається можливість створення майнового фонду сім'ї, який формується з нерухомості чоловіка та дружини, майна котре було внесено до державних реєстрів та боргових цінних паперів. Варто відзначити, що створення майнового фонду не входить до змісту шлюбного договору, він оформляється окремим документом, який є власністю як чоловіка так і дружини, й діє доти, доки існує шлюб. Якщо ж у подружжя є неповнолітні діти, то майновий фонд й наділі продовжує своє існування доки вони не досягнуть свого повноліття, а порядок управління ним визначається в суддею [3, с. 270].

Укладання шлюбного договору в Італії можливе лише за умови подальшої реєстрації шлюбу. Укладений договір згодом, протягом шлюбу, не може бути видозмінений подружжям. Ця норма виступає заборонаю дарування між подружжям, так і заборонаю призначати або ж збільшувати протягом шлюбу придане, а так само видозмінювати його заміною рухомого майна нерухомістю. В Італії законним є режим спільності майна (спільної власності без виділення часток).

Управління спільним майном здійснюють обоє подружжя. При відмові одного з них дати згоду на вчинення правочину чоловік або дружина вправі отримати таку згоду через суд, обґрунтувавши свою вимогу. Проведена угода без згоди одного з подружжя може бути оскарженою в суді. Той з подружжя, котрий здійснив таку угоду, повинен внести в спільне майно подружжя внесок, який відповідає ціні відчуженого їм майна. Управління також може бути довірено одному з подружжя в разі, якщо чоловік чи жінка тимчасово не може ним керувати. При відсутності у

другого з подружжя доручення, виданої тимчасово відсутнім подружжям на вчинення необхідних дій, таке доручення може надаватися суддею [6, с. 25].

Режим спільності майна може бути скасований визнанням одного з подружжя безвісно відсутнім, разі його смерті, визнанням шлюбу недійним або при розірванні шлюбу, якщо подружжя вступили в режим роздільного проживання або один з них збанкрутував. Рішення про виділення часток у спільному майні подружжя може бути прийнято судом в разі визнання одного з подружжя недієздатним або в разі неналежного управління цим майном. Розділ проводиться шляхом розподілу активів і пасивів в рівних частках.

Отже, аналіз норм законодавства, що стосуються шлюбного договору в Італійській республіці дозволяє говорити про те, що в цілому правове регулювання досліджуваного інституту має багато спільного з українським законодавством. Як і в Україні, в Італії шлюбним договором регулюються саме майнові відносини, шлюбний договір може бути укладений як до укладання шлюбу, так і в шлюбі, а чинності набуває з моменту реєстрації шлюбі. Відмінністю є те, що на відміну від України, в Італії шлюбний договір не може бути змінений протягом шлюбу, також заборонено дарування між подружжям, що, очевидно, більш вагомо захищає їхні інтереси.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дубровцев С. К вопросу о социально-правовом статусе брачных контрактов в зарубежных странах / С. Дубровцев // Проблемы в российском законодательстве. – 2011. – № 5. – С. 87–90.
2. Казарян К. До питання порядку укладання шлюбного договору / К. Казарян // Від громадянського суспільства – до правової держави: матеріали VIII Міжнар. конф. молодих вчених та студентів, м. Харків, 26 квіт. 2013 р. – Харків, 2013. – С. 202–204.
3. Казарян К. Інститут шлюбного договору в наглосаксонській та континентальній правових сім'ях / К. Казарян // Вісник Харківського національного університету В. Н. Каразіна. – 2013. – Вип. 14. – С. 268–271.
4. Калакура В. Договірне регулювання майнових відносин подружжя в міжнародному сімейному праві / В. Калакура // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2010. – № 3. – С. 102–108.
5. Минина А. Развитие правового регулирования имущественных отношений супругов в странах западной Европы / А. Минина // Юрист ВУЗа. – 2009. – № 12. – С. 39–42.
6. Низамиева О. Имущественные соглашения супругов в зарубежном праве / О. Низамиева // Семейное и жилищное право. – 2004. – № 3. – С. 25–27.

Бодашевська Галина Петрівна
Музей космонавтики ім. С. П. Королева
Житомирської обласної ради

Основи правового регулювання космічної діяльності в Україні

1991 рік увійшов до новітньої історії подією геополітичного значення – розпадом СРСР, до складу якого входила Україна. Із проголошенням суверенітету

та здобуттям незалежності почався нелегкий перехідний період становлення української держави. Об'єктивно оцінивши її можливості, фахівці дійшли висновку про визнання ракетно-космічної галузі як одного із пріоритетних напрямків розвитку країни, адже потужний промисловий, науково-технічний і кадровий потенціал, який складав третину загальносоюзного та досяг світового рівня розвитку, тепер залишився в Україні і давав їй можливість затвердитися у світовому суспільстві як одній із найрозвиненіших космічних держав. Задля цього потрібно було в найкоротші терміни сформуванати національну доктрину для подальшого розвитку цієї галузі, перегляду спеціалізації, коопераційних зв'язків, системи фінансування тощо.

Відомо, що спроможність держави займатися космічною діяльністю характеризує науково-технічний та технологічний рівень її розвитку, впливає на економічний стан та політичну безпеку країни, сприяє її міжнародному визнанню. Космічний потенціал України виявився настільки вагомим, що визначив доцільність свого структурного оформлення у вигляді самостійної космічної галузі. Саме на цьому тлі та за прикладами провідних космічних держав виникла і у короткий термін була реалізована ідея створення нової структури управління вітчизняною космонавтикою – космічного агентства.

Ініціаторами створення такої організації виступили: начальник управління оборонних програм Кабінету міністрів України В. П. Горбулін, президент Федерації космонавтики України А. П. Завалишин, директор Головної астрономічної обсерваторії НАНУ Я. С. Яцків. Згодом до них приєдналися односторонці – Генеральний директор ВО «Південмаш» Л. Д. Кучма та Генеральний конструктор ДКБ «Південне» С. М. Конюхов. Ідею створення космічного агентства гаряче підтримав Президент Національної академії наук України Б. Є. Патон. Більше того, він особисто очолив «космічний штаб» країни – Раду з космічних досліджень.

Незабаром в українському історичному календарі з'явилася ще одна важлива дата – 29 лютого 1992 р. Президент Л. М. Кравчук підписав Указ про створення Національного космічного агентства України.

Варто зазначити, що власне факт створення НКАУ, як і його діяльність у перший рік, не знайшли всебічного висвітлення в інформаційному полі. Пояснюється це тим, що низка українських підприємств, які входили до складу ракетно-космічної галузі СРСР, була повністю або частково засекреченою. Їх діяльність «ховалася» в узагальненому, дозовано доступному контексті досягнень радянської космонавтики. З метою розкриття утаємничених сторінок історії вітчизняної космонавтики та формування позитивного іміджу нової державної структури, у лютому 1993 р. відбулася перша офіційна прес-конференція Генерального директора НКАУ В. П. Горбуліна. Для журналістів (а згодом і для широкого загалу) інформація про Україну космічну стала справжнім відкриттям, а масштаби вражали: більше тридцяти промислових підприємств, конструкторських бюро та науково-дослідних інститутів мали величезний досвід у розробці і виробництві сучасних ракет-носіїв, космічних апаратів, двигунів, систем керування та телеметрії. У найближчій перспективі ці установи мали об'єднатися під егідою НКАУ у космічну галузь. У ході конференції В. Горбулін звітував про найважливіше досягнення річної діяльності НКАУ – завершення підготовки та подання на розгляд Кабінету Міністрів України першої Національної космічної програми на 1993–1997 рр.

З початком реалізації першої космічної програми стала очевидною необхідність законодавчого визначення загальних правових засад здійснення космічної діяльності в Україні та під юрисдикцією України за її межами, встановлення спеціальних норм космічного законодавства. Тому згідно з Постановою Верховної Ради від 15.11.1996 р. №502/96-ВР 5 грудня 1996 р. (з дня опублікування) було введено в дію Закон України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 р., який і нині діє як основний документ, що регулює космічну діяльність в Україні. Закон України «Про космічну діяльність» став першим національним законодавчим актом, що комплексно увібрав у себе більшість міжнародних правових норм. У період з 2000 р. по 2015 р. до Закону були внесені певні зміни і доповнення. Зокрема, у тексті Закону визначення «Загальнодержавна (національна) космічна програма України» замінено на «Загальнодержавна цільова науково-технічна програма України», а назва «Національне космічне агентство України» замінена на «Центральний орган виконавчої влади з питань космічної діяльності».

Закон складається з наступних розділів:

- Розділ I. Загальні положення.
- Розділ II. Організація космічної діяльності.
- Розділ III. Загальні вимоги до об'єктів космічної діяльності.
- Розділ IV. Участь України у міжнародному співробітництві в космічній сфері.
- Розділ V. Забезпечення безпеки космічної діяльності.
- Розділ VI. Космічна діяльність у сфері оборони та безпеки України.
- Розділ VII. Заключні положення.

Сім розділів Закону містять 29 статей, зміст яких визначає: мету та засади космічної діяльності; державне регулювання та управління у сфері космічної діяльності; правила космічної діяльності в Україні; затвердження Загальнодержавних цільових науково-технічних програм України; ліцензування та фінансування космічної діяльності; засади міжнародної космічної діяльності та України як суб'єкта міжнародного космічного права; здійснення космічної діяльності у сфері оборони та національної безпеки; відповідальність за порушення законодавства про космічну діяльність в Україні тощо.

У Законі закріплені основні принципи державної політики стосовно регулювання космічної діяльності. Положення Закону поширюються на всі види діяльності, пов'язаної з дослідженням та використанням космічного простору. Відносини у сфері космічної діяльності регулюються цим законом та іншими нормативно-правовими актами законодавства України, що приймаються відповідно до нього (Укази Президента України, Постанови Кабінету міністрів України, акти міністерств тощо). Положення Закону України «Про космічну діяльність», космічне право України можна кваліфікувати як сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані із здійсненням підприємствами, установами, організаціями, у тому числі міжнародними та іноземними, наукових космічних досліджень, створенням та застосуванням космічної техніки, використанням космічного простору.

Таким чином, можна констатувати, що сьогодні в Україні сформована система національного космічного законодавства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про космічну діяльність» від 15 листопада 1996 року // [Електронний ресурс] Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/502/96-вр>

Сита Вероніка Сергіївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: к. ю. н., доц. **Рудницька О. П.**

Окремі аспекти правового режиму майна подружжя

Становлення України як суверенної і незалежної держави супроводжується створенням нової правової бази сучасного суспільства, що потребує не тільки систематизації існуючого законодавства, але й зумовлює необхідність глибоких наукових досліджень у галузі сімейних відносин та їх законодавчого врегулювання. Шлюб є підставою виникнення шлюбних правовідносин (майнових та немайнових), специфічність яких обумовлена тим, що їх суб'єктний склад визначений законом (саме подружжя – фізичні особи), а також тим, що шлюбні відносини виникають на підставі певного юридичного факту – вступ у шлюб. Значення належного регулювання майнових правовідносин подружжя, які, по суті, є складним комплексом дій щодо володіння, користування та розпорядження майном, різко підвищується з прийняттям СК України, що набрав чинності з 1 січня 2004 р. [1].

Дослідженню майнових правовідносин подружжя приділялося багато уваги вченими-юристами, такими як: О. В. Дзера, А. А. Іванов, І. В. Жилінкова, Л. М. Зілковська, А. М. Нечаєва, З. В. Ромовська, С. Я. Фурса, Є. О. Харитонов, Ю. С. Червоний та ін., які брали активну участь у розробленні проблеми правового режиму майна подружжя.

Правовий режим майна подружжя визначається залежно від того, ким він встановлений – законодавцем чи самими учасниками майнових відносин – подружжям. У зв'язку з цим можна говорити про законний (легальний) і договірний (контрактний) правові режими подружнього майна [2, с. 109]. Зазначені види правових режимів суттєво відрізняються одне від одного за своїми основними характеристиками та правовими заходами, що включені до їх складу.

Законний режим означає, що комплекс подружніх прав і обов'язків щодо майна, порядку його придбання та відчуження, правомочностей по володінню, користуванню та розпорядженню ним, а також межі відповідальності подружжя по спільних і особистих боргах визначаються чинним цивільним і сімейним законодавством України. У разі виникнення спорів між сторонами вони розглядаються у відповідності до чинного цивільного і сімейного законодавства України.

Основною ідеєю, втіленою у сімейне законодавство при регулюванні майнових відносин подружжя, є підтримка і всебічний захист єдності і спільності майнових інтересів подружжя, узгодженості їхніх дій щодо володіння, користування і розпорядження цим майном. Зокрема, у сімейному праві України простежується презумпція спільності майна подружжя, у зв'язку з чим доведенню

підлягає лише факт приналежності майна до роздільного майна подружжя, тобто в даному випадку чоловік або дружина повинні довести, що спірне майно придбане ними до шлюбу або у період шлюбу в дарунок, у спадщину тощо. Крім того, через усі норми, що регулюють майнові відносини подружжя, чітко проходить ідея рівності прав подружжя щодо володіння, користування і розпорядження майном незалежно від розміру внеску в це майно кожного з них.

Правовий режим майна подружжя визначається також тим, у якому порядку виникають і припиняються права подружжя на майно. В літературі зазначається, що спільність майна виникає тоді, коли особи реєструють шлюб і фактично є сім'єю [3, с. 65]. При цьому право на майно виникає незалежно від підстав його виникнення (купівля-продаж, міна, винагорода за працю, прибуток спільного майна тощо), а також від того, на чие ім'я подружжю виданий правовстановлюючий документ.

Важливим елементом правового режиму майна подружжя є порядок припинення їхніх майнових прав, який пов'язується моментом припинення шлюбу, оскільки спільність майна є невід'ємною частиною подружнього союзу. Тому з припиненням шлюбу перестає діяти законний режим майна подружжя, тобто режим їхньої спільної сумісної власності, але за умови, що подружжя розділили спільно нажите в шлюбі майно [4, с. 17]. Якщо подружжя не розділили спільне майно, то і після розлучення воно продовжує залишатися спільним з відповідним правовим режимом, оскільки саме по собі розлучення без розподілу майна не може перетворити спільну власність подружжя на часткову або роздільну. До вимог колишнього подружжя про розподіл спільного майна застосовується трирічний строк для пред'явлення позову (ст. 72 СК України), який обчислюється від дня, коли один з співвласників довідався або повинен був довідатися про порушення його права на спільне майно (ст. 68 СК України). Для здійснення одним з розлучених подружжя правочинів щодо розпорядження спільним майном потрібна ясно виражена згода іншого власника майна (іншого розлученого подружжя).

Отже, аналіз законодавства дає можливість визначити наявність єдиних ознак, загальних положень, що поширюються на цю сукупність правових норм. Основними принципами, що пронизують законний режим майна, є: 1) презумпція спільності подружнього майна; 2) рівність прав подружжя стосовно їхнього спільного майна незалежно від розміру внеску в це майно; 3) рівність прав по володінню, користуванню і розпорядженню подружнім майном; 4) спільна відповідальність подружжя по зобов'язаннях майнового характеру.

Ефективне правове регулювання шлюбно-сімейних відносин в Україні має надзвичайно важливе значення для відновлення і подальшого розвитку Української держави. Шлюб можна розглядати з позицій двосторонньої цивільноправової угоди, основною проблемою якої є спірні правовідносини подружжя щодо спільного майна [5, с. 21]. У зв'язку з цим прогресивним нововведенням щодо посилення гарантій майнових і особистих прав подружжя стало розширене законодавче тлумачення можливості укладання шлюбного договору, який є одним з найбільш важливих правових засобів, що входить до режимів майна подружжя.

Слід зазначити, що при договірному режимі майна подружжя має право самостійно встановлювати для себе обсяг взаємних прав і обов'язків у майновій сфері. При цьому істотною новелою в цьому питанні є можливість закріплення у шлюбному договорі нерівності часток подружжя у спільному майні.

Договірне регулювання майнових відносин подружжя передбачалося в нашій

країні ще з 1992 р., коли вперше інститут шлюбного договору був введений в сімейне законодавство України, існування якого суспільством сприймається й сьогодні дуже емоційно – від безумовної підтримки до повного спростування його доцільності, причому не лише в Україні, а й в інших країнах, де укладання шлюбних договорів є досить поширеним. Незважаючи на наявність різних точок зору щодо правової природи шлюбного договору, значне розширення норм, що регулюють договірні правовідносини подружжя, та їх закріплення на законодавчому рівні є прогресивним кроком до загальноприйнятої світової практики в галузі захисту майнових прав подружжя.

До прийняття нового СК України законний режим був основним видом правового режиму майна, оскільки у переважній більшості випадків права та обов'язки подружжя у шлюбно-сімейній сфері підпорядковувалися законному режиму регулювання, встановленому нормами сімейного законодавства України. Така позиція законодавця поступово змінювалася, що найбільш було ярко виражено після закріплення на законодавчому рівні можливості укладання шлюбного договору особами, що беруть шлюб, чи подружжям. З прийняттям ЦК та СК України такий підхід принципово змінився, у зв'язку з чим стала застосовуватися конструкція договору в сімейному праві, яка надає можливість відійти від імперативного регулювання майнових відносин в сім'ї шляхом укладання договорів, змінюючи при цьому імперативні приписи на диспозитивне врегулювання таких відносин.

Надаючи подружжю значні можливості самостійно визначати свої взаємні права та обов'язки, законодавство, проте, окреслює рамки свободи подружжя у цій сфері. Ідея полягає в тому, що подружжя не може включати в шлюбний договір положення, які обмежують інтереси одного з них, а також права інших осіб і, у першу чергу, неповнолітніх дітей (ст. 93 СК України). Тому буде незаконною домовленість подружжя, в результаті якої діти можуть позбутися належних їм майнових прав, зокрема права користування квартирою, будинком, іншим житловим приміщенням тощо. Державний контроль за дотриманням цього принципу покликаний здійснювати нотаріальні органи, що реєструють шлюбні договори.

Таким чином, під договірним режимом слід розуміти порядок, що діє відносно майна, нажитого чоловіком і жінкою під час шлюбу, що, на відміну від законного режиму, установлений самим подружжям у шлюбному договорі (гл. 10 СК України). При цьому, незалежно від того, який режим майна буде обраний подружжям, слід враховувати, що стосовно спільно нажитого майна, правовий режим якого не буде визначений у договорі, залишається чинним законний режим спільної сумісної власності.

Крім того, договірне регулювання сімейних відносин (ч. 2 ст. 7 СК України) закріплено як один з основних принципів сучасного сімейного права, у зв'язку з чим в СК передбачений перелік різних договорів, учасниками яких є не лише подружжя, а й інші члени сім'ї, які наділені правом укладати договори, як передбачені, так і не передбачені безпосередньо СК України.

Враховуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що законний режим майна відрізняється від договірного низкою ознак, зокрема: 1) насамперед, він встановлений формально-визначеними законодавчими нормами, а не договором; 2) законний режим поширюється на всіх осіб, що вступають у шлюб, у той час як шлюбний договір має силу тільки стосовно конкретної подружньої пари, що його

уклала; 3) законний режим подружнього майна виникає автоматично, внаслідок прямої вказівки закону, а договірний є результатом вольових дій подружжя, зафіксованих нотаріусом; 4) законний режим вужчий за обсягом, ніж договірний; 5) при договірному режимі подружжя за своєю угодою можуть передавати права по управлінню спільним майном одному з них, наділити одного з подружжя правом розпоряджатися спільним майном тощо, тоді як правомочності кожного з подружжя щодо розпорядження спільним майном встановлені законом.

Отже, договір становить основу договірному режиму майна подружжя, зміст якого встановлюється залежно від змісту відповідного договору, який визначає обсяг прав та характер суб'єктивних прав та обов'язків подружжя. При цьому договірний режим майна подружжя формується як режим, альтернативний законному (легальному) правовому режиму, зміст якого формується самим подружжям, хоча і діє в межах, встановлених законом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22.
2. Жилинкова И. В. Правовой режим имущества членов семьи / И. В. Жилинкова. Х : Информ.-прав. центр «Ксилон», 2000. 398 с.
3. Короткова Л. П. Необходимо универсальное понятие семьи / Л. П. Короткова // Правоведение. – 1986. – № 1.
4. Сафончик О. І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук.: спец.: 12.00.05 – Трудове право, право соціального забезпечення / О. І. Сафончик. – К., 2009. 20 с.
5. Жилинкова И. В. Брачный договор. Х.: Ксилон, 2005. 176 с.

Катрич-Домалевська Людмила Олександрівна

вчитель історії та правознавства
загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 8 м. Житомира

«Корупція»: наукове розуміння поняття

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності. Деякі дослідники взагалі вважають, що корупція стала основною політичною проблемою кінця ХХ століття. За будь-яких підходів та оцінок однозначно одне: корупція є проблемою, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно актуальною справою. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, законодавчим органом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Корупція в сучасних умовах стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу України. Це явище негативно впливає на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

В останні роки в Україні у сфері протидії корупції зроблено досить багато: прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблено спеціальну антикорупційну програму, на політичному рівні

проголошено курс на посилення протидії цьому злу, запроваджено систематичне проведення на найвищому рівні організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та інших державних органів, присвячених питанням протидії корупції тощо.

Однак, ці та інші, здійснювані в державі та суспільстві, заходи не привели до відчутних позитивних результатів у справі протидії корупції. Причин тому багато - як об'єктивних, так і суб'єктивних. Одна з них полягає у тому, що протягом існування України як незалежної держави антикорупційні процеси не мали належного наукового забезпечення. Власне, на сьогодні проблему протидії корупції визначають три аспекти, співіснування яких є досить парадоксальним фактом: по-перше, вона є надзвичайно актуальною для соціального життя загалом і для юридичної науки і практики зокрема, що визнається і підкреслюється усіма; по-друге, про неї надзвичайно багато говорять політики, журналісти, інші категорії громадян; по-третє, при цьому вона характеризується низьким рівнем наукового дослідження.

Констатація низького рівня дослідження не говорить про відсутність будь-яких наукових досліджень проблеми протидії корупції. Вони є, але їх рівень не відповідає потребам антикорупційної діяльності, яка є комплексом правових, адміністративних, виховних та інших заходів, що здійснюються з метою забезпечення законності діяльності органів державної влади, професійного і чесного виконання службовцями своїх повноважень, недопущення встановлення корумпованих зв'язків, виявлення фактів корупційних діянь, притягнення до відповідальності винних осіб, мінімізації наслідків такого роду діянь, усунення причин та умов, які сприяють корупційним правопорушенням.

При цьому не дослідженими належним чином залишається низка ключових для антикорупційної діяльності питань.

Ключовим питанням, яке не має на сьогодні чіткого і однозначного вирішення, є питання щодо визначення поняття корупції. У широко вживаний термін «корупція» різними авторами вкладається найрізноманітніший зміст, починаючи від зведення корупції до такого злочину як одержання хабара, закінчуючи визначенням корупції за допомогою загальних формулювань, які не містять конкретних ознак правопорушення (стійкий зв'язок, система взаємовідносин тощо). Не з'ясовано також, чи можливо дати універсальне поняття корупції, яке б відповідало вимогам різних галузей науки, що становить корупція у правовому відношенні тощо.

Розпочати варто зі звернення до етимології самого слова. Дослідники виділяють кілька варіантів походження терміна «корупція». Одні вважають, що він походить від сполучення латинських слів «corrupti» (кілька учасників зобов'язальних відносин з приводу одного предмета) і «rumper» (ламати, пошкоджувати, порушувати, скасовувати). В результаті утворився самостійний термін «corruptum», який передбачає участь у діяльності кількох осіб, метою яких є «гальмування» нормального ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства.

Іноді цей термін також пов'язують з латинським словом, але вже дещо іншим – «corruptio», яке тлумачиться як «підкуп, продажність громадських і політичних діячів, посадових осіб».

Деякі енциклопедичні видання пояснюють корупцію як процес, пов'язаний з прямим використанням посадовою особою прав (повноважень), наданих їй

посадою, з метою особистого збагачення, включаючи в цей процес підкуп чиновників і громадсько-політичних діячів, дачу хабарів і т. п.

Автори вітчизняного юридичного словника-довідника пропонують розглядати корупцію як одну з форм зловживання владою, пов'язаною з підкупом посадових осіб [11, с. 308]. Таким чином, енциклопедичні визначення, які повинні характеризуватися чіткістю, точністю, лаконічністю і однозначністю дефініцій, не дають виразної і однозначної уяви про корупцію з юридичної точки зору.

У прийнятому 5 жовтня 1995 р. Законі України «Про боротьбу з корупцією» (ст. 1), воно сформульовано таким чином: «Під корупцією в цьому Законі розуміється діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг». Слід погодитись з тими вченими і практиками, які вважають передбачене у Законі України «Про боротьбу з корупцією» поняття «корупція» не зовсім вдалим [4, с. 12]. Про те, що це поняття не можна визнати досконалим і універсальним, оскільки воно відображає розуміння корупції у вузькому сенсі і може бути застосоване лише у контексті зазначеного закону, відзначали і окремі автори Закону України «Про боротьбу з корупцією» [8, с. 85].

Авторами закону корупцією пропонувалось визнавати отримання не лише вигоди матеріального, а й нематеріального характеру. Таким чином, кардинально змінюється принциповий підхід щодо розуміння сутності корупції – визнається, що «продажність» представника влади може мати і нематеріальний характер [8, с. 86].

Більшість учених, які так чи інакше торкалися проблеми визначення корупції, спеціально не зупинялись на з'ясуванні механізму корумпованих відносин. Так, І. В. Сервецький визначає корупцію як «єднання представника державного апарату з вітчизняними і (або) зарубіжними кримінальними формуваннями, які діють з власної вигоди на шкоду політиці та економічній сфері». На думку О. М. Охотнікової, корупція існує як система відповідних стосунків між певними посадовими особами та кримінальним середовищем на основі протиправної діяльності цих посадових осіб на шкоду державним та суспільним інтересам, які виявляються у різних формах.

Деякі з дослідників все ж акцентують увагу на проблемі визначення власне механізму корумпованих відносин, розуміючи механізм корупції як: а) двосторонню угоду, за якої особа, що перебуває на державній чи іншій службі, нелегально «продає» свої службові повноваження або послуги, що засновані на авторитеті посади чи пов'язаних з ним можливостях, фізичним або юридичним особам, групам (у тому числі організованим злочинним формуванням), а «покупець» отримує можливість використати державну чи іншу структуру в своїх цілях: для збагачення, законодавчого оформлення привілеїв, ухилення від передбаченої законом відповідальності, соціального контролю і т. п.; б) вимагання службовцем хабара, додаткової винагороди; в) ініціативний, активний підкуп службовців, нерідко з одночасним сильним психологічним впливом на них.

Отже, потрібно попереджувати посадові злочини шляхом впровадження узгодженої системи заходів політичного, економічного, соціального, організаційно-правового характеру, спрямованих на випередження появи передумов таких злочинів, їх послаблення, нейтралізацію та усунення. Попереджувальні заходи політичного характеру зводяться до програмованості та предметності у впровадженні демократичних засад у різних сферах суспільної організації, зокрема,

утвердженні у громадській свідомості розуміння, що посадова злочинність підриває авторитет і силу держави, етичні основи суспільства; послідовності і активізації проведення антикорупційної політики щодо службовців, схильних до корупційних вчинків, створення громадських формувань, незалежних державних структур для участі населення у боротьбі з посадовими злочинами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. К.: Феміна. – 1996.
2. Кримінальний кодекс України від 25 квітня 2001 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
3. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 5 жовтня 1995 р. // ВВР України. – 1995. – № 34.
4. Камлик М., Невмержицький Є. Корупція в Україні. – К.: Знання, КОО, 1998.
5. Камлик М. І. Невмержицький Є. В. Про результати дослідження проблем, що пов'язані з протидією корупції в Україні. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2000. – № 2.
6. Кримінальне право. Особлива частина. Підручник. – К.: НАВСУ. – «Правові джерела». – 1998.
7. Кримінологія. Особлива частина: Навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / І. М. Даньшин, В. В. Галіна, О. Г. Кальман. – Х.: Право, 1999.
8. Мельник М. І. Корупція: проблема визначення сутності і поняття // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – № 3.
9. Охотнікова О. М. Посилення кримінальної відповідальності за посадові злочини // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1998. – № 3.
10. Шалгунова С. А. Питання попередження хабарництва та корупції в органах внутрішніх справ // Конституційні гарантії захисту людини у сфері правової діяльності. Дніпропетровськ: 1999.
11. Юридичний словник-довідник. К.: 1996.

Корчинський Костянтин Олексійович

магістрант історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник – д. і. н., проф. **Ярмошик І. І.**

Внесок Дмитра Дорошенка у розвиток української історіографії

Дмитро Іванович Дорошенко (1882–1951) – визначний історик, громадський та політичний діяч. Він зробив досить багато для організаційного та ідейного становлення української історичної науки, особливо в еміграції, розробив та популяризував державницьку концепцію української історії та історіографії, розвитку зв'язків між українськими та європейськими науковцями. Одним із визначних моментів в його творчості посідають дослідження в галузі історіографії, вчений один з небагатьох, хто започаткував систематичні виклади з української історіографії у вищій школі, написав перший загальний курс історії української

історичної науки. Не втратила свого наукового значення і створена Д.Дорошенком оригінальна концепція української історіографії [2, с.123; 6, с. 224].

Інтерес до української історії та культури, української книги та її авторами виніс Дмитро Дорошенко з дитинства, а саме, під впливом своєї родини. Його особисті здібності, здатність до самостійної роботи над дослідженням минулого та до висловлення власної думки проявилися рано, і вже у перші роки творчості (1899–1904 рр.) з'являються праці, близькі до історіографічної тематики [1, с. 157].

На думку В. Солдатенка, Дмитра Дорошенка вважають істориком державницького напрямку, але це визначення відносне, умовне. Воно більше відмічає особливі симпатії чи прихильності того чи іншого автора, у тому числі й самого Дорошенка, до тих етапів з історії України, коли особливо яскраво виявлялися тенденції боротьби за національну державність, інші ж періоди розглядаються теж під кутом зору оцінки існування держави чи ж її відсутності. Саме за такого підходу на особливу увагу автора заслуговує внесок у історичну долю українства Богдана Хмельницького, Петра Дорошенка, Івана Мазепи, що найяскравіше уособили прагнення народу до власної державності [7].

Відомий історик Л. Винар пропонує поділяти історіографічні праці Дмитра Дорошенка за такими категоріями: 1) Загальні історіографічні дослідження, які охоплюють загальний розвиток, або окремі періоди розвитку української історичної науки; 2) Праці, присвячені західно-європейській історичній і мемуарній літературі, які охоплюють українознавчу тематику; 3) Дослідження, присвячені окремим історикам і їхній творчості; 4) Праці, присвячені діяльності українських наукових установ; 5) Джерелознавчі видання, а також праці, в яких висвітлено вагу мемуаристики в історичних дослідженнях; 6) Рецензії і бібліографічні нотатки на історіографічні видання [4, с. 52].

Катастрофа української визвольної боротьби, втрата державності вплинули на різні ділянки українського життя, в тому числі і на розвиток історіографії. «Державницька школа» в українській історіографії постала під впливом В. Липинського (1882–1931) як своєрідна реакція на праці істориків-народників, які ставили в центр історичного процесу народ, діяльність народних мас. Основними представниками народницької історіографії, яка домінувала в Україні до I Світової війни, були М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський. Історики-державники ставили, в протизагаду історикам-народникам, у центр історичних розвідок державу і державотворчі змагання української провідної верстви, досліджували характер держави у різні часи її існування, аналізували причини занепаду. Між українськими науковими середовищами на еміграції починається ідеологічна боротьба не лише щодо висвітлення історії України, а й за «переподіл» наукової спадщини, новий концептуальний виклад попереднього розвитку української історичної науки [3, с.77].

Д. І. Дорошенко стає головним популяризатором історіософських і історичних концепцій В. Липинського на форумі української і європейської історичної науки, а також серед широких кіл українського громадянства.

З 1921 р. Д. Дорошенко викладає у Українському Вільному Університеті (УВУ) у Празі та у Карловому Університеті на кафедрі української історії. Основним предметом його викладання була українська історіографія. Мешкав Д. Дорошенко у Подєбрадах, й опрацьовував матеріал для викладів. З університетських викладів Дмитра Івановича на потреби високошкільної освіти постав «Огляд української історіографії» (Прага, 1923) [3, с. 79].

Саме «Огляд» забезпечує стале місце Д. І. Дорошенку у розвитку української історіографії. На той час значна частина роботи з галузі дослідження української історії була розроблена, але майже не було розвідок загального характеру про розвиток української історичної праці. Д. Дорошенко ставив перед собою складне завдання – заповнити цю поважну прогалину в українській історичній науці. Це було логічним продовженням його попередніх дослідів з окремих проблем української історіографії. В «Огляді» Д. Дорошенко робить переоцінку української історіографії з точки зору внеску українських істориків не лише у дослідження рідної минувшини, а й у розвиток самопізнання українського народу і національний культурний рух [5].

Постійне слідкування за розвитком української історичної науки дозволило Д. Дорошенкові написати кілька статей про наукові установи та осередки, дослідити стан української історичної науки в Україні та на еміграції. Одним з перших українців Дмитро Іванович вступає у полеміку з російськими вченими – прибічниками «Євразійської теорії». В цій теорії Д. Дорошенко бачив наслідування передреволюційного російського великодержавництва і націоналізму, і в цілому вважав її ненауковою. У 1920–1930-их рр. у західноєвропейській історіографії панувала російська схема історії Східної Європи, українську історію «вважали додатком до російської», була велика термінологічна плутанина. Д. Дорошенко ставить перед собою відповідальне завдання – ознайомити західно-європейських істориків з об'єктивною термінологією східноєвропейської історії, а разом з тим заперечити російську схему і термінологію. Йдеться перш за все про німецькомовну роботу «Що таке історія Східної Європи?» (1934), що пізніше була перевидана українською мовою [3, 85–86].

Історична творчість Дмитра Дорошенка, його науково-організаційна діяльність і участь в українському суспільно-політичному житті заслуговує на всебічне вивчення. Він був автором цілого ряду ґрунтовних історичних праць, цінних джерельних спогадів, сприяв організації українського наукового життя і видатним суспільно-політичним діячем. Д. Дорошенко є класичним прикладом українського вченого і суспільного діяча, який пов'язав свій життєвий шлях із національним відродженням рідного народу і вважав, що історіографічні досліді мають безпосередній вплив на розвиток українського національного самопізнання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Андреев В. Про походження історіографічних зацікавлень Дмитра Дорошенка (З історії державницького напрямку в українській історичній науці) / В. Андреев. // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – 1999. – № 5. – С. 151–156.
2. Андреев В. Творча біографія Д. І. Дорошенка (1882–1951): Еволюція історіографічних зацікавлень і поглядів / В. Андреев // Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літературно-науковий збірник. – 2006. – № 2. – С. 123–144.
3. Андреев В. Творча біографія Д. І. Дорошенка (1882–1951): Еволюція історіографічних зацікавлень і поглядів / В. Андреев // Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літературно-науковий збірник. – 2006. – № 3. – С. 64–107.

4. Винар Л. Дмитро Дорошенко: видатний дослідник української історіографії і бібліографії / Л. Винар // Український історик. – 1982. – № 3. – С. 40–78.
5. Дорошенко Д. Огляд української історіографії / Д. Дорошенко. – К.: Українознавство, 1996. – 257 с. – (Державна школа: Історія. Політологія. Право).
6. Оглоблин О. Українська історіографія 1917–1956 рр. : пер. з англ. / О. Оглоблин. – К.: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Центр українознавства. Історичний факультет, Державний комітет архівів України, 2003. – 252 с.
7. Солдатенко В. Проект «Україна». 1917–1920 рр. Постаті / В. Солдатенко. – Харків: Фоліо, 2011. – 511 с.

Стецюк Вадим Борисович

кандидат історичних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Проблема прав людини у «земському меморандумі» 1919 р.

Одним із малодосліджених питань історії Визвольних змагань 1917–1920 рр. є світоглядна боротьба в середовищі українського політикуму та активної частини громадянства щодо важливих питань суспільного буття. Одним із осередків подібних дискусій традиційно виступали земські організації; на жаль, якщо відстоюваннями земствами ліберальних цінностей у дореволюційний час достатньо добре відображене в науковій літературі [4; 7; 9], то подібні дослідження щодо доби Української революції практично відсутні.

Слід зазначити, що з дореволюційного часу органи земського самоврядування були осередком діячів, котрі відстоювали загальнолюдські цінності й вимагали чіткого дотримання царською владою прав людини. Цікаво, що найбільшою концентрація таких діячів була не серед гласних земства, а в середовищі «третього елемента» – представників інтелігенції, котрі працювали земськими лікарями, агрономами, інженерами тощо. Більшість із цих діячів схвально сприйняли революційні події 1917 р. і демократизаційні процеси. За часів Гетьманату, коли влада взяло курс на ліквідацію революційних здобутків часів Центральної ради, земські й міські самоврядування перетворились на один із ключових осередків опозиції (показово, що саме в цей час головою Київської губернської земської управи став С. Петлюра).

Відновлення УНР, серед керівників якої було чимало колишніх земців (С. Петлюра, Б. Мартос, Д. Одрин, В. Кедровський та ін.), чимало представників земських ліберальних кіл розглядали як перемогу, сподіваючись на торжество тих принципів, котрі відстоювали. Однак практично одразу виявились «камені спотикання» у стосунках ліберальних кіл і нової влади. По-перше, виникали численні конфліктні ситуації, зумовлені організаційними проблемами.

Головним предметом суперечок залишалось постійне звертання керівництва держави, що складалось з представників лівих партій, до прийомів «надзвичайщини», які більшість земців сприймали різко негативно. Нерідко земці обурювались діями представників місцевої влади, критикували їх за перевищення повноважень, втручання в компетенцію земських органів. Наприклад, Вінницька

повітова управа 7 жовтня 1919 р. звернулась до МВС з проханням провести розслідування дій начальника Вінницької філії контррозвідки сотника Юрченка, котрий влаштував незаконний обшук в приміщенні управи [2, арк.6]. Представник МВС Я. М. Кудя, який обслідував земства на визволених від більшовиків територіях, повідомляв, що в Могилівському повіті помічник начальника залоги реквізував все сукно у Каси земського кредиту, підірвавши її ресурси; каса також почала готувати одяг та взуття для війська, але представник шкіряного департаменту реквізував всі шкіри. «Часто праця управи цілком паралізується різними несподіваними і невлучними розпорядженнями центральних установ, як, наприклад, наряд, що був виданий Хлібним Департаментом безпосередньо волостям помимо повітового продвідділу; і таких розпоряджень, що суперечать один одному, видається дуже багато» [1, арк. 20-зв].

Все це дало підстави голові Подільського губернського земства В. Приходьку на Всеукраїнській нараді земських діячів, що відбулась в середині серпня 1919 р. (взяли участь 36 представників від земств Київщини, Поділля, Катеринославщини та Полтавщини, голова уряду Б. Мартос та міністр внутрішніх справ І. Мазепа), заявити керівникам уряду, що «відношення Уряду до самоврядувань... теоретично прихильне, а практично негативне» [5, с. 3].

Найбільше суперечок викликало скликання Трудового Конгресу та трудових рад на місцях. Рішення про його скликання було прийнято Директорією в грудні 1918 р. з метою вибити з рук більшовиків аргумент про «буржуазний» склад влади УНР. Тож українське керівництво запропонувало покласти в основу організації влади так званий «трудовий принцип», за яким влада на місцях мала належати радам робітників, селян і трудової інтелігенції.

Додатковим подразником стали заклики до реорганізації усіх представницьких структур на «трудових засадах» – ліві партії, стверджуючи, що «нема таких виборних установ, які б користувалися довір'ям місцевого населення», пропонували «обрати нові органи місцевого народного представництва, при чому обирати до них треба лише від тих верств населення, які являють з себе більшість і які активно борються за народну українську справу – а саме від трудових мас» [6, с. 2]. Насамперед досить суперечливою виглядає теза про активну боротьбу за українську владу «трудових мас». До того ж, виключення із роботи в самоврядуваннях значної кількості інтелігенції, що була їх становим хребтом, остаточно б розвалило земські структури.

Подібна політика з боку влади провокувала і відповідне ставлення земців. Апогеєм своєрідного психологічного протистояння став меморандум на адресу Директорії 23 червня 1919 р. за підписами близько 20 осіб, які вимагали від уряду стати на шлях «державної праці». І. Мазепа пояснює подання меморандуму прагненням правих сил легальними засобами вплинути на уряд після невдачі виступу Оскілка; водночас він зазначає, що для реалізації цього задуму було використано переважно освітньо-культурних та земських діячів, називаючи найбільш активних з них – ректора Кам'янець-Подільського університету І. Огієнка, професора того ж університету В. Біднова, губернського комісара освіти Поділля М. Куриленка, члена Трудового Конгресу І. Косенка, голову Подільської губуправи В. Приходька та члена цієї ж управи О. Морозовського [3, с. 219].

Зазначений епізод відображає ставлення ліберальної громадськості до експериментів Директорії в галузі місцевого управління і ставлення представників влади до даної проблеми – І. Мазепа вважає авторів меморандуму представниками

правих сил, що не відповідає істині. Насправді документ закликав керівництво УНР відмовитись від найбільш резонансних «лівих» ідей, повернувшись до принципів рівності усіх громадян та належного забезпечення їх прав. Автори меморандуму зокрема, скасувати трудові ради на місцях, передати селянам землю у власність за викуп, утворити «діловий комітет» з безпартійних, відмовившись від партійних квот при формуванні уряду.

Подання меморандуму мало помітний резонанс. Так, колишній офіцер армії УНР Я. Макогон, перейшовши восени 1919 р. до денікінців, у своїй характеристиці вищих керівників УНР написав про Б. Мартоса, що той, «будучи прем'єр-міністром, віддав наказ арештувати деяких діячів Подільського земства і представників громадськості, що хотіли здійснити, в союзі з Балбачаном, правий переворот и угоду з Денікіним» [8, с. 456].

Щоправда, самі автори меморандуму до свого дітища ставились значно стриманіше. Коли 30 червня відбулось обговорення меморандуму, вони заявили, що не мають на меті боротись з урядом, а лише прагнули вказати на окремі недоліки [3, с. 219].

Цікаво, що попри негативні оцінки у своїх більш пізніх спогадах, члени уряду дослухались до заклику громадськості. 11 липня на засіданні членів комісій Трудового конгресу під головуванням члена президії конгресу С. Вітика було прийнято рішення про саморозпуск цієї інституції. Також відбулась відмова від «трудового принципу», що призвело до переосмислення усієї концепції державного будівництва УНР.

Таким чином, авторам меморандуму 23 червня 1919 р. вдалось переконати керівництво УНР відмовитись від найбільш одіозних соціалістичних гасел та повернутись до принципу рівності усіх громадян перед законом. Зроблено це було без радикальних політичних акцій, шляхом переконання і пошуків компромісу між різними суспільними групами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Доповідь представника МВС УНР про становище місцевих самоврядувань, списки панських маєтків та повідомлення з місць про риночні ціни на зерно (25 вересня – 28 жовтня 1919 р.) // ЦДАВО України. – Ф. 9. – Оп. 1. – Спр. 85. – Арк. 19, 20, 27–34.
2. Листування з Вінницькою повітовою народною управою про труси в міській управі, про організацію інформації в повітах, арешти учасників денікінської організації і виплату земських податків і стан в'язниць // ЦДАВО України. – Ф. 1092. – Оп. 2. – Спр. 183. – Арк. 1, 6, 14.
3. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції (1917–1921) / І. Мазепа. – К. : Темпора, 2003. – 608 с.
4. Моргун О. Українські діячі в земствах / О. Моргун // Український історик. – 1969. – Ч. 13 (21–23). – С.56–67.
5. Нарада Земських діячів України // Україна: Щоденна газета. – 1919. – 13 серпня.
6. Санітарний стан на повітах // Народна воля. Орган Центрального Комітету Всеукраїнської Ради Селянських Депутатів. – 1919. – 2 листопада (20 жовтня).

7. Земское самоуправление в России, 1864–1918: В 2 кн. / [отв. ред. Н.Г.Королёва]; Ин-т рос. истории РАН. – М. : Наука, 2005. – Кн.2: 1905–1918. – 384 с.

8. Ковальчук М. Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння: Наукова монографія / М. Ковальчук. – К. : Темпора, 2006. – 576 с.

9. Пирумова Н. М. Земское либеральное движение. Социальные корни и эволюция до начала XX века / Н. М. Пирумова. – М.: Наука, 1977. – 288 с.

Малець Аліна Павлівна
магістрантка Житомирського національного
агроєкологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Бондарчук Н. В.**

Права власності на ліси в Україні

Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, виховні функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах. Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави [1, с. 1].

Лісовим кодексом України (далі ЛКУ) передбачено три форми власності на ліси: державну, комунальну і приватну. За даними Держлісагенства 77,9 % земель лісового фонду перебувають у державній власності, 12,4 % – у комунальній власності, 9,7 % – приватній [2]. Проте відсоток приватної власності може поступово зростати, скільки ст. 12 ЛКУ передбачає, що громадяни та юридичні особи України можуть безоплатно або за плату набувати у власність лісові ділянки загальною площею до 5 гектарів. Дана площа може бути збільшена в разі успадкування лісів згідно із законом. Також земельних ділянок деградованих і малопродуктивних угідь, без обмеження їх площі [1].

На думку деяких вчених, державна власність на ліси є основною умовою забезпечення підвищення продуктивності, охорони та відтворення лісів, посилення їх корисних властивостей, задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах на основі науково обґрунтованого раціонального використання, оскільки держава визначає порядок і умови користування лісами, систему органів управління у галузі використання лісових ресурсів, способи охорони та захисту лісових багатств. Ряд авторів вважає з урахуванням досвіду Європейських країн та виходячи з економічних, екологічних та соціальних факторів, що перехід до невиснажливого лісокористування в Україні має бути спрямований на збереження єдиної форми власності на ліси [3].

Проте, на нашу думку, повне вилучення приватної власності є не досить правильним. В Україні є багато земель, самозаліснених малоцінними породами, та які є непридатними для ведення сільського господарства. Такі землі варто передати у власність або постійне користування приватним спеціалізованим

лісогосподарським підприємствам, які будуть проводити лісовідновні заходи. У майбутньому, на даних ділянках будуть зростати високопродуктивні насадження. За рахунок цього ми збільшимо лісистість України, яка на даний час становить 15,9%. Це значно нижчий показник у порівнянні з іншими Європейськими країнами. Оптимальна лісистість для нашої країни має становити 20–22 %. Це один із позитивних аспектів приватної власності в Україні. Ще однією позитивною стороною передачі лісів у приватну власність є удосконалення ведення мисливського господарства, створення туристичних та науково-дослідних баз, вирощування елітного садивного матеріалу.

Проте якщо гірські райони, де зосереджена дуже велика частина лісових ресурсів, будуть передані приватним власникам, то це може стати приводом до неконтрольованих вирубок, та зникнення цінних порід і одним із головних факторів до настання нових екологічних катастроф. Прикладом може слугувати катастрофічна повінь, яка сталася у 2008 р., коли дані ліси були передані у комунальну власність і не були контролювані державою. Дана катастрофа забрала 36 людських життів і охопила Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області та значний підйом води на 3–8 метрів у річках Дністер та Прут [4].

Також ми маємо розуміти, що при переході лісових площ із державної у приватну власність, буде обмежене право на побічне користування лісовими ресурсами, за яке громадянам доведеться платити.

Ми в жодному разі не говоримо про повну відсутність приватної власності в лісах України, але їх частка не повинна перевищувати 20 % від загальної площі.

На даний час, ведення лісового господарства є не досить успішним. Це зумовлено рядом проблем:

- 1) безсистемне ведення рубок лісу та відсутність екологозберігаючих технологій;
- 2) існуючий фінансово-економічний механізм розвитку лісового господарства та податкова база не враховують довгостроковість у вирощуванні лісу;
- 3) низька оплата праці, яка не зацікавляє працівників лісового господарства;
- 4) зростання обсягів незаконних рубок лісу та незаконного розподілу земель лісового фонду;
- 5) зростання техногенного навантаження на ліси.

Ми сподіваємося, що дані проблеми будуть вирішуватись, як зі сторони держави, так зі сторони приватних лісовласників.

Отже, виходячи із вище наведеного ми вважаємо, що сьогодні недоцільно масово приватизовувати ліси, які знаходяться у державній власності. Інститут приватної власності повинен розвиватися поступово, шляхом створення нових лісів на землях, що надаються у приватну власність. Доречно також стимулювати заліснення деградованих та малопродуктивних земель, які не використовуються у сільському господарстві, з подальшим їх переведенням до категорії земель лісогосподарського призначення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII // Офіційний вісник України. – 2009. – № 48 (6 липня).
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства» від 18.04.2006 р. № 208-р // Офіційний вісник України. – 2006. – № 16 (3 травня). – С. 224.
3. Долішній М. І. Підприємництво в Україні: проблеми становлення і перспективи розвитку / [Долішній М. І., Козоріз М. А., Мікловда В. П. та ін.]. – Ужгород: Карпати, 1997. – 363 с.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – С. 546.

Шлянін Владислав

студент 3 курсу Житомирського національного
агроекологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Бучинська А. Й.**

Нормативне закріплення принципу права нації на самовизначення

Право нації на самовизначення в сучасних умовах означає максимальне забезпечення прав і свобод людини через відповідальність держави перед кожним громадянином, підвищення авторитету закону та його суворе виконання всіма державними органами та організаціями, і кожною людиною.

Появу тези про «право народу на самовизначення» пов'язують з ім'ям американського президента Вудро Вільсона. Проте в його розумінні ця ідея не мала етнічних аспектів, а йшлося про право народів самостійно визначати форми й характер правління для себе, найімовірніше – про «право на демократію» [1]. Необхідно взяти до уваги, що поняття нація (nation) англійською означає населення держави і саму державу. В цьому значенні слово «нація» вживається в назвах міжнародних організацій (Ліга Націй, ООН). Це зумовлено особливостями створення націй (держав) на Американському континенті, де етнічна складова не мала суттєвого значення. В Європі формування національних держав на уламках великих імперій відбувалося на засадах націоналістичних ідеологій, на уявленнях про існування певної спільноти, нації – чехів, поляків, французів.

Проблема тлумачення принципу «права націй на самовизначення» набула особливої актуальності після Другої світової війни, і особливо з активізацією антиколоніального руху. Принцип права на самовизначення, як слушно зазначав Й. Левін, – це морально-політична норма, що встановлює межі значущості принципу територіального «statusquo».

Існує два основних підходи до розуміння поняття нації – з одного боку, як етнічної спільноти з єдиною мовою і самосвідомістю, з іншого боку під нацією розуміють об'єднання громадян різних національностей, здійснюване на основі єдиних законів та схожості у розв'язанні важливих політичних і соціально-культурних проблем.

В міжнародному праві принцип права нації на самовизначення закріплений у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та у Міжнародному пакті

про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. Відповідно до тексту обох Пактів: «Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток. Частина 3 статті 1 Пактів зазначає, що всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, у тому числі ті, що несуть відповідальність за управління не самоврядними і підопічними територіями, повинні відповідно до положень Статуту ООН заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право» [2, с. 640]. У Декларації про принципи міжнародного права від 24 жовтня 1970 р. значиться: «В силу принципу рівноправності і самовизначення народів, закріпленого в Статуті ООН, всі народи мають право вільно визначати без втручання ззовні свій політичний статус і здійснювати свій економічний, соціальний і культурний розвиток, і кожна держава зобов'язана поважати це право відповідно до положень Статуту». У цій же Декларації вказується, що способами здійснення права на самовизначення можуть бути «створення суверенної і незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави або об'єднання з нею, або встановлення іншого політичного статусу» [3]. Водночас зазначається, що положення цього принципу не повинні тлумачитися як такі, що санкціонують або заохочують будь-які дії, що могли б призвести до розчленування, часткового чи цілковитого порушення територіальної цілісності або політичної єдності суверенних та незалежних держав.

Отже, з точки зору міжнародного права право націй на самовизначення не зводиться тільки до відокремлення і створення самостійної держави й тим паче не означає обов'язковості такого кроку особливо в період могутніх інтеграційних процесів. Однак заперечення такого права орієнтує на пошук штучного сепаратизму і тим самим стимулює його. Відмова від самовизначення аж до відокремлення зовні нібито сприяє збереженню цілісності багатонаціональної держави, але насправді працює в протилежному напрямі, маючи дезінтеграційну тенденцію.

Актуальним це питання є і для України. Як відомо, після політичної кризи в країні, влада Автономної республіки Крим 16 березня 2014 р. провела референдум про статус півострова, а вже 17 березня 2014 р. на підставі Декларації про незалежність і результатів референдуму була проголошена Республіка Крим як незалежна і суверенна держава, до складу якої увійшов Севастополь, як місто з особливим статусом. Республіка Крим в особі свого вищого органу влади – Державної Ради Республіки Крим – звернулася до Російської Федерації з пропозицією про прийняття Республіки Крим до складу Російської Федерації як її нового суб'єкта зі статусом республіки.

Щоб отримати статус народу, що бореться за своє самовизначення та бути визнаною суб'єктом міжнародного права, нація повинна відповідати наступним критеріям: – повинна знати і вказувати територію, на якій вона припускає організацію своєї держави; – повинна мати наявності військові формування; – повинна мати політичний центр або організацію, визнану в якості такої, що має тісний зв'язок із населенням країни і якій будуть підпорядковуватися зазначені військові формування; – повинна бути визнана певним чином міжнародними структурами. Очевидно, населення Криму не виконало і не могло виконати данні умови, більш того, воно не є окремою нацією чи народом, як, наприклад, кримські татари, котрі могли б скористатись правом нації на самовизначення [4, с. 672].

Однак, далеко не всі народи, що борються за власне самовизначення реально отримують визнання міжнародної спільноти, зокрема, такі, як огоні, іракські тюркмени, асирійці, ачеї, кхмери, лезгіни [5]. На даний момент єдиним визнаним ООН народом, що бореться за самовизначення є арабський народ Палестини.

Реалізація права народів (націй) на самовизначення, безперечно, є певною загрозою територіальній цілісності держави, але ця загроза стає тим більшою, тим реальнішою, чим менше ця держава поважатиме права людини, кожного народу, що живе на цій території, в умовах повної свободи, тобто цілком самостійно, без втручання третіх сил визначати свій внутрішній та зовнішній статус.

Список використаних джерел та літератури:

1. Расторгуев А. В. Национализм, право наций на самоопределение и сепаратизм в современной международной политике [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archie.narod.ru/text/secession.html>
2. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право : [навч. посіб.] / [відп. ред. Ю. С. Шемшученко, Л. В. Губернський]. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 638 с.
3. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії / [відп. ред. Ю. І. Римаренко, І. Б. Курас]. – К., 1993. – 800 с.
4. Баймуратов М. О. Міжнародне право : [підручник] / М.О. Баймуратов. – Х.: Одиссей, 2002. – 672 с.
5. Веб-сайт Організації непередставлених націй та народів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unpo.org/>

Стужук Ірина Олексіївна

студентка 4 курсу Житомирського національного
агроекологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Бондарчук Н. В.**

Правові засади створення індустріального парку в місті Житомирі

Місто Житомир є промисловим, транспортним та науковим центром Полісся. В місті сконцентровано потужний науково-виробничий потенціал, тут знаходяться близько сотні підприємств машинобудування, легкої, переробної та харчової промисловості, підприємства міста є платниками податків до державного та місцевого бюджетів. Створення промислових підприємств дає змогу зменшити безробіття в області. Згідно із даними Житомирської обласної служби зайнятості, станом на січень-жовтень 2016 р. мали статус безробітного 67,6 тис. осіб. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є створення індустріальних парків, оскільки вони дозволять модернізувати економіку через залучення іноземних інвестицій, тим самим забезпечивши високий рівень зайнятості населення.

Мета цього дослідження полягає у встановленні значення і ролі індустріальних парків, визначення правового режиму земель індустріальних парків та дослідження правових засад створення індустріального парку в місті Житомирі.

В Україні процес створення індустріальних парків, започатковано з прийняттям у 2006 р. Концепції створення індустріальних (промислових) парків в

Україні та прийняттям Закону України «Про індустріальні парки» від 4 вересня 2012 р.

Закон України «Про індустріальні парки» дає нам законодавче визначення поняття індустріального парку: це визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації та облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на умовах, визначених Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку [1].

Головною метою створення індустріальних парків є створення нових робочих місць, що є дуже актуальним, оскільки саме індустріальні парки дозволяють створити нові робочі місця та відповідно дають можливість поповнити державний та місцеві бюджети.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. Закону України «Про індустріальні парки» ініціатором створення індустріального парку є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, який згідно з Конституцією України здійснює право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділений повноваженнями розпорядження землею, а також юридична або фізична особа – власник чи орендар земельної ділянки, яка може бути використана та пропонується ним для створення індустріального парку [1].

Так, згідно з цією нормою ініціатором створення індустріального парку є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні чи юридичні особи, як показує досвід роботи індустріальних парків України, то ініціатором створення найчастіше є міські ради.

Так, Житомирська міська рада прийняла рішення № 755 від 24 грудня 2014 р. про проведення роботи по створенню індустріального парку в місті Житомирі по вулиці Київське шосе [2]. Концепція індустріального парку була прийнята згідно із рішенням Житомирської міської ради від 21 липня 2016 р. [3].

Крім того, необхідно зазначити, що для надання державної підтримки функціонування індустріальних парків в Україні утворено Реєстр індустріальних парків, до якого за заявою ініціаторів створення включаються індустріальні парки. Відповідно до Реєстру індустріальних парків в Україні налічується 15 індустріальних парків, останнім з яких є індустріальний парк «ЖИТОМИР-СХІД», який був включений до Реєстру 27 жовтня 2016 р.

Відповідно до ст. 66 Земельного кодексу України земельна ділянка, яку планують використовувати для створення та функціонування індустріального парку, повинна належати до земель промисловості, бути придатною до промислового використання та мати площу або сукупну площу суміжних земельних ділянок не менше 15 гектарів та не більше 700 гектарів [4].

На нашу думку, мінімальний розмір земельної ділянки для створення індустріального парку слід визначити у розмірі 5 гектарів, оскільки це надасть більшу можливість ініціатору створення, чи суб'єктам господарювання придбати у власність чи орендувати земельну ділянку для здійснення господарської діяльності.

Згідно із Концепцією загальна площа земельної ділянки, яка пропонується для створення індустріального парку «ЖИТОМИР-СХІД» становить – 25 гектарів. Передбачається також в перспективі подальше розширення промислового парку ще на 80 гектарів.

Ми вважаємо, що розширення площі індустріального парку матиме дуже велике значення, оскільки один індустріальний парк (середньої площі 200 га) надає можливість створити від 2,5 до 10 тис. нових робочих місць, а індустріальний парк площею 25 га надає можливість створити до 1000 нових робочих місць. А у перспективі після розширення індустріального парку – до 5000 нових робочих місць на загальній площі 105 гектарів.

Індустріальні парки можна класифікувати наступним чином: «грінфілд» (greenfield), «браунфілд» (brownfield) та комплексні індустріальні парки. Індустріальний парк типу «грінфілд» передбачає оренду/купівлю учасниками парку земельної ділянки без будь-якої забудови. Підприємства самостійно забезпечуватимуть забудову промислових площ відповідно до специфіки індустріального парку та власних потреб. Індустріальні парки типу «браунфілд» передбачають оренду/купівлю учасниками парку земельної ділянки вже побудованих споруд та інфраструктури.

Комплексні індустріальні парки мають земельні ділянки з побудованими об'єктами нерухомості (містять виробничі, складські, адміністративні приміщення) та облаштовані сучасною інженерною інфраструктурою, а також мають земельні ділянки, які є вільними від забудови, та можуть бути використані для побудови промислових об'єктів [5, с. 6].

На основі вищесказаного ми дійшли до висновків, що Житомирський індустріальний парк створюється на земельній ділянці типу «грінфілд», тобто на земельній ділянці, яка є вільною від забудови.

Необхідно додати, що в Україні більшість парків саме типу «грінфілд», які передбачають будівництво інфраструктури «з нуля», що не завжди виправдано, оскільки в країні існує багато промислових зон, які можна відновити та використати за призначенням.

На нашу думку, в Україні у зв'язку зі складною економічною та політичною ситуацією, відсутністю коштів для забудови промислових площ, відсутністю пільгових умов фінансування більший успіх матимуть саме індустріальні парки типу «браунфілд», оскільки це надасть можливість ініціатору створення, керуючій компанії заощадити кошти, та використати їх для інших потреб індустріального парку.

Відповідно до затвердженої Концепції пріоритетними напрямками діяльності в рамках індустріального парку «ЖИТОМИР-СХІД» є виробництво будівельних матеріалів, машинобудування, приладобудування, деревообробка, виробництво товарів легкої та харчової промисловості, ІТ технології, будівництво логістичного центру та центру з технічного обслуговування та ремонту літаків. Територія індустріального парку буде розділена на дві функціональні зони: промислову та зону логістики й адміністративних будівель індустріального парку.

Підводячи підсумки, необхідно сказати, що створення індустріальних парків в Україні в цілому та в Житомирі зокрема є досить перспективним та економічно вигідним як для підприємств, так і для держави, оскільки індустріальні парки надають можливість залучити іноземні інвестиції, дозволяють розвинути інфраструктуру, відкрити нові та модернізувати існуючі підприємства, запровадити інноваційні технології, створити нові робочі місця та підвищити конкурентоздатність економіки. Крім того, за рахунок доходів індустріального парку здійснюється поповнення державного та місцевого бюджетів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про індустриальні парки» від 21 червня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 22. – с. 212.
2. Про проведення роботи по створенню індустриального парку // Рішення Житомирської міської ради від 24 вересня 2014 року. – № 755.
3. Про затвердження концепції та створення індустриального парку «ЖИТОМИР-СХІД» // Рішення Житомирської міської ради від 21 липня 2016 року. – № 278.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3. – с. 27.
5. Левченко С. Правове становлення індустриальних парків / С. Левченко, І. Шелковий // Юридична газета. – 2012. – № 35. – С. 5–8.

Бурмич Дар'я Олександрівна
студентка 3 курсу Житомирського національного
агроєкологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Бондарчук Н. В.**

Проект Закону України «Про ринок земель»

Актуальність даної теми полягає в тому, що в останнім часом в Україні активно обговорюють питання можливого зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення.

Сільськогосподарське виробництво в Україні базується на четвертій частині чорнозему земної кулі, переважна більшість земель України є землею сільськогосподарського призначення. Відповідно правове забезпечення вирішення зазначеного питання входить в комплекс проблем забезпечення національної безпеки України та зумовлює особливу геополітичну роль України в забезпеченні продовольством населення не лише нашої держави, а й європейських та інших країн.

Прийняття двох Земельних кодексів (1990 р. та його нова редакція 1992 р., а також 2001 р.), великої кількості законів та підзаконних нормативно-правових актів за останні двадцять років свідчить про складність унормування земельних відносин. Як визначають експерти, розвиток земельного законодавства здійснювався значною мірою безсистемно, що призвело до наявності в ньому прогалин, правових колізій, різночитань, виникнення дисбалансу й конфліктів у сфері земельних відносин, а також до порушень прав і свобод людини.

Серед системних проблем регулювання земельних відносин слід назвати такі. Конституційні засади регулювання земельних відносин не повною мірою конкретизовано у чинному законодавстві. Зокрема, потребують наукового визначення поняття «землекористування» та «земельна власність»; не знайшли адекватного відображення положення Конституції України щодо юридичної природи реалізації права власності Українського народу на землю; визначення правового режиму землі як основного національного багатства та переліку правового статусу суб'єктів права землекористування та власності на землю; місця

й ролі органів державної влади та місцевого самоврядування у регулюванні земельних відносин; на законодавчому рівні не встановлено механізми переходу однієї форми власності в іншу та не врегульовано статус колективної власності й особливостей її трансформації у приватну власність; не розроблено систему ефективного землекористування, що призвело до розриву фундаментального зв'язку в земельних відносинах: «користування землею» як змісту, та «власності на землю» як форми відображення цього змісту [1].

Загалом концептуальні недоопрацювання системи землекористування та земельної власності обумовили комплекс проблем, які пов'язані з неналежним регулюванням порядку набуття та реалізації прав на землю. Це, у свою чергу, породило земельні спори та загострення ситуації в суспільстві щодо зловживань у земельній сфері та використання законодавчих прогалин з метою незаконного набуття прав на землю.

Для сучасного правового регулювання використання землі сільськогосподарського призначення характерним є установлення законодавчої заборони купівлі-продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення (далі мораторій), умовою зняття якого є прийняття Закону України «Про ринок земель». При цьому системного характеру набули незаконність дій в «обхід» мораторію на відчуження, та здійснення перерозподілу землі сільськогосподарського призначення серед тіньових власників, що посилює корупцію у сфері земельних відносин.

Більш ніж за 20 років не було створено належного законодавчого забезпечення функціонування цивілізованого ринку землі сільськогосподарського призначення, не відпрацьовано альтернативних шляхів вирішення цієї проблеми, що у підсумку загальмувало соціально-економічний розвиток нашої країни.

Питання законодавчого регулювання земельних відносин неодноразово були предметом дискусій у Верховній Раді України. Останніми роками законотворчий процес характеризується зростанням підвищеної уваги до правового забезпечення функціонування ринку земель, проведення інвентаризації земель, захисту прав власності на землю [2].

На сьогодні Верховною Радою України прийнято за основу проект Закону України «Про ринок земель» (реєстр. № 9001-1), поданого Кабінетом Міністрів України, за результатами розгляду якого законопроект направлено для підготовки на повторне перше читання з урахуванням висловлених зауважень і пропозицій. Разом з тим на розгляді у парламенті перебуває ще законопроект «Про ринок земель» № 9001-д від 07.12.2011 р., який підготовлено до другого читання.

Відповідно до деяких положень оприлюдненого висновку Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин від 21.09.2011 р. проект Закону про ринок земель повинен містити норми стосовно обмеження суб'єктного складу осіб, які можуть набувати право власності на землі сільськогосподарського призначення; визначення максимальної площі земель сільськогосподарського призначення, що може перебувати у власності однієї фізичної особи; обмеження площі земель сільськогосподарського призначення, які можуть перебувати у користуванні однієї особи; проведення земельних торгів для надання земельних ділянок в оренду та формування з цією метою комісій з регулювання обороту земель при районних державних адміністраціях, оновлення порядку зміни цільового призначення

земельних ділянок сільськогосподарського призначення; визначення порядку використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення, викуплених державою та територіальною громадою; державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та ін. [3].

Фахівці у галузі права у переважній більшості розглядають право власності на землю як цивілістичну категорію з притаманними їй класичними правомочностями: володіння, користування та розпорядження, а також розумінням властивостей землі як майна та товару, при цьому обґрунтовуючи тотожність правового режиму землі та нерухомого майна, що є помилковою позицією.

На підставі цього більшість думок сходяться на тому, що мораторій повинен бути знятий, а землі сільськогосподарського призначення перебувати у вільному ринковому обороті. Оскільки встановлені законодавчі заборони стримують розвиток сільського господарства та унеможливають забезпечення раціонального землекористування. З цього випливає, що й законодавча заборона (мораторій) розпорядження землею незаконно обмежує право власності. Постає питання: права власності кого?

Водночас неврахування особливостей земельної власності у національному законодавстві та невирішеність ряду питань землекористування обумовлює негативну тенденцію до поширення цивільно-правового регулювання суспільних відносин в земельній сфері, що потребує достеменних досліджень.

Звертають на себе увагу деякі висновки вчених щодо земельної власності. Так, В. Ярмоленко обґрунтовує неприпустимість продажу землі, відстоює необхідність скасування права приватної власності на землю, а також відзначає, що недоречно займатися проблемою землі як власності, ігноруючи її суть – право на земельну ренту, при цьому наводить цитату У. Черчілля: «...земля, я стверджую, відрізняється від інших об'єктів власності» [4].

Отже, одним з головних аргументів, які вже багато років наводять противники скасування мораторію, – це можлива втрата землі українцями. Міф про те, що в Україну прийдуть іноземці та скуплять всю землю задешево, міцно засів у головах пересічних громадян.

Список використаних джерел та літератури:

1. Коцюба Р. О. Стан законопроектної роботи з питань забезпечення земельної реформи / Р. О. Коцюба. – Трибуна. – 2012. – № 1–2, 3–4. – С. 36–39.
2. Стенограми засідань Верховної Ради України 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>
3. Висновок Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин на Проект Закону про ринок земель (реєстр. №9001-1 від 19.07.2011) від 21.09.2011 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=40958
4. Ярмоленко В. Скасувати треба не мораторій, а приватну власність на землю / Василь Ярмоленко. – Селянська Правда. – 2011. – 22 березня.

Главацький Роман Олегович
студент 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Новик В. А.**

Основні види злочинів міжнародного характеру

Однією із характерних рис сучасного глобалізованого світу є тенденція росту числа всеможливих загроз безпечним умовам життєдіяльності міжнародної спільноти. Вже звичними стали відомості про прояви міжнародного тероризму, екоциду, біоциду чи випадки захоплення морських і повітряних суден. Це є свідченням збільшення кількості злочинів проти громадської безпеки міжнародного характеру, тобто такого виду правопорушень, що посягають на зовнішньополітичні та внутрішньополітичні інтереси невизначеного кола держав, а також життєво важливі цінності їх громадян. Власне ступінь суспільної небезпеки цього виду правопорушень та зростання частоти їх скоєння і обумовлює актуальність розгляду даної проблеми. Відповідно безпосередньою метою дослідження буде з'ясування специфіки складу, кваліфікації, особливостей об'єктивної і суб'єктивної сторін такого типу злочинів, а також характеристика відповідних норм міжнародного кримінального законодавства.

Безпосереднім родовим об'єктом даного виду злочинів є інтереси забезпечення безпеки невизначеного кола осіб від будь – яких загроз і в будь-якій частині неосяжної земної кулі. Під визначення такого злочину може потрапити більшість дій, що вважаються злочинними в міжнародному кримінальному законодавстві. Але це і є зрозумілим, оскільки ці самі найрізноманітніші діяння в той чи інший спосіб порушують громадську безпеку. А тому необхідно буде охарактеризувати передусім саме ті діяння, що безпосередньо загрожують інтересам суспільної безпеки як своєму основному безпосередньому об'єкту.

Екологічні злочини – це сукупність злочинних посягань на екологічну безпеку, тобто безпеку оточуючого природного середовища як умов і засобів проживання людини і живих організмів, та в принципі їх виживання. Конвенція «Про захист оточуючого середовища засобами кримінального законодавства, що була прийнята у Страсбурзі 4 листопада 1998 р., а також «Конвенція по усуненню забруднення моря викидами відходів та інших матеріалів» 1972 р., визначають екологічні злочини як небезпечні діяння, що посягають на встановлений екологічний правопорядок, екологічну безпеку суспільства і заподіяння шкоди оточуючому середовищу та людському здоров'ю. Власне суспільна небезпечність екологічних злочинів полягає в тому, що вона посягає на людину через природу, виступає засобом знищення чи якісного погіршення біологічної основи його існування [3, с. 20].

Безпосереднім об'єктом екологічних злочинів виступають суспільні відносини в сфері збереження і раціонального використання окремих видів природних багатств та забезпечення екологічної безпеки населення. Предметом цих злочинів виступає власне саме оточуюче середовище та його найбільш значимі компоненти: земля, надра, ліси, води, атмосферне повітря, континентальний шельф, морське середовище, а також рослинний світ в цілому. З огляду на безпосередній об'єкт – екологічні злочини поділяються на два види:

1. Екологічні злочини загального характеру, що посягають на природу в цілому (забруднення вод, атмосфери, морського середовища, ерозія ґрунту, порушення правил використання надр, порушення правил використання рибних ресурсів, незаконне полювання, вирубка лісу і т. п.);

2. Спеціальні екологічні злочини, що посягають на окремі складові природи (вода, повітря і т. п.) [4, с. 70].

Міжнародний тероризм – це специфічна форма тероризму, що зародилася наприкінці 60-х років ХХ і набула якісного розвитку до початку ХХІ століття. Міжнародний тероризм – це організація та здійснення насильницьких актів будь-якого виду проти громадян (жителів) та майна іншої країни заради залякування її населення, окремих соціальних груп чи державної влади з метою отримання яких-небудь вигод та переваг, прийняття бажаних рішень, залякування неугодних державних, політичних, суспільних, культурних, громадських та релігійних діячів з метою зміни лінії їх поведінки, а також помсти. Вчиняється цей тип злочинів шляхом здійснення терористичного акту.

Терористичний акт – це дії спрямовані на залякування населення чи створюючи небезпеку загибелі чи заподіяння значної майнової шкоди або настання інших тяжких наслідків з метою впливу на прийняття рішень органами влади чи міжнародними організаціями, а також погроза скоєння вищевказаних дій в тих самих цілях. Суб'єктами є: 1) недержавні терористичні структури, як правило, міжнародні екстремістські рухи правої та лівої орієнтації; 2) організовані злочинні об'єднання, що займаються незаконною зовнішньоекономічною діяльністю (наркоторгівля, контрабанда і т. п.); 3) окремі особи та групи осіб, що діють самостійно чи згідно інструкцій держави; 4) посадові особи держав, а також державні структури різних країн, що здійснюють таємні чи явні діяння проти інших держав чи їх громадян, а також підтримують терористичні групи, діяльність яких направлена на протистояння ти чи інших політичних чи економічних систем [2, с. 33].

Незаконний оборот ядерних матеріалів – це збірне поняття, що включає в себе незаконне набуття, транспортування, переробку, збут чи здійснення інших дій у відношенні ядерного матеріалу чи джерел іонізуючого випромінювання з порушенням національного чи міжнародного законодавства. Ядерні матеріали – це хімічні елементи та їх сполуки, що здатні до розщеплення за схемою ланцюгової реакції з утворенням нових ізотопів (уран-235, плутоній і т. п.). Радіоактивні речовини – це джерела іонізуючого випромінювання, що здатні до корпускулярного чи електромагнітного випромінювання в дозах шкідливих для живих організмів (тверді чи рідкі радіоактивні відходи і т. п.). Крім того, деякі дії, що складають об'єктивну сторону обороту ядерного матеріалу, можуть потрапляти під визначення міжнародного тероризму. Наприклад, використання «брудної бомби» – вибухового пристрою для розпилення радіоактивних речовин з метою зараження місцевості, життєво важливої інфраструктури і т. п. [5, с. 10–13].

Злочини проти безпеки морського судноплавства – незаконні акти, що спрямовані проти безпеки морського судноплавства, які загрожують безпеці людей та майна, які перебувають на борту судна і серйозно порушують віру світової спільноти в безпеку морського судноплавства. Цей тип злочинів проти громадської безпеки порушує нормальний стан морського судноплавства шляхом формування загроз, які створюють стан небезпеки відносно збереження життя та здоров'я людей, які перебувають на борту судна, його екіпажу, цілісності та

недоторканності його вантажу; технічній справності самого судна, а також його підконтрольності законному командирі (капітану) [1, с. 129].

Як результат, можна спостерігати, що ті види злочинів проти громадської безпеки, які потрапляють під юрисдикцію міжнародного кримінального права, є таким специфічним видом правопорушень, який виражається у створенні загрози збереженню життя і здоров'я невизначеного кола осіб незалежно від їх національної приналежності чи громадянства (підданства), їх життєво важливих матеріальних та духовних інтересів, а також формуванням стану небезпеки відносно внутрішньополітичних та зовнішньополітичних інтересів та стратегічних цінностей невизначеного кола держав. Тобто специфіка даного типу правопорушень характеризується посяганням на стан безпеки людського життя та здоров'я, а також життєво важливих матеріальних і духовних інтересів суспільства чи держави не в локальному, а в глобальному планетарному масштабі. Реакція світової спільноти на подібні загрози виразилася у вигляді прийняття ряду міжнародних конвенцій, що покликані запобігати скоєнню злочинів проти громадської безпеки в міжнародному масштабі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лунев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В. В. Лунев. – М.: Олма-пресс, 1999. – 285 с.
2. Лунев В. В. Политическая, социальная и экономическая несправедливость в мире и терроризм / В. В. Лунев. – М.: Оникс, 2004. – 231 с.
3. Трофимов В. Н. Военная и экологическая безопасность. Международное право и сила / В. Н. Трофимов. – М.: Прометей, 1991. – 131 с.
4. Выстробец Е. А. Международное сотрудничество в области охраны окружающей среды и природных ресурсов / Е. А. Выстробец. – М., 2000. – 280 с.
5. Кусачев К. И. Ядерный терроризм и международно-правовые механизмы борьбы с ним / К. И. Кусачев // Государство и право. – 2004. – № 8. – С. 10–13.

Хмельницька Оксана Богданівна
студентка 3 курсу Житомирського національного
агроекологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Бондарчук Н. В.**

Особливості врегулювання оренди земельних часток (паїв)

Не потребує доведення той факт, що правовий режим земельних часток (паїв) на сьогодні значною мірою визначає характер правовідносин, що складаються в українському селі. До питання про правову природу земельної частки (паю) неодноразово зверталися практично всі представники доктрини земельного та аграрного права України.

Для того, щоб земельна реформа могла мати своє інституційне завершення, безперечно, повинен бути добре сформований ринок земель. В Україні тема правового статусу земель сільськогосподарського призначення є рекордсменом за тривалістю збереження своєї актуальності, адже дискусії стосовно того, чи має

бути земля товаром і чи доцільно обмежувати її обіг, ведуться з 2001 р., коли у Верховній Раді обговорювався та був ухвалений чинний Земельний кодекс України.

На питання формування та розвитку ринку земель в Україні звертають увагу такі науковці, як Д. С. Добряк, П. Ф. Кулинич, В. М. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, А. М. Третяк, М. Н. Федоров, В. В. Юрчишин, А. Г. Мартин та ін. Але дотепер питання формування та розвитку ринку земельних паїв залишається досить дискусійним як у теоретичному, так і в прикладному аспектах.

Передбачений Земельним кодексом України механізм паювання сільськогосподарських земель був дуже недосконалим і на практиці майже не застосовувався. Саме тому початок паювання земель в Україні цілком справедливо пов'язують з прийняттям Президентом України в середині 1990-х рр. двох Указів – «Про прискорення земельної реформи» та «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» від 8 серпня 1995 р. [1].

Земельна частки (пай) являє собою умовну частку сільськогосподарських земель, розмір якої визначений як середній по господарству в умовних кадастрових гектарах. На відміну від земельної ділянки, яка має чітко визначені межі й розмір у фізичних гектарах, місцезнаходження та межі земельної частки (паю) є невизначеними. Громадянин, якому надана земельна частка (пай), не знає точного місця її розташування на полях сільськогосподарського підприємства.

Слід відзначити, що новий Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. ввів новий вид земельної частки (паю). Така частка надається громадянам не з земель колишніх КСП, а з земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств при їх приватизації. Правовий режим земельної частки (паю), на яку мають право працівники державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ і організацій, істотно відрізняється від правового режиму земельної частки (паю), яку отримали члени колективних та інших сільськогосподарських підприємств, що володіли землею на праві колективної власності.

По-перше, право на земельну частку (пай), яку отримали члени КСП, посвідчує виданий від імені держави правостановлюючий документ – сертифікат на право на земельну частку (пай), тоді як видача таких сертифікатів громадянам, які отримують земельні частки (паї) із земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій у зв'язку з їх приватизацією, законодавство не передбачає. По-друге, право на земельну частку (пай), яку отримали члени КСП, є об'єктом ринкового обігу: воно може відчужуватися на підставі цивільно-правових угод, які не заборонені законом. А право на земельну частку (пай), яку отримують працівники державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, не є об'єктом ринкового обігу. Це право набувається ними на досить короткий час (2–4 місяці), а саме на період з моменту прийняття рішення про виділення земельних часток (паїв) до завершення землевпорядних робіт, необхідних для виділення земельних часток (паїв) в натурі у вигляді земельних ділянок та видачі громадянам, власникам цих ділянок, державних актів на право власності на землю. Саме тому

отримання та реалізація права на земельну частку (пай) регулюють різні норми Земельного кодексу [2].

Правовий режим земельної частки (паю), яку громадяни отримують у процесі приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, визначає ст. 25 Земельного кодексу. А правовий режим земельної частки (паю), які громадяни України отримали в результаті паювання земель, що були передані у колективну власність колективних і деяких інших недержавних сільськогосподарських підприємств, визначають норми Перехідних положень Земельного кодексу (пункти 8, 9, 15–17).

Новий Земельний кодекс України не передбачає можливості надання земель у колективну власність, а отже й паювання земель через механізм їх передачі в колективну власність. Фактично отримані в результаті паювання колективних земель земельні частки (паї) є свого роду залишком колишнього інституту права колективної власності на землі сільськогосподарського призначення. З виділенням у натурі (на місцевості) останньої з таких земельних часток (паїв) у вигляді земельної ділянки (саме цей процес активно проходить на селі) відбудеться повне «очищення» земельного законодавства України від інституту колективної власності на землю. Що ж до земельних часток (паїв), отримуваних громадянами в процесі приватизації державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ і організацій, то таке паювання земель може відбутися будь-коли, якщо відповідний орган державної влади чи орган місцевого самоврядування прийме рішення про приватизацію відповідно державного чи комунального сільськогосподарського підприємства [3].

В другій половині 1990-х рр. перерозподілу земель сільськогосподарського призначення державна влада обрала інший шлях – оренда земельних часток (паїв).

У результаті аналізу стану підготовки державою до запровадження вільного ринку земель, стає зрозумілим, що з 2013 р. суспільство мало було прийняти зняття мораторію на купівлю-продажу земельних паїв, але до сьогоднішнього дня це не було зроблено. З цією метою було прийнято Закон України «Про державний земельний кадастр», на засіданні Верховної Ради України розглянуто законопроект «Про ринок земель», які є умовою впровадження ринку земель. Ще у 2013 р., міністр аграрної політики та продовольства України відзначав, що запровадження ринку землі сільськогосподарського призначення позитивно позначиться на житті кожного українського селянина. Науковці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення розглядають як передумову формування прозорих взаємовідносин на ринку земельних ресурсів, що дозволить збільшити прибутковість сільського господарства України до 70 млрд грн. при сьогоднішніх 5 млрд грн. [1].

За висновками багатьох експертів, аграрний ринок здатен не лише «витягнути» країну із перманентної кризи, а й перетворитися на локомотив усієї економіки. За різними оцінками, ринкова вартість українських земель (навіть в умовах хронічної фінансової кризи) приблизно складає 35–37 млрд доларів США, тоді як щорічна потреба сільського господарства в кредитах становить близько 20 млрд гривень [4].

Земля не може бути «товаром». Повинна продаватись не земля, а право користування землею. І коли мова заходить про продаж землі, то фактично мова повинна йти про продаж соціальної категорії – «права користування землею», а не самого «товару». І коли поставити питання таким чином, то усі суперечки про «земельну власність» відразу припиняться. Земля народна. І так записано в діючій на сьогодні Конституції України. Право на земельну ренту може мати тільки український народ – єдине джерело влади. Земля як власність має належати двом суб'єктам права. З одного боку земля, як капітал і джерело доходу від земельної ренти має бути власністю усього народу в особі місцевих громад. З іншого боку, вона, як засіб виробництва, є власністю окремих господарів, які індивідуально чи колективно її використовують. Таким чином буде запроваджена соціально-справедлива, ринкова система землекористування, коли місцеві громади дбають про соціальний розвиток села, а землекористувачі-хлібороби, забезпечують його фінансування, сплачуючи земельну ренту в місцевий бюджет [5].

Тому на наш погляд, скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення є не потрібним і шкідливим для нашого народу. Україна не повинна стати ареною широкомасштабного продажу земельних паїв, тому що це суперечить ст. 79 Земельного кодексу України та ст. 13 Конституції України. Створення моделі ринку земель, орієнтованого на купівлю-продаж земельних паїв спонукатиме до зловживань і корупції у сфері земельних відносин, оскільки це питання на нормативно-правовому рівні практично не врегульовано, не створено умов досконалого функціонування ринку земельних паїв, механізмів його регулювання, і, не визначено, що влада планує продавати, – землі сільськогосподарського призначення, чи земельні паї, що є не одним і тим самим. Одним із перспективних напрямів розвитку ринку земель може бути купівля-продаж земель запасу та резервного фонду, площа яких в Україні складає 7 млн. га, що належать до земель державної форми власності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Внаслідок завершення земельної реформи збільшиться прибутковість сільського господарства. Земельне право України: теорія і практика. – 2011. – № 5. – С. 5–6.
2. Горлачук В. В. Трансформаційні процеси розвитку соціально-орієнтовного ринку земельних паїв / В. В. Горлачук, І. М. Семенчук // Наукові праці. Економіка. – 2012. – № 177. – С. 128–135.
3. Рибчак О. І. Особливості паювання земель сільськогосподарського призначення. Правовий режим земельної частки (паю): метод. рекомендації. / О. І. Рибчак. – К., 2013. – С. 10.
4. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015: наукова доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
5. Коцур М. А. Мораторій на землі сільськогосподарського призначення – бути чи не бути... [Електроний ресурс]. – Режим доступу: docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fmlhome.at.ua%2F1_VIK%2F3_cekchia%2Fkocur_marianna_andrijivna.pdf&name=kocur_marianna_andrijivna.pdf&lang=uk&c=583df1a88b52&page=1

Устименко Володимир Ігорович
магістрант Житомирського національного
агроєкологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Бондарчук Н. В.**

Досвід і практика приватної власності на ліси в світі

Згідно зі ст. 7 Лісового Кодексу України, ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника на ліси здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України [1, с. 7]. Ліси можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності. Суб'єктами права власності на ліси є держава, територіальні громади, громадяни та юридичні особи.

У державній власності знаходяться всі ліси України, крім тих, що перебувають у комунальній або приватній власності. Право державної власності на ліси набувається і реалізується державою в особі Кабінету Міністрів України і місцевими державними адміністраціями відповідно до закону.

Питання власності на ліси, а саме приватної власності, на сьогодні є актуальним як на території України так і у всьому світі. Це питання викликає багато дискусій у різних країн, як серед фахівців лісової галузі так і серед політиків та юристів.

Відповідь на питання, хто володіє лісами, більшість історії була чіткою – держава. Традиція державної власності на ліси зародилась ще під час середньовіччя в Західному світі, а саме в Європі, де ліси спочатку були монаршими угіддями. Звідти така форма власності поширилась і на колонії. Деякі країни, зокрема США, Мексика, Китай, Папуа Нова Гвінея не прийняли подібну форму власності.

З 1980-х рр. ситуація почала змінюватись і уряди провідних країн у виробництві деревини почали відходити від домінуючої державної власності. Такий процес зумовлений декількома основними причинами. Перша з них – це те, що місцеве населення лісів у Латинській Америці, Західній Африці і північно східній Азії, яке за приблизними розрахунками складають 400 – 500 мільйонів, надзвичайно залежать від лісів.

Іншою, не менш важливою причиною є не зовсім ефективне управління лісами в деяких країнах, а також незаконна вирубка. Збитки від незаконної вирубки згідно нещодавно проведеними дослідженнями у світі сягає приблизно 10–15 мільярдів доларів на рік, це більше, ніж Міжнародний банк видає своїм клієнтам за той же період.

Зміни у відносинах власності на ліси часто сліднують за політичними змінами великого масштабу – наприклад, поява приватної форми власності на ліс в колишніх комуністичних державах або децентралізація.

У кожному з цих випадків (приватизації та децентралізації) в управлінні лісами інколи важко виокремити негативний або позитивний аспекти. Наприклад, (Ribot et al (2006)) відзначають, що ініціативи щодо децентралізації були розпочаті в більшості країн, що розвиваються, але вони рідко закладають основи, необхідні для досягнення більшої ефективності та можливості проявити ефективність

децентралізації в лісовому господарстві. Це ж стосується і приватної форми власності на ліс [2].

Дослідимо, які ж форми власності переважають в 24 основних лісівничих країнах світу, загальний запас лісів яких становить 93 % світових природних лісів (3,9 млрд га).

Згідно офіційних даних 2,8 млрд гектар (77 %) належать державі, 131 млн га (4 %) знаходяться у комунальній власності та 246 млн га (7 %) у власності місцевих і корінних общин і 443 млн га (12 %) – у приватній власності.

У країнах, що розвиваються, співвідношення таке – державна форма власності – 71 %, комунальна форма власності – 8 %, власність громад – 14 %, приватна власність – 7 %.

У розвинених країнах: державна форма власності – 81 %, комунальна форма власності – 1 %, власність громад – 2 %, приватна власність – 16 %.

Проте, ці данні визначені в середньому вище зазначених країнах загалом, якщо ж говорити зокрема, то у США 55 % лісів належать фірмам або ж приватним особам, у Японії майже 60, а у Швеції і Фінляндії цей відсоток сягає 70–80. В Аргентині 80 % лісів перебуває у приватній власності [3].

Як ми можемо побачити з цих даних приватна власність на ліси в середньому займає невеликий процент в загальній площі лісів, як і комунальна власність і власність місцевих груп населення. Але орієнтуючись на тенденцію минулих років ми можемо розраховувати на поступове збільшення частки лісів, що знаходяться у приватній власності. Такий прогноз можна робити в середньому, адже різні країни мають різні особливості, і які і впливають на розподіл лісів за різними формами власності.

Основними факторами, які визначають цей розподіл є історичні, правові, політичні. Адже саме правова сфера визначає, чи можуть ліси бути в тій чи іншій власності, а також регулює всі особливості використання лісів різними власниками.

Хотілося б підкреслити, що в розвинених країнах відсоток більший ніж в країнах що розвиваються.

У світлі активізації обговорень у Верховній Раді України питань щодо приватної власності на ліси, хотілося б зазначити, що великі площі лісу в приватній власності характерні для розвинених країн, і швидше за все є наслідком багатьох економічних, правових і політичних складових, а не причиною. Тому варто зазначити, що збільшення відсотка приватної власності на ліс в нашій країні буде доволі ризикованим кроком через ряд причин, основними з яких є високий рівень корупції і відсутність довготривалого досвіду на території України. Хоча ця форма власності має і низку переваг, на даному етапі розвитку країни така тенденція матиме занадто багато ризиків.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII // Офіційний вісник України. – 2009. – № 48 (6 липня).
2. Forest Ecology and Management Volume 352, 7 September 2015, Pages 99–108 Adrian Whitemana, Anoja Wickramasingheb, Leticia Piñac.
3. Who Owns the World's Forests? © 2002 Forest Trends. ISBN 0-9713606-2-6 by Andy White & Alejandra Martin.

Нікітченко Ангеліна Миколаївна
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: д. і. н., проф. **Ярмошик І. І.**

«Права, за якими судиться малоросійський народ» та їх місце в розвитку української правової думки

Дослідження «Прав», розпочате в ХІХ ст. О. Кістяківським, його продовжили в ХХ ст. І. Теличенко, В. Месяц, А. Яковлів, В. Рауделюнас, М. Чубатий та інші фахівці. Одним з останніх помітну увагу цій пам'ятці приділив К. Віслобоков, який, зокрема, провів значну роботу щодо її впорядкування та повторного видання, а також пролив світло на низку «білих плям», пов'язаних зі змістом «Прав» та діяльністю кодифікаційної комісії, яка їх готувала, провів джерелознавчий та кодикологічний аналіз тексту [1, с. 339].

У кодифікації права на території Гетьманщини, яка на початку ХVІІІ ст. входила до складу Російської імперії, була зацікавлена як російська влада, так і козацька старшина, міщани та селяни. Проте всі вони переслідували різні цілі: метою російської влади було скасування окремішності українських земель та приведення місцевої адміністрації й суду до загальноросійського відповідника. У свою чергу, козацька старшина намагалася узаконити своє привілейоване становище та підтвердити права і вольності, здобуті в ХVІІ ст. Більшість простого населення вбачала у кодифікації, перш за все, усунення плутанини й різного тлумачення та застосування норм права в окремих місцевостях та судах різних інстанцій. Тривалі дискусії точилися й щодо того, які джерела права та окремі норми мають лягти в основу майбутнього кодексу. Саме тому діяльність скликаної за імператорським велінням кодифікаційної комісії, основу якої склали представники козацької старшини, тривала 15 років (1728–1743 рр.), але напрацьовані норми так і не відповідали поставленій російською владою меті. Прагнення членів комісії узаконити окремішність українських правових норм у період активного обмеження вольностей Гетьманщини і скасування посади гетьмана, а також судова реформа в Росії стали чи не головною причиною незатвердження Кодексу російським урядом [2, с. 19].

Джерелами «Прав» були Литовські Статути, «Хелминське право», «Саксонське зеркало» тощо, а також українське звичаєве право й судова практика, російське законодавство. У кодексі містилися пояснення цитат, наведених у тексті, алфавітний реєстр – покажчик, а також заголовки із зазначенням розділів і поданням короткого змісту артикулів. За формою та внутрішньою структурою ця пам'ятка права відрізнялася від усіх інших джерел, якими користувалася комісія та які діяли тоді на теренах Російської імперії. Обробка різних за походженням, змістом, мовою й характером збірників, тлумачення й формулювання основних юридичних понять свідчать про добру правову підготовку членів кодифікаційної комісії, їхню ерудицію та загальний високий рівень розвитку юриспруденції в Україні.

Кодекс українського права, складений 1743 р. знав інститути власності й володіння, сервітути й заставне право. Він розрізняв право власності на рухоме, спадкове й набуте майно. Незвичайно розвинений характер мало в кодексі зобов'язальне право: розрізнялися зобов'язання з договорів і зобов'язання із

заподіяння шкоди. Детально регламентувалися договори купівлі-продажу, обміну, позики, особистого й майнового найму, поклажі, поруки та зберігання. [19, с. 504]. Всі 30 розділів є різноманітними як за змістом, так і системою викладу, розміром, концентрацією нормативного матеріалу. Практично жоден з розділів «Права» не можна трактувати як повну систематичну збірку галузевих норм (звичайно, наскільки термін «галузевий» взагалі прийнятний до визначення юридичних категорій XVIII ст.).

На думку науковців, Кодекс мав визначне значення для подальшого розвитку права не лише в Україні, а й в Росії. Хоч офіційно його норми не діяли, але фактично вони застосовувалися в судах. Також на основі цього Кодексу були складені інші джерела права, він став зразком для багатьох наступних поколінь правників. «Права» стали спробою тогочасної української еліти узаконити окремішність правової системи й адміністративної влади Гетьманщини від Російської імперії, відмінне бачення природи функціонування державного механізму й судової влади, високий рівень правової культури та вірність європейській правовій традиції. Лише після запровадження Зводу законів Російської імперії застосування місцевого законодавства на українських землях було заборонене, і вони втратили свою адміністративно-територіальну та судово-правову самобутність [3, с. 86].

Оскільки вищеназваний Звід не задовольнив потреби України у всебічному правовому врегулюванні її суспільно – економічного і політичного життя, то в Україні були зроблені нові спроби систематизації права. Права» стали спробою тогочасної української еліти узаконити окремішність правової системи й адміністративної влади Гетьманщини від Російської імперії, відмінне бачення природи функціонування державного механізму й судової влади, високий рівень правової культури та вірність європейській правовій традиції. На відміну від правових актів Російської імперії, Кодекс 1743 р. послідовно захищав недоторканність приватної власності. У процесі становлення єдиної правової системи Російської імперії в першій половині XIX ст. остаточно покінчено з автономією найважливіших інститутів українського права Гетьманщини.

Центральною ідеєю Зводу було обґрунтування соборності та самоврядування України. За повнотою та якістю викладу норм права, а також теоретичних правових дефініцій та за досконалою юридичною термінологією Звід набагато перевищував існуючі на той час в інших країнах кодифікаційні збірники норм права. І хоча цей Звід не був затверджений як чинний царським урядом, він був дуже поширений у країні, за ним вивчали українське право і використовували його як підручник-коментар до Статуту 1588 р. [6, с. 509].

Проект Кодексу і не дістав офіційного затвердження. Проте він повнотою та ясністю викладу норм закону й абстрактних правових дефініцій та досконалою юридичною термінологією значно перевищував наявні тоді правові книги. Практично він був дуже поширений в Україні. З нього вивчали українське право і використовували його як досконалий підручник-коментар до Литовського Статуту. Після ліквідації Гетьманщини і поширення в Україні російського законодавства роботи над «Правами...» були остаточно припинені. Незважаючи на те, що «Права...» не отримали офіційного затвердження, вони все-таки використовувались суддями на практиці [5, с. 496].

Упорядники Зводу прагнули до чітких формулювань. Щоб забезпечити читачам ясне розуміння норм Зводу, їх доступність, вони включали в Звід пояснення цитат та юридичних термінів.

Відомо, що після 1743 р. робилися спроби поновити роботу над Зводом. У 1756 р. імператриця Єлизавета звеліла повернути цей Звід гетьману Кирилу Розумовському, щоб він переглянув його з точки зору відповідності сучасним (тим, що існували на той час) умовам. Останні відомості належать до вересня 1758 р., коли за велінням гетьмана К. Розумовського була скликана генеральна старшина в Глухові для вирішення питання про перегляд Зводу. Проте знову виникли суперечки з приводу системи Зводу. Відтоді усілякі офіційні відомості про Звід надовго зникли [4, с. 107].

У науці висловлюється думка: Звід був забутий навмисно, що відповідало політиці Катерини II щодо України. Катерина II хотіла підпорядкувати кодифікацію українського законодавства загальній роботі з кодифікації загальноросійського права, у зв'язку з чим у 1767 р. вона зібрала Уложенну комісію, до складу якої входили й представники України. Ця пам'ятка заслуговує уваги і доброї пам'яті нащадків тому, що: вона ґрунтувалася на усьому багатстві оригінального національного правового матеріалу, який мала Україна; упорядники цієї пам'ятки поставили перед собою благородну мету: за допомогою кодифікованого права України відтворити і відстояти права і вольності українського народу.

Певно, тому царський уряд, погодившись на проведення кодифікаційних робіт, не санкціонував їх результати по закінченні цих робіт. А втім, завдяки цінному змісту цього документа, його об'єктивній відповідності суспільно-політичному становищу України його норми застосовувалися судами України і впливали не тільки на правову практику, а й на суспільно-політичне життя України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бойко О. Д. Історія України: [навч. посіб]. – Вид. 3-є, виправл., доповнене / О. Д. Бойко. – К.: Академвидав, 2006. – 688 с.
2. Кульчицький В. С. Кодекс українського права 1743 року / В. С. Кульчицький // Право України. – 1994. – № 9. – С. 28.
3. Новий довідник : Історія України : / упоряд. С. Крупчан [та ін.]. – К. : Казка, 2005. – 736 с.
4. Пашук А. Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. – Львів, 1967. – 267 с.
5. Полное собрание законов Российской империи (Далі: ПСЗ). – Т. IX. – №6837 «О назначении одного из великороссиян при 12 малороссийских депутатах, отправленных в Москву для сочинения Свода и Уложения из Малороссийских законов». – С. 604.
6. ПСЗ. – Т. IX. – №6888 «Именной, данный генерал-адъютанту князю Шаховскому Об учреждении почт во всей Малороссии и о штрафах, положенных за укрывательство беглых» 11 февраля 1736. – С. 739–740.
7. Теличенко И. В. Очерк кодификации малороссийского права до введения Свода законов // КС. – 1888. – Год. 7. – XXIII. – С. 24.

Мамчур Світлана Миколаївна
студентка 3 курсу Житомирського національного
агроєкологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Ляшенко Р. Д.**

Конституційне закріплення адвокатської монополії

Питання щодо адвокатської монополії є актуальним на сьогоднішній день. Зокрема тому, що дана реформа стосується запровадження змін в адвокатській діяльності, і в першу чергу, врегулювання ринку якісного надання юридичних послуг в Україні.

На сьогоднішній день в Україні тривають процеси пов'язані з реформуванням та удосконаленням конституційного законодавства. Ця реформа має на меті покращення організації державної влади, ефективності проведення децентралізації, а також здійснення реформації у сфері правосуддя, що, в першу чергу, направлена на вдосконалення законодавства про адвокатуру. Взагалі, адвокатура України протягом тривалого часу наполягає на тому, що необхідно підвищити рівень професіоналізму представників у судах і пропонує це зробити шляхом запровадження адвокатської монополії, тобто надати виключне право адвокатам на представництво в суді. Тому першими кроками у цьому напрямку стали зміни, що були внесені до нового Кримінально-процесуального кодексу України. Зокрема, тепер лише адвокат може бути захисником підозрюваного чи обвинуваченого. Також він представлятиме у суді потерпілого, позивача чи відповідача. Відмінністю є те, що раніше дану функцію міг здійснювати будь-який фахівець у галузі права, а не виключно адвокат.

На даний час у Верховній Раді України перебуває низка законопроектів, що стосуються внесення відповідних змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Спільною їх ідеєю є впровадження адвокатської монополії на судове представництво. Однак, не дивлячись на це, існує певна ймовірність, що монополія адвокатури буде запроваджена президентським Проектом Закону «Про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя». Даний Проект передбачає, що адвокати здійснюватимуть представництво прав та інтересів фізичних та юридичних осіб у суді стосовно цивільних, кримінальних, адміністративних та господарських справ. Окрім цього, Проект Закону № 3524 запропонував зміни статті 59 Конституції України. Зокрема, у цій статті тепер зазначатиметься, що: «Кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» [1]. Слід звернути увагу, що в діючій редакції статті 59 Основного Закону говориться про те, що: «Кожен має право на правову допомогу».

Також президентський Проект Закону № 3524 передбачає внесення змін до статті 131² Конституції України. Тепер в ній буде зазначатися, що: «Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура... Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення».

Необхідно відмітити й те, що відповідно до Перехідних положень Проекту Закону «Про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя» адвокати здійснюватимуть представництво:

- з 1 січня 2017 року – у Верховному та касаційних судах;
- з 1 січня 2018 року – в апеляційних судах;
- з 1 січня 2019 року – в судах першої інстанції;
- з 1 січня 2020 року – представництво в судах органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2].

На основі вище зазначених законодавчих документів можемо визначити основне завдання адвокатської монополії. Отож, головною функцією даної монополії є підвищення рівня якості юридичних послуг за рахунок особистої зацікавленості адвоката, тобто іншими словами можна сказати, що за некваліфіковане надання своїх послуг адвокат буде притягуватися до дисциплінарної відповідальності, а в окремих випадках – буде здійснюватися анулювання свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю.

Основною метою адвокатської монополії є отримання прибутку адвокатами за надання правової допомоги. Взагалі, адвокатська діяльність – це незалежна професійна діяльність щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Порівняно з юристом, який зацікавлений отримати прибуток за рахунок клієнта, адвокат – здійснити свою конституційну функцію, тобто надати правову допомогу якісно та в строк [3].

Стосовно правової допомоги, то слід сказати про те, що відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 р. така допомога може включати в себе консультації, роз'яснення, складення позовів та звернень, заяв та скарг, а також захист від обвинувачення. Окрім цього, держава в особі відповідних органів визначає коло суб'єктів, які можуть і мають право надавати правову допомогу. Зокрема, до таких суб'єктів належать:

- державні органи України, до компетенції яких входить надання правової допомоги (Міністерство юстиції України, нотаріат тощо);
- адвокатура України, яка є спеціально уповноваженим недержавним професійним правозахисним інститутом;
- суб'єкти, що займаються підприємницькою діяльністю та можуть надавати правову допомогу клієнтам у порядку, визначеному чинним законодавством;
- об'єднання громадян, метою яких є здійснення та забезпечення захисту своїх прав та свобод.

Реформа щодо запровадження монополії адвокатури в нашій державі вже розпочата. З одного боку вона є досить очікуваною, проте з іншого – непередбаченою, невідомою, новою. Для того, щоб дана реформа була ефективною і принесла позитивні результати, потрібно ще багато всього обдумати, і перш ніж втілити її в реальність, врахувати усі плюси та мінуси. Проте є держави, в яких адвокатська монополія практикується вже давно, зокрема в країнах Європейського Союзу. Приміром, у таких країнах як Німеччина, Австрія, Угорщина, Чехія та Кіпр існує повна монополія, тобто це означає, що адвокати цих держав мають не лише виключне право представництва в судах, а й можливість надавати правові консультації. У Бельгії, Португалії, Литві, Норвегії та Франції адвокатська монополія існує лише на здійснення представництва осіб в судах. Проте у таких країнах як Польща та Румунія монополія адвокатури регулюється діяльністю кількох професійних груп адвокатів, завданням яких є надання правової допомоги. Однак є й такі країни, які не практикують адвокатську монополію, зокрема це Швеція та Фінляндія. Взагалі, всього у сімнадцяти країнах Європейського Союзу практикується адвокатська монополія.

Отже, підсумовуючи усе вище сказане, можна зробити висновок, що прагнення врегулювати ринок надання юридичних послуг є важливим, а здійснення монополізації адвокатури, яка спрямована на представництво прав та інтересів громадян у судах є одним із головних елементів такого врегулювання. І хоч адвокатська монополія має певні мінуси, проте вони не переважають над позитивними сторонами цього реформування. Особисто я вважаю, що запровадження монополії адвокатури стане таким собі стимулом для адвокатів відповідальніше ставитися до своїх безпосередніх обов'язків, а особливо щодо рівня якості надання ними правової допомоги.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 59.
2. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя» від 25 листопада 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 3524.
3. «Юридична газета Online» стаття «Чесний аналіз аргументів «за» і «проти» адвокатської монополії»/ Офіційний сайт «Юридичної газети Online» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/chesniy-analiz-argumentiv-za-i-proti-advokatskoyi-monopolii.html>

Невмержицька Вероніка Анатоліївна

студентка 3 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: к. і. н., доц. **Новик М. К.**

Становлення виборчих прав жінок в США

Прийнято вважати, що 1848 р. став початком боротьби жінок США за свої виборчі права. Саме тоді відбувся з'їзд у містечку Сенека Фолз, штат Нью-Йорк і було прийнято декларацію почуттів (Declaration of Sentiments). Склали її Елізабет Стенон разом з Лукрецією Мот. За основу було взято Декларацію незалежності США. Елізабет Стенон висунула ідею, що «обов'язок кожної жінки – мати виборче право, не залежно від того буде вона здійснювати його чи ні». На відміну від багатьох жінок її епохи, Елізабет отримала освіту в Джонстаунській академії, де 16 років вивчала латинську мову, граматику, математику, природничі науки та релігію. Вона активно брала участь в інтелектуальних змаганнях, отримала нагороди і почесні звання. З іншого боку, родинна атмосфера ставала напруженішою. Після смерті її братів мати впадала в депресію, а батько поглибився в роботу. Елізабет всіма силами намагалася підтримати його, але у відповідь чула лише: «Якби ти була чоловіком!».

Рух жінок за виборчі права отримав назву – суфражизм і був частиною феміністичного руху, а почався з промови Уільяма Гарісона, який виступав проти інституту рабства. Жінки спершу долучилися до цієї кампанії, а пізніше усвідомили свій власний правовий і громадянський статус, який нічим не відрізнявся від становища чорношкірих.

«Suffragettes» у перекладі з англійської означає право голосу, виборче право. Суфражистки вважали, що оскільки жінки несуть відповідальність за сім'ю, це лишає їх права брати участь у «чоловічій» публічній сфері. На думку Е. Стенон, виборче право розрушить бар'єр підпорядкування.

Безуспішна боротьба з дискримінацією тривала декілька десятиліть (починаючи з 1850-х рр.), і лише переконувала суфражисток у необхідності рівного виборчого права. Наприклад у рішенні справи «Бредвіл проти Ілінойс» (1873) суд підтримав закон останнього, який забороняв жінкам займатися адвокатською практикою: «Природні відмінності роблять жінок непристосованими до певних професій в державному житті. Їх головною сферою залишається домашнє господарство і материнство»

1863 р. в умовах громадянської війни США суфражистки ініціювали жіночу національну лігу лояльності, яка провела петиційну компанію, одну з найбільших в історії країни, зібравши близько 400 тис. підписів з вимогою прийняти 13-у поправку Конституції («...не повинні існувати ні рабство, ні примусова праця») [1].

З 1860-х рр. до суфражисток приєднуються жіночі клуби. У 1868 р була прийнята 14 поправка, за якою: «всі особи народжені чи натуралізовані у Сполучених Штатах і які підлягають їхній юрисдикції є громадянами сполучених штатів і штату де вони мешкають. Жоден штат не може вдавати чи застосовувати закони, що обмежують привілеї та імунітети громадян», а кількість представників від окремих штатів визначається пропорційно до їхньої людності, враховуючи усіх мешканців кожного штату, за винятком індіанців, які не оподатковуються [1].

Лише 1888 р. жінки вперше взяли участь на виборах до місцевих органів влади у штаті Вайомінг. Під час першої світової війни жінки активно включилися в хід подій, працюючи на заводах і фабриках. Вуду Вільсон у своїй промові 1918 р відмітив: «У цій війні жінки стали нашими партнерами. Чи повинні ми розглядати їх як партнерів у правах?» [4].

І тільки у серпні 1920 р була прийнята 19 поправка до конституції за якою: «Виборчі права громадян не повинні відбиратися чи обмежуватися Сполученими Штатами або окремими штатами на підставі належності до певної статі» [1]. Боротьба на цьому не закінчилася і було створено Національну жіночу партію. У 30-х роках рух послабився, але у 1960-х рр. знову активізувався.

Сучасні жінки – активна частина електорату у Сполучених Штатах. За дослідженнями Сюзан Скенлен, президента Інституту жіночих досліджень і освіти, доведено, що жінки частіше голосують від чоловіків. Вона прийшла до висновку, що жінки у політичному житті надають перевагу освіті й соціальним програмам, а чоловіків більше цікавить міжнародна політика, бюджетні справи і питання оборони [2].

Свідченням рівності між чоловіками і жінками можна вважати появу таких політиків як Ненсі Пелосі, Гіллари Клінтон і Сара Пейлін. Вони підтверджують, що американські жінки – велика сила. Не дивлячись на все це, американські жінки вважають, що вони не достатньо представлені у державному управлінні. Отже, становлення виборчих прав жінок в США почалося від аболюціоніського руху і завершилося прийняттям 19 поправки до конституції.

Список використаних джерел та літератури:

1. Брайс Дж. Американская Республика. – М.: Изд-во К. Т. Солдатенкова, 1889. – 554 с.
2. Історія західних політичних вчень: Політичні доктрини XX – початку XXI ст.: [навч. посібник] / А. С. Романюк. – К. : Знання, 2011. 255 с.
3. Коллонтай, А.М. Социальные основы женского вопроса. – СПб.: Изд. т-ва «Знание», 1909. – 431 с
4. Нариси з історії виборів та виборчого права: [навч. посібник] / Ю. А. Веденєєв. – Калуга: «Символ», 2002. – 692 с.
5. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку: [монографія]. – Харків: Вид-во НУВС, 2001. – 360 с.

Дерещук Богдана Станіславівна
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Новик В. А.**

Терористичний акт: кримінально-правове регулювання міжнародним та зарубіжним законодавством

На сьогоднішній день питання захисту життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у різних сферах є одним із першочергових завдань.

Терористична діяльність відноситься до найбільш небезпечних і важко прогнозованих явищ, особливістю якого є динамізм і багатоплановість, а також здатність до адаптації й модернізації в умовах основних цивілізаційних процесів сучасності – глобалізації, у спільному устрою.

Для терористів не існує обов'язкових міжнародних договорів: вони можуть удатися до використання заборонених видів озброєнь і вражаючих речовин. Багато досягнень сучасної цивілізації грають на руку організаторам терористичної діяльності: свобода листування, свобода поширення інформації.

Проблема протидії терористичній діяльності є об'єктом активних наукових дискусій останніх десятиліть, але, незважаючи на значну кількість теоретичних праць із цієї тематики, практичного вирішення цієї проблеми й досі не знайдено. Навпаки, в усьому світі посилюється силове протистояння, тому проблема протидії терористичній діяльності залишається найбільш актуальною сьогодні.

Метою даної публікації є дослідження явища «терористичного акту», «тероризму». Цій проблематиці присвячені роботи аналітиків Світового банку і відомих учених українського та зарубіжного простору, а саме: П. Девіс, С. Хантінгтон, С. Хоффман, В. Канцір, М. Галенська, П. Ємельянов, І. Дорош, В. Грущук, С. Кузніченко, Л. Новікова, В. Крутов, І. Шкурат, Ю. Гуленко.

Фактично в усіх європейських мовах є слова, які походять від латинського слова «terror», що в перекладі означає «жах». В українській мові існує два найближчі до цього слова іменники – «тероризм» та «терор».

Перші спроби визначення тероризму і прийняття міжнародного договору по боротьбі з тероризмом на міжнародному рівні були прийняті ще в 1930-х рр. у рамках Ліги Націй, а саме у 1937 р. була відкрита для підписання Конвенція про попередження і припинення тероризму, під яким розумілися «злочинні дії, направлені проти держави, ціль або характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб або серед населення».

Сучасний тероризм характеризується широким розмахом, відсутністю чітко окреслених державних меж, існуванням доволі налагодженої координації міжнародних терористичних центрів та організацій, значною матеріальною підтримкою. Унаслідок глобального поширення медіа та розвитку комунікацій тероризм розвинув здатність формувати міжнародну громадську думку через залякування. Тобто він став не просто наслідком глобалізаційних процесів, а й дуже ефективним засобом для диктату своїх умов і досягнення політичних цілей спільнотами, які є порівняно «слабкими» з огляду на держави та міждержавні організації [2, с. 31].

Під поняттям «терористичний акт» слід мати на увазі злочинне діяння, що полягає у використанні протизаконних дій або в загрозі їх застосування до окремих осіб, групи осіб, матеріальних або нематеріальних об'єктів, що несе за собою залякування населення і навмисне створення обстановки страху, пригніченості, напруженості з метою прийняття рішень, котрі будуть влаштовувати терористів.

Терористичний акт, згідно Закону України «Про боротьбу з тероризмом» – це злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність, за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України [1].

Згідно аналізу законодавчих актів щодо можна сказати, що досі західноєвропейські країни і США не створили ніяких спільних антитерористичних актів, у тому числі і у форматі НАТО. Проте свідченням прагнення Європи і США виробити загальні підходи до проблеми міжнародного тероризму стала Декларація про боротьбу з тероризмом, прийнята на саміті США і ЄС у Шенноні (26 червня 2004 р.).

Кримінальне право розглядає тероризм як одну з небезпечних форм злочинного посягання, в основі якого намагання суб'єкта нав'язати на оточуючих страх, паніку, паралізувати соціально корисну діяльність громадян, нормальне функціонування органів влади та управління і тим самим досягти своїх кримінальних цілей. Тероризм – багатооб'єктний злочин. Він посягає на суспільну безпеку, на життя і здоров'я громадян, на власність тощо. Своїм залякувальним впливом тероризм спрямований або на широке і, як правило, невизначене коло осіб, іноді на населення цілих міст та адміністративних районів, або на владу. Тероризм завжди призводить до небезпечних наслідків. Як правило, це – дестабілізація обстановки, жертви, паніка, страх. Загалом, надто вагомі втрати, нанесені суспільним інтересам [3].

Необхідно зазначити, що умовою протидії терористичним загрозам на національному та міжнародному ґрунті є формування ефективної політики протидії тероризму, що вимагає вироблення чіткої концепції та стратегії, базових принципів, концептуальних і нормативно-правових засад, визначення шляхів їх практичної реалізації.

Також кожна держава створює спеціальні організації, які відповідають за забезпечення безпеки своєї країни, попередження загроз з боку ворожих груп та організацій [4].

Отже, тероризм – це соціально небезпечна діяльність, яка полягає в усвідомленому, цілеспрямованому застосуванні й використанні насилля шляхом захоплення заручників, підпалів, вбивств, тортур, залякування населення та органів влади або інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кримінальний кодекс України Редакція від 02.11.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page_
2. Канцір В. С. Аналіз наукових підходів щодо визначення поняття сучасного тероризму / В. С. Канцір // Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка. Сер.: Юридичні науки. – 01/2009. – Вип. 80. – С. 30–33.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/162/28/>.
4. Рижов І. М. Профілактично-правові підходи запобігання тероризму [Електронний ресурс] / І. М. Рижов, Б. Д. Леонов // Інформація і право. – 2013. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2013_1_22.

Степанчук Ольга Валеріївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: д. пед. н., проф. **Арешонков В. Ю.**

Правові основи усиновлення у Франції та Німеччині

Кожна держава у своїй політиці віддає належну роль вихованню та навчанню дітей. Основною опорою має виступати міцна сім'я, яка забезпечить дитину всіма необхідними духовними та матеріальними благами для існування. Але, в силу життєвих обставин ми все більше зіштовхуємося з проблемами дитячого сирітства, безпритульності. Кожна держава намагається по-своєму вирішити ці питання. Україна також займає активну позицію в галузі охорони дитинства та віддає пріоритет сімейним формам виховання дитини. Інститут усиновлення нині є найбільш поширеною формою влаштування дітей-сиріт. Та, в українському законодавстві існує багато прогалин, неточностей, які потребують вирішення. Тут важливе місце має посісти запозичення іноземного досвіду, зокрема в таких провідних країнах як Німеччина та Франція.

Над розробкою вказаної проблеми працює дослідниця Е. В. Буянова, яка представила досить широкий фактичний матеріал з особливостей процедури усиновлення в різних країнах світу. Варто вказати, що вказана проблема є недостатньо розроблена в українській науці. Цінними для нас є такі нормативно-правові акти як Конституція Німеччини, Німецьке цивільне уложення та Громадянський кодекс Франції.

Мета публікації полягає у дослідженні специфіки процедури усиновлення у Німеччині та Франції та здійснення порівняльного аналізу із законодавством України.

У німецькій державі шлюб і сім'я знаходяться під особливою опікою держави, а догляд і опіка дітей є прямими обов'язками батьків. Відповідно до вказаних вище нормативно-правових актів Німеччини, усиновлення перш за все має слугувати для блага дитини та, між усиновленим та усиновлювачами мають скластися такі відносини як між батьками та дітьми. Усиновити має право подружжя пара, а також таке право зберігається тоді, коли один із подружжя є недієздатним. Варто відмітити і про вимоги, які ставить німецька держава до усиновлювачів. Перш за все – це вік кожного з подружжя. Ст. 1743 вказує на те, що один із подружжя на момент усиновлення має досягти 25 р. віку, а інший 21 р. А якщо дитину бажає усиновити неодружена особа, то її вік має становити 25 р. [2]. Дослідниця Буянова Е. В. слушно зауважила, що «...у порівнянні з іншими європейськими країнами, у Німеччині не існує вимог до верхньої вікової межі усиновлювачів. Але судова практика виходить з того, що немовлята і малолітні діти не мають передаватися у сім'ї, в яких батьки значно старші віку 35–40 років...» [1, с. 45]. Ми бачимо, що у порівнянні з українським законодавством, вимоги у Німеччині до кандидатів у батьки дитини суворіші, оскільки Сімейний кодекс України, а саме ст. 211 ставить вимогу до усиновлювачів – досягнення 21-річного віку [4, с. 55]. Відповідно до вказаних нормативно-правових актів, дитина має інтегруватися у нову сім'ю як рідна. Згідно з німецьким законодавством це означає, що при факті усиновлення, дитина повністю розриває будь-які зв'язки зі своїми біологічними батьками. Про це нам свідчить ст. 1775, яка зазначає, що розриваються будь-які взаємні права та обов'язки [2]. Для здійснення факту усиновлення в німецькому законодавстві має бути згода дитини. Зокрема, для того аби висловити свою волю, дитині має виповнитися 14 р. До досягнення такого віку, за дитину згоду на усиновлення надає законний представник. Для порівняння, в українському законодавстві не надається пояснення з якого віку дитина може висловити власну згоду: «для усиновлення потрібна згода дитини, якщо це їй дозволяє зробити вік та рівень розвитку» [4, с. 56]. У Німеччині згода біологічних батьків є основною умовою усиновлення дитини. А якщо дитина є позашлюбною, то для її усиновлення потрібна згода матері. Деякі норми є співзвучними з українським законодавством про усиновлення. Наприклад, для того аби дитину усиновити – їй має виповнитися 8 тижнів або 2 місяці. В німецькому законодавстві немає роз'яснення чи потрібна згода неповнолітніх батьків (особи, яким не виповнилося 18 р.) на усиновлення їхньої дитини. Адже, СК України нам трактує: «...якщо батьки дитини є неповнолітніми, то на усиновлення їхньої дитини потрібна і згода батьків неповнолітніх» [4, с. 56].

Цікавим для аналізу та порівняння є законодавство про усиновлення Франції. На основі опрацьованої нами літератури, ми можемо зауважити, що французьке законодавство про усиновлення є більш суворішим у порівнянні з німецьким. Норми усиновлення регулюються Громадянським кодексом Франції – фундаментальним законодавчим актом, який було створено у 1804 р. і, поступово він піддавався реорганізації. Держава встановлює необхідні вимоги для усиновлювачів. Перш за все, якщо усиновити дитину бажає подружжя пара, то вони мають п'ять останніх років перебувати у шлюбі, а якщо це неодружена особа, то її вік має становити не менше 30 років [3]. Ми можемо зауважити, що навіть такий

віковий ценз у порівнянні з українським та німецьким законодавством є більш суворий. Існує норма, яка є аналогічною українському законодавству – це те, що «...усиновлювачі мають бути старші на 15 років за дітей, яких вони хочуть усиновити...» таку ж норму ми знаходимо у ч.1 ст. 211 СК України. Важливою відмінністю простого усиновлення від повного та і загалом від усиновлення в Німеччині чи в Україні є норма, яка залишає приналежність усиновленого до його біологічної родини. Усиновлений у біологічній родині зберігає та залишає всі свої права, включаючи спадкові [3]. Прізвище дитини обирають за заявою усиновлювача. Відповідно, просте усиновлення може бути скасоване, коли дитині виповнилося 15 років.

Висновки. За результатами проведеного нами порівняльного аналізу варто вказати, що досвід усиновлення у Франції та Німеччині є важливий та необхідний для українського законодавства. Наприклад, на нашу думку, можна запозичити норму німецького права про підвищення вікового цензу для усиновлювачів до 30 років (якщо це неодружена особа). А з німецького законодавства ми можемо запозичити норму, яка встановлює вік дитини, з якого вона може дати згоду на її усиновлення. Оскільки вказана норма в українському законодавстві досить розмита і потребує ще власного вдосконалення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Буянова Е. В. Процедура усыновления по законодательству зарубежных стран : монография / Е. В. Буянова. – Оренбург: ООО ИПК «Университет», 2013. – 247 с.
2. Германское гражданское уложение. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/250517/>
3. Гражданский кодекс Франции. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/820082/>
4. Сімейний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 15 жовтня 2013 р. – К.: Алерта, 2013. – 78 с.

Сінельникова Олеся Віталіївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: ст. викладач **Новик В. А.**

Шлюбний договір: українське та міжнародне законодавство

Укладання шлюбного договору між подружжям на сьогодні є досить актуальним та з кожним днем набуває все більшої популярності як за кордоном, так і в Україні. Основним завданням шлюбного договору є врегулювання майнових відносин сімейної пари. Адже досить часто суперечки виникають саме з майнових питань, а попереднє визначення режиму його у договорі унеможливорює виникнення будь-яких спорів при, наприклад, поділі майна у разі розірвання шлюбу.

Шлюбний договір викликає значний інтерес та чимало запитань як у юристів, так і осіб, які бажають укласти такий договір. Слід зазначити, що в іноземних державах, на відміну від нашої країни, шлюбні договори (контракти) давно стали

звичним явищем і забезпечують цивілізовані відносини в сім'ї. Незначна поширеність шлюбного договору в Україні багато в чому пов'язана з низькою інформованістю громадян України про наявність такого правового інституту та його функції.

Метою публікації є аналіз особливостей інституту шлюбного договору в Україні, дослідження правових характеристик шлюбного контракту в межах міжнародного законодавства.

Окремі аспекти договірної регулювання відносин між подружжям висвітлюються в дисертаційних та монографічних роботах українських вчених: І. В. Жилінкової, О. А. Явор, О. М. Калітенко, О. О. Ульяненко, Т. О. Ариванюк, І. Красько, С. Я. Фурс. Ці праці присвячені дослідженню інституту шлюбного договору та його правовій характеристиці.

Існує загальноприйнята думка про те, що право першості в запровадженні шлюбного договору належить сучасній Європі та Америці. Але з цим твердженням можна посперечатись, адже цей документ має набагато давнішу історію та сягає своїм корінням періоду античності [3].

Однією з перших причин створення шлюбного контракту в європейських країнах було те, що виникла нагальна потреба у вищого класу захищати свій капітал від стороннього втручання та його поділу.

Шлюбний договір – це документ, який укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується між подружжям, а також особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, регулює майнові відносини між подружжям, у тому числі визначає їхні майнові права та обов'язки як батьків [5].

У шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків. Він охоплює цілу низку окремих пунктів, які стосуються різних сторін життя сім'ї, тому дії там можуть передбачатися теж різні: передати майно у власність, надати кошти на утримання одного з батьків, створити умови для належного виховання дітей, покарати за подружню невірність (компенсація моральної шкоди) тощо.

Подружжя може вносити зміни до шлюбного контракту, укладаючи відповідний договір, який підлягає нотаріальному посвідченню. Якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу [1]. У разі, коли розмір частки при поділі майна дружини та чоловіка неможливо визначити за домовленістю між ними або за шлюбним договором, спір може бути вирішений судом.

Укладення шлюбного договору є взаємним волевиявленням осіб. Умови шлюбного договору, які погіршують умови одного з подружжя всупереч порівняно з законодавством України не можуть бути визнані дійсними, так само як і шлюбний договір, укладений без додержання порядку, встановленого законодавством України [2].

Стаття 94 СК України передбачає, що шлюбний договір укладається у письмовій формі і нотаріально посвідчується. Посвідчити шлюбний договір вправі як державний, так і приватний нотаріус. У випадку, коли шлюбний договір укладений до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу, а коли договір укладений між подружжям – у день його нотаріального посвідчення, про що зазначається у договорі [1].

Переважає більшість країн світу давно визнали доцільність існування інституту шлюбного договору в законодавстві. В різних країнах цей інститут має

свої особливості, проте мета його існування єдина – надати подружжю достатньо широкі можливості для самостійного визначення своїх майнових відносин у шлюбі, щоб вони мали змогу, при необхідності, змінити режим майна, встановлений законом, який автоматично починає діяти з моменту укладання шлюбу [4]. Найбільшого поширення шлюбний контракт досяг в таких країнах як Америці, Канаді, Франції, Італії та ін.

Спільним для країн як англосаксонської, так і романо-германської правових сімей є те, що право на укладення шлюбного контракту мають особи, які перебувають у шлюбі чи мають намір його укласти та, які наділені правоздатністю та дієздатністю. Шлюбний договір не може укладатися за довіреністю чи за допомогою представника. Шлюбний договір повинен мати письмову форму та бути нотаріально посвідченим, а також має бути реєстрований в органах влади, наприклад, в Італії та в Швеції, а в деяких країнах таких як, Франція обов'язковим має бути публікація шлюбного договору, якщо один із подружжя є підприємцем [3].

Отже, основне значення шлюбного договору полягає в тому, що він урегулює майнові відносини подружжя відповідно до їх волі, з урахуванням їхніх особистих поглядів на взаємовідносини в сім'ї.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Укладення шлюбного договору – варто чи ні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/article/63644>
4. Сороченко А. Кому вигідний шлюбний контракт [Електронний ресурс] / А. Сороченко. – Режим доступу до ресурсу: <https://uteka.ua/ua/publication/Komu-vygoden-brachnyj-kontrakt>.
5. Шлюбний договір. За, чи – проти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tvorci.in.ua/volontyorstvo/106-shljubnij-dogovir-za-chi-proti>.

Христосова Дар'я Михайлівна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: ст. викладач **Новик В. А.**

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

На сьогоднішній день найрезонанснішими виявляються саме злочини проти статевої свободи і недоторканості особи. Злочини проти статевої свободи кримінальним правом визначені як група злочинів, які грубо посягають на сформований та узвичаєний в суспільстві стан статевої відносин. Статеві відносини великою мірою ґрунтуються на моральних принципах та нормах. У деяких випадках порушення моральних норм може викликати лише осуд, проте, для інших ситуацій, коли мова йде про порушення статевої свободи та недоторканості особистості, існує кримінальне законодавство. Особливість цих

злочинів в тому, що опинившись в такій ситуації, жертва отримує своєрідний слід на все життя, що закарбовується не лише в пам'яті, але й відображається на психологічних особливостях нещасного. Таким чином, держава зобов'язана захищати статеву недоторканість будь-якої людини, а отже, і забезпечувати захист статевої свободи від її порушень.

Загалом проблема наявності злочинів проти статевої свободи та недоторканості особи піднімає хвилю обурень громадськості, адже ці посягання здійснюються на найвищі соціальні цінності, як зазначено в Конституції України, тобто, на людину, її здоров'я та життя, безпеку, гідність, честь та недоторканість. Про актуальність даної теми говорить сама статистика. Так, за офіційними даними Міністерства внутрішніх справ України у 2011 р. було зафіксовано 1348 злочинів проти статевої свободи та недоторканості особи, у 2012 р. – 1232 таких злочини. У Житомирській області за 2011 р. надійшли дані про 69 статевих злочинів. А з усіх статевих злочинів 81 % належить зґвалтуванням та задоволенням статевої пристрасті неприродними способами і 14 % – це розбещення неповнолітніх. І це лише ті злочини, про які не побоялись та не посоромились повідомити. Якщо включити і приховані жертвами такі діяння, то їх кількість, звичайно, буде значно більша. У 2016 р. в Україні зафіксовано 2646 статевих злочинів. Тільки за жовтень місяць 2016 р. зареєстровано по Україні 358 зґвалтувань, 57 статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості та аж 268 випадків розбещення неповнолітніх. Тому така динаміка спонукає до вивчення та аналізу цієї теми.

Метою публікації є аналіз загальної характеристики злочинів проти статевої свободи та недоторканості особи і відповідальності за їх вчинення.

Злочинна діяльність завжди існувала та, на жаль, існуватиме у світі. Тому ця тема є завжди актуальною та надзвичайно цікавою для дослідження серед правознавців та психологів. Але психологів більше цікавлять рушії, мотиви, причини, які спонукають вчиняти той, чи інший злочин. А от, як певний процес, з усіма його: складом, етапами, наслідками, злочин розглядається саме правознавцями. Серед дослідників злочинів проти статевої свободи та боротьби із посяганнями у сфері сексуальних відносин варто виокремити Ю. Александрова, Ю. Антоняна та А. Ткаченко, О. Дудорова, Я. Мачужака та інших. Особливо важливою під час дослідження є нормативна база, яка складається із Конституції України, Кримінального Кодексу України та інших нормативно-правових актів. Проте багатогранність проблеми способів охорони та профілактики злочинів проти статевої свободи вказує на дискусійність та актуальність даного напрямку дослідження.

Видатний радянський вчений, професор, юрист І. І. Карпець стверджував, що досить незначна увага приділяється складним, але значущим проблемам, які пов'язані із здійсненням статевих злочинів. Дослідників та фахівців у сфері кримінального права сковує незрозуміла, дивна сором'язливість, тоді, як у практичній роботі органів також велика кількість неясностей, пов'язаних із достовірністю кваліфікації та визначенням умислу, мотивів суб'єкта складу такого злочину. Тому ватро приділяти більшу увагу даній проблемі [5].

Але, спершу, необхідно визначити, що таке статеві свобода та статеві недоторканість. Статевою свободою є право на сексуальне самовизначення особи, що досягла шлюбного віку, тобто може самостійно обирати партнера для вступу з ним у добровільні сексуальні відносини будь-якої форми, яка не суперечить нормативно-правовим засадам з приводу охорони громадського порядку і самої

особи. Стосовно статевої недоторканості, то це складова частина особистої недоторканості, яка охороняє людину від будь-яких сексуальних посягань. Законодавство України встановлює імунітет психічно хворих людей та дітей, які не можуть усвідомлювати характер, значення та сферу статевого відношення, їх можливі наслідки через логічні причини – хворобливий психічний стан чи малоліття, що означає неприпустимість сексуальних відношень з ними [4, с. 315–316].

Нормальний уклад галузі статевого відношення у демократичній країні формує свої вимоги, до яких відносять: можливість статевого відношення між особами різної статі, кожен з яких досяг шлюбного віку, психічної та, звичайно, фізичної зрілості; підставами виникнення статевого відношення являються взаємоповага, рівноправність та добровільність; перевага у формі статевого відношення надається саме шлюбу.

Особливістю статевого злочинів є їх умисний характер, адже злочинці мають на меті порушення чи задоволення статевого потреб, спрямовуючи свою діяльність на конкретного потерпілого і за мотив найчастіше виступає сексуальний характер такої активності, тобто збудження або задоволення статевого інстинкту. Не дивно, що найпоширенішим серед видів статевого злочинів є саме зґвалтування [4, с. 338].

Злочини проти статевої свободи та недоторканості особи визначені у статтях 152–156 IV Розділу Особливої частини Кримінального Кодексу. Зокрема у статті 152 говориться про такий вид статевого злочинів, як зґвалтування, у 153 статті розкривається суть насильницьких задоволень статевої пристрасті неприродним шляхом, стаття 154 розповідає про примушування до вступу в статевий зв'язок, 155 стаття присвячена статевим зносинам з особою, яка не досягла статевої зрілості і 156 стаття зазначає про розбещення неповнолітніх. Кожна зі статей містить інформацію про вид і характер відповідальності в разі вчинення таких злочинів [1, с. 152–156].

На думку А. Н. Ігнатова злочини проти статевої свободи та недоторканості особи варто називати злочинами проти моральності, адже вони несуть в собі грубе порушення норм моралі, будучи крайнім проявом аморальної поведінки. Саме ці злочини є надзвичайно небезпечними, адже спричиняють психічні травми, принижують людську гідність і можуть серйозно зашкодити здоров'ю. Такі злочини, які посягають на нормальний статевий розвиток дитини вважаються особливо небезпечними, через те, що діти є беззахисними щодо вчинюваних проти них статевого злочинів, вони можуть навіть не розуміти, що відбувається, а тим паче, до чого це може призвести. Ось чому важливо охороняти та захищати права неповнолітніх, які опинились під загрозою сексуального насильства. І Кримінальний Кодекс України зазначає правильну політику з приводу цього. Але існують певні проблеми, зокрема законотворцям варто було б звернути увагу на підвищення кримінальної відповідальності щодо вчинених статевого злочинів до неповнолітніх у сім'ях [5].

Дуже часто в сучасному світі в багатьох країнах засуджують і саму жертву статевого злочину. Зокрема такі звинувачення ґрунтуються такими поясненнями, в які вкладені прислів'я: по-перше, кажуть, що жінка із задертою спідницею біжить набагато швидше за чоловіка зі спущеними штанами, а по-друге кажуть, що не можливо втягнути нитку в голку, що рухається. Проте такі обвинувачення не враховують стан потерпілої, її страх [3, с. 20–21].

У практиці існує безліч прикладів неправомірності винесення судом вироку, неправильної кваліфікації злочину, але необхідно пам'ятати, що злочини проти статевої свободи та недоторканості особи несуть підвищену суспільну небезпеку. І

тому робота судів повинна ґрунтуватись, звичайно, на Кримінальному Кодексі України, але також і на вже винесених вироків подібних справ, тобто, орієнтуватись на судову практику, власне це і підвищить якість роботи судів. А організація профілактичної роботи сприятиме поліпшенню кримінального становища в державі [2].

Статеві злочини передбачаються в кримінальних кодексах усіх країн, кожен з яких визначає обов'язкову відповідальність за вчинення таких злочинів, що, в черговий раз, підкреслює їх розповсюдженість та небезпеку.

Отже, дослідження злочинів проти статевої свободи та недоторканості особи підтвердили факт їх жакливості та аморальності й необхідності ведення активнішої політики стосовно попередження таких злочинів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 20 листопада 2011 року). – Х.: Одиссей, 2011. – 232с.
2. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 5. // Постанови Пленуму Верховного Суду України (2002–2009 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/623809DCB56E022BC2256C95003CF7EA?OpenDocument&Start=1&Count=300>.
3. Каменева А. Н. Общее и особенное в понятии «изнасилование» в России и зарубежных странах / А. Н. Каменева // Вестник МГУ. Серия 11. Право. – 2008. – № 1. – С. 18–23.
4. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина: [курс лекцій] / В. О. Навроцький. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 771 с.
5. Сучасний стан злочинності проти статевої свободи та статевої недоторканості особи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bashtanka.mk.gov.ua/ua/1322477373/1322477604/1390218212/>

Самусь Ілона Ігорівна,

студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Рудницька О. П.**

Американська правова система в умовах сьогодення

Державно-правова організація США викликає особливий інтерес дослідників, юристів і тих, хто за своїм фахом має потребу в її осмисленні. Така дійсність обумовлена тим, що нині США в політичному, економічному і військовому відношенні є країною, яка майже одноосібно формує політичну карту світу і обличчя світової демократії. США продовжують залишатися зразком демократичної країни, відкритості суспільного і політичного життя, конституційного шляху вирішення проблем, які виникають. Американська правова система в цілому – це непросте і своєрідне явище, що містить федеральну законодавчу систему в комбінуванні з правовими системами штатів.

Сучасна правова система США характеризується такими особливостями:

1. Американське право існує та розвивається на двох рівнях –штатів та федерації. Це пов'язано із федеральною структурою США. Тобто, штати, які входять до складу США, мають досить широку автономну компетенцію. У межах неї вони створюють власне законодавство та власну систему прецедентного права. Тому можна говорити, що у США існує 51 система права – 50 у штатах та одна на рівні федерації. Також суди кожного зі штатів здійснюють свою юрисдикцію незалежно один від одного, згідно власного законодавства. Саме це і вносить деякі розбіжності у право країни, оскільки дане законодавство у багатьох аспектах є різним.

2. Важливе значення федеральної Конституції. Конституцію США необхідно розглядати як Основний закон, котрий визначає ті загальні засади, на яких ґрунтується суспільство. Даний акт виступає як вираз суспільного договору, що легітиміє владу та поєднує громадян. Конституція США має найвищий авторитет, а тому жодна людина чи гілка влади не можуть ігнорувати її.

3. Порівняно з Англією, більше значення у правовій системі США має законодавство, а не статутне право. Здебільшого це пов'язано з наявністю писаної Конституції США та конституцій штатів. Через те, що штати наділені широкою законодавчою компетенцією, вони створюють значний за обсягом масив законодавства, що існує на рівні штатів. Право США ніколи не засновувалось виключно на судових прецедентах. В основі права США завжди були закони. На сьогодні кожен штат США має таку ж кількість законодавчих актів як і середньостатистична країна Європи.

4. У статутному праві Сполучених Штатів Америки існує значна кількість кодексів, які аж ніяк не притаманні для британського права. Систематизація та кодифікація у США проводяться на обох рівнях. За винятком штатів французького походження, в усіх інших кодекси зовсім не нагадують європейські. Адже у кодексах американці бачать результат консолідації, а не основу для вироблення і розвитку нового права. Особливою формою кодифікації в США стало створення так званих єдиних законів і кодексів, основна мета яких – встановити на рівні штатів можливу єдність у тих сферах загального права, де це особливо необхідно. Серед такого роду кодексів першим і найбільш відомим є Уніфікований торговий кодекс (Uniform Commercial Code), що був офіційно затверджений у 1962 р.

5. Судовий контроль за конституційністю законів. Конституція не містить положення про те, що судова гілка має право контролювати законодавчу і виконавчу гілки. У 1803 р. під час розгляду справи Мар-бері проти Медісона Верховний Суд в особі головного судді Джона Маршалла постановив, що Конституція є верховним законом і його необхідно дотримуватись, а також було вказано, що Основному закону притаманне право судового нагляду. У наш час судовий нагляд використовується досить активно.

6. Більш вільна дія правила судового прецеденту. У результаті того, що вищі судові інстанції штатів і Верховний Суд США ніколи не були зв'язані власними прецедентами, зараз виявляється їх велика свобода у процесі пристосування права до зміни життя залежно від конкретних обставин.

7. Часте використання в юридичній літературі США термінів «приватне право» і «публічне право». В американському праві «приватне право» охоплює 6 інститутів: контракти, зобов'язання з правопорушень, власність, сімейне право, право торговельного обігу та підприємства бізнесу. Так, публічне об'єднує конституційне, адміністративне, трудове, кримінальне, право регулювання

торговельних відносин. У свою чергу публічне право об'єднує конституційне, адміністративне, трудове, кримінальне право та право регулювання торговельних відносин.

8. Суворе дотримання принципу поділу влади. Це означає, що жодна із гілок влади не повинна виходити за межі своєї компетенції, що визначена у Конституції. Це принцип і вважається провідним у Конституції. Саме завдяки йому у США не діє принцип верховенства парламенту, що діє в Англії.

9. Своєрідність американського права також визначають особливості американської системи юридичної освіти, підготовки юристів, структури юридичної професії та ліцензування юристів.

10. Покладання занадто великої надії на суд присяжних як інструмент виявлення фактів у судовому розгляді.

В період «нового курсу» були закладені і основи діючої системи соціального забезпечення (федеральний Закон про соціальне забезпечення 1935 р. та інші акти). Вона охоплює насамперед заходи соціального страхування, пов'язані з трудовими відносинами, які фінансуються за рахунок внесків робітників і підприємців: виплату пенсій за віком, інвалідністю, у випадку втрати годувальника, допомог по безробіттю або в зв'язку з нещасним випадком на виробництві.

Після Другої світової війни роль законодавчої правотворчості значно зросла. Тому нормативні акти Конгресу США і законодавчих органів штатів охоплюють широке коло політичних і соціально-економічних питань, а систематизація і кодифікація здійснюються як у штатах, так і на федеральному рівні. Так, збільшується роль правового регулювання з боку федеральних комісій – Міжштатної торговельної комісії, Комісії з безпеки тощо.

У систему соціального забезпечення вступають крім того заходи суспільної підтримки, яка надається малозабезпеченим сім'ям, матерям-одиначкам з незадовільним заробітком, особам, що потребують довгого та дорогого лікування тощо. Виконання подібних заходів в особливості посилилось в 1960-х рр., при президенті Л. Джонсоні, коли під девізом спільноти «загального благоденства» були встановлено фінансування з федерального бюджету багатомільярдні програми для підтримки тих, хто в ній має потребу, в тому числі за допомогою роздачі безплатних талонів на отримання продовольчих товарів, безплатної та пільгової лікарської допомоги. В подальшому асигнування згідно з даними програмами зменшилися, проте залишаються досить солідними.

У 1954 р. скасовується практика діяльності расової сегрегації – завдяки постанові Вищого суду США згідно справи Браун всупереч Раді з питань освіти. Приступаючи з 1960-х рр. формуються проекти позитивних дій, що мають на меті надання однакових перспектив для всіх американців незалежно від етнічного походження, раси, статі, віку, стану самопочуття, сексуальної орієнтації. З метою уособлення в життя даних ідей приймається багато актів, зокрема, Норма про громадянські права 1964 р., Закон про вікову дискримінацію при влаштуванні на роботу 1967 р.

У другій половині XX ст. стали розвиватись та удосконалюватись нові галузі права, пов'язані з охороною навколишнього середовища та охороною інтересів споживачів. Під інтенсивним впливом населення і незважаючи на протидію великих компаній Конгрес США затвердив закони про національну політику з питань навколишнього середовища 1969 р. і про покращання якості навколишнього середовища 1970 р., а на їх базі – перелік одиничних актів, в текст яких завжди

додаються уточнення і доповнення: про контроль над забрудненням вод, про чистоту повітря, про контроль над шкідливими шумами, про ліквідацію твердих відходів тощо.

Велику і завжди зростаючу значущість в американському праві являє адміністративна законотворчість органів виконавчої влади, виконується ними на базі повноважень, що делегуються законодавчими органами. Адміністративні акти – накази, правила, директиви, інструкції, – мета яких конкретизувати, деталізувати закони, часто підміняють їх, оскільки фактично мають рівну юридичну силу. Не менш важливу роль як джерело права у становленні і розвитку правової системи США відіграв звичай. Його вплив особливо помітний в сфері функціонування інститутів державної влади.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гамільтон А. Федераліст: коментар до Конституції Сполучених Штатів / А. Гамільтон, Д. Медісон, Д. Джей: Пер. з англ. – К.: Сфера, 2002. – 542 с.
2. Бельсон Я. М. Історія держави і права США / Я. Бельсон, К. Ліванців. – К., 1982. – 274 с.
3. Решетніков Ф. М. Правові системи країн світу. Довідник / Ф. Решетніков. – М., 1993. – 341 с.
4. Соединенные Штаты Америки: Конституция и законодательные акты / [под ред. О. А. Жидкова]. – М.: Прогресс, Универс, 1993. – 768 с.
5. Фридмэн Л. М. Введение в американское право: Пер. с англ. / [под ред. М. Калантаровой] / Л. Фридмэн. – М., 1993. – 286 с.

Груцик Анна Анатоліївна,
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Новик В. А.**

Умови звільнення від покарання та його відбування

Звільнення від відбування покарання є одним із центральних інститутів кримінально-виконавчого права. Цей інститут являє собою сукупність загальнообов'язкових норм, що регламентують умови та порядок закінчення примусового впливу кримінального покарання на засудженого. Будь-яке покарання передбачає момент, коли засуджена особа звільняється від нього, або примусовий вплив на неї закінчується і тому звільнення від відбування покарань займає важливе місце в кримінально-виконавчому праві. Крім того, звільнення від відбування покарань є міжгалузевим інститутом, який врегульований нормами кількох галузей права. Зокрема, порядок та умови звільнення від відбування покарання регулюється нормами кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого права.

Покарання історично виникло як соціальний інститут, покликаний «вирівнювати» несправедливості (відомий принцип таліону). Тобто такий інститут, який має відновлювати рівновагу, порушену справедливістю. Отже, покарання це

своєрідна відплата за порушення законів співіснування серед людей. Безумовно, цей інститут носить виключно суспільний характер. Поза суспільством він не має взагалі ніякого значення та сенсу. Проте потрібно пам'ятати, що первісно покарання виникло саме як каральний захід. Навіть етимологічно покарання покликане карати. Термін «покарання» має своїм коренем слово «кара». Отже, караючи намагалися досягти не лише «відновлення» справедливості, а й виявити «невірних». З роками покарання набувало й інших функцій, серед яких і залякування, і тиск з боку правлячої меншини. Однак з набуттям та втратою інших функцій та цілей, покарання завжди становило зміст покарання.

Метою кримінального покарання є виправлення і ресоціалізація засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так й іншими особами.

При умовно-достроковому звільненні від відбування покарання законодавством передбачено дві підстави для застосування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням: формальна – відбуття певної частини строку покарання; оціночна – доведення вашого виправлення. Формальна. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване після фактичного відбуття вами: не менше 1/2 строку покарання, призначеного судом за злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, а також за необережний тяжкий злочин; не менше 2/3 строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин чи необережний, особливо тяжкий злочин, а також якщо ви раніше відбували покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинили умисний злочин, за який вас засуджено до позбавлення волі; не менше 3/4 строку покарання, призначеного судом за умисний, особливо тяжкий злочин, а також якщо ви раніше звільнялися умовно-достроково і знову вчинили умисний злочин протягом невідбутої частини покарання. Оціночна: для того щоб вас визнали таким, який довів своє виправлення, ви повинні не мати стягнень (непогашених або незнятих), мати хоча б декілька заохочень, а також брати активну участь у програмах і заходах, які реалізуються в установі. До уваги береться й ваше ставлення до праці: наскільки акуратно та свідомо ви виконуєте покладені завдання, повно виконуєте норми виробітку, ставитеся до обладнання, а також берете участь у неоплачуваних роботах. Увагу буде звернено й на сплату позову (якщо такий у вас є), тому важливо завчасно ініціювати питання сплати за позовом та намагатися хоча б частково компенсувати спричинену злочином шкоду. Це також слугуватиме підтвердженням того, що ви намагаєтесь довести своє виправлення. Строк невідбутої частини покарання немає жодного значення у вирішенні питання про застосування умовно-дострокового звільнення;

При звільненні у зв'язку з хворобою особу можуть звільнити від відбування покарання, якщо: під час його відбування ви захворіли на психічну хворобу, що позбавляє вас можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними; після вчинення злочину або постановлення вироку ви захворіли на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання. Чіткий перелік таких хвороб визначений в окремому переліку;

При звільненні у зв'язку з відбуттям строку покарання особу повинні звільнити незалежно від будь-яких обставин (не повне відбуття стягнення, погана

поведінка тощо). Для того, щоб вас звільнили по відбуттю строку покарання, не потрібно подавати ніяких документів, підставою для такого звільнення виступає виключно вирок суду, в якому зазначається строк покарання, а також дата, з якої починається обраховуватись цей строк.

Амністія застосовується законом до громадян, засуджених судами України, незалежно від місця відбування ними покарання. Амністія має і певні обмеження в застосуванні – вона не поширюється на окремі категорії засуджених (їхній перелік визначається у тексті самого закону), а також на засуджених, до яких протягом останніх 10 років вона вже застосовувалась.

Адміністративний нагляд встановлюється особам, що:

– були засуджені до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджені два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання поведінка свідчила про вперте небажання стати на шлях виправлення і про те, що особа залишилася небезпечним для суспільства (це, як правило, доводиться характеристикою адміністрації колонії, а також кількістю наявних у вас стягнень за порушення режиму);

– засуджені до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (тут не має значення ані поведінка, ані підстава для звільнення, незалежно від будь-яких обставин сам по собі факт відбуття покарання за ці злочини є підставою для адміністративного нагляду).

Отже, покарання не є незмінюваним, у момент його призначення суд виходить з тяжкості злочину, особистості засудженого, обставин справи та вимог закону. Поки покарання ще не почало виконуватися, засуджений залишається особою, що вчинила злочин та ще не піддана державному примусу. Призначене покарання має потенційну змогу змінити засудженого. Вже після того, як воно починає виконуватися, людина під його впливом може змінитися. На такі випадки закон теж реагує, передбачаючи можливість дострокового звільнення від покарання, це пов'язано з тим, що у разі змін у поведінці засудженого припускається, що покарання досягло своєї мети та відпала необхідність його подальшого виконання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page3>.
2. Вознюк А. А. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань: [монографія] / А. А. Вознюк. – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. – 236 с.
3. Завдання для практичних занять з навчальної дисципліни «Звільнення від відбування покарань» / [уклад.: М. В. Романов]. – Х.: Нац. юрид. університет, 2016. – 15 с.
4. Клевцов А. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. О. Клевцов; Днепр. держ. ун-ту внутр. справ. – Днепропетровськ, 2009. – 20 с.

Горкуша Марія Федорівна,
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Новик В. А.**

Злочини проти основ національної безпеки України

Проблема забезпечення національної безпеки є однією з найважливіших на будь-якому етапі розвитку держави. Забезпечення кримінально-правової відповідальності за дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади залишаються актуальними.

Проблематику злочинів проти основ національної безпеки України та питання відповідальності за такі злочини у своїх працях досліджували Александров Ю. В., Бажанов М. І., Бантишев О. Ф., Коржанський М. Й. Більшість таких наукових праць були видані ще до початку 1990-х рр. Найбільш глибоко й всебічно аналізувалися злочини проти національної безпеки України у працях Г. Андрусіва, П. Андрушка, В. Грищука, С. Лихової, П. Матишевського, Є. Фесенка.

Зважаючи на суспільну небезпеку даного виду злочинів, їх попередження є одним із найважливіших напрямів діяльності правоохоронних органів. Застосування кримінального законодавства за такі злочини має попереджуваче значення.

Метою дослідження полягає у вивченні поняття і сутності національної безпеки, дослідженні правових основ забезпечення національної безпеки, визначенні місця, функцій держави і її органів в забезпеченні національної безпеки України.

Враховуючи національні інтереси Україна створює основи національної безпеки і оборони. В ст. 17 Конституції України найважливішими завданнями держави є забезпечення національної безпеки і оборони, що є справою всього українського народу [2]. Національна безпека – це стан країни, в якому державно правові і громадські гарантії забезпечують реалізацію суверенітету, конституційного порядку і територіальної цілісності держави, всебічний розвиток і захист інтересів всього населення країни. Через систему відносин між особою та суспільством, громадянином і державою, між різними державами функціонує національна безпека. Це стан міждержавних відносин, що визначає ефективність правових і суспільних гарантій, базових цінностей суспільства в суверенній державі.

Функціонування національної безпеки України пов'язане з міжнародною безпекою, яка функціонує на регіональному та всезагальному рівнях. Загрози національної безпеки існують на двох рівнях. На першому ті, що мають загальносистемний характер, які зумовлені об'єктивними особливостями розвитку суспільства. Це збільшення кількості локальних конфліктів, які мають як глобальний так і регіональний характер. На другому рівні перебувають загрози зумовлені проблемами сучасності країни в умовах її незалежності. Це процеси соціальної та політичної структуризації суспільства, повільність темпів трансформаційних процесів в напрямі демократії. В масштабах наслідків такі загрози можуть бути загальнонаціональними, локальними або поодинокими.

Об'єкти національної безпеки:

– людина її конституційні права і свободи;

– суспільство з його духовними, морально-етичними, культурними, інтелектуальними й моральними цінностями, інформаційне і навколишнє природне середовище й ресурси;

– держава її суверенітет, територіальна цілісність і недоторканість, конституційний лад.

Суб'єкти забезпечення національної безпеки:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;
- Національний банк України;
- суди загальної юрисдикції;
- прокуратура України;
- Національне антикорупційне бюро України.

Найбільш небезпечними є злочини проти основ національної безпеки України, оскільки вони посягають на суспільні відносини, обороноздатність, незалежність держави та її конституційний лад. Неможливе функціонування держави та її інститутів без належної кримінально-правової охорони таких суспільних відносин. Відповідальність за злочини скоєні проти основ національної безпеки передбачені Кримінальним Кодексом України в першому розділі Особливої частини. Родовий об'єкт злочинів передбачених цим розділом є суспільні відносини, які забезпечують існування держави як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави, що передбачено ст. 1 Конституції України. Це дає підставу визнавати ці злочини найбільш небезпечними. Важливість родового об'єкта таких злочинів визначає міру і специфіку їх об'єктивних і суб'єктивних ознак.

Деякі злочини проти основ національної безпеки України або їх форми такі як посягання на територіальну цілісність і недоторканість України мають характерну наявність додаткового факультативного безпосереднього об'єкта. Це може бути установлений порядок виконання представниками влади своїх службових повноважень, особисті права та свободи людини і громадянина.

Для правильної кваліфікації злочину важливе значення має предмет злочину. Предметом диверсії є: будівлі, що мають важливе народногосподарське або оборонне значення; земельні угіддя, лісові масиви. У випадку вчинення шпигунства предметом є відомості, що становлять державну таємницю, матеріалізовані у відповідному документі чи виробі. Потерпілим у такому злочині є громадський або державний діяч. Це зазначено у ст. 112 Кримінального Кодексу України.

Об'єктивна сторона злочинів проти основ національної безпеки України – це є активні дії. З цієї сторони злочини проти основ національної безпеки здійснюються активними діями. Більшість із них є злочинами з формальним складом.

Суб'єктами злочинів проти основ національної безпеки України можуть бути фізичні осудні особи, які досягли 16-річного віку. Це громадяни України, іноземці або особи без громадянства. При посяганні на життя громадського або державного діяча, кримінальна відповідальність за такий злочин настає з 14 років. [4, с. 43].

Спеціальний суб'єкт – це елемент лише двох складів злочинів проти основ національної безпеки України: при здійсненні державної зради ст.111

Кримінального Кодексу спеціальним суб'єктом буде лише громадянин України, а при здійсненні шпигунства ст. 114 Кримінального Кодексу – тільки іноземець або особа без громадянства. В усіх інших основних складах злочинів проти основ національної безпеки України – суб'єкт загальний. Визначаючи види злочинів проти основ національної безпеки України слід виходити з положень Закону України «Про основи національної безпеки України» від 12.02.2015 р., згідно з яким загроза національній безпеці може здійснюватися в різних сферах. Зважаючи на це розрізняють:

1) злочини проти основ національної безпеки в політичній сфері: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади ст. 109; посягання на територіальну цілісність і недоторканність України ст. 110; посягання на життя державного чи громадського діяча ст. 112;

2) злочини проти основ національної безпеки в інформаційній, економічній, науково-технологічній і війсьній сферах: державна зрада ст. 111, шпигунство ст. 114;

3) злочин проти основ національної безпеки в економічній, екологічній і війсьній сферах – диверсія ст. 113.

Внутрішньополітична сфера державної політики у напрямі національної безпеки України передбачає забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, підвищення ефективності функціонування політичних інститутів влади. Нові дієві судові механізми, які мають на меті захист конституційні права і свободи, політична стабільність, громадянський мир та взаєморозуміння в суспільстві, запобігання проявам екстремізму. Прозорість у діяльності державних органів, прийнятті управлінських рішень, інформованість населення і зміцнення його довіри до владних інститутів. Створення ефективно діючого повноцінного місцевого і регіонального самоврядування та формування і вдосконалення політико-правових, соціально-економічних та духовно-культурних засад етнонаціональної стабільності, відпрацювання ефективних механізмів узгодження інтересів етнічних спільнот та розв'язання міжнаціональних суперечностей. Попередження міжконфесійних конфліктів на релігійній основі, запобігання протистоянню різних церков щодо розподілу сфер впливу на території України.

Згідно Конституції України право визначати і змінювати конституційний лад держави належить виключно народові і ніхто не може узурпувати державну владу. Дії вчинені з метою порушення територіальних меж кваліфікуються як такі, що спрямовані на передачу частини території України під юрисдикцію іншої держави або на зменшення території або на зменшення території шляхом утворення в її межах іншої суверенної держави. Відповідальність за такі дії передбачено статтею 110 Кримінального Кодексу України. У випадку вчинення цих дій службовою особою вони можуть кваліфікуватися за статтями 364, 364.1, 365, 365.1, 366, 423, 424 Кримінального Кодексу України.

Злочини проти основ національної безпеки України є найбільш тяжкими. Вони посягають на незалежність держави, суспільні відносини, конституційний лад. Правову основу напрямів державної політики України у сфері національної безпеки становлять: Конституція України, закон України «Про основи національної безпеки України», міжнародні договори, нормативно-правові акти. У

внутрішньополітичній сфері з метою зміцнення демократії має відбуватися неухильне дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 вересня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
2. Конституція України (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2222-IV від 08.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст. 44) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Кримінальне право України: практикум: [навч. посіб.] / П. П. Андрушко, П. С. Берзін, В. П. Кобзаренко, П. С. Матишевський та ін. / [за ред. С. С. Яценка]. – 3-є вид. – К., 2010. – 640 с.
4. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М., 1960. – 230 с.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України : у 2 т. Т. 1 / [за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка]. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : Алерта; КНТ ; Центр учбової літератури, 2009. – 964 с.

Самборська Юлія Миколаївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету ім. Івана Франка

науковий керівник: д. пед. н., проф. **Арешонков В. Ю.**

Адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів ООН

У Статуті Організації Об'єднаних Націй, прийнятому після Другої світової війни та повалення тоталітарних фашистських режимів, які звели нанівець права людини та навіть саме її існування, було проголошено, що однією з цілей діяльності ООН є міжнародне співробітництво для сприяння загальній повазі та дотриманню прав людини і основних свобод для всіх. Ще тоді Україна як одна з держав-засновниць ООН відповідно до ст. 55 Статуту ООН узяла на себе ці зобов'язання [3, с. 83].

Для забезпечення проголошеної мети Генеральна Асамблея ООН прийняла 10 грудня 1948 р. Загальну декларацію прав людини, в якій уперше в історії було встановлено перелік основних прав і свобод людини, що підлягають дотриманню в усьому світі, а також було погоджено юридичний зміст цих прав і свобод та визначено легальні випадки допустимих їх обмежень. Загальна декларація була прийнята у формі резолюції Генеральної Асамблеї ООН і тому мала на той час рекомендаційний характер. На її основі ООН підготувала і в 1966 р. відкрила для підписання та ратифікації Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, які було ратифіковано Україною в 1973 р. Понад сто країн світу ратифікували кожен із цих пактів. Завдяки міжнародному визнанню норм Загальної декларації в конституціях більше 120 країн світу перелік, зміст і допустимі обмеження прав і свобод, які містяться в Декларації, перетворилися на загальновизнані звичаєві норми

міжнародного права, тобто на міжнародні стандарти прав людини, яких мають дотримуватися всі країни світу [4, с. 62].

На Всесвітній конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) представники 171 держави, в тому числі й України, підтвердили універсальність та загальнообов'язковість міжнародних стандартів прав людини і наголосили, що їх виконання є важливим чинником існування демократичного суспільства в будь-якій країні.

Загальне визнання міжнародних стандартів обумовлює зобов'язання всіх держав світу погодитись на міжнародний контроль за дотриманням цих стандартів у національній правовій системі. Крім того, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Факультативного протоколу до нього 1966 р., Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Конвенції про права дитини 1989 р., Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. України, ратифікувавши їх, взяла на себе зобов'язання надавати конвенційним органам доповіді про дотримання прав і свобод, передбачених цими конвенціями, і виконувати зауваження цих органів, а також брати участь у інших формах міжнародного контролю [7, с. 14].

Відповідно до Статуту ООН і Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. Україна має сумлінно виконувати чинні договори, учасницею яких вона є, а також дотримуватися всіх загальноновизнаних норм міжнародного права в сфері прав і свобод людини. Зокрема, згідно з Міжнародними пактами про права людини 1966 р. Україна взяла на себе зобов'язання привести своє законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, закріплених у цих пактах. Аналогічне зобов'язання взяла Україна згідно зі ст.1 Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. [3, с. 85].

Україна з часу проголошення незалежності стала складовою частиною міжнародної системи захисту прав людини, взяла на себе відповідні міжнародні зобов'язання, зокрема в рамках європейської системи захисту прав людини, яка є найбільш розвинутою і найефективнішою у світі.

Ратифікувавши 17 липня 1997 р. Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, країна ще раз підтвердила незворотність та остаточність нових підходів у галузі прав людини, що були проголошені з прийняттям Конституції [5, с. 173].

В Україні було запроваджено механізм гармонізації правової системи нашої держави з нормами й стандартами Ради Європи.

Наближення національної системи захисту прав людини до загальноєвропейської практики надало всім, хто перебуває під юрисдикцією України, право на звернення до Європейського суду в разі порушення державою, її органами, посадовими особами норм Конвенції, положення якої визнані обов'язковими на території України. Це право передбачено ст. 55 Конституції України, яка надає можливість звернення за захистом своїх порушених прав до судових установ міжнародних організацій після використання особою національних засобів захисту [8].

Проблема імплементації європейських стандартів у галузі прав людини вимагає передусім вирішення питання про місце відповідних міжнародних договорів у національній правовій системі та їх юридичну силу.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України є частиною національного законодавства України [1, с. 141].

Цілком очевидно, що проблема імплементації міжнародних стандартів прав людини лежить не лише в площині законодавчих положень. Багато в чому можливість впливу міжнародних договорів з прав людини на національну правову систему залежить від готовності до цього судової влади, яка покликана забезпечити їх застосування при розгляді конкретних судових справ.

Однак більшість суддів України переконані у виключно факультативній ролі міжнародних договорів при врегулюванні внутрішньодержавних відносин, що призводить до ігнорування положень міжнародних договорів з прав людини [6, с. 17].

Отже, значення міжнародно-правових договорів у сфері прав людини у регулюванні внутрішньодержавних відносин не повинно зводитися виключно до застосування їх положень у процесі подолання прогалин і колізій у національному законодавстві. Суди своїй практиці мають також звертатися до положень визнаних Україною міжнародно-правових договорів з прав людини у процесі тлумачення відповідних норм національного законодавства, що дасть змогу забезпечити його застосування у світлі міжнародних стандартів прав людини.

Уже у 2005 р. було розроблено проект Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя» у преамбулі якого було наголошено, що міжнародні договори України, які набрали чинності. Не лише сприяють розвитку міждержавного співробітництва у різних сферах суспільного життя та належному забезпеченню національних інтересів, здійсненню цілей, завдань та принципів зовнішньої політики України, закріплених в Конституції України, а й через свій пріоритет перед нормами відповідних законодавчих актів України можуть змінювати регулювання правових відносин, встановлене законодавством України [3, с. 101].

До базових європейських стандартів у галузі прав людини належить також Європейська соціальна хартія, яка доповнює Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод у сфері економічних і соціальних прав. Вона закладає підвалини кількох основоположних прав і свобод та встановлює наглядовий механізм за системою колективних скарг та національних звітів, що гарантують впровадження цих прав у державах-сторонах [2, с. 6].

Після ратифікації Хартії Урядом України було затверджено План заходів щодо виконання положень Європейської соціальної хартії на 2007–2010 рр. Цей план заходів повинен був стати ефективним інструментом моніторингу реалізації Україною положень Хартії, який може використовуватись як міжнародними органами чи групами міжнародних експертів, а також самими державними органами. Відповідальними за впровадження Хартії, так і науковцями, громадськими організаціями України, які працюють в цій сфері [5, с. 176].

Таким чином, сьогодні Україна взяла на себе зобов'язання брати участь у міжнародних засобах імплементації універсальних і європейських конвенцій у галузі прав людини.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конституція України, прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // ВРУ. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. // ОВУ. – 2006. – № 32. – 23 серпня. – С. 5–6.
3. Антонович М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини / М. Антонович. – К. : Academia, 2000. – 262 с.
4. Гора М. А. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав в Україні: загальні засади та рівень відповідності міжнародним стандартам М. А Гора // Вісник Одеського національного університету. Сер. : Правознавство, 2012. Т. 17. – Вип. 1–2. – С. 62–70.
5. Карташкин В. А. Права человека: международная защита в условиях глобализации / В. А Карташкин. – М. : Норма, ИНФРА-М, 2011. – 288 с.
6. Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. // ОВУ. – 2006. – № 12. – С. 16–18.
7. Пунда О. О. Система немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи, у законодавстві України / О. О. Пунда // Підприємство, господарство і право. – 2003. – №9. – С. 14–17.
8. Шевчук С. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення в контексті сучасного українського праворозуміння / С. Шевчук [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=41617>

Галіцька Ірина Леонідівна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: к. і. н., ст. викладач **Маркевич О. В.**

Відстоювання волинською шляхтою станових прав у першій третині XIX століття

Історія взаємовідносин державних і самоврядних органів є однією з актуальних тем, особливо сьогодні, коли формується нова система місцевого самоврядування. У цьому питанні повчальним є досвід польської шляхти, яка навіть у часи знищення Речі Посполитої обороняла свої політичні, економічні права всіма доступними засобами у самодержавній Російській імперії.

Досліджувані питання частково відображені у дореволюційній російській, а також сучасній зарубіжній та українській історіографії. На висвітленні історії становлення та розвитку владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні, через які шляхта відстоювала корпоративні інтереси зосередилися М. Бармак [1], Л. Казначеева [4]. Окреме місце займають дослідження французького вченого Д. Бовуа [2].

Після інкорпорації Правобережної України, російська влада почала шукати шляхи порозуміння з поляками – фактичними «володарями краю», оскільки їм належали родові поміщицькі маєтки. У Російській імперії уже були напрацьовані механізми інкорпорації чужоземних територій, але вперше Катерина II зіткнулась з елітою, яка мала міцні державницькі традиції. Водночас і польська магнатерія була

зацікавлена у збереженні їх влади і приватної власності. На польську еліту поширювались умови Жалуваної грамоти 1785 р., згідно якої шляхтичі урівнювались у своїх правах із російськими дворянами, звільнялися від сплати державних податків, військової служби, наділялося правом на самоврядування. Єдиною умовою отримання цих привілеїв було присягнути на вірність російському самодержавству [6, с.155]. Польські магнати, щоб не втратити землеволодіння скористалися нагодою. В свою чергу російська влада сподівалась завдяки їм зміцнити позиції на новоприєднаних територіях. Польські землевласники, які не бажали присягати на вірність Російській імперії, змушені були продати майно та виїхати за її межі [8, с. 691]. Таким чином, подальше володіння майном на території імперії ставилося у безпосередню залежність від прийняття присяги.

У новоствореній Волинській губернії, як і в інших губерніях Російської імперії, найважливіші управлінські посади були призначувані: губернатор, чиновники з особливих доручень, радники губернського правління, казенної палати. Для здійснення судочинства у Волинській губернії відкривались станові судові органи. Вищими судовими інстанціями були палати кримінального та цивільного суду; судові справи дворян розглядав повітовий та верхній земський суд, купців і міщан – магістрати і ратуші, державних селян – верхня і нижня розправи. Контролювати суди означало впливати на різноманітні земельні зобов'язання та аграрні відносини. Губернатор не мав повноважень втручатися у судові рішення, він лише наглядав за дотриманням вимог законності [3, с. 12].

Судові місця заповнювались вихідцями з привілейованого стану, на Волині – шляхтою, шляхом балотування на дворянських зібраннях. До компетенції останньої входило обирати земського справника, десять засідателів верхнього земського суду, суддю та засідателів повітового суду, двох засідателів совісного суду та двох засідателів нижнього земського суду. Станові урядовці виконували свої обов'язки на громадських засадах і не отримували жалування, а дворяни, обрані зібранням на державні посади, вважались чиновниками і одержували винагороду, що впродовж 1797–1806 рр. виділялося із дворянської каси, фактично означало утримання місцевої державної адміністрації за рахунок шляхетських коштів [3, с. 12].

Шляхетські вибори на Волині відбувалися зі значними привілеями, які зуміла відстояти польська еліта за підтримки начальника губернії. Найголовнішим з них був указ від 8 червня 1802 р., яким впродовж наступних чотирьох виборів у Волинській губернії дозволялось брати участь шляхті без обер-офіцерського чину, тобто особам, які офіційно не були зараховані до стану дворян. Верховна влада указом від 3 березня 1805 р. визначила додаткові умови, які дозволяли брати участь у дворянських зібраннях тим, хто не мав обер-офіцерського чину, якщо ті володіли землею, являлися її по життєвими чи партикулярними орендарями більше десяти років, регулярно сплачували податок під назвою «офіра» [5, с. 20].

Дворянські зібрання були важливими не тільки проведенням виборів, там також обговорювались справи місцевого управління та внутрішньостанові питання. Крім цього дворянським зібранням дозволялось вводити тимчасові місцеві податки, які були, зазвичай, добровільними внесками дворянства і доповнювали загальнообов'язкові повинності.

Особливе місце у взаємодії між шляхтою і державною владою відводилось посаді губернського предводителя дворянства. Центральна влада у внутрішніх губерніях особливо виділяла його самостійність. Саме предводитель, а не

губернатор керував дворянським зібранням [9, с. 288]. Проте у «польських губерніях» губернатор мав вдумливіше підходити до тих, кого затверджувати на посадах.

Імперська політика у Російській імперії щодо польського шляхетства залежала від імператора. Це яскраво простежується з приходом до влади Павла I. За його правління продовжувалася інтеграція польської аристократії у російську імперську систему. Указом від 6 лютого 1797 р. «Про вибір маршалків і повітових хорунжих у малоросійських і приєднаних від Польщі губерніях» відновлювався порядок проведення виборів станових представників, який існував за часів Речі Посполитої [7, с. 839]. 14 жовтня 1799 р. Павло I зробив посаду шляхетського маршалка пожиттєвою, таким чином шляхта втратила право його переобрання, якщо він не виконував своїх зобов'язань щодо неї і не відстоював її інтересів [7, с. 840]. Щоправда у такому статусі вона перебувала до 1802 р., коли Олександра I відновив її виборність.

Намаганням польської шляхти відстояти право обирати зі своїх представників на ключові посади не обмежувалось губернським предводителем. 1816 р. було отримано дозвіл на обрання з середовища шляхти на посаду земського справника, який у повіті мав вищі адміністративно-поліцейські повноваження [10, с. 769]. Він же очолював земський суд з правом призупиняти його рішення. Таким чином в руках цієї особи перебувала судова та виконавча влада. Лише польське повстання 1830 р. змусило верховну владу відновити порядок її призначення.

Ще одним проявом відстоювання шляхтою корпоративних прав було подання прохань «про свої потреби». При цьому шляхта зверталась у найвищі інстанції, демонстративно надсилаючи текст водночас польською та російською мовами. На думку Даніеля Бовуа революційним був сам факт, що між самодержавною владою і представниками польської шляхти відбувався обмін думками. Польська шляхта намагалася повернути собі ту активну роль, яку відігравала раніше у Польщі [2, с. 170–171].

Кардинальні зміни у відношенні до шляхти відбулися після польського Листопадового повстання. Спеціальним указом від 30 жовтня 1831 р. дворянські зібрання усувалися від участі у місцевому управлінні шляхом позбавлення виборчих повноважень. Влада пришвидшила процес перевірки доказів про благородне походження, конфіскувала маєтки у учасників повстання.

Отже, польська еліта, яка присягнула на вірність імператорській короні отримувала ті ж станові права, як і російське дворянство. Незважаючи на те, що їх обсяг був обмеженим, шляхта формувала судову владу, брала участь у дворянських зібраннях, зверталась до верховної влади тощо. Ключові виборні посади предводителя дворянства та земського справника використовувалися для відстоювання станових прав.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бармак М. В. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / Бармак М. В. – Тернопіль: АСТОН, 2007. – 512 с.
2. Бовуа Д. Російська влада і польська шляхта в Україні. 1793-1830 / Д. Бовуа [пер. з французької Зої Борисюк]. – Львів: Кальварія, 2007. – 296 с.
3. Желізняк В. М. Особливості взаємовідносин дворянського зібрання та губернатора у Волинській губернії кінця XVIII – початку XIX ст. / В. М. Желізняк

// Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль, 2012. – Вип. 10. – С. 11–13.

4. Казначеева Л. Формування складу та повноважень Волинського дворянського зібрання (кінець XVIII – перша третина XIX ст.) / Л. Казначеева // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2006. – Вип. 7. – С. 81–92.

5. Маркевич О. В. Законодавче регулювання дворянських виборів у Російській імперії (1775–1831 рр.) / О. В. Маркевич // Літописець. Збірник наукових праць. Вип. 10. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 19–24.

6. Павлюк В. В. Польська аристократія у суспільному житті Правобережної України після поділів Речі Посполитої / В. В. Павлюк // Український історичний журнал. – 2010. – №3. – С. 154–166.

7. Полное собрание законов Российской империи (далі – ПСЗРИ). – Собр. 1. – Санкт-Петербург, 1830. – Т. XXX. – №23 513. – С. 839–842.

8. ПСЗРИ. – Собр. 1. – Санкт-Петербург, 1830. – Т. XXIII. – №17 323. – С. 691–692.

9. Тимошенко В. І. Губернські предводителі дворянства Правобережної України другої половини XIX – ст.: соціокультурний портрет / В. І. Тимошенко // Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: Зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 16. – С. 288–295.

10. Шандра В. С. Справник / В. С. Шандра // Енциклопедія історії України / [голова редакційної колегії В. А. Смолій]. – Т. 9. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 769–770.

Ткачук Ольга Миколаївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: к. ю. н., доц. **Рудницька О. П.**

Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх

Злочинність неповнолітніх була і залишається однією з найбільш актуальних соціально-правових проблем у нашому суспільстві. Негативні тенденції правопорушень серед неповнолітніх є надзвичайно гострою проблемою в державі. Злочинність підлітків є своєрідним показником загальної злочинності та відображає рівень моральної культури суспільства. На сьогодні коефіцієнт злочинної активності неповнолітніх залишається досить високим.

Процес розбудови та оновлення країни супроводжується об'єктивними труднощами. Як наслідок негативному впливу піддаються найменш захищені верстви населення – діти. Серед них найбільше занепокоєння викликає підліткова вікова група. Саме психологічні, особистісні та психофізіологічні особливості підлітків часто виявляються основними причинами злочинності. У цьому віці у них ще не сформовані, або на недостатньому рівні сформовані, світогляд, соціальні цінності та орієнтації.

В межах цієї статті поставлено за мету охарактеризувати кримінологічні особливості та основні чинники формування злочинності неповнолітніх.

Науковий інтерес до злочинності в середовищі неповнолітніх максимально високий, однак, не дивлячись на дослідження, що проводяться в цій галузі, досі немає єдиної думки щодо того, чи можливо спрогнозувати злочинну поведінку на більш ранніх етапах розвитку, які повинні бути заходи впливу на них. Це все пов'язано зі складністю і багатогранністю досліджуваного явища, яке вимагає комплексного і всебічного вивчення.

Злочинність – історично перехідне, змінне, соціально-правове явище, що являє собою сукупність усіх скоєних в державі злочинів за певний період часу. Характерними рисами злочинів неповнолітніх стають насильство і жорстокість. Відзначається зростання злочинів, скоєних неповнолітніми як чоловічої, так і жіночої статі в зв'язку з пияцтвом, токсикоманією та наркоманією: кожен п'ятий злочин скоюється неповнолітніми в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. При вивченні злочинності неповнолітніх висувається проблема особистості злочинця. Успіх профілактичної діяльності органів внутрішніх справ багато в чому залежить від того, наскільки всебічно і глибоко вивчена особистість неповнолітнього злочинця.

Головне при розгляді особистості неповнолітнього злочинця – вік, з яким пов'язані певні біологічні, психологічні і психічні зміни в структурі особистості. Крім хронологічного віку, розрізняють вік психологічний, педагогічний і фізичний, причому всі вони між собою не збігаються, що призводить до внутрішніх конфліктів особистості, які можуть мати криміногенний характер.

Загальні закономірності підліткового віку проявляють себе через індивідуальні варіації, які залежать не тільки від навколишнього середовища і умов виховання, але і від особливостей особистості. Визначаючи вікові особливості злочинців, кримінологи зазвичай ділять неповнолітніх на наступні групи: 14–15 років – підлітково-малолітня група; 16–17 років – неповнолітні.

Серед неповнолітніх злочинців переважають особи чоловічої статі. Це пояснюється перш за все відмінністю гендерних соціальних зв'язків із середовищем, в якому розвивається особистість, умов морального формування особистості, переважанням серед неповнолітніх правопорушників тощо [1].

З кримінологічної точки зору, особливе значення має вивчення сімейного стану неповнолітніх злочинців. Це цілком зрозуміло, бо в сім'ї формуються соціальнозначущі якості особистості. Дослідження показують, що понад дві третини неповнолітніх злочинців виховувалися в сім'ях, де постійно були присутні сварки, скандали, взаємні образи, пияцтво і розпуста.

Кожного восьмого-десятого злочинця, який став на злочинний шлях у ранньому віці, в пияцтво і вчинення злочинів залучали батьки, старші брати, близькі родичі. Крім того, неблагополучна сім'я негативно впливає не тільки на власних членів, а й на інших підлітків, з якими дружать їхні діти.

Характерні особливості має і коло спілкування неповнолітніх правопорушників. В основному його складають раніше судимі, які зловживають спиртними напоями, наркотиками тощо. Особливою є і проблема дозвілля. Вільного часу у неповнолітніх правопорушників в два-три рази більше, ніж у їх законотворчих однолітків. У той же час, згідно з результатами окремих досліджень, у міру збільшення вільного часу інтереси підлітків деформуються і

набувають негативний відтінок. Більш того, чим більше вільного часу, тим вище ймовірність скоєння правопорушень.

Як для розуміння кримінологічної характеристики, так і для профілактики злочинів неповнолітніх дуже важливим є розуміння чотирьох основних типів неповнолітніх злочинців:

1. Випадковий. Підліток, який є цілком слухняним і позитивним, потрапивши в особливу ситуацію, у силу випадкового збігу обставин, легковажності і неготовності до опору, здійснює протиправне діяння.

2. Нестійкий. Підліток потрапляє у відповідну ситуацію і через свою нестійку позицію скоює злочин.

3. Негативний. У підлітків цього типу переважає негативна спрямованість особистості, що не досягла рівня сталої переваги злочинної поведінки над іншими.

4. Злісний. Такий підліток має стійку домінуючу антисуспільну спрямованість особистості, яка зумовлена всією поведінкою цієї особи.

Отже, злочинність неповнолітніх – багатофакторний, важко досліджуваний феномен, що потребує все більшої уваги дослідників через деструктивні процеси в соціумі, кризи більшості соціальних інститутів, внаслідок чого здебільшого страждають найменш захищені члени суспільства – діти. Потрібно посилити відповідальність і контроль дорослих за поведінкою дітей, посилити контроль за неблагополучними сім'ями, особливо звернути увагу на розвиток дітей, слідкувати за моральним станом неповнолітніх, збільшити кількість та якість профілактичних мір з попередження злочинності неповнолітніх.

Список використаних джерел та літератури:

1. Юридична психологія : підручник / Д. О. Александров та ін. ; [заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєв]. – К. : КНТ, 2007. – 359 с.

Морару Діана Сергіївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: ст. викладач **Зосімович О. Ю.**

Походження та особливості мусульманської правової системи

Серед релігійних правових систем світу мусульманська правова система представляє особливий інтерес. Великою мірою це пов'язано з особливим статусом ісламу в житті мусульман, які виходять із того, що є не тільки релігією, але і способом життя в цілому. В даний час світова інтеграція, спільність економічних інтересів впливають на правове середовище мусульманських держав. Під впливом політичних, соціальних та інших факторів модернізація час від часу змінюється зворотними тенденціями. Фундаменталізм повертає актуальність нормам шаріату. Відроджуються шаріатські суди. Очевидно, що Західна цивілізація повинна усвідомлювати важливість цих процесів і враховувати їх. Тож вивчення мусульманського права, як самостійної правової системи, представляє не тільки історичний, загальнотеоретичний, а й практичний інтерес.

Метою статті є дослідження історії походження мусульманської правової системи та визначення основних особливостей мусульманського законодавства.

Мусульманське право – це невід’ємна частина ісламу. Адже його принципи та ідеї, якого б походження не були, все одно мають бути обґрунтовані Кораном – його прямою вказівкою або основним прикладом чи Сунною. Будучи складовою частиною ісламу, мусульманське право сприймалося і як система норм, і як досконала політико-правова доктрина. Його можна розглядати як специфічну правову систему, що існує в рамках ісламської релігії, має державний характер і більш ніж усі інші світові релігії, пов’язана з правом [4, с. 148].

Географія поширення мусульманського права велика. Традиційно воно присутнє у державах Арабського Сходу (Іран, Ірак, Йорданія, Туреччина, Кувейт і та ін.). Не менш традиційним воно є і для мусульманських общин Африки (Сомалі, Танзанія, Кенія та ін.), Малайзії, Індонезії та деяких інших країн. Вплив мусульманського права присутній у деяких балканських країнах і регіонах (наприклад, в Албанії, Косово), низці країн СНД (Азербайджані, Узбекистані, Туркменістані, Таджикистані ін.), суб’єктах Російської Федерації (Татарстані, Ічкерії, Інгушетії та ін.), а також серед мусульманського населенні України (кримських татар) [3, с. 122].

Ця правова система виникла і оформилась в рамках Арабського халіфату. Процес її розвитку був тісно пов’язаний з еволюцією арабської державності від невеликої патріархально-релігійної спільноти на початку VII ст. (за пророка Мухаммеда) до однієї з найбільших імперій VIII–X ст. за династії Омейядів та Аббасидів. Мухаммед адресував деякі правила поведінки від імені Аллаха віруючим мусульманинам. Після смерті Мухаммеда його нормотворчу діяльність продовжили найближчі сподвижники «праведні» халіфи Абу-Бекр, Омар, Осман і Алі.

VIII–IX ст. – період розквіту мусульманського права завдяки мусульманським правознавцям-суддям кадї. У IX ст. мусульманським вченням-богословом Аш-Шафії сформульована правова доктрина «чотирьох коренів» мусульманського права. Згідно цієї доктрини основними джерелами мусульманського права були визнані Коран, Сунна, іджма і кіяс [1, с. 149].

Після падіння Арабського халіфату мусульманське право не тільки не втратило своє минуле значення, але й набуло ніби «друге життя» (подібно до римського права в середньовічній Європі) і стало діючим правом в цілому ряді середньовічних країн Азії та Африки, які прийняли іслам в тій чи іншій мірі (Єгипет, Індія, Османська імперія і т. п.). Воно виражало волю пануючої верхівки феодального теократичного суспільства та захищалося державою.

Лише із середини XIX починаються процеси «вестернізації» мусульманського права. Відбувається реформування правової системи Османської імперії, наслідком чого стало ухвалення Маджали (1869–1876) – закону із 1851 статті. У Маджалі було відображено норми торгового права і процесу, морського права тощо. Сімейне і спадкове право не було кодифіковано, оскільки дана сфера є особливо чутливою для мусульманського суспільства. Маджала діяла у Туреччині до 1920-х рр.

Мусульманська правова система як особлива сім’я релігійного права була виділена на початку XX ст. Основна відмінність норм мусульманського права в від релігійних правил поведінки – їх забезпеченість примусовою силою держави. Разом з тим, мусульманське право тісно взаємодіє з релігійними і моральними нормами, зі звичаями в єдиній системі соціально-нормативного регулювання, яка може бути названа мусульманським правом в широкому сенсі [2, с. 1].

У мусульманських країнах відбувається кодифікація права за західними зразками: турецькі – Сімейний кодекс (1917), ЦК (аналог – ЦК Швейцарії), іракський ЦК (1953), єгипетські – ЦК (1953), Закон про судоустрій (1955), ЦК Тунісу (1957). Однак не дивлячись на західні впливи і до сьогодні мусульманське право ще зберігає свої сильні позиції у сімейному, спадковому праві. З іншого боку спостерігається повернення до «витоків» мусульманського права та його пристосування до процесів інтеграції та глобалізації, що насамперед можна пов'язати із утворенням ісламських республік (Іран, спроби в Алжирі).

Для розкриття мусульманського праворозуміння потрібно розмежовувати поняття шаріат і фікс. Ще у VII ст. шаріат і фікс не виступали окремими юридичними одиницями. Проте в процесі розробки мусульманської правової системи вони набули різного значення. Так, за шаріатом закріпилося значення звернень людей до учень, що були божественними одкровеннями та були записані в Корані і Сунні. Фікс означав систему приписів та рішень на випадок відсутності їх в священних книгах. З часом саме фікс почав асоціюватися з мусульманською юриспруденцією, а шаріат, маючи в своєму термінологічному значенні «закон», виступає у вигляді всеохоплюючої системи соціального регулювання, яка увібрала в себе різні категорії норм, не тільки правових, але й релігійних, моральних, побутових [1, с. 151].

Мусульманські вчені-юристи виробили цілу серію нових правових доктрин і норм (фікс), що мали лише юридичну природу. З них найвідоміші і найавторитетніші в мусульманському світі Абу Ханіфа, який отримав титул «великого вчителя», Малік ібн Анас, Ахмед ібн Ханбаль.

Доктринальна розробка мусульманського права ученими-юристами не означала розриву з класичним ісламом, вираженим в Корані і Сунні. Навпаки такі нові норми і доктрини є істинними, такими, що йдуть від ортодоксального ісламу, якщо тільки вони не спотворені судовою практикою муфтіїв і муджахідів. Таким чином, в шаріаті сформувалися уявлення про те, що іслам дає нормативні орієнтири на всі випадки життя.

На перший план у мусульманському праві висувається не територіальний, а конфесійний принцип. Мусульманин, знаходячись в іншій країні, повинен дотримуватись шаріату, зберігати вірність ісламу [4, с. 150].

Отже, мусульманське право є релігійним правом, оскільки воно засноване на мусульманській релігії. Не будучи складовою релігійної системи, воно виступає в ролі її основного елемента, бере участь у здійсненні її функцій, будучи посередником у тих самих суспільних відносинах, котрі одночасно регламентуються тотожними релігійними нормами. Мусульманське право можна охарактеризувати такими ознаками, як нерозривний взаємозв'язок права й ісламу; регулювання ісламським правом суспільних відносин тільки між мусульманами; ісламське право складається переважно з обов'язків людини і санкцій за їх порушення; архаїчний, казуальний і формальний характер права; несистематизований характер права; існування декількох течій і шкіл мусульманського права.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лимар Т. Традиції мусульманського права в сучасному законодавстві країн арабського сходу / Т. Лимар // Українська орієнталістика. – 2006. – Вип. 1. – С. 148–154.

2. Сологуб О. Роль класичного мусульманського права у формуванні та функціонуванні правових систем сучасних держав мусульманського права / О. Сологуб // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 3. – С. 1–4.

3. Сюкияйнен Р. Мусульманское право. Вопросы и теории практики. – М.: Наука, 1986. – 256 с.

4. Юсеф Н. Особливості правової культури країн Близького Сходу / Н. Юсеф // Політичний менеджмент. – 2009. – № 1(34). – С. 147–151.

Пухальський Анатолій Едуардович
студент 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Зосімович О. Ю.**

Легалізація зброї в Україні

Створення нової, економічно розвиненої і сучасної держави в Україні без сумніву має вирішальне значення для майбутнього її жителів, проте неминуче вимагає серйозних соціально-політичних, економічних і культурних перетворень. Однією з найважливіших пріоритетних завдань стає посилення ролі держави як гаранта стабільності та внутрішньої безпеки. Успішне вирішення такого завдання можливе лише шляхом побудови свідомого громадянського суспільства; створення ефективної законодавчої бази та практичних механізмів її реалізації; вдосконалення принципів і методів роботи правоохоронних органів; створення ефективного механізму залучення громадських організацій та приватних охоронних компаній до попередження та припинення протиправних дій в межах їх компетенції.

У зв'язку з цим, одним з найбільш обговорюваних на сьогоднішній день питань є можливість придбання, зберігання, носіння та використання вогнепальної зброї громадянами України.

Тема легалізації зброї в Україні періодично впливає протягом останніх п'яти років. Особливої актуальності вона набула за часів Майдану – після розстрілу мітингувальників спецпідрозділами «Беркут» та «Омега» і частих випадків застосування вогнепальної зброї «тітушками» щодо, неозброєних людей. Революцію змінила війна, в країні збільшилася кількість пограбувань і розбоїв. Метою публікації є висвітлення проблеми легалізації вогнепальної зброї в Україні.

Думки громадян щодо легалізації зброї розходяться, немає одностайності в цьому питанні, окрім цього на даний час навіть немає чітких оцінок громадської думки. Наприклад, згідно з опитуванням, проведеним Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення телепередачі «Дзеркала тижня» в січні 2015 р., переважна більшість українців виступають проти вільного продажу зброї – 45,4 %. Легалізацію підтримують лише 3,8 %, майже 18 % опитуваних скоріше проти, решта не змогла дати конкретної відповіді [5].

Результати оцінювання громадської думки, яке було проведено компанією «ТНС – Україна» на початку весни 2016 р. показали що, ідею легалізації зброї в Україні підтримують тільки 19 % жителів, а 81 % – проти. Найбільш активно за легалізацію зброї виступають жителі півночі України – 37,9 %, а найменшу підтримку ця ідея отримала серед жителів території Донбасу – 7,7 % [6].

Підсумки опитування, яке було проведено дослідницьким центром СФЕРА наступні: за прийняття у найближчий час закону, який буде регулював оборот зброї для населення, виступає 93 % українських громадян, але 89 % – громадян, підтримують внесення в цей закон норми яка надавала б громадянам право на володіння короткоствольною нарізною вогнепальною зброєю для самозахисту. Головними аргументами прихильників даного закону є: ухвалення даного закону призведе до зниження рівня злочинності (63 %), це підвищить соціальну відповідальності громадян (58 %), наявність зброї в громадян буде стримуючим фактором для проявів сепаратизму і тероризму (42 %). Основними ж аргументами противників даного закону є: страх, що це призведе до збільшення жертв на підґрунті побутових конфліктів (7 %), зброю зможуть придбати люди які страждають на психічні розлади (5 %), а також, що це вплине на зростання злочинності (5 %) [3].

Знайти однозначну відповідь на це питання непросто. З одного боку – легалізація вогнепальної зброї дозволить кожному з нас в потрібний момент захистити себе від нападу, але з іншого боку – існує ймовірність погіршення криміногенної обстановки в країні. Багато фахівців сходяться на думці, що наше суспільство ще морально не готова до такого кроку. Навколо нас соціальна нерівність, політична нестабільність, конфлікт інтересів громадян, хаос не тільки на вулицях країни, але і в головах людей. Не кожен зможе в такій ситуації раціонально і адекватно оцінювати те, що відбувається і правомірно використовувати зброю.

29 серпня 2015 р. на сайті Адміністрації Президента України Петра Порошенка з'явилися петиції «про вільне володіння зброєю», за яку міг проголосувати кожен українець. Дана петиція викликала неабиякий резонанс в суспільстві. Ініціатором виступила громадська організація «Українська асоціація власників зброї». Автори петиції запропонували доповнити ст. 27 Конституції України «Кожна людина має невід'ємне право на життя» словами про те, що «кожен громадянин має право на вільне володіння вогнепальною зброєю для захисту свого життя і здоров'я, житла і власності, життя і здоров'я інших людей, конституційних прав і свобод в разі узурпації влади, посягань на конституційний лад, суверенітет і територіальну цілісність України». Автор петиції пропонував законодавчо закріпити право громадян на захист. П. Порошенко, в свою чергу, відповів відмовою. Президент України аргументував своє рішення тим, що за даними соціологічного опитування, лише 11 % українців підтримують легалізацію вогнепальної зброї. Таким чином, петиція, яка, до слова, набрала 36 тисяч підписів, була відхилена [6].

26 червня 2016 р., у своєму інтерв'ю «5 каналу», заступник Генерального прокурора, головний військовий прокурор Анатолій Матіос підтримав ініціативу про вільне володіння зброєю. «Якби суспільство мало узаконену легальну зброю для самозахисту – середній клас без відхилень в психіці і здоров'ї – тоді рівень самосвідомості і підтримки держави в разі партизанської війни і для самозахисту від злочинців піднявся б на більш високий рівень», – зазначив Матіос. Він також додав, що великий відсоток громадян боїться давати свідчення правоохоронцям, побоюючись за своє життя [7].

Якщо ж врахувати досвід країн світу, то можна побачити як негативну так і позитивну динаміку. Так, за офіційною статистикою в США щороку близько 100 тисяч разів вогнепальну зброю використовується в цілях самозахисту. Уряд

вважає, що легалізація зброї позитивно впливає на криміногенну обстановку і наводить цифри, згідно з якими кількість злочинів з 1990-х років знизилася на 30–40 %. Численні випадки масових розстрілів в школах і офісах змушують супротивників легалізації зброї підняти голос. Вони домагаються посилення законодавства в області легалізації зброї і приводять свою статистику: кожні 13 секунд в країні лунає постріл, який потім пояснюють як використання зброї з метою самооборони [8].

Збройне законодавство Великобританії посилювалося після масових вбивств, зокрема, законами 1988 та 1997 років. 19 серпня 1987 р. Майкл Райан протягом декількох годин тримав під контролем маленьке містечко Хангерфорд – за цей час він убив 16 осіб і поранив 15 жителів містечка. 13 березня 1996 р. Томас Гамільтон убив 17 і поранив 15 осіб в початковій школі Данблейн [2].

Віковий ценз на отримання зброї для спортивних цілей в Німеччині був збільшений з 18 до 21 років, після того як 26 квітня 2002 р. 19-річний учень гімназії Роберт Штейнхаузер в Ерфурті застрелив 16 осіб [4, с. 48].

Близько 85 % злочинів в Гватемалі відбуваються з використанням незареєстрованої вогнепальної зброї [1].

У 1974 р. уряд Ямайки заборонив володіння зброєю з метою знизити рівень насильства в країні. Цей захід викликав різкий протест населення. Крім того, введення заборони призвело до протилежного ефекту: кількість вбивств із застосуванням вогнепальної зброї збільшилася з 11 осіб на 100 тис. населення в 1973 р. до 41 людини – в 1980-му.

Українцям на сьогоднішній день дозволено володіти мисливською, травматичною (певній категорії громадян), спортивною зброєю і боєприпасами до них. Короткоствольна – пістолети і револьвери – для населення офіційно не доступні. При цьому, за даними Асоціації власників зброї, всього на руках знаходиться близько 2 млн. одиниць вогнепальної зброї – це тільки офіційна цифра. Неофіційні дані в рази більше, а саме близько 5-6 млн. одиниць, з огляду на ці дані ми можемо зробити висновок, що незважаючи на заборону певна частина громадян все ж запасастся зброєю і нажалі ми не знаємо з якими намірами, можливо для того щоб себе захистити, а можливо для вчинення протиправних дій.

На сьогоднішній день близько 15 % громадян України виступає за легалізацію вогнепальної зброї, звісно цієї кількості мало для прийняття остаточного рішення, але і слід зважати на те, що ці дані є досить не точними. Враховуючи досвід країн світу можна побачити, що легалізація не завжди приводила до бажаних наслідків. Тож в Україні це питання залишається відкритим.

Список використаних джерел та літератури:

1. Болотов Ю. В интересах безопасности: Какие страны разрешают гражданам носить оружие [Електронний ресурс] // The Village. – Режим доступу: <http://www.the-village.ru/village/city/situation/170187-legalizatsiya-oruzhiya-v-mire>
2. Гриценко Л. Легалізація зброї [Електронний ресурс] // Право. – Режим доступу: <http://pravo.ck.ua/articles-ua/legalizaciya-zbroji>
3. Заболотный О. Легализацию оружия поддерживают 89 % украинцев опрос [Електронний ресурс] // Кореспондент. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/3579435-lehalyzatsyui-oruzhyia-podderzhyvauit-89-ukrayntsev-opros>

4. Колосок А. М. Легалізація як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства / А. Колосок. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – 118 с.

5. Корбут М. Л. Легалізація озупа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// rian.com.ua/columnist/20160805/1014254153.html](http://rian.com.ua/columnist/20160805/1014254153.html)

6. Служба моніторинга ВВС. Озбор пресси: кому нужна легалізація озупа? [Електронний ресурс] // ВВС Україна. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2016/08/160805_ru_s_ukr_press

7. Учайкин Г. Тысячи спасенных жипней [Електронний ресурс] // Обозреватель. – Режи доступу: <http://obozrevatel.com/society/24591-tyisyachi-spasennyih-zhiznej-ekspert-opisal-preimuschestva-legalizatsii-oruzhiya-v-ukraine.htm> (дата звернення: 22. 11. 2016).

8. Шаскальский А. Озупие в США / А. Шаскальский // «Ружье». – 1999. – № 1. – 30 с.

Чевпотенко Андрій Васильович

студент 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: ст. викладач **Зосімович О. Ю.**

Поширення німецького права в Україні

У XIV–XVI ст. міста, котрі жили в тісному господарському зв'язку з землею за часів князівства, почали відокремлюватися від сіл і стали повністю самостійними організаціями. Причиною такої самостійності міст стало зростання населення, яке займалось виключно ремеслами і торгівлею, а також поширенням німецького права. Згідно норм магдебурзького права відбувалося регулювання управління містом, суспільно-правові відносини, суд та судочинство, визначалися заходи кримінальних покарань, регламентувалася внутрішня статутна діяльність купецьких корпорацій, ремісницьких цехів, а також торгів [1, с. 4].

Такий устрій полягав у тому, що місто виходило з місцевої адміністративної влади і отримувало самоврядування, маючи власні суди і уряди. Мета самоврядування: місто не зв'язується адміністративними обмеженнями, вільно розвивається і доходить до повного господарського розвитку. В Україні такі міста як Київ, Львів, Луцьк змогли отримати більше самоврядування, маючи виборну міську раду і лавничий суд. Менші міста підлягали владі старост або ж своїх панів[1, с. 6].

Після отримання магдебурзького права, місто сплачувало гроші в державну казну. Певна частина натуральних повинностей була ліквідована, а були встановлені єдині податки з ремесла і з торгівлі. Місто було звільнене від управління і суду королівський чи князівських намісників.

Варто також зазначити, що міста, котрі отримали магдебурзьке право були поділені на дві групи:

- де мала чинність магістратська управа;
- з управою ратушною [2, с. 3].

В ратушному місті керівниками були війти і бурмістри, котрі були виконувачами обов'язків функцій королівських і князівських намісників.

Склад магістрату – дві колегії – лави, котрі відали судовими справами, і ради, котрі займалися адміністративно-господарськими справами. Членів магістрату називали лавниками і радниками.

В магістраті знаходилися тільки найзаможніші міщани, котрі дбали про стягнення податків з млинів, броварень та гончарень.

Лава виконувала судові функції, зокрема в карних справах. Вона під керівництвом війта, становила колегію з одинадцяти чоловік, для прийняття вироку могло бути суддів менше (навіть три) [3, с. 26].

Процес у містах з німецьким правом був усним та змагальним. Судочинство проводилось латинською і польською мовами. До складу магістратського суду входили бурмістри і радці [2, с. 83].

Суд, згідно магдебурзького права, відмінний від адміністрації. В ради в руках були зосереджені і суддівські і адміністративні функції. Відносно апеляції можна сказати, що вища апеляційна інстанція для магістратських судів був і суд міст магдебурзьким устроєм. Для прикладу, Львівський магістрат був вищою апеляційною інстанцією для Галичини і для Поділля.

Війтові в магдебурзькому праві належала головна роль. Саме він очолював міські управи. Війт назначався королем або місцевими старостами.

Бурмістри, радці і лавники вибиралися з місцевого населення – православні, католики чи уніати. Проте таке право надавали не лише королі, його могли надавати і окремі пани чи землевласники, котрі мали привілеї на магдебурзьке право.

За гетьманських часів українські гетьмани дбали про те, щоб магдебурзьке право було закріплене в деяких українських містах і намагалися підтримати їхнє торговельне значення та економічний добробут [4, с. 43].

В Україні найраніше отримали магдебурзьке право міста Закарпатської України, котрі перебували під владою Угорщини. Вже з 1329 р. магдебурзьким правом були наділені Хуст, Вишкове і Тячів. Пізніше таким правом наділили Санок (1339), Львів (1356), Кам'янець (1374), Київ (1494–1497), міста Лівобережної України змогли отримати німецьке право лише в кінці XVI ст. – на початку XVII ст. – Переяславль (1585), Стародуб (1620), Ніжин (1625) [5, с.12].

У 1663 р. 14 серпня, польський король Ян Казимір юридично підтвердив місту Станіславу самоврядування згідно магдебурзького права. Таким привілеєм передбачено і герб міста. – в основу малюнка поставлена відчинена міська брама з трьома бойовими вежами. Такий архітектурний сюжет зберігся в зображеннях гербів міста та печаток міста і в наступні століття.

На українських землях діяла така частина німецького права, котра допомагала організувати систему самоврядування. Український історик права О. Кістяковський зазначав, що «Магдебурзьке право терпіло зміни від місцевих звичаїв та поглядів, що часто діяли поряд з ним і змінювали його» [4, с. 23].

Якщо говорити про внутрішні відносини міст, котрі були наділені магдебурзьким правом, то варто зупинитися на соціальних противенствах.

Верховенство було захоплено патріацитом, який не допускав в своє коло середній клас міщанства, ні незаможних передміщан. Вільне виборче право фактично всюди було скасоване, багатії отримали свої посади довічно. Для

прикладу, у Львові влада була в руках кількох родин багатих купців, а ремісники довго добивалися в міську репрезентацію і лише в 1577 р. отримало для себе «колегію мужів» з невеликими контрольними компетенціями. Цю колегію назвали «колегією сорока мужів», а його членів називали «панамі». Населення неодноразово обурювалося і домагалася для себе прав.

Релігійно-національні відносини були так само загострені. В багатьох містах в статутах магдебурзького права зазначалося, що міста повинні служити ви знавцями римської віри – саме тому в міських правах утиснені були українці, оскільки вони представники православної віри. Винятком став лише Кам'янець на Поділлі, де існували три національні громади: українська, польська та вірменська [5, с. 17].

У малих містах, де більшість була саме українського населення, українці мали всього одного чи двох представників у раді і суді, решта – поляки. У Львові українці не були допущені до міських посад. Крім того ж вони мали право проживати лише в малому кварталі «Руської» вулиці. Вони не могли належати до цехів, їх обмежували у торгівлі і не дозволяли організовувати публічні релігійні виступи.

Українці в Перемишлі не мали навіть доступу до ради, в Дрогобичі їм заборонялося ставити в місті церкву. В міщан було право будувати будинки, на нижніх поверхах цих будинків дозволялося відкривати крамниці і хлібні засіки. В місті дозволяли будувати лазню, шинок, млин і гостинний двір для заїжджих. Доходи йшли в міську казну, а вже з неї направлялася плата за магдебурзьке право. Згідно цього права, купці, що привозили в місто товари мали продавати їх лише оптом, а купівля-продаж вроздріб – монополія місцевих купців [5, с. 72].

Отже, магдебурзьке право є одним із видів права вільних міських общин середньовіччя. Малі міста згідно з магдебурзьким правом отримали самоврядування і незалежність від суду, право власності землі, пільги для ремісників і торговців, право на проведення ярмарок і звільнення від повинностей феодалам.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бевз М. Магдебурзьке право та урбаністичний уклад приватного міста-резиденції ХУІІ–ХУІІІ ст. (на прикладі Жовкви) // Самоврядування в Києві: історія та сучасність. Мат. міжнарод. конф., присвяченої 500-річчю надання Києву магдебурзького права. – Київ, 2000.
2. Білоус Н. Магдебурзьке право // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 6 : Ла–Мі. – С. 413.
3. Владимирський-Буданов М. Німецьке право в Польщі і в Литві // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в ХV-ХVІІІ в. Львів, 1904. – С. 183; С. 275–276.
4. Гошко Т. Нариси з історії магдебурзького права в Україні ХІV – поч. ХVІІІ ст. / Т. Гошко. – Львів : Афіша, 2002. – 255 с.
5. Грушевський М. С. Історія України-Руси / М. С. Грушевський / редкол. : П. С. Сохань (гол.) та ін. – К. : Наук. думка, 1991. – Т. 5 – 688 с.

Сагайдак Дарина Сергіївна
магістрантка історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Рудницька О. П.**

Система органів влади за «Конституцією Пилипа Орлика»

У період політичної кризи особливої актуальності набуває тема української правової традиції. Одним з найбільш відомих правових актів в історії України можна назвати «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорізького» або Конституція Пилипа Орлика.

Як відомо, на час написання документу, уряд гетьмана мав надії про швидке повернення з еміграції до України. Саме тому Конституція є не просто теоретичним проектом, а цілком реальним документом з чіткою структурою. Юридичної сили ця угода мала набути після повернення з еміграції на території всієї України. Форма укладання договору та широке коло сфер регламентації політичного та світського життя тогочасної держави дає підстави закріпити за ним статус «конституції».

5 квітня 1710 р. під Бендерами укладається договір між Генеральною старшиною й Запорозьким Військом та новообраним гетьманом. «Ми, старшина, Кошовий Отаман і все Військо Запорозьке, укладаємо договір з Ясновельможним Гетьманом і постановляємо в акті обрання Його Ясновельможності, навечно зберігати у Війську Запорозькому такий закон, щоб у нашій батьківщині першість належала Генеральній старшині як з огляду на її високі служби, так і у зв'язку з постійним перебуванням при гетьманах» [2, с. 55].

Для здійснення задумів П. Орлик підготував проект нових, більш досконалих і привабливих, демократичних законів про республіканський, демократичний устрій країни. Висловлюючись сучасною мовою, в Україні за Конституцією встановлювалася парламентська республіка. Основою її мало стати загальне виборче право, виборність усіх цивільних та військових посад і принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову [3, с.3]. Свідченням цього є намагання обмежити свавільну владу гетьманів, які перейняли самодержавний стиль правління від російських царів. Про це йдеться в преамбулі до угоди: «І оскільки колишні гетьмани Війська Запорізького, залишаючись під самодержцями московськими, зважилися привласнити собі понад міру владу самодержавну, чим завдали значної шкоди давнім порядкам, правам та вольностям військовим, наклавши тягар на весь народ, тому присутня Генеральна Старшина і отаман кошовий з Військом Запорізьким, щоб запобігати такому безправ'ю, у найбільш сприятливий для того час, домовились з новообраним гетьманом і постановили, аби не тільки його вельможність за щасливого свого гетьманського володарювання всіх досягнутих постанов і договорів непорушно дотримувалася, але щоб і за інших, майбутніх гетьманів Війська Запорізького вони були збережені і дотримувалися так, як тепер складені» [1].

Питання державного устрою країни зачіпається в VI розділі Конституції. Самодержавний лад визнається таким, що не є притаманним гетьманському уряду, але тут же наголошується на тому, що деякі гетьмани протиправно та несправедливо привласнили собі таке право – «як хочу, так і велю». Конституція П. Орлика встановлює політичну систему державної влади, згідно з якою гетьман

не є неподільним розпорядником влади. Його прерогативи обмежені з боку Генеральної ради – законодавчого органу. «У Вітчизні нашій першість серед радників належить Генеральній Старшині – як через респект до їх урядів головних, так і постійній при гетьманах резиденції; після них ідуть городові полковники, які будуть пошановані за громадських радників. [...] З усіма цими генеральними особами, полковниками та генеральними радниками теперішній Ясновельможний гетьман та його наступники повинні будуть радитися про цілісність Вітчизни, її добробут та про всі справи публічні і нічого без їхньої волі своєю владою не розпочинати, не встановлювати і рішень не приймати» [1].

Склад Генеральної ради формувався б із Генеральної та полкової старшини, а також досвідчених радників (заслужених козаків з кожного полку та з депутатів від запорозького козацтва), які ставали рівноправними членами Генеральної ради. Генеральна старшина була зобов'язана знаходитись при гетьмані та доповідати йому про стан справ у Війську Запорозькому. Вона спільно з гетьманом здійснювала управління Військом Запорозьким та контроль над зовнішньою політикою. Гетьманові заборонялось підтримувати секретні зносини з іншими державами та здійснювати таємне листування. Умовою, що обмежувала владу гетьмана, була виборність полковників і сотників. Гетьман лише їх затверджував. Генеральна старшина складала раду при гетьмані, з якою він був зобов'язаний узгоджувати свої рішення. Генеральна рада скликалась тричі на рік – на свята Різдва, Великодня та Покрови [2, с. 57].

У VII та VIII розділах говориться про етику, правові та функціональні обов'язки генеральної старшини. «Якщо б хтось із генеральних осіб, полковників, генеральних радників, значного товариства чи інших військових урядників, особливо з черні, образив гетьманську честь чи в чомусь іншому провинився, то Ясновельможний гетьман не має права сам покарати їх, а повинен буде подати до генерального військового суду кримінальну чи некримінальну справу. І яким би лицемірним чи облудним не здавався вирок, кожен, хто винен, повинен прийняти його» [1]. Тобто Генеральний військовий суд мав повноваження судити будь-якого мешканця Війська Запорозького як за кримінальними, так і іншими звинуваченнями. Всі органи влади мали керуватися лише законами. Конституція проголошувала принцип обов'язковості рішень суду для всіх членів запорозького козацтва. Гетьман не мав права втручатись у судочинство, незалежно, проти кого було порушено провадження.

IX розділ регламентує порядок виборності посад в державі, зокрема генерального підскарбія: «загальним договором встановлюється за згодою гетьмана та загальним рішенням був обраний генеральний підскарбій – людина значна, заслужена, маєтна та добросовісна» [1]. Окрім цього говориться також про виборність як військових, так і посполитих урядників. Це стосується також і полковників, котрих після обрання гетьман мав лише затвердити. Аналогічним чином полковники затверджували сотенних урядників.

В останньому, XVI розділі, врегульовується питання торгівельних відносин та обмежується свавілля податкових чиновників. «Тому нехай збирачі податків та податкові чиновники збирають до державної скарбниці тільки те мито і тільки з тих товарів, які будуть виражені у майнових угодах, нічого зайвого від купців не вимагаючи і людям бідним здирства не чинячи» [1].

Гарантувати дотримання всіх викладених законів і постанов цієї Конституції повинен був сам гетьман П. Орлик, що також було прописане в останньому розділі:

«А сприяти цьому буде Ясновельможний гетьман своєю мудрою турботою та владою, котрому належить усі негаразди Вітчизни нашої виправляти, а права та вольності військові непорушно зберігати і охороняти» [1].

Таким чином Бендерська Конституція регламентувала державний устрій та соціально-політичне життя Гетьманщини на період 1710–1714 рр. Згідно цієї угоди вперше формувалось та документально закріплювалось на законодавчому рівні положення про розподіл влади на три гілки: законодавчу – Генеральна рада, виконавчу – гетьман та генеральна старшина і судову – Генеральний суд. Крім того, встановлювалось і обмеження влади гетьмана, що мало позитивні наслідки в подальшому.

Загалом же, «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорізького» є важливою пам'яткою політичної правової думки не лише української, а й світової історії.

Список використаних джерел та літератури:

1. Догори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом запорізьким з повною згодою обох сторін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>
2. Сугацька Н. В. Конституція Пилипа Орлика як пам'ятка політико-правової думки / Сугацька Н. В. // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – С. 55–59.
3. Бедрій Р. Б. Розподіл влад за Конституцією Пилипа Орлика / Бедрій Р.Б. // Науковий вісник Львівського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3. – С. 1–6.

Франчук Марія Миколаївна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: к. і. н., доц. **Магась-Демидас Ю. І.**

Нормативно-правове забезпечення студентського самоврядування

Реформування системи вищої освіти в Україні як адаптація до Європейського простору вищої освіти та розвиток демократичних засад управління вимагають посилення ролі органів студентського самоврядування в управлінні вищим навчальним закладом та формуванні особистісних якостей майбутніх фахівців. Виховання студентської молоді, особливо на сучасному етапі розвитку країни, потребує особливої уваги. Саме участь у діяльності органів студентського самоврядування, залучення студентства до організації і управління як навчальним, так і позанавчальним університетським життям сприяє формуванню лідерських якостей, громадської позиції, ініціативності, креативності, розвитку вмінь і навичок, необхідних на професійному шляху.

Діяльність органів студентського самоврядування на сучасному етапі досліджували Т. Бондар, М. Гриньова, А. Ромник та багато інших [1], [2], [7]. Так, у дисертації Т. Бондар розглянуто тенденції розвитку студентського самоврядування

в системі вищої освіти США [1], К. Потопа – соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах [5], Ю. Краценка – його виховний потенціал щодо формування лідерських якостей у майбутніх вчителів [4].

Метою статті є аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України.

Відповідно до Конституції України народ бере участь в управлінні державою, основне право народу своїми вольовими рішеннями визначати і змінювати конституційний лад України, її демократичну легітимність як правової держави. Саме ці права надають можливість студентам як громадянам держави брати участь в управлінні університетом як частини держави [3].

У вищих навчальних закладах та їх структурних підрозділах діє студентське самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського самоврядування навчальних закладів. У своїй діяльності студентське самоврядування керується чинним законодавством, нормативними документами Міністерства освіти і науки України, Статутом Університету та внутрішнім положенням про органи студентського самоврядування.

Частина 1 ст. 40 Закону України «Про вищу освіту» визначає студентське самоврядування як право і можливість студентів (курсантів) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні вищим навчальним закладом. Обмеження цього права можливе лише для курсантів-військовослужбовців

Основною метою діяльності студентського самоврядування є захист прав та інтересів студентів (курсантів) та їх участь в управлінні вищим навчальним закладом.

В частині 3 ст. 40 чітко окреслено основні принципи роботи студентського самоврядування. Серед них:

- 1) добровільності, колегіальності, відкритості;
- 2) виборності та звітності органів студентського самоврядування;
- 3) рівності права студентів (курсантів) на участь у студентському самоврядуванні;
- 4) незалежності від впливу політичних партій та релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів) [6].

Принцип добровільності означає що студента не можна примусити стати членом студентського самоврядування, рівно як і ніхто не може утримувати його в лавах органів студентського самоврядування. Принцип колегіальності передбачає прийняття важливих рішень групою осіб, а саме органами студентського самоврядування, кожний елемент структури яких несе персональну відповідальність за конкретну сферу діяльності. Доступність відомостей перед студентською громадою забезпечує принцип відкритості. Принцип виборності та звітності представницьких органів студентського самоврядування наголошує на тому, що всі головуючі посади органів студентського самоврядування обираються студентською радою або студентською громадою, студентський ректор та студентські декани (директори інститутів) звітуються за виконану роботу на вищій студентській раді. Відповідно до принципу рівності права, усі особи, які навчаються, можуть брати участь у студентському самоврядуванні, тобто всі бажаючі можуть стати діючими одиницями органів студентського самоврядування.

Тож розглянемо типові сфери діяльності ОСС. Цілком природно, що ОСС приділяє увагу організації студентського дозвілля. Це, порівняно з іншими напрямками, найпростіше організувати. ОСС здатне взяти це питання повністю під свій контроль. Більшість ОСС свою діяльність розпочинали саме з організації дозвілля.

Організація спортивних гуртків і спортивних змагань. Участь в вирішенні проблем навчального процесу. Мається на увазі саме організація навчального процесу, тобто такі питання, як-от розклад занять, придатність аудиторії, парт тощо. Органи студентського самоврядування можуть, і повинні, впливати на складання зручного для студентів розкладу, порушувати питання про належні умови навчання тощо. Вплив ОСС безпосередньо на навчальний процес - питання дискусійне. ОСС можуть контролювати якість навчального процесу. Скажімо, це може бути участь студентів у комісії з перескладання іспитів чи анкетування студентів наприкінці семестру для оцінки якості роботи викладача тощо.

Студенти, що мешкають у гуртожитках, мають чимало складнощів. Студентське самоврядування покликане контролювати житлові умови й вимагати від адміністрації їхнього поліпшення. ОСС має координувати процес поселення студентів і надавати згоду на їхнє виселення.

ОСС може створювати студентські ЗМІ. Найпоширеніший варіант - це газети як друковані, так і настінні, можливе також і д्रोкове радіо, програми якого транслюють протягом перерв.

Організацією представництва студентських інтересів в адміністрації, ведення переговорів з адміністрацією також займаються ОСС. Дехто вважає, ніби поява нової ланки між адміністрацією та студентами – це погано. Але ж ніхто не забороняє студентів звертатися до адміністрації вузу безпосередньо. Навпаки, саме ОСС структуровано представляють інтереси студентів. Представнику ОСС легше звернути ся до декана чи ректора, ніж пересічному студенту.

Досить важливим пунктом є захист і відстоювання прав студентів як всередині, так і поза вузом.

ОСС допомагають в організації гуртків та клубів за інтересами. Завжди є ініціативні студенти, які мають різні хобі: спорт, туризм, співи, вишивання, КВК, – все що завгодно, їм слід тільки допомогти самоорганізуватися й вирішити різні адміністративно-організаційні проблеми. Далі вони самостійно збиратимуться, шукатимуть нових членів тощо.

Це далеко не повний перелік сфер діяльності студентського самоврядування. Ще раз наголосимо, діяльність ОСС має полягати у вирішенні студентами своїх задач і проблем. Це й впливає з назви органів студентського самоврядування

Загалом схвально оцінюючи Закону України «Про вищу освіту» щодо нормативно-правового забезпечення діяльності органів студентського самоврядування, вважаємо за доцільне в практичній діяльності акцентувати його увагу на виховній роботі зі студентством. Вважаємо, що зміст роботи студентського самоврядування загалом має бути спрямованим на виховання та організацію самовиховання студентів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бондар Т. І. Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах США: особливості становлення та сучасний стан: навч.: [метод. посіб.] / Т. І. Бондар. – Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 132 с.

2. Гриньова М. В. Специфіка структурної організації та змісту діяльності студентського самоврядування у вищих навчальних закладах США / М. В. Гриньова // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. – 2009. – Вип. 145. – С. 156–158.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. (Остання редакція від 30.09.2016 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Кращенко Ю. П. Виховання лідерських якостей майбутніх учителів в системі студентського самоврядування. дис. на здоб. наук. ступеня кандидат педагогічних наук 13.00.07 «теорія і методика виховання» / Ю. П. Кращенко - Полтава, 2012.
5. Потопа К. Л. Соціально-педагогічні умови організації студентського самоврядування у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «соціальна педагогіка» / К. Л. Потопа. – К., 2006. – 21 с.
6. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1392304548710695>.
7. Романик А. Роль студентського самоврядування в Україні та в країнах Західної Європи / А. Романик // Студентське самоврядування в Україні. – К.: Молодіжна альтернатива. – 2004. – Вип. 6. – С. 6–9.

Нижник Наталія Миколаївна
студентка 2 курсу Житомирського національного
агроекологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доц. **Бучинська А. Й.**

Роль Європейського Омбудсмена в захисті прав людини і громадянина ЄС

Вперше значення слова «Омбудсмен» було сформульовано ще в XVI ст. у Швеції. Чиновник, який займав цю посаду, контролював роботу суду: прозорість проведення судових засідань, справедливість винесення вироків тощо. На сьогоднішній день поняття слова «Омбудсмен» відоме для громадян таких країн, як Данія, Росія, Україна, Швеція, Норвегія, Італія, Польща, Португалія, Великобританія, Франція і т. п.

На сьогоднішній день, Омбудсменом є вища посадова особа, яка призначається, як правило, парламентом, що уповноважується Конституцією чи окремим законом здійснювати контроль за дотриманням прав і свобод людини і громадянина органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами.

Посаду Європейського Омбудсмена було запроваджено Маастрихтським договором у 1993 р. Першим посаду Європейського Омбудсмена обійняв Якоб Седерман у 1995 р. і, на той час, в його офісі був лише один працівник – секретар. У 2003 р. Я. Седермана змінив Нікіфорос Діамандурос, він залишався на цій посаді майже 10 років, склавши свої повноваження Омбудсмена в Ірландії. На сьогоднішній день функції Омбудсмена від 1 жовтня 2013 р. виконує Емілі О'Рейлі, вона ж стала першою жінкою на цій посаді [1, с. 155].

Політичними передумовами заснування правового інституту Європейського Омбудсмена стали:

1. Необхідність встановлення правил та загальних умов, які регулюють здійснення обов'язків Омбудсмена, відповідно до положень Договорів про утворення європейських співтовариств.

2. Необхідність встановлення умов, за яких скарга може бути направлена Омбудсмену, а також – принципів співвідношення між здійсненням обов'язків Омбудсмена з розгляду скарги та судовим або ж адміністративним розглядом суперечки;

3. Потреба встановлення чітких гарантій для Омбудсмена щодо його діяльності за власною ініціативою, включаючи доступ до будь-яких документів, необхідних для здійснення його обов'язків.

4. Необхідність встановлення процедур, яких необхідно дотримуватися, у випадках, коли при розслідуванні Омбудсмена виявляють факти порушення порядку управління;

5. Прагнення встановити чіткі та прозорі механізми у вигляді зв'язку щодо дотримання прав та свобод людини й громадянина в ЄС, що представлені звітом Європарламенту наприкінці кожної щорічної сесії.

Європейський Омбудсмен обирається Європейським Парламентом після кожних виборів на термін його повноважень, а також після закінчення терміну повноважень він може бути призначений повторно. Омбудсмен повністю незалежний у виконанні своїх обов'язків і є цілком незалежною особою. Він не може протягом строку повноважень займатися ніякою іншою діяльністю, будь вона оплачувана чи ні. Також він може бути звільнений з посади за рішенням Суду на прохання Європейського Парламенту в разі невиконання покладених на нього обов'язків або у скоєнні серйозних проступків.

До завдань Омбудсменів у різних країнах належить не лише формальний контроль за дотриманням законності, а й право втручання у діяльність державних органів або посадових осіб, якщо порушувалися права та інтереси особи. Омбудсмени володіють широким правом щодо доступу до інформації у всіх органах влади. Проте, у деяких країнах діє так званий «парламентський фільтр», Омбудсмен отримує скарги та звернення громадян від депутатів парламенту [1, с. 156–160].

Європейський Омбудсмен наділений повноваженнями приймати скарги від будь-якого громадянина або будь-якої фізичної/юридичної особи, яка проживає чи має свою юридичну адресу в державі-члені, у зв'язку з неналежним управлінням з боку інститутів, установ та органів ЄС (за винятком судових органів). Він розглядає такі скарги і реагує на них. Коли скарга надходить до Омбудсмена, її розглядають на предмет прийнятності, тобто чи є це питання в його компетенції. Адже він не вирішує справ, що стосуються, наприклад, національних, регіональних або місцевих адміністрацій у країнах-членах. Якщо в заяві він знаходить підстави для порушення справи, то здійснює запит до зацікавленого інституту, органу, офісу або установи, яка повинна протягом 3 місяців повідомити своє рішення з даного питання.

Уряд, інститут, орган, офіс чи організація не повинні впливати, зокрема своїми вказівками на виконання Омбудсменом свої обов'язків. Він діє як посередник між громадянами та інституціями ЄС. Він уповноважений отримувати

та проводить розгляд скарг громадян ЄС, компаній та організацій, а також всіх, хто проживає чи офіційно зареєстрований в країнах ЄС [2].

Як свідчить статистика, щороку, Омбудсмен отримує близько 2500 скарг від приватних осіб, компаній, неурядових організацій університетів, муніципалітетів та інших. Щороку, він проводить понад 450 перевірок. Більшість скарг пов'язана з відсутністю прозорості в роботі європейських інститутів і відмовою в наданні доступу до документів або інформації. Інша частина справ стосується проблем, що виникають з програм ЄС або проектів про дискримінацію, конфлікту інтересів в адміністрації ЄС.

Робота Європейського Омбудсмена визначається Угодами ЄС, як позасудовий засіб правового захисту прав, доступний для всіх європейських громадян на додачу до судів, які є традиційним засобом вирішення суперечок.

При розгляді справ Європейський Омбудсмен може просто поінформувати інституцію, про яку йдеться у скарзі, про її отримання й попросити вирішити питання – водночас проводячи, у разі потреби, своє розслідування. Якщо інституція не реагує належним чином, Омбудсмен намагається знайти взаємовигідне для скаржника та інституції рішення. Коли ж це не вдається, Омбудсмен може надіслати до інституції рекомендацію зі своїми пропозиціями щодо розв'язання ситуації, тоді така інституція має надіслати протягом трьох місяців детальний звіт щодо цього конкретного випадку.

Омбудсмен або Європейський Парламент не можуть приймати рішення про конкретне відшкодування збитку постраждалої особи. Тобто, це повинен зробити зацікавлений інститут, установа чи орган, обов'язок яких полягає у відшкодуванні збитку, яке встановлено в ході розслідуванням Омбудсмена.

В ході своєї діяльності, Омбудсмен допомагає виявити випадки порушення в адмініструванні в інституціях та органах ЄС. Під «порушенням в адмініструванні» розуміють неефективне або неякісне адміністрування, тобто випадки, коли інституції ЄС залишаються бездіяльними, коли вони вдавалися до дій, що порушували принцип доброго адміністрування чи права людини. До них можна віднести, наприклад, нечесність, дискримінація, зловживання владою, ненадання громадянину відповіді на його запит, відмова у наданні інформації, не обґрунтована затримка у вирішенні питання [3].

Таким чином, функціонування інституту Омбудсмена ЄС забезпечує право громадян, які перебувають на території ЄС вирішувати будь-які проблеми, що виникають у зв'язку з неналежним управлінням, з боку інституцій ЄС, зокрема про Європейського парламенту, Європейської комісії, Європейської Ради. А також, громадяни ЄС і особи, які проживають на території ЄС мають право звертатись зі скаргою до особи, яка уповноважена вирішувати дану проблему, тобто Омбудсмена ЄС.

Список використаних джерел та літератури:

1. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського союзу / І. А. Грицяк. – К.: К. І. С., 2004. – 260 с.
2. Лазарева Л. Європейський омбудсмен та європейська мережа омбудсменів як інституції перспективної співпраці для України / Л. Лазарева // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – Вип. 4. – С. 90–93.

3. Башимов М. С. Институт омбудсмана (Уполномоченного по правам человека и гражданина) в Российской Федерации и за рубежом / М. С. Башимов. – М.: МГАДИ, 1997. – 234 с.

Довгалюк Владислав Сергійович
студент 2 курсу Житомирського національного
агроекологічного університету
науковий керівник: к. ю. н., доцент **Бучинська А. Й.**

Поняття «місцеве самоврядування» в ракурсі теорій походження про місцеве самоврядування

Розглядаючи це питання, для початку потрібно звернутись до теорій походження місцевого самоврядування. Науковці виокремлюють такі теорії: громадівську, державницьку, господарську, теорію вільних громад тощо. На нашу думку, найважливішими теоріями, які вплинули на формування поняття «місцевого самоврядування» є саме державницька і громадівська теорія. То ж доцільно було б окремо розглянути їх, визначити основні ознаки та здійснити порівняльний аналіз.

Громадівська теорія місцевого самоврядування була започаткована практикою державотворення США. Прихильники громадівської теорії місцевого самоврядування вважають, що:

- первинні суб'єкти місцевого самоврядування – громади є самостійним джерелом публічної влади, яка не належить державі, а є самостійною, «муніципальною»;
- право на місцеве самоврядування є невід'ємним від громади, а тому держава його визнає і гарантує;
- місцеве самоврядування можливе лише на рівні населених пунктів, бо тільки там ще збереглися умови для відтворення громад. Щодо інших рівнів адміністративно-територіального поділу, то там місцеве самоврядування можливе лише у формі добровільних об'єднань (асоціацій);
- місцеве самоврядування, його інституції мають вирішувати питання тільки місцевого значення, а здійснення повноважень державної влади має покладатись на місцеві органи державної виконавчої влади. У вирішенні питань місцевого значення органи місцевого самоврядування мають діяти за принципом «Дозволено все, що не заборонено законом».

Державницька теорія місцевого самоврядування була започаткована у Магдебурзькому праві і отримала найбільшого поширення в Європі. Основні її положення були розроблені німецькими вченими Л. Штейном та Р. Гнейстом. В основі цієї теорії є:

- ідея децентралізації частини державної виконавчої влади, її деволюції на рівень територіальних спільнот (громад, комун) та тих інституцій, які вони обирають;
- певна правова, організаційна та фінансова автономія місцевого самоврядування та його інституцій щодо центральних та місцевих інституцій державної влади;

– місцеве самоврядування як засіб здійснення державних функцій за допомогою недержавних за своєю суттю суб'єктів (місцевого населення та його інституцій);

– органи місцевого самоврядування діють за принципом «Дозволено те, що передбачено законом» [1, с. 16–17].

Саме ці теорії найповніше розкривають зміст і сутність місцевого самоврядування як публічної форми самостійного вирішення місцевого, а частково і державного, життя жителями населених пунктів та певних територій.

На нормативному рівні поняття місцевого самоврядування в Україні регулюється Конституцією України, а також Законом України «Про місцеве самоврядування». Розглянемо як в цих нормативно-правових актах закріплено поняття «місцеве самоврядування».

З самого початку процесу відновлення державної незалежності України в державному будівництві нашої країни було обрано шлях до створення демократичного суспільства, забезпечення прав і свобод людини, утвердження суверенітету і самоврядування українського народу. Прийнята 28 червня 1996 р. Конституція України визначила Україну суверенною, демократичною, соціальною та правовою державою і на найвищому нормативно-правовому рівні зазначила, що в ній відповідно до ст. 140 «визнається і гарантується місцеве самоврядування як право територіальної громади – жителів села чи добровільно об'єднаних у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста, самостійно вирішувати питання місцевого життя в межах Конституції і законів України» [2].

Виходячи з цього можна сказати, що в Конституції України, місцеве самоврядування можна розглядати як:

1. одну із засад конституційного ладу;
2. певну форму народовладдя;
3. як право жителів місцевої громади на самоорганізацію.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» деталізує ці конституційні положення та логічно їх розвиває. У ст. 2 Закону України законодавець ширше формулює поняття місцевого самоврядування як «гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [3].

Виходячи із такої дефініції, можна окреслити декілька позицій щодо визначення сутності місцевого самоврядування в Україні, а саме:

1. В Україні державою визнається можливість функціонування інституту місцевого самоврядування. Держава це робить у формі визнання за територіальними громадами окремого, тільки їй притаманного, права.

2. Це право територіальних громад є гарантоване державою. Іншими словами, держава не тільки визнає місцеве самоврядування, а й повинна його забезпечити (гарантувати). В який спосіб держава може гарантувати місцеве самоврядування? Різними шляхами. Серед них: правовий (прийняти відповідні закони), організаційний (допомога у створенні та функціонуванні місцевих органів), фінансовий (грошові дотації зі сторони держави до місцевих бюджетів), матеріально-господарський (передача у комунальну власність місцевих громад будівель, майна, землі) тощо.

3. Місцеве самоврядування в Україні – не тільки гарантоване державою право, а й реальна здатність територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення. Йдеться про те, що держава має не тільки визнати це право громади, не тільки його гарантувати через систему відповідних заходів. Діяльність держави в цьому випадку повинна мати позитивний результат, вона в підсумку має призвести до реальної (справжньої) можливості територіальною громадою вирішувати місцеві питання [4, с. 32].

Тому, ми бачимо, що законодавець, закріплюючи поняття «місцеве самоврядування» користувався саме громадівською теорією.

На міжнародному рівні поняття місцевого самоврядування регулюється Європейською хартією місцевого самоврядування, яку Україна ратифікувала 1997 р. Ст. 3 цього документу зазначає, що «місцеве самоврядування – це право і реальна здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину публічних справ і управляти нею, діючи в межах закону, під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення» [5].

Отже, аналізуючи вищесказане, доходимо висновку, що національне законодавство має певні неузгодженості з міжнародними стандартами відносно поняття місцевого самоврядування, і це є свого роду колізією, яку необхідно розв'язати, адже без цього нормотворчість органів місцевого самоврядування позбавляється чітких орієнтирів у своїй діяльності та допускається помилок, які потім негативно відображаються на житті територіальних громад.

Список використаних джерел та літератури:

1. Лазор О. Д. Основи місцевого самоврядування: [навч. посіб.] / О. Д. Лазор. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 432 с.
2. Конституція України: із змінами і доповненнями від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
3. Про місцеве самоврядування: закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 170.
4. Кравченко В. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні: Основи муніципального права: [навч. посібник] / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. – К.: Апарат-центр, 2001. – 176 с.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування: хартія від 15 жовтня 1985 р.: ратифікована законом України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgiibin/laws/main.cgi?nreg=994_036.

Майоров Павло Віталійович

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: к. і. н., доцент **Магась-Демидас Ю. І.**

The Family Jewels: замах на Фіделя Кастро

Після Другої світової війни члени організованого злочинного угруповання «La Cosa Nostra» почали втручатися в справи Куби. В першу чергу, вони займалися імпортом в США кубинського рому та цукру. Але коли в 1952 р. Ф. Батіста став

президентом Куби, його товариш, водночас один із засновників «La Cosa Nostra», М. Ланскі запропонував інвестиції в економіку країни в обмін на легалізацію казино. Під час президентства Ф. Батісти, казино в кубинських готелях приносило основний прибуток мафії. Проте все змінилось після революції 1959 р., коли до влади прийшов Ф. Кастро, який пообіцяв викоринити американську мафію з Куби. Водночас, прорадянська політика Ф. Кастро під час холодної війни загострила відносини Куби з урядом США. Постало питання замаху та вбивства президента Куби.

Актуальність дослідження підкреслюється тим, що сучасні відносини США та Російської Федерації знаходяться в досить критичному стані і світ стоїть на порозі нової Холодної війни, й нам потрібно знати, на які кроки готові піти уряди найпотужніших країн світу задля досягнення мети.

Мета нашого дослідження дослідити замах на кубинського президента в контексті співпраці ФБР та ЦРУ з кримінальним світом США – організацією «La Cosa Nostra».

Джерельною базою нашого дослідження виступають розсекречені архівні матеріали ФБР та ЦРУ – The Family Jewels, збірка документів архіву ЦРУ, в якій міститься інформація про діяльність розвідувального управління в період з 1959 по 1973 рр; рапорти офіцерів ФБР в період 1960–1961 рр. Також слід відмітити статті американських журналістів.

Після приходу до влади в Кубі Ф. Кастро, його стосунки з урядом США дійшли кризової межі: дипломатичні стосунки були розірвані, всі інвестиції зі Сполучених Штатів припинено. Це впливало як на економічне, так і на політичне життя США – відверта прорадянська політика уряду Ф. Кастро загрожувала національній безпеці країни. За наказом Білого Дому, Центральне розвідувальне управління країни розпочало пошуки шляхів ліквідації президента Куби.

Іншою зацікавленою стороною в знищенні Ф. Кастро була американська мафія – «La Cosa Nostra». Кримінальна організація штатів за часів президентства Ф. Батісти своїми інвестиціями розвинула в країні не лише туристичний бізнес, а й легалізувала ігровий бізнес – казино при готелях. Станом на 1959 р. американська мафія побудувала в Кубі 19 казино, з яких отримувала колосальний прибуток. Втрата основного джерела доходу, змусила кримінальний світ США задумуватись щодо ліквідації кубинського лідера.

Задля ліквідації президента Куби, ЦРУ завербувала до своїх лав колишнього офіцера Федерального Бюро Розслідувань Р. Мех'ю. Головним завданням колишнього працівника ФБР було знайти спільну мову з Дж. Розеллі – лідером кримінальної сім'ї Лос-Анжелеса. Згодом ЦРУ завербувало ще одного колишнього працівника ФБР – Г. Х'юза. Щоб досягти спільної мови з Дж. Розеллі, агенти під прикриттям видавали себе за представників іноземних корпорацій, які хотіли бачити Ф.Кастро мертвим, адже той заважав веденню бізнесу на Кубі. На вбивство президента Куби уряд США виділив 150 000 доларів, проте Дж. Розеллі від грошей відмовився [4].

Крок до зустрічі з Дж. Розеллі було зроблено. Офіцер ЦРУ Дж. О'Конел познайомив Дж. Розеллі з Р. Мех'ю 14 вересня 1960 р., в готелі Хілтон Плаза, міста Нью-Йорк. За перемовинами слідкувало також і ФБР. Згідно з рапортом одного з офіцерів, Дж. Розеллі та Р. Мех'ю в готелі довго не знаходились – лідер кримінального угруповання боявся прослуховування. Розмова між співучасниками замаху проводилась поза зоною дією апаратури для підслуховування [3].

Через тиждень, 25 вересня 1960 р., Р. Мех'ю було представлено Сему Голду та Джо, які були найбільш розшукуваними мафіозі країни – Момо Джанкана – наступник Альфонсо Капоне, та Сантос Трафіканте – один з найпотужніших гангстерів на Кубі за часів Ф. Батісти [1].

В дискусії змовники виробляли методи вбивства президента Куби. Вирішено було отруїти Ф. Кастро отруйними пілюлями, які могли б потрапити до нього як ліки. М. Джанкана повідомив, що в нього є знайомий серед найближчого оточення Ф. Кастро, який також був зацікавлений в розвитку гемблінгу на Кубі – Хуан Орта, корумпований чиновник. Х. Орта погодився виконати замах. Для цього ЦРУ через Р. Мех'ю передало до Сема і Джо шість отруєних таблеток снодійного, які були передані Х. Орті. Спроби усунути Ф. Кастро затяглися на кілька місяців. Результату не було досягнуто. Після останньої спроби отруїти Ф. Кастро, Х. Орта зв'язався з М. Джанканою та С. Трафіканте, щоб його терміново вивести з місії по ліквідації Ф. Кастро [2].

Проте корумпований чиновник надав контакти особи, яка зможе виконати вбивство. Цією особою виявився лікар Ф. Кастро – Е. Верона. Він сказав що для виконання завдання йому потрібно 10 000 доларів на організацію та 1 000 доларів на закупку відповідної апаратури для зв'язку з мафією. Про подальші дії Е. Верони нам невідомо – вся інформація стосовно подій 1961 р. на сьогоднішній день залишилась засекреченою. Існує лише припущення, що Е. Верона мав вбити Ф. Кастро за допомогою ручки, в стержні якою знаходилась отруєна голка зі шприца для підшкірних ін'єкцій [4].

Отже, слід сказати, що ЦРУ не соромилось використовувати кримінальне угруповання для досягнення власної мети, та задля національної безпеки країни. Але, зазначимо й те, що саме ж ЦРУ завадило собі у виконанні цих планів. 17 квітня 1961 р. розпочалась операція в бухті Свиней, кампанія, яка ставила собі за мету військове вторгнення на Кубу. Саме ця операція призвела до припинення замаху на Ф. Кастро з боку «La Cosa Nostra».

Також, прикрим є той факт, що оприлюднивши данні стосовно замаху на Ф. Кастро, ЦРУ залишило засекреченим перші дві сторінки справи. Про що там йдеться, ми можемо лише здогадуватись. Варто додати, що в інших документах ЦРУ та ФБР міститься інформація про понад 300 запланованих замахів на кубинського президента.

Список використаних джерел та літератури:

1. Snow Anita. CIA Plot to Kill Castro Detailed [Електронний ресурс] / Snow Anita // The Associated Press.- 2007. – June 27. – Режим доступу: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/06/27/AR2007062700190.html>
2. Corn David. Where's the CIA's Missing Jewel? [Електронний ресурс] / David Corn // The Nation. – 2007. - June 26 : – Режим доступу: <https://www.thenation.com/article/wheres-cias-missing-jewel/>
3. John Roselli FBI files [Електронний ресурс] // FBI FOIA files. Main file HQ 139–1201. - 71 p. Режим доступу: <https://vault.fbi.gov/reading-room-index>
4. Osborn Howard J. The Family Jewels. Memorandum for Executive Secretary, CIA Management Committee [Електронний ресурс] // National security archive – 1973. - 16 may. - 703 p – Режим доступу: http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB222/family_jewels_full_ocr.pdf

Сагайдак Дарина Сергіївна
магістрантка історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: к. і. н., доцент **Магась-Демидас Ю. І.**

Статус жінки в Західній Європі за середньовічними джерелами

Говорити про існування єдиної думки в оцінці ролі жінки в середньовічному суспільстві неможливо. Хоча поглядів на це питання було і не надто багато, проте їх діаметральна протилежність не дозволяє дати однозначну відповідь на питання «Як сприймали жінку суспільство/церква/сім'я?».

Тому ця стаття має на меті зробити комплексну оцінку середньовічних джерел, що стосуються, в першу чергу, міжстатевих відносин та оцінки статусу жінки в світі, а також прослідкувати розвиток середньовічних уявлень про природу жінки з плином часу.

Формування середньовічного світогляду відбувалось під впливом багатьох факторів. Як один із найвпливовіших можна назвати появу та поширення нової релігії – християнства. Важливе значення мали і ті патріархальні традиції організації суспільних відносин, які сформувались ще за античності. Крім того, середньовічні філософи та мислителі в більшості своїй спирались на твердження вже відомих античних діячів, що накладало свій відбиток на становлення філософської думки і не давало змоги кардинально змінити суспільне сприйняття жінки.

В першу чергу варто визначити, як середньовічне суспільство сприймало жінку та яку роль на неї покладало. Середньовічна людина за своєю природою була глибоко віруючою, а тому формування її світогляду відбувалось під впливом християнських догм. Це дає змогу судити про її світосприйняття, спираючись на християнську літературу, зокрема Біблію, писання святих тощо. При чому саме християнські доктрини закладають основи для подальшого розвитку «подвійних стандартів» сприйняття жінки: її вважають грішницею, як Єву і її обожествляють, як Діву Марію.

Що стосується текстів Старого Завіту, то на середньовічну концепцію природи жінки найбільший вплив здійснило трактування двох епізодів з біблійної історії – про створення людини та про гріхопадіння [4, с. 7].

Посилаючись на Біблію, церква обґрунтовує перевагу чоловіка над жінкою. Жінка створена не одночасно з чоловіком, а після нього, для нього і з його ребра [Бут. 2, переклад І. Огієнка], але більш конструктивною підтримкою такої ідеї стали тези, що містяться в Посланні Апостола Павла: «Хочу ж я, щоб ви знали, що всякому чоловікові голова Христос, а жінці голова чоловік, голова ж Христові Бог [I Кор. 11:3, переклад І. Огієнка]»; «А жінці навчати я не дозволяю, ані панувати над мужем, але бути в мовчанні [I Тим. 2:12, переклад І. Огієнка]»; «Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господеві, 23 бо чоловік голова дружини, як і Христос Голова Церкви, Сам Спаситель тіла! [Єфес. 5:22–23, переклад І. Огієнка]».

Проте, в намаганні виправдати жінку увага зверталась на іншу тезу Біблії: «Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх [Бут. 1:27, переклад І. Огієнка]», яка дає змогу говорити про одночасність створення чоловіка та жінки, а отже і їх рівність.

Ще одним приводом для дискусій стало гріхопадіння. І тут постає чергове питання «Хто винен?». Обґрунтовуючи підпорядковане становище жінки чоловікові, Апостол Павло вказує на черговість створення чоловічої та жіночої статі та на гріхопадіння людини: «Адам бо був створений перше, а Єва потому. І Адам не був зведений, але, зведена будучи, жінка попала в переступ [І Тим. 2:13–14, переклад І. Огієнка]». Образ Єви став образом-символом: кожна жінка як така порівнювалась і навіть ототожнювалась з прародителькою, і кожна несла відповідальність за первородний гріх [4, с. 8].

Значний вплив на формування суспільних відносин мало вчення Августина Блаженного. Він також вважав, що чоловіча та жіноча душа створені за подобою і образом Бога, а стосовно тілесних оболонок душі, то це справедливо тільки для чоловіка – жіноче тіло пасивне і недосконале. Тому в чоловікові душа і тіло формують гармонійний союз, тоді як в жінці вони конфліктують. З цієї причини жінка була ближче до сатани, ніж Адам [1].

Натомість Амвросій критикує точку зору, згідно якої чоловік та жінка за своїм походженням не рівні. Як підтвердження він наводить Книгу Буття: «І сказав Господь Бог: Не добре, щоб бути чоловіку самотнім [Бут. 2:18, переклад І. Огієнка]», трактуючи це як вказівку на те, що людство буде досконалим лише в тому випадку, якщо додати до чоловічої статі жіночу.

Так само на захист жінки Амвросій стає і в питанні гріхопадіння. «Звісно жінка винна, однак – і це принципово – Адам несе більшу відповідальність за гріхопадіння. Єва перша піддалась спокусі, але ж і Адаму Бог дав заповідь, яку той порушив. Крім того, жінці може бути віднайдено виправдання, а чоловіку ні: адже вона опиралась могутній силі диявола, а чоловік не опирався навіть їй, слабкій Єві» [2].

Якщо в середньовічній філософії та релігії існувала певна амбівалентність в оцінці статусу жінки, то законодавчі акти того часу дають змогу говорити про суспільний лад більш точно та однозначно, беручи за основу реальні факти з життя людини середніх віків.

Одним із таких правових актів є «Салічна правда» - збірник законів звичаєвого права германського племені салічних франків. І хоча після розпаду Франкського королівства цей документ юридично втратив своє значення, проте закріплені ним правила мали неабиякий вплив на всю подальшу історію Франції і не тільки.

В «Салічній правді» немає прямої вказівки на те, хто є жінка в суспільстві і як до неї ставиться держава. Проте, в порівнянні з чоловіком, жінка наділена значно обмеженим колом прав. З іншого боку, статті закону охороняли життя та гідність жінки на рівні з чоловіком.

Так, у розділі XV «Про вбивства або якщо хтось вкраде чужу дружину» читаємо:

«§ 1. Якщо хтось позбавить життя вільну людину або забере чужу дружину від живого чоловіка присуджується до сплати 8000 ден. (денаріїв – Д. С.), що складає 200 сол. (солідів – Д. С.)» [5].

Велика кількість статей присвячена темі викрадення: розділ XIII «Про викрадення вільних» [5]. При чому покарання для викрадача визначалося не тільки залежно від тяжкості злочину, а, в першу чергу, від соціального статусу жінки, стосовно якої цей злочин вчинявся: «§ 1. Якщо три людини викрадуть вільну

дівчину, вони зобов'язані заплатити по 30 сол. кожен. § 6. Якщо ж дівчина, яку викрадуть, виявиться під заступництвом короля, в такому випадку за порушення «fritus» сплачується 2500 ден., що складає 63 сол.» [5].

Окремий розділ «Салічної правди» стосується захисту честі та гідності вільної жінки: розділ XX «Про те, хто схопить вільну жінку за кисть або палець» або розділ XXX «Про образу словами» [5]. За таке порушення «злочинець», якого спіймали на гарячому, повинен був сплатити штраф. Розмір сплати залежав від того, як саме відбувся злочин:

§ 1. Якщо якась вільна людина схопить вільну жінку за руку, за кисть або за палець, присуджується до сплати 15 сол.

§ 2. Якщо стисне кисть, присуджується, до сплати 30 сол.

§ 3. А якщо схопить рукою вище ліктя – 35 сол.

§ 4. Якщо хтось – чоловік чи жінка – назве вільну жінку блудницею, і не доведе цього, присуджується до сплати 45 сол. [5].

Цей розділ «Салічної правди» є частиною першої версії закону. Пізніше багато правителів редагували оригінальний текст та додавали нові розділи та статті. Так з'явилися пізніше різновиди злочинів та покарання за них: про те, хто посміє гуртом напасти на вільну жінку або дівчину в дорозі, про жінку, якщо хтось її вдарить або зірве з неї головний убір [5].

Окремої уваги заслуговує тема чаклунства в середні віки, яка чи не найкраще висвітлена саме в судовому законодавстві, адже ця діяльність вважалась протиправною і суворо каралась. Зокрема, у розділі XIX «Про порчу» йшлося: «Якщо якась жінка зіпсує іншу так, що та не зможе мати дітей, присуджується до сплати 62, 5 сол.», а в розділі LXIV «Про прислужника при чаклунстві» зазначалося, що коли чаклунка з'їсть людину і буде викрита, то їй присуджується до сплати 200 сол. [5].

Проаналізувавши таким чином найвідоміші ранньохристиянські та законодавчі джерела середньовіччя, можна зробити висновки про те, що тогочасне суспільство західної Європи було виключно патріархальним. Становище жінки визначалось, у першу чергу, її походженням та статусом її чоловіка, зміна статусу була майже неможливою. І хоча, згідно з «Салічною правдою», чоловік наділявся значно більшими правами, вільна жінка могла розраховувати на захист її життя, честі та гідності з боку закону.

Список використаних джерел та літератури:

1. Блаженный Августин. Исповедь [Електронний ресурс] / Августин Блаженный. – Режим доступу: https://azbyka.ru/otechnik/Avrelij_Avgustin/ispoved/
2. Медиоланский Амвросий. Церковь, мистическая Ева [Електронний ресурс] / Амвросий Медиоланский. – Режим доступу: https://azbyka.ru/otechnik/Amvrosij_Mediolanskij/tserkov-misticheskaja-eva/
3. Біблія. Переклад І. Огієнка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/>
4. Рябова Т. Б. Женщина в истории западного средневековья / Т. Б. Рябова. – Иваново: Издательский центр «Юнона», 1999. – 212 с.
5. Салическая правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/salic.htm>

Франчук Марія Миколаївна
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ст. викладач **Новик В. А.**

Інститут усиновлення в міжнародних правових актах

Усиновлення, як соціальний інститут, відомий людству з найдавніших часів, однак його мета, у різні епохи, цілком і повністю залежала від ступеню розвитку конкретного суспільства. До початку ХХІ ст. світовим співтовариством було напрацьовано та переосмислено низки вихідних положень цього правового інституту з метою вдосконалення, регулювання нормативно-правової бази, яке зачіпає інтереси дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та сімейних пар, які не можуть мати власних дітей або просто прагнуть допомагати. Актуальність досліджуваної теми зумовлена необхідністю розгляду положень міжнародних договорів, які регулюють процес усиновлення, оскільки, зростає необхідність уніфікувати норми щодо захисту прав дитини під час здійснення усиновлення, у зв'язку зі збільшенням кількості випадків усиновлень дітей іноземцями.

Метою статті є аналіз наявної міжнародної нормативно-правової бази, яка регулює відносини сторін у сфері усиновлення.

Міжнародні декларації, конвенції та договори спрямовані на закладення основи для формування міжнародних стандартів у сфері усиновлення та підкреслюють всесвітнє занепокоєння добробутом дітей.

Першою декларацією у галузі прав дитини ухвалена міжурядовою організацією є Женевська декларація 1924 р., яка проголошувала необхідність забезпечити дитину, яка стала сиротою чи безпритульною притулком та доглядом. Проте зазначена декларація не є досконалим документом, оскільки вона є більше закликом до людства і не розглядає дитину як суб'єкта правовідносин. Проте, саме Женевська декларація заклала основи для формування міжнародних стандартів у сфері прав дитини [1].

Наступним міжнародним документом є Декларація прав дитини 1959 р. у якій закріплено принцип, згідно з яким діти мають право на «любов і розуміння». Зазначається, що діти, якщо це можливо, повинні зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків або ж там, де вони будуть морально та матеріально забезпечені. Саме в цій декларації вперше застосовано поняття «інтереси дитини» та необхідність їх забезпечення [1].

Продовженням розвитку міжнародного правового забезпечення процесу усиновлення стала Декларація ООН про соціальні та правові принципи стосовно захисту і благополуччя дітей 1986 р. Вона визначає обставини, за яких розглядається можливість усиновлення дитини. Так, якщо батьки не виявляють турботи про свою дитину або вона є неналежною, то слід розглянути питання про передачу їх обов'язків на родичів з боку батьків дитини, про передачу дитини на виховання в іншу сім'ю або про усиновлення. Головною метою усиновлення визнається забезпечення постійної сім'ї для дитини, піклування про яку не можуть здійснювати її батьки. При розгляді можливого вибору для усиновлення особи, відповідальні за усиновлення дитини, повинні вибрати найбільш підходящі для

дитини умови. Зазначається, що після усиновлення дитина стає повноправним членом сім'ї усиновлювача [3].

Ще одним актом універсального характеру, який торкається проблеми усиновлення стала Конвенція ООН про права дитини 1989 р. держави-учасниці якої «впевнені в тому, що сім'ї як основному осередку суспільства і природному середовищу для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей мають бути надані необхідні захист і сприяння, з тим щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства».

Ст. 21 Конвенції присвячена регулюванню усиновлення дитини іноземцями, яке розглядається як альтернативний спосіб догляду за дитиною, якщо дитина не може бути передана на виховання або в сім'ю, яка могла б забезпечити її виховання або усиновлення, і якщо забезпечення якогось придатного догляду в країні походження дитини є неможливим. Стверджується необхідність здійснення процедури усиновлення виключно компетентними державними органами на підставі чинного законодавства та в інтересах дитини [5].

Найважливіший міжнародний правовий акт у сфері усиновлення – Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення, яка була прийнята 29 травня 1993 р., проте досі не ратифікована в Україні. Метою конвенції є створення гарантій для здійснення міждержавного усиновлення в найкращих інтересах дитини та при додержанні усіх її основних прав, побудова системи співробітництва між Договірними Державами для забезпечення дотримання таких гарантій та, таким чином, запобігти викрадення, продажу дітей або торгівлі ними.

Істотне значення має, проголошений в Конвенції, принцип субсидіарності, який полягає в необхідності вживати з боку держави заходи, спрямовані на збереження сімей чи пошук можливостей для усиновлення дитини в середині держави. При цьому, такий принцип розглядає усиновлення іноземцями не як крайній захід, який може призвести до необґрунтованої затримки у пошуках сім'ї для дитини за кордоном.

Важливе значення має закріплення в акті принципу надання згоди дитини на усиновлення з урахуванням віку та ступеня зрілості дитини, поінформованості дитини про правові наслідки усиновлення. Окрім того визначено, що діяльність з усиновлення має здійснюватись організаціями, які відповідають вимогам наведеним у Конвенції [2].

До наступної групи міжнародних актів, які стосуються процесу усиновлення можна віднести Європейську конвенцію про усиновлення дітей, яку в Україні ратифіковано 15 лютого 2011 р. Цей міжнародний документ встановлює основні правила здійснення усиновлення. Згідно з Конвенцією, усиновлення є дійсним лише за умови, що його здійснено рішенням суду або адміністративного органу, які переконані у тому, що усиновлення відповідає найвищим інтересам дитини та забезпечує її стабільними та гармонійними домашніми умовами. Серед основних умов усиновлення визначено мінімальний вік усиновлювача, який не може бути меншим за 18 років та більшим за 30 років. Різниця у віці між усиновлювачем та дитиною повинна становити не менше 16 років. Однак, допускаються винятки, які можливі виключно для задоволення найвищих інтересів дитини.

Положення Європейської конвенції про усиновлення дітей врегульовує актуальне питання щодо доступу до інформації. У ст. 22 зазначено, що усиновлення може бути таємним, процедура його здійснення закритою.

Усиновлювач й усиновлена дитина мають одержати документ, який засвідчує дату й місце народження усиновленої дитини, але явно не розкриває факту усиновлення чи особу батьків, від яких походить дитина. Проте, усиновлена дитина повинна мати доступ до наявної інформації стосовно її походження. Така інформація має зберігатися у компетентних органах більше 50 років [4].

Хоча Конвенція містить багато основоположних засад інституту усиновлення, але багато питань залишається поза її увагою і потребують додаткової розробки на міжнародному та державному рівнях.

Отже, проаналізовані вище міжнародні документи становлять собою унікальний комплекс міжнародно-правових стандартів у сфері усиновлення дітей і слугують орієнтиром для вдосконалення вітчизняного законодавства.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ван Бюрен Джеральдіна. Міжнародне право в галузі прав дитини [Електронний ресурс] /Дж. Ван Бюрен: пер. з англ. Г. Є. Краснокутського – 2006. – 524 с. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=9ITuivD-2ioC&pg=PA27&lpg=PA27&dq=Женевська+декларація+1924+p&source=bl&ots=bUzet_nJK.
2. Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення, яка була прийнята [Електронний ресурс]. – 1993. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_365.
3. Декларація ООН про соціальні та правові принципи стосовно захисту і благополуччя дітей [Електронний ресурс]. – 1986. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_131.
4. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута) [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a17.
5. Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – 1989. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

Хомік Юлія Олександрівна

студентка 5 курсу історичного факультету

Житомирського державного університету імені Івана Франка

науковий керівник: ст. викладач **Зосімович О. Ю.**

Правове регулювання соціального захисту дітей та молоді в Україні

Однією із важливих сфер в розвитку держави є соціальна. В ній реалізуються умови побуту та праці, відносини особи та суспільства та й загалом соціальна цікавість всіх верств населення. Соціальна сфера розвивається відповідно до політики, сформованої державою згідно умов національно-культурного та духовного життя. Перспективи розвитку України та й загалом її державорозбудовчий процес залежить від активності, творчої сили та дієздатності молодого покоління. Також актуальність нашого дослідження обумовлена роллю дітей у державі, адже саме від них залежить майбутнє.

Метою статті є комплексне дослідження правового регулювання соціального захисту молоді та дітей в Україні.

Захист прав та інтересів дітей – один із найголовніших показників правової держави. Вона повинна подбати про збереження та захист психічного, фізичного і соціального здоров'я підростаючої молоді, тому важливим завданням для держави є соціально-правовий захист дитинства і юнацтва.

Основну нормативно-правову базу для захисту прав дітей становлять такі документи: Декларація прав дитини 1959 р., Конвенція ООН про права дитини 1991 р., Закон України «Про освіту» 1991 р., Декларація про загальні основи державної молодіжної політики в Україні 1992 р., Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» 1993 р., Конституція України 1996 р., Закон України «Про охорону дитинства» 2001 р.

Правове регулювання соціального захисту дітей в Україні базується на Основному Законі. Конституція надає великого значення захисту прав дітей і закріплює їх основні права. У ст. 51 Конституції передбачається: «Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх неповноліття. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою»; у ст. 52 зазначається: «Діти рівні у своїх правах незалежно від їх походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Виховання та утримання дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей-сиріт покладається на державу. Крім того, держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність стосовно дітей» [2].

Важливим аспектом для нормального психічного, фізичного, духовного та соціального розвитку дитини є її виховання в сім'ї. Тому існують певні нормативно-правові акти, що регулюють сімейні відносини стосовно охорони прав дітей. Сюди можна віднести «Цивільний кодекс», «Житловий кодекс», «Сімейний кодекс»; закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 1992 р.; закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам дитинства та дітям-інвалідам» від 2000 р.; Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» 2001 р.

Крім того, прийнято низку постанов Верховної Ради України та Кабінету Міністрів, а також указів Президента. Постанова Верховної Ради України «Про концепцію державної сімейної політики» від 1999 р.; указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних і неповних сімей», «Про міжвідомчу комісію з питань усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України; постанова Кабінету Міністрів «Про поліпшення виховання, навчання та соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» від 1996 р., «Про питання Центру з усиновлення дітей при Міністерстві освіти і науки України», «Про затвердження порядку передачі дітей, які є громадянами України, на усиновлення громадянам України та іноземним громадянам та здійснення контролю за умовами їх проживання у сім'ях усиновителів» від 20 липня 1996 р., «Про затвердження положення про дитячий будинок сімейного типу» і «Про затвердження положення про прийомну сім'ю» від 26 квітня 2002 р. [4].

Молодь є специфічною соціально-демографічною групою, яка посідає особливе місце в соціальній структурі суспільства та відіграє значну роль у громадсько-політичному житті держави. Також вона має найбільшу соціальну, професійну та життєву перспективу, необхідну в умовах виходу з кризового стану.

В українському законодавстві молоддю вважаються громадяни віком від 14 до 35 років.

Правову основу молодіжної державної політики в Україні зосереджено в базових законодавчих актах: «Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю».

З метою посилення ефективності державної політики розроблено і прийнято ряд нормативно-правових актів, які зосереджуються на окремих спеціалізованих сферах, до яких відносяться закони України: «Про додаткові заходи забезпечення працевлаштування молоді», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про освіту» [1, с. 234].

Важливим напрямом у впровадженні комплексного підходу до законодавчого врегулювання питань молодіжної політики стало затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009–2015 рр. Програма передбачала відхід від патерналістської моделі державної політики щодо молоді та співпрацю відповідно до законодавства з громадськими і благодійними організаціями [3].

Чинним законодавством передбачені певні правові гарантії щодо підтримки молоді. Проте наявність багатьох правових передумов не гарантує їх реалізації. Недосконалість механізму впровадження державних гарантій призводить до невиконання законодавчих вимог. В умовах погіршення соціально-економічного стану держави молодь потребує першочергової підтримки держави у працевлаштуванні, забезпеченні житлом, сприянні у збереженні здоров'я [5, с. 56].

Таким чином, можна зробити висновки, що політика держави в сфері соціального захисту дітей та молоді має розгалужене законодавство, яке гарантує право цим категоріям громадян займати важливе місце в суспільстві. Проте нормативно-правове забезпечення практично є несистематизованим, що ускладнює його застосування. Існує потреба оптимізації механізмів реалізації цих законодавчих гарантій відповідно до сучасних реалій.

Варто розробити систему стимулювання залучення позабюджетних коштів для запровадження нових механізмів кредитування молодих сімей, молодіжного підприємництва, молодіжного житлового будівництва, а також здійснити заходи щодо соціальної підтримки студентської молоді, розробити чітку нормативно-правову базу щодо організації діяльності трудових об'єднань молоді.

Список використаних джерел та літератури:

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: [навч. посіб.] / Н. Б. Болотіна. – К.: Знання, 2005. – 615 с.
2. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – 27 с.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – С. 142.
4. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. – К.: Представництво Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, 2003. – 415 с.
5. Хмелярчук М. І. Зайнятість і соціальний захист молоді: [монографія] / М. І. Хмелярчук; НАН України, Ін-т регіон. досліджень. – Л., 2003. – 126 с.

Назаревич Юлія Сергіївна
студентка 5 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
науковий керівник: д. і. н., проф. **Ярмошик І. І.**

Законодавча діяльність в Речі Посполитій

Однією із важливих тем у правознавстві є діяльність законодавчої в Речі Посполитій. Законодавча діяльність відігравала важливе значення у державі. На українських землях, що входили до складу Речі Посполитої чинними джерелами права були, а також звичаєве право. Зберігало свої позиції впродовж XIV–XV ст. про це свідчить припис короля 1493 р. усім судовим установам про врахування в суді давніх звичаїв народу; – «Руська правда». Діяла на українських землях Польщі в XIV – першій половині XV ст.; магдебурзьке, або німецьке, право [5, с. 123].

Саме так називалися норми, які обумовлювали правове становище німецьких переселенців на території королівства. Згідно з ними німецьким селянам надавали низку пільг і переваг порівняно з місцевим селянством, заохочуючи таким чином іноземців до переселення. Однак у сільській місцевості воно не використало всього правового потенціалу. Зате в умовах міст збірник правових норм німецького дворянина Ейке фон Репкова, укладений у першій половині XIII ст. у Магдебурзі, знайшов найповніше застосування. Потрапивши до польських яких міст, воно почало відходити від свого німецького прототипу, вбираючи в себе характерні риси місцевого права.

Гармонізація сталася настільки природно, що піддані короля почали вважати його власним польським правом. А сам король Казимир III у 1356 р. заборонив містам звертатися за консультаціями у судових справах до м. Магдебурга з цією метою ним було засновано Вищий суд німецького права у Кракові. Вислицький статут 1347 р. перший кодифікований збірник звичаєвого права Польщі. Він регулював норми як публічного, так і приватного права. Статут визначав правові рамки для окремих станів суспільства, насамперед для шляхти і духівництва. На обидва стани покладалися обов'язки військової служби на користь короля залежно від розмірів землеволодіння [2, с. 352].

Вартський статут 1420–1423 рр. Головну увагу в ньому приділено шлюбно-сімейному, спадковому та опікунському праву. В окремих статтях йшлося про обсяги судової компетенції сіль, а яких старост; різноманітні королівські закони, загальні та особисті привілеї, законодавство сеймиків, а з утворенням вального сейму – його власні акти; – судова практика, тобто рішення вищих королівських судів і місцеві з'їзди феодалів створювали обов'язковий судовий прецедент для вирішення аналогічних справ. З утворенням Речі Посполитої було здійснено спроби кодифікації чинного законодавства. У 1505 р. було схвалено збірник польських законів; 1532 р. підготовлено новий збірник, який 1533 р. видано [5, с. 143].

У 1782 р. було завершено роботу із систематизації польського законодавства у єдиний Збірник законів. Кримінальне право. Види злочинів. До середини XV ст. на українських землях, приєднаних до Польщі, ще діяли норми кримінального права «Руської правди». Від другої половини століття польське кримінальне право стало на українських територіях домінуючим. За римською правовою традицією злочини

поділялися на публічні і приватні. До публічних належали: злочини проти особи короля; злочини проти держави. До них відносили повстання, виказання ворогу державної таємниці, підбурювання до бунту [3, с. 352].

Серед державних злочинів вирізнялися ті, що порушували громадський порядок під час проведення судового засідання: оголення меча в залі суду, вхід до судового приміщення без дозволу суду, відмова від виконання судового вироку. За вчинення вказаних злочинів передбачався штраф у розмірі від 3 до 14 гривень; злочини проти релігії.

Як і у Великому князівстві Литовському, суворому покаранню підлягали особи, що перейшли до нехристиянської віри. Злочином проти релігії вважалося чаклунство, злочини проти громадського порядку та спокою. До них відносили розбійні напади, насамперед напад на шляхетський будинок – злочини проти особи. На першому місці стояло вбивство. Покарання залежало насамперед від соціального статусу потерпілого [1, с. 376].

Отже, у 1569 р. утворилася нова держава – Річ Посполита. В дослідженні нами було проаналізовано причини і фактори, які призвели до утворення держави. Серед них ми визначили такі основні проблеми, як: соціально-економічні проблеми, національне питання. Законодавча діяльність полягала в поступовій модернізації країни. На українських землях, що входили до складу Польщі, а потім Речі Посполитої Польської, чинними джерелами права було звичаєве право. Зберігало свої позиції впродовж XIV–XV ст. Про це свідчить припис короля 1493 р. всім судовим установам про врахування в суді давніх звичаїв народу; – «Руська правда». Діяла на українських землях Польщі в XIV – першій половині XV ст.; – магдебурзьке, або німецьке, право. Витоки німецького права у Польщі сягали середини XIII ст. Саме так називалися норми, які обумовлювали правове становище німецьких переселенців на території королівства. Згідно з ними німецьким селянам надавали низку пільг і переваг порівняно з місцевим селянством, заохочуючи таким чином іноземців до переселення. Однак у сільській місцевості воно не використало всього правового потенціалу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Білоус Н. Люблінська унія 1569 р: історіографічні погляди та інтерпретації / Н. Білоус. // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 8–29.
2. Василенко В. Політична історія Великого Князівства Литовського (до 1569 р.) в східнослов'янських історіографія XIX – першої третини XX ст.: [монографія] / В. Василенко. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2006. – 531с.
3. Горобець В. А. На порозі нового часу. Від Люблінської унії до кінцяXVIII ст. – К., 2009. – 43с.
4. Грушевський М. Історія України- Руси / М. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1993 Т. 4. – 465 с.
5. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік. – К.: Дух і Літера, 2000. – 494 с.

Характеристика вбивств через необережність

Аналіз наукових джерел з проблем методики розслідування вбивств свідчить, що у сучасній юридичній науці криміналістична характеристика вбивств через необережність, розроблена недостатньо, автори зупиняються тільки на окремих її ознаках. Це призвело до того, що в окремих монографічних виданнях криміналістична характеристика вбивств через необережність стала розглядатися авторами схематично, ґрунтуватися на недостатній емпіричній базі.

Метою публікації є визначення елементного складу характеристики вбивства через необережність, яка зумовлена нагальною потребою аналізу криміналістичної характеристики зазначеної категорії злочинів та з урахуванням їх специфіки.

Кримінально караними визначаються вбивства, вчинені через необережність, що передбачені ст. 119 КК України. Їх слід відмежовувати від випадкового заподіяння смерті (казусу), коли особа, яка заподіяла смерть потерпілому, не передбачала настання смерті потерпілого від своїх дій чи бездіяльності і не повинна була або не могла цього передбачити [2, с. 73].

Суб'єктивною стороною є необережність у формі злочинної самовпевненості або злочинної недбалості. Об'єктом злочину є життя особи. Суб'єктом злочину може бути фізична особа, яка досягла 16-річного віку. [5, с. 755].

Об'єктивна сторона злочину характеризується: а) діянням – посяганням на життя іншої особи; б) наслідками у вигляді смерті людини; в) причинним зв'язком між вказаними діяннями і наслідками.

Вбивство, вчинене через необережність, карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. Вбивство двох або більше осіб, вчинене через необережність, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років [3, с. 252].

Від усіх інших видів вбивства відрізняється лише ознаками суб'єктивної сторони. Суспільна небезпека необережного вбивства не настільки висока, як вбивства умисного, оскільки суб'єкт, його здійснюючи, не тільки не бажає смерті потерпілого, але навіть не допускає можливості її настання в даній ситуації [4, с. 26].

При цьому, як було зазначено вище, можливі дві форми необережності – злочинна самовпевненість і злочинна недбалість. Вбивство через злочинну самовпевненість має місце тоді, коли винний передбачає абстрактну можливість настання смерті, але розраховує її усунути, відвернути, вважаючи, що в даному випадку вона не настане. Винний розраховує на якісь певні реальні обставини (на своє вміння, свою фізичну силу, на властивості машин, механізмів, на поведінку тварин тощо). Але, як виявляється, цей розрахунок невдалий. Вина особи, яка діяла таким чином, полягає у тому, що вона не була більш уважною, що покладалася на

ненадійне. Найчастіше таке трапляється при порушенні різних правил – використання машин, зброї, вогню, вибухових речовин тощо [5, с. 752].

Вбивство при злочинній недбалості вчиняється тоді, коли винний не передбачає, що від його дій може статися смерть, але за обставинами події він повинен був і міг передбачити такі наслідки своїх дій чи бездіяльності.

У теорії та практиці виділяють такі різновиди діянь, що порушують правила обережності і здатних призвести до смерті: а) умисне злочинне діяння, наприклад, підпал будинку, в результаті чого загинули люди; б) умисне порушення встановлених правил, не є самостійним злочинним діянням, наприклад, порушення правил користування електроенергією або газом у побуті, що спричинило смерть, в) дії, що суперечать даним науки і професійним правилам, що призвели до смерті [1, с. 18].

Необережне вбивство має такі суб'єктивні властивості, що для визнання особи винною досить довести, що вона могла передбачити такі наслідки своїх дій, бо згідно зі ст. 22 КК кожна особа, яка до вчинення злочину вже досягла 14 років, повинна була (зобов'язана) такі наслідки передбачити [5, с. 752].

Значні труднощі виникають часом при відмежуванні вбивства, скоєного зі злочинною недбалістю, від навмисного. При вбивстві зі злочинною недбалістю суб'єкт не передбачає смерті потерпілого, але повинен був і міг її передбачити. Таким чином, психічне ставлення до вчиненого концентрується тут на суспільно небезпечні наслідки, а саме – на смерті потерпілого. Саме ж діяння, що призвело до смерті може відбуватися як умисно, так і необережно.

Отже, криміналістична характеристика необережних вбивств, як системне утворення, передбачає необхідність розташування її елементів у певній ієрархічній послідовності, яке може змінюватися залежно від підстав побудови цієї системи. Вбивства які вчинені через необережність, передбачені ст. 119 КК України, слід відмежовувати від випадкового заподіяння смерті (казусу), коли особа, яка заподіяла смерть потерпілому, не передбачала настання смерті потерпілого від своїх дій чи бездіяльності і не повинна була або не могла цього передбачити.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баулін Ю. В. Протиправність як ознака вбивств / Ю. В. Баулін // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: матер. наук.-практ. конф. – К. – Х.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 18–19.
2. Борисов В. И. Преступления против жизни и здоровья / В. И. Борисов. – Харьков: Консум, 2005. – 104 с.
3. Коржанський М. І. Кваліфікація злочинів: [навч. посібн.] / М. І. Коржанський. – К.: Атіка, 2002, – 640 с.
4. Корнеева А. В. Теоретические основы квалификации преступлений: [учеб. пособ.] / под ред. А. И. Рарога. – М.: Проспект, 2007. – 176 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2008. – 1216 с.

Кудра Альона Василівна
студентка 1 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П.**

Професіограма слідчого

Дана тема на сьогодні не є новою, але дуже актуальна. Створення професіограм юридичних професій є частиною деонтологічної характеристики праці юриста. Сучасно юридична деонтологія тісно пов'язана з прогресом юридичної науки в цілому, популяризацією її досягнень за допомогою друку, радіо, телебачення, зростанням культурного та освітнього рівня населення країни. Все це неминуче вносить нові поняття в загальну юридичну деонтологію, перед якою, поряд із загальними положеннями, що стосуються професійної етики юриста, виникають завдання, пов'язані із специфікою тієї чи іншої юридичної справи. Саме тому кожна юридична професія, крім загальних вимог, висуває юристу-практику, слідчому, прокурору, судді, нотаріусу, адвокату й інші специфічні вимоги. Підвищення якості праці юриста неможливо без урахування індивідуальних особливостей його особи і відповідності особистісних якостей об'єктивним вимогам даної професії.

Розробка професіограм (походить від слова - професіографія, що означає опис професії) представляє опис найбільш поширених та провідних юридичних професій із зазначенням їх характерних функцій.

Мета розробки професіограми – вивчення стійких, стабільних властивостей, які характеризують слідчого в його практичній діяльності.

Об'єктом дослідження є основні аспекти професіограми слідчого, сутність соціально-психологічного аналізу професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Юридична діяльність відрізняється складністю і багатогранністю. Професійно важливі якості слідчих, суддів, прокурорів обумовлені передусім їх поглядами, спрямованістю і послідовністю світогляду, який сприяє виробленню кожною особистістю глибокого розуміння соціальної значущості своєї професії, ідейної переконаності, виховує почуття обов'язку, справедливості, об'єктивності, чесності.

Складність і відповідальність діяльності по здійсненню правосуддя вимагають мобілізації всіх здібностей особистості. Професійні функції формують психічні якості, підпорядковуючи їх вимогам, що пред'являються тій чи іншій сфері людської діяльності.

Величезна соціальна значимість цих функцій визначає моральну модель особистості, створює структуру професіограми. Кожна зі сторін професіограми відображає, по-перше, певний цикл професійної діяльності, а по-друге, в ній реалізуються особистісні якості, навички, вміння, а також знання, які забезпечують професійний успіх на цьому рівні діяльності.

Професіограма слідчого включає докладний опис усіх сторін його діяльності, необхідних якостей і навичок. Перше дослідження професіограми слідчого належить В. Л. Васильєву.

Як говорив В. Л. Васильєв: «Професіограма слідчого – це багаторівнева ієрархічна структура, що відображає всі основні аспекти, що реалізуються в цій діяльності». Професіограма слідчого складається з декількох блоків, які послідовно

охоплюють певні сторони його діяльності. До них, зокрема, належать: пошукова діяльність (спостережливість, допитливість, стійкість і концентрація уваги, висока орієнтація), комунікативна діяльність (товариськість, емоційна стійкість, чуйність, уміння слухати людину, вміння говорити з нею), посвідчувальна діяльність (акуратність, пунктуальність, чітка письмова мова), організаційна діяльність (самоорганізованість, воля, зібраність, цілеспрямованість, наполегливість, організаторські здібності в роботі з людьми), реконструктивна діяльність (пам'ять, уява, мислення, загальний і спеціальний інтелект, інтуїція), соціальна діяльність. Загальні якості слідчого: патріотизм, гуманність, чесність, принциповість. Спеціальні якості: прагнення до істини і торжества справедливості, професійна гордість, професійна етика.

Соціальний аспект діяльності слідчого виражається в тому, що він: притягає до відповідальності осіб, що вчинили суспільно небезпечні діяння, здійснює профілактику правопорушень, з'ясовує причини й умови злочинності, сприяє відновленню порушених прав і охоронюваних законом свобод і інтересів фізичних та юридичних осіб.

Соціальний аспект слідчої роботи вимагає від слідчого таких особистісних якостей: справедливості, непримиренного відношення до злочинності в будь-яких її проявах, гуманізму, безкомпромісності, наполегливості, здатності поставити себе на місце іншого.

Пошуковий аспект діяльності слідчого виражається в установленні фактів, що мають значення для всебічного повного й об'єктивного розгляду і вирішення кримінальних справ: відшукує і фіксує сліди вчиненого злочину, здійснює обшук з метою знаходження слідів знарядь злочину, речей і цінностей, добутих злочинним шляхом, а також інших предметів і документів, що мають значення для справи, вилучає труп з місця поховання для судово-медичного дослідження з метою уточнення визначених даних (ексгумація трупа), витребує джерела доказів.

Пошукова діяльність слідчого вимагає таких морально-ділових і фізичних якостей: знання законодавства, цілеспрямованості, витривалості, спостережливості, знання криміналістичної тактики і техніки володіння арсеналом процесуальних прийомів, володіння табельною зброєю і прийомами самооборони.

Реконструктивний аспект діяльності слідчого включає такі слідчі версії: реконструкцію обстановки й обставин події у формі слідчого експерименту і повторного огляду показань на місці, дослідження суб'єктивного відношення злочинця до вчиненого діяння, закритті справи.

Реконструктивний аспект слідчої діяльності припускає наявність таких якостей: психологічної витривалості, активної уяви, логіки мислення, інтуїції, об'єктивності, безпристрасності і неупередженості.

Комунікативний аспект діяльності слідчого полягає в тому, що при офіційному характері постійного спілкування з людьми він повинний стимулювати процес обміну інформацією і домогтися неформального відношення з боку учасників розслідуваної справи.

Комунікативний аспект діяльності слідчого вимагає таких особистих і професійних якостей: уміння установити контакт і уникати обговорення питань, що традиційно викликають розбіжності, уміння здійснювати контроль над ходом бесіди (допиту), уміння виявити співчуття, коли це доречно, наполегливості, витримки, уміння уловлювати правду і неправду у відповідях, принциповості, поважного ставлення до співрозмовника (не можна принижувати його гідність,

погляди або применшувати отриману від нього інформацію), емоційної стійкості, особистих якостей лідера.

Організаційний аспект діяльності слідчого виражається в: плануванні власної роботи протягом робочого дня, тижня, проведення затримки підозрюваного, організації обшуку, ходу допиту, діяльності, пов'язаної з юридичною справою в умовах ненормованого робочого дня (у випадку звернення в різні установи, організації, до посадових осіб).

Організаційний аспект діяльності слідчого припускає наявність таких якостей: абстрактного мислення, пунктуальності, оперативності в думках і діях, здатності взяти відповідальність на себе, наявності авторитету й уміння його підтримувати, відповідального відношення до дорученої справи.

Засвідчувальний аспект діяльності слідчого виражається в належному і своєчасному складанні процесуальних документів на кожному етапі розслідування справи.

Отже, провівши аналіз професіограми слідчого, можна зробити висновок, що в основі цієї професіограми лежить пошукова сторона діяльності, в процесі якої слідчий повинен одержати необхідну для розкриття злочину інформацію шляхом спілкування з людьми.

А достатній розвиток професійних якостей, необхідних слідчому, дозволяє йому успішно переборювати емоційні і фізичні навантаження при здійсненні юридичної діяльності, що має високу моральну відповідальність перед особою і суспільством.

Список використаних джерел та літератури:

1. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія / О. Ф. Скакун / перек. з рос. – Харків: Еспада, 2008. – 400 с.
2. Кодекс професійної етики слідчого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511
3. Сливка С. С. Юридична деонтологія / С. С. Сливка. – [вид. 2-е, перероб. і доп.] – К.: Атіка, 2003. – 320 с.
4. Слідча діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.com.ua/1_53066_slidcha-diyalnist.html

Зоріна Аліна Сергіївна

студентка 1 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П**

Діяльність римських юристів як родоначальників юридичної теорії та практики

За одним відомим виразом, римляни «тричі скорили світ». Перший раз – легіонами, другий – християнством, третій раз – правом.

Особлива роль юристів стала виявлятися після того, як Рим розпочав втягуватися у систему міжнародних відносин, в міжнародну торгівлю, що задовго до появи Риму було характерно для держав, які знаходилися на узбережжі Середземного моря (Карфаген, Фінікія, Єгипет, Греція).

Поширення ділових зв'язків з іншими країнами передбачало створення таких умов, в яких однаково могли б перебувати купці різних країн. На цій підставі перед римськими магістрами постала проблема – вирішувати спори, що виникають з нових відносин та створювати норми, які б регулювали порядок вирішення конфліктів.

Практичне і науково-теоретичне значення правової культури стародавнього Риму, практика глибокого аналізу майнових відносин та ситуації, чіткість висновків з конкретних правових явищ та інші досягнення римських юристів мають велике значення.

Ідеями римського права сповнена сучасна теорія підприємницького права, міжнародного приватного права, цивільного права, цивільного процесу тощо. Тому для того, щоб досконало вивчити наведені вище галузі права, необхідно знати римське право.

Великий внесок у розробку римської юриспруденції, тлумачення принципів права внесли римські юристи. Спочатку вони діяли як радники. Римлянин перед тим, як зважитися на якісь важливі справи: укласти позику, продати або купити землю – йшов за порадою до юриста. Складання таких документів вимагало спеціальних знань. Право Стародавнього Риму мало строгий формальний характер, недотримання форми документа, найменші неточності позбавляли даний акт юридичної сили. Сама юридична процедура, формалізм здійснення угод вимагали неухильного знання її словесної формули і виконання певних жестів і символів. У таких справах консультація юриста, точність правової формули угоди, що укладається мали велике значення для клієнта. Помилки в такій важливій справі могли мати фатальні наслідки для учасників угоди.

Свідченням того, що римське право не вмирає є рецепція римського права. Рецепція римського права – це процес запозичення римських юридичних концепцій, понять, поглядів і конструкцій. Рецепція римського права відбувалася в три етапи:

- перший етап припадає на XII–XIII ст. Він полягає у вивченні та викладанні римського права в університетах окремих міських центрах Італії;
- другий етап рецепції відбувається у XIV–XVII ст. який характеризується розширенням рецепції на території ряду держав та активному застосуванні римського права на практиці;
- третій етап пов'язується з грандіозним реформуванням законодавства, який викликали буржуазні революції. Він сягає свого піку під час кодифікації, що відбувається в Європі в XIX столітті.

Найважливішим каналом рецепції стає закон [5].

До числа найвідоміших юристів періоду ранньої імперії належали Гай, Ульпіан, Папініан, Модестин і Павло (II–III ст.). Пізніше, у V ст. спеціальним законом про цитування юристів положенням цих п'яти юристів була надана законна сила. Їх твори стали важливою частиною кодифікації Юстиніана (*Corpus juris civilis*) – Зводу римського цивільного права.

До початку класичного періоду відносяться два видатних юриста, як би зв'язують республіканську юриспруденцію з класичним періодом: це – Лабеон і Капітон. Від них ведуть свій початок дві школи юристів: прокульянская (названа по імені Прокула, учня Лабеона) і сабіньянская (по імені Сабіна, учня Капітана) [6].

Гней Доміцій Анній Ульпіан (бл. 170, м. Тир, Фінікія – 228, Рим) – державний діяч, римський правник, представник «золотої п'ятірки юристів». За часів

імператора Севера (193–211) Ульпіан був співробітником Папініана, коли той займав посаду префекта Преторію, писав коментарі до його творів. За імператорів Елагабала і Марка Каракалли займався науковою працею. Був опікуном Александра Севера, який, ставши імператором, призначив Ульпіана префектом Преторію, членом ради принцепса і завідувачем постачання Риму. Ульпіан мав великий вплив при дворі імператора, користувався його повною довірою. Запровадив в армії сувору військову дисципліну, за що його вбили преторіанці.

Значення Ульпіана, як юриста, було велике. До нас дійшли 29 титулів його книги «*Liber singularis regularum*» – підручника, написаного з того ж плану, як і «Інституції» Гая. У Дигестах багато фрагментів Ульпіана з найрізноманітніших юридичних питань. Сукупність їх (2462) становить близько третини всього змісту Пандект; за кількістю виписок з його творів Ульпіан займає перше місце.

Право ділиться Ульпіаном, за природою норм, його складових, на три роди:

- *jus naturale* («природне право») обіймає всі живі істоти,
- *jus gentium* («право народів») стосується лише людей,
- *jus civile* («цивільне право») належить лише до відомого політичного цілого [2].

Юриспруденція, за визначенням Ульпініана, є *divinarum atque humanarum rerum notitia, justī atque injustī scientia* (знання божественних і людських справ, наука про справедливе і несправдливе). У першій частині цього визначення проявляється світогляд послідовника стоїчної системи: всеосяжний закон природи проникає і в область права. Ульпініан дав Риму одного знаменитого юриста, свого учня Модестіна, що закінчив собою блискучу плеяду «творців права» [2].

Таким чином, римська юриспруденція включала в себе не тільки практичну діяльність зі складання правових угод, навчання праву, а й тлумачення законів, що вельми істотно. Це вимагало в свою чергу не тільки роз'яснення окремих норм, узятих ізольовано один від одного, але і систематичного зіставлення і порівняння з правом інших народів.

Найцінніше з римського права, все те, що становить його справжнє універсальне ядро, продовжує, по суті, жити тепер у нових кодексах Західної Європи в поєднанні з засадами нового права.

Багато вчених-правознавців відзначають високий рівень творчості римських юристів, їх діяльність без перебільшення можна назвати мистецтвом.

Список використаних джерел та літератури:

1. People.su. / Цікаві історії про відомих особистостей, біографії, Гумористичні оповідання, фото і відео // Доміцій Ульпіан: біографія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.people.su/ua/111288>.
2. Ua-referat.com / Римські юристи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uareferat.com/%D0%A0%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%8E%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8.
3. Калюжний Р. А. Римське приватне право: [курс лекцій] / Р. А. Калюжний. – К.: Істина, 2005. – 144 с.
4. Студопедія / Зв'язок романо-германської правової сім'ї з римським правом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.su/17_5521_zvyazok-romano-germanskoi-pravovoi-simi-z-rimskim-pravom.html.

5. Римське право: [підруч. для академічного бакалаврату] / І. Б. Новицький. – М.: Видавництво Юрайт; ІД Юрайт, 2015. – 298 с.

Марчук Богдан Іванович
студент 1 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к.і.н., доц. **Прокопенко І. П.**

Прокурорська діяльність та вимоги до прокурора

За часів незалежності нашої держави було зроблено велику кількість спроб реформування прокуратури. Сьогодні триває черговий етап перетворень і необхідно відзначити, що на цей раз реформа передбачала втілення дійсно прогресивного міжнародного досвіду.

Проблема належного професійного рівня прокурора та взагалі особливості прокурорської діяльності, вона неодноразово досліджувалась у працях С. І. Винокурова, С. В. Серебряк, В. В. Остапчук.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та опрацюванні теоретичних засад аналізу проблем в професійній діяльності органів прокуратури.

Професія прокурора всі часи вважалася привабливою і високопрестижною.

Працівник прокуратури, повинен володіти аналітичним складом розуму, а також мати сильну волю. В цей не простий час робота з працівниками прокуратури виходить на провідне місце. Всі очікують, поліпшення ефективності від діяльності органів прокуратури, але це вже залежить від самих працівників. Держава повинна забезпечити формуванню якісного, високопрофесійного складу, органам прокурорської діяльності. Прокурор може брати участь в суді в якості державного обвинувача, також він проводить зі слідчим роботу, або ж самостійно займається розслідуванням та, видає запит до суду на проведення обшуків та арештів.

У його компетенції також знаходиться детальне вивчення та аналіз доказів провини підсудного, і пропозиція покарання обвинуваченого.

Високопрофесійний працівник прокуратури, має добре розбиратися в людях та вміти чітко і ясно обґрунтовувати свою думку, бути незалежним і принциповим у своїх рішеннях та слухати інших. Прокурор повинен підтримувати честь і гідність своєї професії, свою професійну компетентність на належному рівні. У своїй діяльності завжди відповідати найвищим етичним та естетичним вимогам, сумлінно виконувати службові обов'язки.

Особа, яка має намір обрати професію прокурора, повинна мати дуже добрі моральні якості, не мати судимості, у тому числі погашеної. Ці обставини виражаються тим, що прокурор може бажати від інших дотримання законів тільки у випадку, коли сам має бездоганну репутацію. Щоб зайняти посаду прокурора, має бути вища юридична освіта. Прокурором району або міста можна стати, отримавши необхідні практичні навички та досвід (зокрема, працювати на посаді помічника прокурора або слідчого 3–5 років).

До обов'язкових вимог, яким повинні відповідати всі працівники прокуратури, можна віднести громадянство України, необхідні ділові моральні якості (ч. 1 ст. 46 Закону). Також Закон зазначає, що не може бути прийнята на посаду особа, на яку протягом року накладалося адміністративне стягнення за

вчиненням корупційного правопорушення. Крім того, на прокурорів та слідчих прокуратури поширюються інші обмеження, встановлені Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Також варто зазначити, що особам, які будуть призначені в органи прокуратури, в тому числі і на посади прокурорів району, одразу забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту), входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, та наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку [3, с. 63].

На даний час є багато несприятливих чинників що певною мірою можуть впливати на престиж органів прокуратури, професійну діяльність працівників, їх результативність, а саме неналежний рівень підготовки, навчання, перевірка моральних якостей молодих спеціалістів та добору кадрів в відповідні органи, несумісність кількості претендентів на посади прокурорів та інше.

Ефективність діяльності органів прокуратури України залежить від кадрового потенціалу, від професіоналізму кожного окремого працівника, від результатів його діяльності. Тому, навчальні заходи, направлення на підвищення професійних можливостей працівника, перевірка їх придатності та відповідності займаних посаді важливі етапи формування якісного та ефективного державного органу прокуратури.

«Успішне виконання покладених на органи прокуратури функцій знаходиться у прямій залежності від кадрового потенціалу і його здатності впоратися з цим завданням» – вважає С. Винокуров [2, с. 7]. Важливим початковим етапом формування кадрового потенціалу органів прокуратури України є добір кадрів, який відбувається з ресурсів, що складають випускники вищих навчальних закладів. С. Винокуров підкреслює: «Пошук засобів, які б унеможливили прийняття до органів прокуратури людей випадкових, слабо підготовлених, слабо підготовлених, нечесних і непорядних, є одним з головних завдань. Підходи до кадрового комплектування за часів незалежності змінювалися.

Але уставленим залишається те, що прокурорські колективи продовжують поповнюватися в основному за рахунок випускників базових юридичних вузів» [2, с. 9].

Отримання гідної освіти студентами – це задаток професійної успішності майбутнього спеціаліста. Кадрове забезпечення органів прокуратури врегульоване в розділі IV Закону України «Про прокуратуру». Зокрема, в ст. 46 цього Закону. Передбачені критерії, що ставляться до осіб, які виявили бажання працювати в органах прокуратури. Наразі на посаду прокурора може призначатися тільки громадянин, який має досвід практичної роботи за спеціальністю або пройшли стажування в органах прокуратури не менше одного року. Особи, які вперше призначені на посади помічників прокурорів, прокурорів управлінь, відділів, слідчих прокуратури, складають «Присягу працівника прокуратури». До кандидатів на посади прокурорів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та прирівняних до них прокурорів законодавством встановлюється віковий ценз, який становить 30 років, а також додаткові вимоги, такі як стаж роботи в органах прокуратури або на судових посадах не менше семи років. Для посад районних і міських прокурорів вимоги до вікового цензу та стажу роботи дещо зменшуються: претенденти на цю посаду мають бути не молодше

25 років і стаж роботи в органах прокуратури або на судових посадах не менше трьох років.

Слідчі прокурори та прокурори раз на п'ять років вимушені пройти атестацію, порядок якої визначає Генеральний прокурор.

Правовою основою діяльності прокуратури є Конституція України, Закон України «Про прокуратуру». Прокуратура України становить єдину централізовану систему органів. До її складу входять: Генеральна прокуратура України, яка є вищою ланкою в системі прокуратури; прокуратури Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя; районні, міжрайонні інші прирівняні до них прокуратури, а також військові прокуратури.

Можна зробити висновок що органи прокуратури керуються принципом організації та діяльності: централізації; незалежності; захисту прав громадян на основі їх рівності перед законом; публічності; гласності; позапартійності; єдності; законності. Діяльність органів прокуратури спрямована на всебічне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і захист від правомірних посягань. Прокуратура була, є, і буде надзвичайно важливим органом правової держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про прокуратуру: № 1404-VIII від 02.06.2016, ВВР, 2016, № 30, С. 542 // Відомості Верховної Ради України. – 2015.
2. Винокуров С. І. Із вступу на розширеному засіданні колегії Генеральної прокуратури України, присвяченому питанням добору, розстановки, професійної підготовки та виховання кадрів, 15.07.2014 / С. Винокуров // Вісник прокуратури України. – 2014. – № 21. – С. 7–21.
3. Остапчук В. В. Удосконалення системи підготовки кадрів для органів прокуратури. Щодо змісту професіоналізму прокурора / В. Остапчук // Вісник прокуратури. – 2010. – № 16. – С. 57–64.
4. Серебряк С. В. Вимоги до працівника прокуратури України як до професіонала вищого рівня / С. В. Серебряк // Форум права. 2010. – № 4. – С. 825–828 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10scvpvr.pdf>
5. Про організацію роботи з кадрами в органах прокуратури України: наказ Генерального прокурора України від 15.12.2011 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/iopd.html?_m=puplications&t=rec&id=94102.

Кручко Аліна Сергіївна

студентка 1 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П.**

Професіограма судді

Система вимог до людини з кожної професії називається професіограмою. Професіограма – це спеціальна карта, яка містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності по конкретній професії, її окремих вимог і професійно важливих якостей, якими повинен володіти працівник. Сутність

професіограми полягає в соціально-психологічному аналізі професійної діяльності, на підставі якого вирізняється комплекс необхідних здібностей, якостей і рис особистості, що становлять зміст соціопсихограми.

Мета дослідження полягає в науковому опрацюванні теоретичних засад професії судді.

Об'єктом дослідження є основні аспекти професіограми судді, сутність соціально-психологічного аналізу професійної діяльності.

Судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Правові основи зайняття та звільнення суддівської посади закладено Конституцією і законами України «Про судоустрій та статус судів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді Верховною Радою України». В цих нормативно-правових актах сформульовано перелік вимог, що ставляться до кандидатів на посади суддів, передбачені обмеження щодо допуску певних категорій осіб до здійснення судової влади, визначена компетенція відповідних органів щодо формування суддівського корпусу, розроблено процедуру оцінки професійно-важливих якостей судді, за якими можна дати відповідь про професійну придатність особи до професії судді [2].

Професійними суддями є громадяни, які відповідно до Конституції України призначені чи обрані суддями і займають штатну суддівську посаду в одному з судів, передбачених Законом України «Про судоустрій та статус судів України» [3].

Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Справи суди розглядають згідно з цивільно-процесуальним законом в порядку позовного, наказного та окремого провадження.

Професійні обов'язки суддів обумовлені їх статусом. До них належать: обов'язок дотримувати Конституції та законів України при здійсненні правосуддя; забезпечувати повний, всебічний та об'єктивний розгляд судових справ з дотриманням встановлених законом строків та інші обов'язки.

Процесуальні повноваження суддів закріплені у процесуальному законодавстві [4].

Суддя – одна з найскладніших юридичних професій. У діяльності судді реалізується велика кількість спеціальних якостей і навичок, що органічно входять до структури особи судді й визначають його творчий потенціал та індивідуальний стиль діяльності.

При дослідженні процесу реалізації повноважень судді крім об'єктивних чинників, необхідно брати до уваги й суб'єктивний аспект: адже реалізує їх людина, яка наділена відповідними соціальними і психофізіологічними характеристиками, що суттєво впливають на процес ухвалення рішення. Правосуб'єктність судді досліджується як реальне правове явище, що має самостійний зміст і структуру. Як структурні елементи правосуб'єктності судді вирізняються соціальна, психофізіологічна, професійна й моральна компетентність.

Не викликає сумнівів необхідність соціально-психологічного аналізу професійної діяльності, що є фундаментом, який визначає зміст його правосуб'єктності.

Сутність професіограми полягає в соціально-психологічному аналізі професійної діяльності, на підставі якого вирізняється комплекс необхідних здібностей, якостей і рис особистості, що становлять зміст соціопсихограми. Основними аспектами професіограми судді є соціальна, реконструктивна, комунікативна, організаційна, засвідчувальна [1].

Україною враховано міжнародні напрацювання і на законодавчому рівні закріплена вимога безсторонності та незалежності судового розгляду, чим сформована і відповідна загальна характеристика судді. Але на сьогодні не вирішена проблема закріплення конкретних шляхів досягнення такого становища, тобто відображення етичних вимог до суддів, які б слугували своєрідним орієнтиром належної поведінки [5].

Суддя загального суду наділений владними повноваженнями, застосовує владу від імені держави і його діяльність жорстко регламентована законом (Закон України «Про судоустрій та статус суддів», «Про органи суддівського самоврядування» та інші).

Особиста незалежність та недоторканість судді захищається Конституцією та законами України. Вона включає в себе: заборону взаємодії на суддю будь-яким способом; неможливість незгоди Верховної Ради затримання чи арешту судді до винесення обвинувального висновку; безстрокове надходження судді на посаді; звільнення судді з посади тільки органом, який його вибрав чи призначив; державне забезпечення особистої безпеки судді та їхніх сімей (ст. 126 Конституції України).

Суддя вирішує справи надзвичайно різноманітні по об'єму і по характеру, що потребує від нього спільного інтелекту і професійної ерудиції.

Основні повноваження судді:

1. вирішувати спори про право (наприклад, розглядати заяви громадян, звільнених з підприємств і організацій и відновлення їх на роботу, скарги на неправомірні дії посадових осіб);
2. реалізувати принцип справедливості в правозастосовній практиці;
3. виступати своєрідним арбітром в процесі законотворення.

Соціальний аспект діяльності судді є найбільш важливим, тому що він виражений в:

1. справедливому винесенні вироку, який повинен стати початком розв'язання конфлікту особистості і суспільства;
2. відповідальності перед суспільством за соціальний прогноз розвитку особистості підсудного;
3. використанні судових процесів для запобігання і попередження правопорушень (публічні процеси).

Реконструктивний аспект діяльності судді складається з аналізу всієї зібраної в справі інформації, в відтворенні подій правопорушення, метою якого було винесення справедливого, відповідного діючому законодавству, рішення чи вироку. Вибір і призначення судді повинно бути зваженим – з розрахунком рівня їхнього професійного мислення та особистих якостей.

Комунікативний аспект діяльності судді реалізується в:

1. спілкуванні судді в ході судового процесу, де суддя є лідером спілкування (необхідними є такі особисті якості судді, як чутливість, емоційна стійкість,

чесність з самим собою, щирість і чутливість в спілкування з колегами, умінні слухати і говорити);

2. судових допитах, котрі вимагають узгодженості прийомів допиту з індивідуальними особливостями особистості допитуваного.

Організаційний аспект діяльності судді закладається в умінні керувати ходом судового процесу в рамках процесуального закону, що проявляється в:

1. самоорганізованості судді (тут реалізуються такі якості, як воля, зібраність, цілеспрямованість, наполегливість);

2. керуванні всіма особами, які знаходяться в сфері судового процесу.

Засвідчувальний аспект діяльності судді виражається в оформленні документації: протокол, визначення, вирок і тд. вся добута в ході процесу інформація повинна бути представлена в спеціальній, передбаченій законом формі.

Від судді вимагається:

1. спільна і спеціальна культура письмової мови (грамотність, логіка мислення);

2. професійна культура в складенні письмових документів (чіткість в формулюванні для запобігання різночитання судового рішення і попередження пов'язаних з ним помилок при його виконанні) [6].

Список використаних джерел та літератури

1. Васильєв В. Я. Юридична психологія / В. Я. Васильєв. – М.: Юрид. літ., 1991.
2. Кодекс професійної етики судді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511
3. Маляренко В. Т. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України / В. Т. Маляренко. – К., 2002.
4. Бандурка О. М. Юридична деонтологія: [підруч.] / О. М. Бандурка, О. Ф. Скакун. – Харків: Вид-во НУВС, 2002. – 336 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: [підруч.] / О. Ф. Скакун. – Х., 2000.
6. Юридичні статті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurist-online.com/uslugi/yuristam/literatura/deont/40.php>

Ілюченко Анна Сергіївна

студентка 1 курсу факультету екології і права

Житомирського національного агроекологічного університету

науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П**

Вимоги норм правової естетики до зовнішнього вигляду юриста

В умовах соціально-неоднорідного суспільства юристу доводиться спілкуватися з людьми, що відрізняються своїм матеріальним станом, проте на всіх він повинен робити приємне враження, оскільки він є для них втіленням справедливості і закону.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та опрацюванні теоретичних засад аналізу вимог до норм правової естетики щодо зовнішнього вигляду юриста.

З побудовою соціальної, демократичної Української держави, зовнішній вигляд працівників державних установ, повинен відповідати світовим стандартам. Тому, що це обличчя держави. Як важливий елемент юридичної деонтології, зовнішня культура юриста дає підстави громадянам здійснювати певні судження про судові та правоохоронні органи, їхню професійну підготовку, компетенцію тощо.

Основні функції зовнішньої культури юриста зводяться до того, що вона виступає як компонент юридичної деонтології, та формує службовий етикет юридичної діяльності, та є підґрунтям культури професійних дій, та служить основою професійно-етичного [1].

Службовий етикет юриста – це традиційно встановлена у державних, громадських або приватних організаціях і закріплена у нормативних актах форма виконання службових обов'язків. Службовий етикет юриста має різновиди, наприклад, суддівський, прокурорський, адвокатський, міліцейський тощо. Окремі види службового етикету виконуються відповідним законодавством – Конституцією, Законами України («Про судоустрій і статус суддів», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про Національну поліцію», «Про державну службу» та ін.), указами Президента, відомчими наказами, інструкціями, статутами тощо. Ці види службового етикету тісно пов'язані з дипломатичним, загально цивільним [2].

На думку фахівців Т. А. Коляди, В. І Резніченка, зовнішній вигляд працівника зумовлено клієнтоорієнтованістю, що формує образ компанії, впливає на довіру клієнтів і ділових партнерів, їх готовність співробітничати. Саме зовнішній вигляд людини ділової відіграє визначну роль у результаті ділових переговорів. Привабливий оку зовнішній вигляд ділової людини – поєднання таких компонентів як одяг, макіяж, доглянута здорова шкіра, приємний колір обличчя, гарна зачіска.

Беззаперечною вимогою до зовнішнього вигляду ділової людини є його акуратність, охайність, свіжість. Адже, чи викликає довіру у вас людина із забрудненими манжетами на рукавах або комірці? Навряд чи. Дивлячись на зовнішній вигляд ділового співбесідника, опонент розповсюджує побачене і на особистісні якості цієї людини.

Костюм має обиратися з урахуванням таких факторів як: стильова завершеність, тобто не можна підбирати під діловий костюм зовсім неділові кросівки, фактура матеріалу має підходити одна до одної, при обиранні кольорової гамми краще керуватися правилом трьох кольорів. Волосся має бути чистим, зачіска охайною. Жінкам краще обирати для ділової бесіди вишуканий, але спокійний, макіяж, охайно зачесане наверх волосся і мінімум прикрас. Діловій жінці необхідно ретельно обирати діловий одяг. Спідниця має бути оптимальної довжини.

У ст. 6 Закону України «Про державну виконавчу службу» проголошується норма про те, що державний виконавець під час виконання своїх службових обов'язків зобов'язаний носити формений одяг. Відповідно до принципів і норм правової естетики працівникам органів внутрішніх справ забороняється:

- носіння предметів форми одягу, спорядження, взуття, знаків розрізнення і нагрудних знаків змінених або не встановлених зразків;
- носіння на форменому одязі нагрудних знаків, які не передбачені правилами;
- одночасне носіння предметів різних форм одягу, а також Предметів форменого одягу разом з елементами цивільного одягу;
- носіння торб, парасольок яскравих малюнків і т. п.

Також, наказом Міністра № 155 від 30 вересня 2010 р. було затверджено Рекомендації щодо зовнішнього вигляду (дресс-коду) працівників Секретаріату

Кабінету Міністрів України з метою підвищення рівня дисципліни, забезпечення ділового стилю у зовнішньому вигляді працівників при виконанні ними своїх службових обов'язків. Вищезазначений документ закріплює, що діловий костюм державного службовця дає змогу не тільки успішно виконувати свої робочі функції, а і встановлювати відносини з людьми, позитивно впливати на них. Зовнішній вигляд державних службовців свідчить про рівень їх ділової культури, надає їм упевненості у собі, відображається на кар'єрному зростанні. Крім працівників Секретаріату Кабінету Міністрів цих рекомендацій мають дотримуватись і відвідувачі Будинку Уряду та приміщень Клубу Кабінету Міністрів [3].

Зокрема, у п. 2.7 Загальних правил поведінки державного службовця передбачено вимоги що стосуються одягу, а саме: одяг державного службовця повинен бути офіційно-ділового стилю і не суперечити загальноприйнятим вимогам пристойності [4].

Dress-code в перекладі з англійської «код одягу», під яким розуміється професійний одяг або уніформу. Дресс-код потрібен для того, щоб було зручно розпізнавати професійну приналежність та соціальний клас людини. Дресс-код – це не тільки уніформа, а й стиль одягу, її складові частини, зовнішні елементи [6].

Виходячи з цього Коляда Т. А. вважає, що установа яка встановила доволі жорсткі вимоги (наприклад речі повинні бути високої якості; з високоякісної вовняної, напівшерстяної тканини чи з льону; чи два дні підряд не можна ходити на роботу в одному і тому ж вбранні) до зовнішнього вигляду працівників, має хоча б частково компенсувати витрати на одяг [5].

Цікавим є досвід деяких держав щодо додержання дресс-коду. Так, наприклад в Парламенті Великобританії заборонено з'являтися в залі засідань в головних уборах, з орденами та нагородами. Крім того, депутатам Великобританії заборонено носити футболки з написами. В Європарламенті діють чіткі правила стосовно зовнішнього вигляду. І як наголошують фахівці, виключення становлять лише засідання присвячені розгляду соціальних питань – там можливо одягти «Casual». Відомо, що в парламенті Італії журналістам, які прийшли в неналежній формі на вході видають піджаки. У багатьох державах, відвідувачі парламенту, а також депутати приходять на засідання в національному одязі. Натомість, в Молдові суворо підійшли до питання дресс-коду законодавців. За невідповідність правилам зовнішнього вигляду, а також манерам поведінки, депутат може отримати покарання. Для цього є спеціально уповноважена особа - комісар з етики.

На думку В. І. Резніченка одяг має відповідати таким ознакам: охайність; відповідність дизайну одягу загальноприйнятим стандартам; безпечність матеріалів, використаних для виготовлення одягу; відповідність одягу чинним стандартам у галузі охорони праці тощо.

Отже, характер праці притаманний в юридичних органах вимагає особливі вимоги до зовнішньої культури працівників і морального змісту їхньої професійної діяльності. Це пояснюється тим, що юристи виконують важливу соціальну функцію. Варто наповнити діяльність юристів соціально-творчим, глибоким людським змістом, свідомим ставленням до культурних надбань суспільства з тим, щоб сформувати таку зовнішню культуру, яка стала б визначальним компонентом юридичної деонтології.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про затвердження загальних правил поведінки державного службовця: наказ Головного Управління Державної служби України № 214 від 04.08.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10>

2. Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / В. І. Резніченко. – К.: УНВЦ «Рідна мова», 2003. – 480 с.
3. Сливка С. С. Юридична деонтологія: [навч. посібн.] / С. С. Сливка. – К.: Атіка, 2008. – 273 с.
4. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія: [підручник] / О. Ф. Скакун. Перек. з рос. – Харків: Еспада, 2008. – 400 с.
5. Коляда Т. А. Локальні нормативні акти щодо зовнішнього вигляду працівників: обґрунтовані вимоги чи прояв дискримінації / Т. А. Коляда // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 5-7 червня 2014 року). Суми.: СДУ, 2014. – С. 182–186.

Дерманська Ольга Вікторівна
студентка 1 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного факультету
Науковий керівник : к. і. н., доцент **Прокопенко І. П.**

Правила притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності

Проблема дисциплінарної відповідальності на даний час є актуальною тому, що дисциплінарні правопорушення виникають у всіх галузях діяльності і немає жодного підприємства, установи чи організації, в якій би не зустрічалася ця проблема. Це також пов'язано з нинішніми реформами та боротьбою проти корупції.

Про цю проблему досліджували у своїх статтях О. В. Гончаренко [2], М. К. Закурін [3], Л. Є. Виноградова [4], В. М. Василенко [5].

Метою даної роботи є дослідження загальних принципів дисциплінарної відповідальності, як правової форми впливу на порушника трудової дисципліни, визначення характерних ознак дисциплінарної відповідальності суддів, а також висвітлення принципів і засобів зміцнення дисципліни та методів контролю дисципліни на основі аналізу стану службової дисципліни.

Одним із поставлених завдань є розгляд статистики притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, у випадках передбачених Законом України «Про судоустрій та статус суддів».

Суддя як носій судової влади при здійсненні правосуддя є незалежним від будь-якого впливу. Судді здійснюють правосуддя самостійно на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права. Держава охороняє самостійність і незалежність суддів, встановлюючи спеціальні гарантії, які стосуються не тільки особливого порядку призначення і обрання суддів, але й притягнення їх до відповідальності та звільнення з посади.

Відповідно до ст. 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

– безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом...;

– допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях чесності, непідкупності, дотримання інших норм суддівської етики, які забезпечують суспільну довіру до суду...;

– розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

– неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи...;

– зазначення в декларації особи завідомо неправдивих відомостей;

– використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

– не проходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів...;

– визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом [1].

Скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли порушення допущено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Слід відзначити, що дисциплінарна відповідальність судді порівняно з конституційною чи кримінальною є значно м'якшою і застосовується у вигляді догани. Вчинення суддею дисциплінарного проступку за умови дотримання строків є автоматичною підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності, водночас не є підставою для звільнення його з посади. Можна погодитися з таким твердженням, якщо суддя допустив лише один дисциплінарний проступок, проте наявність кількох дисциплінарних проступків повинна бути вже підставою для конституційної відповідальності судді, тобто для порушення питання про звільнення його з посади [2, с. 80–81].

Дисциплінарну справу не може бути порушено за заявою чи повідомленням, що не містять відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку судді, а також за анонімними заявами та повідомленнями.

2 червня 2016 р. Верховна Рада України прийняла зміни до Конституції в частині правосуддя (які вступили в силу 30 вересня), а також пов'язаний закон «Про судоустрій та статус суддів». Замість Вищої ради юстиції в Україні з'явиться Вища рада правосуддя (складатиметься з 21 члена, але при цьому з її складу виключаються міністр юстиції та генеральний прокурор), повноваження якої будуть ширше, ніж в ВРЮ.

Вища рада правосуддя буде: приймати рішення про звільнення судді з посади та переведення до іншого суду; давати згоду на затримання чи арешт судді; приймати рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Від Вищої кваліфікаційної комісії суддів до Вищої ради правосуддя переходить право притягувати суддів і прокурорів до дисциплінарної відповідальності.

Розглянемо кількість суддів, притягнутих до дисциплінарної відповідальності у регіонах України, використовуючи звіт ВККСУ за 2015 рік.

Для притягнення до дисциплінарної відповідальності застосовуються такі види стягнень, як попередження, догана та рекомендація на звільнення. Найбільше рішень було прийнято щодо звільнення з посад – 317.

Серед них рекордсменами є: АР Крим – 221, м. Севастополь – 62, Донецька обл. – 19.

Поодинокі випадки траплялися в Волинській (2), Київській (2), Одеській (2), Харківській обл. (3) та м. Київ (5).

Було висунуто 27 попереджень: м. Київ – 5; Дніпровська та Харківська обл. – по 4; Житомирська та Одеська обл. – по 3; Львівська обл. – 2; Вінницька, Миколаївська, Полтавська, Тернопільська, Черкаська та Чернігівська обл. – по 1.

А також 13 доган: м. Київ – 3; Дніпровська, Львівська та Одеська обл. – по 2; Донецька, Житомирська, Закарпатська, Харківська обл. – по 1.

Слід зазначити, що у таких регіонах, як м. Київ, Дніпровська, Одеська та Харківська області наявні усі види стягнень. Випадків притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності не спостерігається в Запорізькій, Івано-Франківській, Луганській, Рівненській, Кропивницькій (Кіровоградській), Сумській, Херсонській, Хмельницькій та Чернівецькій областях.

Як висновок, можна сказати, що за кількістю дисциплінарних стягнень: І місце посідає АР Крим, II – м. Севастополь, III – Донецька обл. Житомирська обл. разом із Львівською посідає VII місце.

Загалом за минулий 2015 р. було притягнуто до дисциплінарної відповідальності 357 суддів, а 89 дисциплінарних проваджень було припинено[6].

Таким чином, дисциплінарна відповідальність стимулює до виконання службових обов'язків та дотримання вимог законів. На даний час проводиться реформування системи правосуддя, деякі державні органи припиняють свої повноваження. Замість них створюються інші, до складу яких входитимуть особи, незацікавлені в перебігу тієї чи іншої справи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» // ВР України. – 02.06.2016.-№ 1402-VIII. – С. 106.
2. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина перша) / О. В. Гончаренко // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – С. 77–91.
3. Закурін М. К. Дисциплінарна відповідальність судді: [Електронний ресурс] / М. К. Закурін // Судова влада України. – Режим доступу: <http://ks.arbitr.gov.ua/sud5024/8/8/742/>
4. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2004. – 187 с.
5. Василенко В. М. Дисциплінарна відповідальність суддів України: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження: [Електронний ресурс] / В.М. Василенко // Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2011_3/PB-3/PB-3_19.pdf.
6. Звіт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України за 2015 рік.

Назарчук Марина Сергіївна
студентка 2 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доцент **Прокопенко І. П.**

Проблеми правового регулювання інституту політичного притулку та екстрадиції у сучасному суспільстві

Дана проблематика сьогодні набуває особливого значення. Сучасні реалії застосування політичного притулку та екстрадиції говорять про формування нової концепції екстрадиції та політичного притулку. В результаті інтеграційних процесів кордони багатьох держав стали прозорими. Все це істотно полегшує шлях особам, які вчинили злочин в одній державі, сховатися в іншій. В сучасних умовах екстрадиція виступає важливою формою надання взаємної допомоги держав у боротьбі зі злочинністю, забезпечуючи невідворотність покарання осіб, які переховуються від правосуддя.

Метою даної статті є проаналізувати міжнародні документи з питань політичного притулку та екстрадиції, дати визначення політичного притулку та екстрадиції та охарактеризувати їх основні принципи. Надання притулку в Україні регламентується окремими законодавчими актами: Законом України від 21 червня 2001 р. «Про біженців», Конвенцією про статус біженця від 28 липня 1951 р. та Протоколом щодо статусу біженця від 4 жовтня 1967 р., ратифікованих Законом України від 10 січня 2002 р. тощо [1, с. 87–88].

Деякі питання політичного притулку та екстрадиції досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені-юристи Н. Грабар, О. Маліновська, А. Чернявський, С. Камишев, С. Пирожков, П. Смородько, А. Захарченко, О. Марченко, Ю. Мінкова, В. Тертишник та інші. Практика політичного притулку – один з найстаріших проявів гуманності суспільства. Інститут політичного притулку виник у період Великої французької революції 1789 р.

У Конституції Франції 1793 р. говорилося, що Франція надає «притулок іноземцям, вигнаним зі своєї вітчизни за справу свободи». Пізніше право притулку отримало розвиток як у національному законодавстві держав, так і міжнародному праві.

Право притулку – це право держави дозволити в'їзд, проживання на своїй території особі, яку переслідують на її батьківщині або в інших країнах за політичні, наукові, релігійні погляди і діяльність.

Ст. 26 Конституції України проголошує, що іноземцям і особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. Дане положення є характерним і для конституцій багатьох зарубіжних країн, тим більше, що ст. 14 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. містить норми, відповідно до котрих кожна людина має право шукати притулок від переслідування в інших країнах і користуватися цим притулком, теж саме закріплюється у Конвенції про статус біженця 1951 р. та Протоколі щодо статусу біженця від 1967 р. [2, с. 253–254].

Так, відповідно до Закону України, біженець є особою, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства

(підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Отже, право політичного притулку – це самостійний міжнародно-правовий інститут, що полягає в суверенному праві кожної держави надавати притулок іноземному громадянину, підданому чи особі без громадянства, що зазнає переслідувань з боку іноземної держави чи групи держав.

Останнім часом на міжнародній арені виникають проблеми екстрадиції осіб, які вчинили злочини неполітичного характеру, але набули статусу політичного біженця у таких країнах як Англія, США тощо. Але виходячи з міжнародних норм, не може бути наданий політичний притулок особі, яка переслідується за загальнокримінальні злочини. У ст. 3 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957р. йдеться про те, що видача не здійснюється, якщо правопорушення, у зв'язку із яким особа запитується, розглядається запитуваною стороною як політичне правопорушення. А у ст. 14 Загальної декларації прав людини 1948 р. зазначається, що право притулку не може бути використаним у випадках переслідувань особи за вчинення неполітичного злочину, або діяння, яке суперечить цілям та принципам Організації Об'єднаних Націй.

Екстрадиція – це процес видачі правопорушника державою, на території якої перебуває ця особа, яка розшукується компетентними органами іноземними державами за вчинення на території цієї держави злочину для притягнення до кримінальної відповідальності або для приведення обвинувального вироку, який набрав силу до виконання [3].

Умови для здійснення видачі, в т.ч. підстави для відмови у видачі, передбачені міжнародними договорами: діяння, за яке вимагається видача, має бути кримінально караним як за законодавством країни, що вимагає видачу, так і за законодавством країни, до якої звернено вимогу; видача здійснюється тільки щодо злочинів за які передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на максимальний термін не менше одного року або більш тяжке покарання; для видачі з метою виконання вироку, якщо особу засуджено до позбавлення на строк не менше шести місяців або більш тяжкого покарання; не сплили строки давності притягнення до кримінальної відповідальності або виконання обвинувального вироку; особа за станом здоров'я не може бути видана без шкоди її здоров'ю.

Ст. 10 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» передбачає випадки ненадання особі статусу біженця. Одним із таких випадків є ситуація, коли особа вчинила злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людства і людяності, як вони визначаються у міжнародному праві. Як правило, у міжнародному праві ці злочини є сформульованими у статутах міжнародних військових трибуналах (Нюрнберг, Токійський, Югославський), у конвенціях (Женевська конвенція 1946 р.), а також у Римському.

Ст. ст. 32, 33 Конвенції 1951 р. містять норми, які передбачають вислання біженців із країни. Зокрема, біженець може бути висланий з держави із міркувань державної безпеки або громадського порядку (ч. 1 ст. 32), або, якщо біженець є

суспільно небезпечним і становить загрозу безпеці країні, у якій він знаходиться, або є засудженим чинним вироком за вчинення особливо тяжкого злочину (ч. 2 ст. 33).

Ст. 15 «Втрата і позбавлення статусу біженця» Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» передбачає позбавлення статусу біженця лише у тому випадку, якщо особа займається діяльністю, яка становить загрозу національній безпеці, громадському порядку, здоров'ю населення України [4].

Виникає питання, наскільки держави при верховенстві законодавства Європейського Союзу і відсутності кордонів підтримуватимуть такий інститут захисту осіб, як політичний притулок. Бачення Європейським Союзом передумов надання політичного притулку зводилось до того, що країни Європейського Союзу надаватимуть притулок лише тим громадянам, які зазнають політичних утисків у себе на батьківщині, де панує недемократичний режим, а не тим особам, які тікають від економічних негараздів. Наслідком такого розуміння стане зникнення інституту політичного притулку в країнах Європейського Союзу взагалі. З іншого боку, чи надасть хтось гарантії того, що у демократичних країнах особа не буде зазнавати політичного переслідування.

Згідно з угодою, рішення про екстрадицію повинно бути прийнято протягом 60 діб з моменту затримання особи і 90 діб у виняткових випадках. Раніше у країнах ЄС цей процес становив приблизно 9 місяців.

У сучасному міжнародному праві спостерігається тенденція спрощення процедури видачі. Зокрема йде мова про пом'якшення вимог «подвійної кримінальності», скорочення кількості підстав відмови у видачі, а також скорочення ролі адміністративних органів. Головною перешкодою в цьому процесі залишається неготовність держав беззастережно визнавати видані в інших країнах ордери на арешт. Причина криється, головним чином, у відмінності правових систем, а також у недовірі серед держав.

Список використаної джерел та літератури:

1. Тertiшник В. М. Кримінально-процесуальне право України: [підручн.]. – Київ: А. С. К., 2003; Тertiшник В., Тertiшник О. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері правосуддя: екстрадиція та конфіскація // Юридична Україна. – 2003. – № 6. – С. 323.
2. Березняк В. С. Екстрадиція осіб, які засуджені за вчинення злочинів / В. С. Березняк // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України 2005. – С. 435.
3. Сірант М. М. Міжнародно-правові аспекти визначення поняття «біженець» / М. М. Сірант // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2003. – С. 209.
4. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

Джура Павло Вікторович
студент 2 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П.**

Утвердження адвокатури на терені української національної держави (IX–XVIII ст.).

Інститут адвокатури у такому вигляді, як він існує в наш час, володіє рядом властивостей, які ми вважаємо самі по собі зрозумілими. Проте визнання суспільством ролі адвокатури як єдиного незалежного професійного правозахисного інституту, покликаного захищати права та свободи, представляти законні інтереси особи на основі принципів верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму та конфіденційності, стало можливим у результаті складного історико-правового процесу, який триває і потребує наукового дослідження.

Історичний шлях виникнення та розвитку української адвокатури доцільно простежити з того часу, коли вона була організаційно оформлена й законодавчо закріплена як особливий правовий інститут. Правда, і до цього в Україні існувало так зване судове представництво.

Зокрема, ще за часів Київської Русі (IX–XIII ст.) Роль захисників у судах виконували рідні та приятелі сторін, послухи (свідка порядного життя обвинуваченого). Його роль полягала виключно в моральній підтримці своєї сторони. ss сстооль полягала виключно в моральній підтримці своєї сторони.

Професійна ж адвокатура в Україні сформувалася в період польсько-литовської доби (XIV–XVI ст.). Хоча це мало серйозні негативні суспільно-політичні наслідки для України, але і справило певний позитивний вплив, зокрема, на формування основ правової системи України. Особливу роль у цьому плані відіграли Литовські статuti та магдебурзьке право.

Введення на Україні прогресивного права зумовило витіснення звичаєвого права законом спочатку в містах, де впроваджувалося магдебурзьке (німецьке) право (XIV–XV ст.), а дещо пізніше – і в загальнодержавних судах (XV ст.). Вперше професійна адвокатура з'являється в міських судах, а з часом – у загальних публічних [2, с. 125]. Назва «адвокат» в значенні захисника прав сторони вперше вживається в «Правах, за якими судиться малоросійський народ»а – пам'ятці козацького права 1743 р., тобто у період Гетьманщини в Україну. До тих пір перший Литовський статут 1529 р. вживає термін «прокуратор». Правда, вживаються слова «адвокат», але вони стосуються адміністративних членів уряду.

За часів суцільного панування звичаєвого права, коли, як уже зазначалося, права захисника носила громадський чи товариський характер, захисником міг бути кожен життєво досвідчений чоловік, обізнаний з правовим звичаєм, що з громадських, товариських спонукань намагався захистити право звичаю. Однак у міру того, як право писане – закон витісняє право звичайне, захисником вже може бути людина, яка добре обізнана з писаним правом – тобто професійний юрист. Отже, звідси можна вважати і час народження професійної адвокатури, хоча момент її організаційного оформлення ще був віддалений у часі.

Таким чином, коли в українських містах було впроваджено магдебурзьке право, в міських судах вперше в XV ст. і з'являється захисник як професійний юрист. Однак у ці часи ще відсутні будь-які норми, які б встановлювали умови, на підставі яких певна особа могла б виступати в суді в ролі захисника. Захисником міг бути кожен повноправний житель міста.

Уже в XVI ст. у загальнодержавних судах, зокрема у великокнязівських – господарських, а також у судах міських і земських, з'являється новий тип захисника, професійного юриста – «прокуратора, або спікера». Так, Литовський статут, який діяв на українських землях аж до 1842 р. у всіх своїх трьох редакціях (1529, 1566 і 1588 рр.). Встановлює умови, необхідні для виконання обов'язків прокуратора в судах.

Зокрема, встановлювалося, що захисником міг бути кожна вільна людина (навіть не шляхтич) за винятком духовних осіб та судового персоналу земських судів у своїх округах. Тобто остання категорія осіб могла виконувати обов'язки захисника, але в судах інших округів [4].

Литовський статут передбачає, що прокуратор у суді може виступати як представником сторони, так і її помічником. Прокуратор повинен був подати судді посвідчений письмовий документ на право представляти інтереси сторони. Якщо ж сторона була присутня в суді, то вона лише усно підтверджувала це.

Важливо, що в Литовському статуті вже передбачений спеціальний урядовий захисник для бідних людей, вдів і сиріт, які не могли себе захищати.

Окремі норми Статуту передбачали досить гострі санкції за порушення захисником основ етики. Так, за зраду клієнта (передачу супротивній стороні документів, або перехід на сторону опонента) карав «на горло», тобто смертю. Так само й за неявку в суд чи навіть запізнення кара була одна – смерть. За образу протилежної сторони «непоштивими словами» – «сидіти шість тижнів». Нинішня адвокатура була б утричі меншою, якби такі кари (за запізнення в суд, неявки, образу) були б чинними [5].

Отже, на основі Литовського статуту в Україну вперше зроблена спроба впорядкувати справу судового захисту та чітко виділити адвокатську діяльність як певну професію.

Норми Литовського статуту та магдебурзького права залишалися чинним правом і в період Гетьманщини (1648 – кінець XVIII ст.). Проте ні Литовський статут як кодекс фактично шляхетського права, ні чуже магдебурзьке право не могло знайти в тодішній Україні повного застосування.

У першій половині XVIII ст. розпочалася кодифікація українського права, яка закінчилася у 1743 р. У результаті цього був зроблений проект кодексу українського права під назвою: «Права, за якими судиться малоросійський народ». Слід зауважити, що хоча цей законопроект і не був прийнятий царським урядом, проте застосовувався на практиці.

Глава VIII згаданої кодифікації присвячує п'ять (7–11) артикулів, які містять 21 пункт, що стосуються адвокатури. У цьому кодексі українського права вперше, як уже зазначалося, вживається термін «адвокат» або «повірений».

Окрім професійних адвокатів «Права» до судового захисту в окремих випадках допускали непрофесійних захисників (батьків, опікунів, визначених судом, обраних за бажанням сторін) [1, с. 14]

До адвокатів висувалися великі вимоги. Нехристияни могли захищати тільки своїх одновірців, а духовні – лише духовних, церкви, монастирі. Адвокатською діяльністю не могли займатися судові службовці у своїх округах. Хоча робота адвоката оплачувалася, передбачалися випадки, коли адвокат повинен був здійснювати захист безкоштовно. Звільнялися від оплати вдови, сироти, малозабезпечені. Особливо наголошувалось на необхідності сумлінного виконання обов'язків адвоката з цих категорій справ.

Якщо адвокат піднімав свої обов'язки, які послужили причиною шкоди підзахисному, то на нього покладался обов'язок відшкодування її в подвійному розмірі. Крім того, суд у цьому випадку зобов'язаний був позбавити захисника права займатися адвокатською практикою, заарештувати його або піддати тілесним покаранням. У винятково важливих справах за умисне порушення адвокатом своїх обов'язків передбачалося навіть відрізання язика (Литовський статут, як уже зазначалося, узаконював за це смертну кару). За ненавмисні порушення, тобто недбале виконання адвокатом своїх обов'язків, який завдає клієнтові шкоди, «Права» вимагають відшкодувати її в повному обсязі. Крім того, суд міг покарати цього захисника тюремним строком на чотири тижні [5].

Адвокатура в Україні періоду Гетьманщини була вже визнана як окремий стан, хоча і не була об'єднана в професійний союз.

Отже, історичний шлях виникнення та розвитку української адвокатури можна простежити з того часу, коли вона була організаційно оформлена й законодавчо закріплена як особливий правовий інститут.

Зокрема, ще за часів Київської Русі роль захисників у судах виконували рідні та приятелі сторін, послухи, «видоки».

Професійна ж адвокатура в Україні сформувалася в період польсько-литовської доби. Особливу у цьому плані відіграли Литовські статuti і магдебурське право. На підставі Литовських статутів в Україні вперше зроблена спроба упорядкувати справу судового захисту і чітко виділити адвокатську діяльність як певну професію. Цей період можна вважати і часом народження професійної адвокатури, хоча момент її організаційного оформлення ще був віддалений у часі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адвокатська діяльність: [навч.-практ. посібн.] / за заг. ред. В. Н. Буробіна. – М.: ЕКМОС, 2003. – 342 с.
2. Святоцька В. О. Адвокатура в Україні за магдебурзьким правом / В. О. Святоцька // Право України. – 2006. – № 7. – С. 125–126.
3. Історія держави і права України: [підруч.]. У 2-х т. / за ред. В. Я. Тація, В. Д. Гончаренка. Т. 2. – К.: «ін-Юре», 2003. – 425 с.
4. Стратегія розвитку адвокатури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/actual/strategiya-rozvitku-advokaturi-ukrayini.html>
5. Виникнення і розвиток адвокатської інституції в Україні до XIX ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mego.info/xix-sm>

Лівончик Юлія Анатоліївна
студентка 2 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П.**

Соціальні права людини і громадянина та їх закріплення в зарубіжних конституціях

Соціальні права людини і громадянина закріплені у конституціях зарубіжних країн. Основою цих прав є такі міжнародно-правові акти: Загальна декларація прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародний пакт ООН 1966 р., конвенція Міжнародної організації праці, Європейська соціальна хартія (Рада Європи, Турин, 1961 р.), Європейська соціальна хартія (переглянута) (Рада Європи, Страсбург, 1996 р.), Європейський кодекс соціального забезпечення (Рада Європи, 1964 р., переглянуто в 1990 р.), Хартія основних прав працівників (ЄС, 1989 р.), Хартія основних прав Європейського Союзу (ЄС, 2000 р.) тощо. Згідно з цими актами до основних соціальних прав належать: право на працю, на відпочинок; на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї; на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування; на соціальне забезпечення; на освіту; на житло; на охорону і допомогу сім'ї; на захист материнства; на охорону і допомогу дітям та підліткам. Щоправда, практично в жодній країні ці права конституційно не закріплені в повному обсязі.

Термін «соціальний» у самій загальній трактуванні означає співіснування людей у суспільстві і державі. У німецькій правовій системі, цей термін означає і «турботу держави про бідних і слабких».

Термін «соціальна держава» за своєю суттю підкреслює обов'язок держави проводити певну соціальну політику і несе відповідальність за гідне життя людей. Під гідним життям необхідно розуміти матеріальну забезпеченість громадян на рівні стандартів сучасних розвинених країн і систему жорстких соціальних гарантій, спрямованих на забезпечення всіх необхідних життєвих умов. Саме успіхи в соціальній політиці є показником успішної і плідної діяльності урядів в державі.

Соціальні права постають швидше як правові стандарти, до яких має прагнути держава у своїй політиці. Реалізація прав ставиться в залежність від матеріальних можливостей держави і до того ж забезпечується поступово.

Обмеження права на страйк, про можливість яких у конституціях часто не згадується, не суперечать загальноновизнаним принципам і нормам міжнародного права. Виходячи з положень Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, заборона права на страйк допустимо щодо осіб, які входять до складу збройних сил, поліції і адміністрації держави, а у відношенні інших осіб обмеження можливі в інтересах державної безпеки, громадського порядку або для забезпечення прав і свобод іншими. У ряді країн прийнято закони про право трудящих брати участь в управлінні підприємствами (ФРН, Франція, Швеція та ін.) У Португалії це право широко регламентується конституційно (ст. 54). А в таких країнах, як США, Великобританія, Японія в силу сформованих виробничих відносин взагалі немає ніяких законів про участь трудящих в управлінні виробництвом.

Індивідуальні трудові права включають права на працю, відпочинок, рівну оплату за рівну працю та ін. Вони часто закріплені в конституціях (Іспанія, Португалія, Франція, Італія тощо), деталізуються у трудових кодексах, колективних договорах, судових рішеннях. Ці права базуються на принципі свободи праці, згідно з яким люди вступають у трудові відносини не з примусу, а за власним бажанням. Звідси випливає, що працівник і підприємець вправі самі укласти і розірвати трудовий договір, а також встановлювати його термін і зміст. Однак на практиці підприємці часто однобічно встановлюють умови праці і звільняють працівників, виходячи тільки з міркувань максимального прибутку. Конституціями були поставлені поза законом примусова праця, використання праці дітей, а також дискримінація жінок. У багатьох країнах (Франції, США, Італії, Великобританії) заборонена дискримінація при наймі на роботу та звільнення, а також щодо умов праці. У ряді країн запроваджено навіть кримінальне покарання за дискримінацію при прийомі на роботу (Данія, Фінляндія, Норвегія, Голландія). Але проблема гарантій права на працю залишається гострою [3, с. 336].

Права в соціальній сфері (на соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я, нормальні житлові умови тощо) у тому чи іншому обсязі зафіксовані практично в усіх конституціях. В Італії, наприклад, Конституція закріплює «право на державну допомогу при непрацездатності», у Швейцарії – право на допомогу по безробіттю і по старості. Нерідко замість соціального забезпечення говориться тільки про «громадського піклування» або «соціальної допомоги» (Голландія, Австрія, Данія).

Слід, однак, мати на увазі, що у вільному громадянському суспільстві з ринковою економікою забезпечення всіх життєвих потреб людей не є обов'язком держави. Воно зобов'язане лише створювати умови, щоб кожен міг знайти застосування своїм силам, придбати власність, знайти роботу. Людина, отже, сама несе відповідальність за добробут свій і своєї родини, і тільки щодо тих, хто об'єктивно не в змозі це забезпечити (хворі, непрацездатні, інваліди, безробітні і т. п.), суспільство через державне і приватне соціальне забезпечення зобов'язане надати допомогу таким людям.

Під таким кутом зору розглядається і конституційно закріплюється «право на медичне обслуговування». Воно далеко не завжди означає визнання відповідного суб'єктивного права громадян. У Конституції Італії, наприклад, лаконічно говориться: «Республіка охороняє здоров'я». За винятком дуже невеликого кола країн, держави не передбачають введення права на безкоштовне лікування в разі хвороби, хоча без цього дане право внаслідок дорожнечі медичної допомоги для багатьох людей не має сенсу.

У США і деяких інших країнах діє система ліберальної медицини: пацієнт сам оплачує прийом у лікаря і вартість ліків. У Німеччині, Польщі, Франції існує страхова (соціальна) медицина. У цьому випадку створюється спеціальний загальнодержавний фонд охорони здоров'я, куди кошти вносить держава з бюджету, підприємства і самі працівники. У Данії, Італії існує державна медицина: витрати цілком оплачуються з бюджету, пацієнт витрат не несе.

Одне з основних соціальних прав громадян – право на освіту. Його реалізація безпосередньо забезпечує економічний, соціальний та духовний прогрес суспільства, одночасно створюючи передумову розвитку особистості, її культури, благополуччя. Розвинені держави не шкодують коштів на освіту, розуміючи, окупність цих витрат у перспективі [4, с. 65–67].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, закріплюючи право на освіту кожної людини, встановлює, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості і свідомість її гідності і повинна сприяти все більшому повазі до прав людини і основних свобод. Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод встановлює: «Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту». Закріплюючи в конституціях це право, сучасні держави беруть на себе певні обов'язки, але це не означає, що кожній людині може бути автоматично надана можливість отримання освіти. Держави зазвичай беруть на себе обов'язок забезпечити певний рівень обов'язкової освіти.

Серед соціальних прав важливе місце займає право на сприятливе навколишнє середовище. Воно набуло особливого значення в сучасну епоху, що відрізняється небаченим розвитком промисловості і її негативним впливом на середу проживання людини. Оскільки екологічна безпека перетворилася в найважливіший фактор якості життя, здоров'я і благополуччя людей, право на сприятливе навколишнє середовище визнано міжнародним і конституційним правом одним з фундаментальних прав людини і громадянина. Культурні права включають вільний доступ до культурних цінностей, свободу творчості і наукових досліджень. У Конституції Болгарії (ст. 54) говориться: «Кожен має право користуватися національними і загальнолюдськими культурними цінностями і розвивати свою культуру у відповідності зі своєю етнічною приналежністю, що визнається і гарантується законом».

Тим самим держава як би бере на себе зобов'язання розвивати, наприклад, мережа музичних і художніх шкіл та училищ, відкритих для надходження всіх обдарованих дітей і молодих людей. Для цього державними та муніципальними органами проводиться політика фінансової підтримки установ культури, тобто введення податкових пільг, надання кредитів та ін.

Конституції багатьох країн, особливо прийняті після другої світової війни, говорять про право на соціальне забезпечення. Пенсії зазвичай поділяються на трудові та соціальні. Перші виплачуються державою за двох умов: досягненні певного віку і наявності необхідного трудового стажу. Соціальні пенсії виплачуються при інвалідності (у тому числі інвалідам з дитинства, які не мають можливості працювати), у разі втрати годувальника, для виховання малолітніх дітей, в інших випадках, встановлених законом. Після Другої світової війни почав оформлятися і набувати юридичне вираження конституційно-правовий інститут обов'язків громадян [5, с.143–144].

Таким чином, реалізація соціальних прав громадян – одна з найбільш складних проблем сучасних держав. Конституції різних країн покладають на державу обов'язок створювати умови, які забезпечують гідне життя і гармонійний розвиток особистості.

Список використаної джерел та літератури:

1. Захаров В. В. Конституційне право зарубіжних країн: [хрестоматія]. – М., 2006. – 402 с.
2. Баглая М. В. Конституційне право зарубіжних країн. – М., 2004. – 379 с.
3. Сізько І. А., Чепурнова Н. М. Конституційне право зарубіжних країн. – М., 2007. – 193 с.
4. Гвоздьева О. М. Класифікація соціально-економічних прав у науці конституційного права / О. М. Гвоздьева // Науковий вісник. – 2005. – 205 с.

Бондаренко Павло Андрійович
студент 2 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П.**

Правовий режим біженців у зарубіжних країнах

Актуальність даної теми полягає в тому що зараз в країнах Східної Азії загострилися воєнні конфлікти і тому жителі цих країн мігрують до більш безпечного місця життя тобто до Європи. Але вже в країнах ЄС склалася складна ситуація з біженцями забезпечити їм місце проживання та місце легального заробітку доти в їхніх рідних країнах йдуть бойові дії.

Міграція населення (лат. *migratio* – переселення) – переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час. Міграційні процеси є невід’ємною ознакою людства, що набули глобального характеру з кінця 1980-х рр. Проблема біженців саме з цього часу охопила всі континенти світу.

Європейська міграційна криза 2015–2016 рр. – гуманітарна катастрофа, викликана масовим напливом мігрантів у Європу з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу. Найбільша міграційна криза в Європі з часів Другої світової війни. Єврокомісар з питань розширення та добросусідства Йоганнес Ган стверджує, що на середину вересня 2015 р. число мігрантів є найбільшим в історії людства [1]. Розбудова мирного співжиття та сталого розвитку країн Європейського Союзу неможлива без визначення та встановлення статусу біженців з Близького Сходу, що активно переїжджають в Європу.

Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 р. прийняла і проголосила Загальну декларацію прав людини. І тому згідно ст. 14 цієї декларації, кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком.

Це право не може бути використане в разі переслідування, яке в дійсності ґрунтується на вчиненні не політичного злочину, або діяння, що суперечить цілям і принципам Організації Об’єднаних Націй [2].

Від початку року кількість мігрантів і біженців, які втекли у Європу, досягла рекордної позначки у понад 300 тис. осіб – це найбільший показник з часів закінчення Другої світової війни.

Кожна країна ЄС має прийняти певну кількість мігрантів. Таку програму запропонували офіційний Париж та Берлін. Підтримує ідею й Єврокомісія. Згідно з планом її глави Жана Клода Юнкера, найбільше біженців – 34 тис. – має прийняти Німеччина. Після неї Франція – понад 26 тис. Польща мусить розмістити понад 10 тис. біженців.

Виселятимуть нелегалів, перш за все, з Угорщини, Італії та Греції – це країни, що прийняли на себе найбільший удар міграції, адже є першими на шляху біженців у Європу [3].

Майже половина жителів Франції і Великобританії (46 %) не вважають обов’язком влади країни приймати біженців з Близького Сходу і країн Африки. Такої ж думки дотримуються 33 % іспанців, 32 % італійців і 21 % німців [4].

Економічні наслідки напливу біженців. Традиційно найгостиннішою для мігрантів залишається Німеччина. 79 % німців в цілому позитивно ставляться до

біженців. 63 % французів впевнені, що їхня країна і так прийняла багатьох мігрантів, тому пустити додаткову кількість біженців немає можливості. У той же час 28 % іспанців і 33 % німців солідарні з французами в цьому питанні. 78 % італійців, 73 % французів і 64 % іспанців вважають, що їхній країні не вистачає ресурсів для розміщення мігрантів, серед німців таких 31 %. Серед жителів Німеччини 55 % бачать у прийомі біженців «можливість» для економіки, а 25 % французів не згодні [3].

Великий наплив біженців викликає тривогу серед 64 % німців і 85 % голландців. Їх занепокоєння викликане припущенням, що «серед багатьох мігрантів, які прибувають в даний час в Європу, також можуть бути потенційні терористи».

Глобальна проблема – всього у світі, за даними ООН, нараховується 59,5 млн біженців. За даними сайту управління у справах біженців при ООН (UNHCR), тільки по морю в європейські країни з початку 2016 р. прибуло понад 644 тис. мігрантів. Тисячі пробралися в ЄС по суші – пішки, на автобусах, поїздах.

Так, наприклад, в Європі ситуація з біженцями співвідноситься з загальносвітовими тенденціями. Кількість шукачів притулку починає зростати в 2010 р. (+ 600 тис. за п'ять останніх років) і максимально збільшується за останній рік (+ 300 тис.), за даними Євростату. Вже протягом 2016 р. до ЄС прибуло 132.791 осіб, 410 особи загинули чи пропали безвісти, станом на 1 березня.

Німеччина займає найбільш активну позицію в прийомі біженців. Щодня в країну прибуває до 10 тис. осіб. За перші 6 місяців 2016 р. ФРН прийняла у себе найбільше мігрантів – 450 тис. осіб, до кінця року їх буде 800 тис., всього – 1,3 млн.

На другому місці в ЄС за кількістю прийнятих біженців знаходиться Швеція – 75 тисяч прийнятих біженців за півроку. Далі йде Італія і Греція – 550 тис. осіб знайшли притулок в цих країнах.

Шляхи вирішення проблеми. Серед запропонованих варіантів: надання допомоги країнам Півдня, зміцнення прикордонного контролю, військове втручання в Сирію.

Французи лідирують серед тих, хто вважає, що вирішити міграційну кризу зможе посилення прикордонного контролю. У той же час лише 29 % опитаних жителів Франції впевнені, що виходом із ситуації стане допомогу тим країнам, звідки біжать мігранти. Для 55 % німців, 46 % данців і 45 % іспанців цей варіант найбільш прийнятний. Зате французи зайняли останнє місце серед тих, хто вважає, що подолати кризу можна шляхом стабілізації країн походження мігрантів і допомоги їм таку ідею підтримують лише 29 % опитаних респондентів з Франції.

Однак проблема вироблення спільної міграційної політики у рамках ЄС має не тільки економічну та гуманітарну складову, – на неї великою мірою впливають політичні розбіжності. Країни півночі й півдня Європи, країни «периферії» та ті, що розміщені всередині континенту, все ще обстоюють різні підходи. І поки що ніякі людські трагедії не здатні примусити їх діяти одноставно.

Звісно цю міграційну кризу можна припинити завершивши війну в Сирії, Афганістані, звідки в ЄС прямує найбільше людей. Плюси цього способу: всі будуть щасливі. Мінуси: цього не станеться найближчим часом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Йоганнес Хан: беженцы побили рекорд Второй мировой [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/2058390-jogannes-han-v-mire-bolshe->

bezhentsev-chem-posle-vtoroj-mirovoj-vojny.html

2. Перший український інформаційний [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.5.ua/svit/na-dvokh-samitakh-u-yevropi-shukaiut-shliakhy-vyrishennia-problemy-z-potokom-bizhentsiv-92289.html>

3. «Дзеркало тижня. Україна» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/socopituvannya-z-problemi-bizhenciv-nazvav-naymensh-gostinni-krayini-v-yes-189233_.html

4. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.html

Кудринський Андрій Володимирович

студент 2 курсу факультету екології і права

Житомирського національного агроекологічного університету

науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П.**

Адміністративна реформа в Японії

Японія – одна із найбільш розвинених країн світу, країна із високим рівнем громадянського суспільства та демократії, держава із незламним конституційним устроєм, стабільністю в економіці та процвітанням у науково-технічному розвитку. Проведення та результат реалізації адміністративної реформи в Японії.

Проблемними питаннями організації реформування державних органів та органів місцевого самоврядування займалось значне коло вітчизняних та іноземних науковців таких як: М. О. Баймуратов, П. Д Біленчук, С. В Вобленко, В. В Єремян, Х. М. Кохалик, В. П Кохалик.

Метою дослідження полягає у вивченні особливостей організації та проведення адміністративної реформи Японії та розроблення рекомендацій щодо застосування у національній системі.

Виходячи з існуючої на сьогоднішній день в Японії судової практики в адміністративних справах можна зробити висновок про те, що Японські суди досить стримані в прийнятті рішень внаслідок занадто вузького тлумачення норм законів. Треба сказати, що Закон про ПРАД був прийнятий у тому числі і з тієї причини, що суди не повною мірою використали свої повноваження для реалізації законодавчих норм у судовому процесі. Закон не обмежує судову владу і не відкидає судову правотворчість, як часто це відбувається в англо-американській правовій системі, а, навпаки, націлений на розвиток і розширення повноважень судів, а також більш широке тлумачення законів та активну реалізацію їх норм на практиці. Здійснення реформ було розраховане на п'ять років. Засновувався Штаб просування адміністративної реформи на чолі з Прем'єр-міністром і з участю в ньому керівників урядових відомств.

Необхідно відзначити ще один фактор – внесення змін і доповнень до Закону «Про Кабінет міністрів» (Найкаку-Хо), який був прийнятий в 2001 р. поряд з іншими законами, присвяченими реформуванню організаційної структури національного уряду (Сюо Сосьо Кайкаку) [4].

Кабінет міністрів був послідовним прихильником дерегулювання і активно протистояв запереченням з боку бюрократичного апарату. Зміни та доповнення, внесені до Закону про Кабінет міністрів, значно розширили коло повноважень

Кабінету, що, в свою чергу, стало поштовхом для більш активного проведення реформи. Важливо відзначити прийняття Закону «Про особливі зони структурних реформ», метою якого було пом'якшення або скасування регламентації по окремих позиціях і на обмежених територіях. На сьогоднішній день створено більше півтисячі «особливих зон структурних реформ», що дозволяє говорити про поширення цієї ініціативи по всій країні.

Пройдено шлях від «пом'якшення регулювання» до визнання необхідності переходу до комплексної «реформи регулювання». Іншим законом, покликаним на основі впровадження конкуренції забезпечити приватному сектору доступ до вельми обширного ринку послуг, які раніше надавалися різними установами та підприємствами держави і органами місцевого самоврядування, став Закон «Про реформу громадських послуг». Важливим кроком у проведенні адміністративної реформи стало прийняття в грудні 1993 р. одного із найважливіших адміністративних законів – Закону «Про адміністративні процедури». Він складався з трьох великих частин (процедура подачі заяв та звернень (Сінсі ні Тайсуру Собун); змагальний процес (Фу-Ріеки-Собун); принципи та процесуальний контроль за системою адміністративного управління. Крім того, був прийнятий цілий ряд нових адміністративних законів, з яких можна виділити найбільш значущі:

- Закон про поширення інформації (the Information Disclosure Law) від 1999 р., закріпив право на поширення інформації, що знаходиться у віданні Уряду. Прийняття Закону про поширення інформації підвищило відповідальність Уряду за свої дії.

- Закон про місцеве самоврядування (the Local Government Law), був прийнятий в 1999 р. Зміни і доповнення, внесені до Закону про місцеве самоврядування, розмежували предмет відання національного уряду та місцевої влади, а також розширили повноваження органів місцевого самоврядування внаслідок децентралізації влади.

- Закон про недоторканність приватного життя (the Privacy Law) був істотно перероблений і вступив у силу в 2003 р. Прийняття Закону про недоторканність приватного життя певною мірою спрямоване на приведення його положень у відповідність до норм законодавства про недоторканність приватного життя Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки, а також покликане забезпечити захист конституційних прав громадян.

- Закон про адміністративні процедури (the Administrative Procedures Law), до якого були внесені доповнення, що регламентують порядок і механізм нормотворчого процесу, вступив у силу в 2005 р. [1].

Відповідно до Закону «Про адміністративні процедури», законодавчою метою якого є забезпечення захисту особистих прав та інтересів сторін за допомогою підвищення рівня законності та прозорості законодавчого процесу, державні структури повинні розширити права громадян у рамках непорушного базового принципу «право бути поінформованим і вислуханим». Крім того, даний Закон закріпив механізм нормотворчості в державних відомствах, заснований на так званому принципі «повідомлення та отримання коментарів». Згідно з цим принципом відомство має спочатку опублікувати повідомлення про пропонування до прийняття підзаконний акт у державному реєстрі і запросити населення направити у відомство свої коментарі щодо пропозиції. Повідомлення відомства повинно містити необхідні деталі і підстави для прийняття подзаконного акту, щоб

дозволити зацікавленим особам дати змістовний і обґрунтований коментар. Після закінчення періоду для направлення коментарів відомство повинне опублікувати остаточну версію підзаконного акту. У вступі до підзаконного акта відомство має врахувати і прокоментувати отримані від громадськості коментарі і оголосити про підстави складання остаточного варіанту підзаконного акта з урахуванням отриманих зауважень та пропозицій. В ході підготовки підзаконного акта відомства повинні помірковано поставитися до зауважень та пропозицій громадськості і не має права ігнорувати жодної точки зору. Відомству слід обов'язково реагувати на всі серйозні негативні коментарі або зміною запропонованої норми, або поясненням, чому це не зроблено [2].

Однак сьогодні бізнес набагато більш незалежний від держави, так само, як і держава від бізнесу. Закон про адміністративні процедури змінив взаємини між бізнесом і державою, посиливши відповідальність держави за перевищення владних повноважень, а Закон про процедуру розгляду адміністративних справ спростив для громадян і бізнесу процедуру оскарження дій державних органів.

Японія спробувала вибудувати таку правову систему, яка була б максимально близька до правових систем країн – учасниць Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Світової організації торгівлі (СОТ), щоб встановити загальну систему правових цінностей, а також вести вільну і засновану на законі торгово-економічну діяльність. Позитивним прикладом такого зближення є прийнятий у Японії Закон про недоторканність приватного життя. Решта законів, описаних вище, також сприяють підвищенню рівня законності та прозорості дій органів державної влади. Видається, що ці реформи допоможуть Японії більш підготовленою вступити в процес глобалізації і забезпечити такі умови для торгівлі, за яких міжнародні та іноземні компанії змогли б вийти на японський ринок, маючи перед собою меншу кількість бар'єрів, ніж в інших країнах. До Закону «Про процедуру розгляду адміністративних справ» (далі – Закон про ПРАД) було внесено низку змін, згідно яким судовий контроль за адміністративними діями держави був посилений.

Невелика кількість позовів, поданих проти держави, можна пояснити якраз низьким відсотком трохи більше 10 % виграних справ за позовами подібного роду. З одного боку, велика кількість справ, у яких держава виступає відповідачем, «втрачається» в судах, у тому числі через недостатню процесуальну правоздатність громадян. З іншого боку, положення ст. 32 Конституції Японії закріплюють право на захист своїх інтересів у суді. У тому випадку, якщо дії держави не піддалися судовому контролю, це порушить принцип верховенства права, а також поставить такі дії держави поза законом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адміністративне право зарубіжних країн: [курс лекцій] / [О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, О. Є. Користін та ін.; за ред. О. В. Кузьменко]. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 528 с.
2. Лісничий В. В Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн: [навч. посіб.] / В. В Лісничий. – [2-ге вид., випр.]. – К. : Професіонал, 2004. – 336 с.
3. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн : [навч. посібн.]. – [2-е вид. перероб. й доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.

4. Реформи і становлення основ японського капіталізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history-house.ru/istorija-vostoka/64/335-reformi-i-stanovlennya-osnov-yaponskogo-kapitalizmu>

Ліпченко Андрій Андрійович
студент 2 курсу факультету екології і права
Житомирського національного агроекологічного університету
науковий керівник: к. і. н., доц. **Прокопенко І. П.**

Адміністративні реформи Китайської Народної Республіки

Після декількох десятиліть порівняно повільного розвитку в Китайській Народній Республіці (КНР) значно прискорилося економічне зростання, і в XXI ст. країна увійшла потужною і впливовою економічною державою. У міру здійснення адміністративних та економічних реформ у Китаї спостерігається інтенсивна законотворчість. Та головним важілем економічних успіхів Китаю стали можливими насамперед завдяки відродженню мотивації до праці мільйонів людей. Розпочавши реформу із села, де мешкало 90 % населення Китаю, китайський лідер Ден Сяопін заручився їх підтримкою. Перенесення ним уваги з ідеології на реформування економіки, підвищення життєвого рівня народу обумовило його концепцію «глобальної реформи», суть якої становив курс на соціалістичну модернізацію і відкритість зовнішньому світові.

Окремі аспекти даного питання вивчали у своїх працях такі вчені: Л. Клейн, один з провідних розробників «шокової терапії»; Д. Сакс, автор польської економічної реформи Л. Бальцерович, провідні американські та англійські китаєзнавці-економісти Б. Наутон, П. Нолан, Е. Уолдер, Т. Роско, ряд відомих вчених-економістів та правників з КНР – Лю Гогуан, Фань Ган, Лінь Іфу.

Китай став реформатором з усіх геополітичних параметрів. З кінця 1979 р. по сьогоднішній день КНР переживає законодавчий бум, який характеризується прийняттям законів, необхідних для прискорення політичного та економічного розвитку країни, проведення демократичних перетворень. Адміністративні реформи в Китаї здійснюються під егідою збереження національних традицій. Специфіка проведення адміністративних реформ полягає в тому, що в Китаї домінує політичне керівництво Комуністичної партії та існує злитість політико-адміністративної системи, на відміну від України, де реформування спирається на принцип відділення адміністративної влади від політичної та адміністративні реформи проводяться в політичному і функціональному плані.

Сучасний етап адміністративних реформ в Китаї почався в 1993 р. на XIV з'їзді КПК, коли відбувся остаточний перехід до ринку – «соціалістичної ринкової економіки». Перехід до ринкової реформи робить необхідним проведення серйозної реформи державного управління.

Метою адміністративної реформи було проголошення ефективності управління та підвищення адміністративного контролю. І. А. Василенко виділяє три основні напрями сучасних адміністративних реформ у Китаї:

- скорочення чисельного складу державного апарату;
- реорганізацію структури Держради;
- кадрову політику.

У зв'язку зі вступом Китаю до СОТ китайський уряд взяв на себе ряд зобов'язань з управління економікою відповідно до норм СОТ, що призвело до необхідності перегляду деяких функцій Уряду та модернізації державного апарату. Була прийнята програма реформи державного апарату, яка націлена на створення «невеликого уряду у великому суспільстві» і дає визначення «сучасної адміністративної системи» як «структури, що здійснює ефективне непряме управління і контроль».

Наступний етап реформування в КНР розпочався в 1998 р. на XV з'їзді КПК. Цзян Цземін у своєму виступі запропонував перетворення комплексних економічних міністерств і відомств на міністерства і відомства, які здійснюють макроекономічне регулювання, зміцнення міністерств і відомств, які здійснюють функції з виконання законів. Дану концепцію змін функцій Уряду як єдиного адміністративного органу було реалізовано.

Наочним підсумком змін функцій Уряду стало скорочення держкомітетів у структурі Держради з 40 до 29; з 29 міністерств 12 були скорочені.

Метою створення національно-територіальної автономії є вирішення національного питання, тобто забезпечення рівноправності і розквіту всіх національностей. За даними 5-го Всекитайського перепису населення, що проводився в 2000 р., загальна чисельність населення КНР – 1 млрд 265830000 осіб (не включаючи чисельність населення Сянгану, Аомєня і Тайваню). У Китаї налічується 56 національностей, серед яких найбільш численною є хань – 1 млрд 159400000 осіб, що складає 91,59 % загальної чисельності населення.

Національно-територіальна автономія в КНР відіграє величезну роль у зміцненні міжнаціональних відносин, заснованих на засадах рівноправності, згуртованості і взаємної допомоги, збереженні єдності держави, прискоренні розвитку територій національної автономії та сприянні прогресу національних меншин.

В основу автономії в КНР покладені як національні, так і територіальні принципи. Адміністративний поділ національно-територіальної автономії має три рівні: автономний район, автономний округ і автономний повіт, які відповідають провінції, округу та повіту в системі звичайних адміністративних одиниць.

Втілення в життя Закону про державних службовців – істотна частина проведеної в КНР адміністративної реформи.

Одним із головних критеріїв успіху або невдачі цієї реформи представляється її вплив на становище з корупцією, яка має в Китаї глибокі історичні корені і всупереч всім покаранням, навіть самим жорстоким, практично виявлялася невразливою. Комуністичне керівництво Китаю успадкувало і продовжило традицію цієї вічної боротьби.

Китайські керівники бачать гарантію збереження політичної і соціальної стабільності в країні в ефективній боротьбі з корупцією. У формуванні політики боротьби з корупцією посилюється роль науки у виробленні теорії та практики антикорупційних заходів, акцентуються системний характер профілактичних заходів, вдосконалюється система відповідальності керівників. 2005 р. відзначений прийняттям двох важливих документів ЦК КПК по боротьбі з корупцією: Програми дій зі створення системи покарання і попередження корупції методами виховання, інституційного будівництва та контролю і Тез заходів по створенню та оздоровленню системи припинення та профілактики корупції.

Однак, незважаючи на всі ці заходи, Китай продовжує залишатися однією з найбільш корумпованих країн світу.

Секрет успіху реформ полягає в комплексі підходів до реформування, основними з яких є такі:

- вироблення власного шляху залежно від конкретних реалій кожної країни. Не варто механічно копіювати чужий досвід. Реформи не можуть бути проведені моментально;

- одночасне здійснення економічної і політичної реформ. Однак темпи політичної реформи порівняно з економічними перетвореннями мають бути значно нижчими;

- приділення основної уваги науці й освіті для того, щоб домогтися прориву в науці і стати світовим науково-технічним лідером;

- збереження національної самобутності, боротьба з корупцією і злочинністю.

Отже, у рамках аналізу, проведеного китайськими політиками адміністративних реформ, можна дійти деяких висновків. На думку ряду авторів, які досліджують державний та політичний устрій КНР, у країні до середини ХХІ ст. (можливо, протягом і більшого періоду) збережеться в дещо модернізованому вигляді партократичний режим. У майбутньому в цій країні КПК продовжить зберігати свій статус єдиної національної партії. Разом із тим, у КНР намітилася тенденція до розділення керівних партійних і адміністративно-управлінських посад на низовому рівні. Не можна виключити, що це початок більш широкого процесу звільнення партії від прямих управлінських функцій.

При монополії на владу однієї партії навряд чи можлива побудова в Китаї класичної правової держави. Однак можливе формування все більш широкої і професійної правової системи і підтримання досить високого рівня законності. Розмір ВВП на душу населення сягне 3000 доларів США. Китайські фахівці вважають, що так само, як ХІХ ст. було століттям Великої Британії, ХХ ст. – США, ХХІ ст. буде століттям Китаю.

Список використаної джерел та літератури:

1. Величко В. Китай: геоекономіка світового лідера / В. Величко, М. Згуровський // Геоекономічні сценарії розвитку. – К. :ВЦ «Академія» 2010. – С. 176-180.
2. Китай: реформи в інтересах народу. Новітня історія реструктуризації державних підприємств КНР. – Н. Новгород. – Вип. 37. – 2004. – С.83 – 86.
3. Збірник проектів реформи господарської системи КНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1298010846801/pravo/ponyattya_printsipi_derzhavnogo_ladu_mehanizm_osnovni_funktsiyi
4. Лінь Іфу, Цай Фан, Лі Чжоу. Китайське диво: стратегія розвитку та економічна реформа / пер. з китайської А. Гальчицький. Ю. Юданов. – М., 2011. – 478 с.
5. Мельник В. Нариси з теорії адміністративних реформ Китаю / В. Мельник. – Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2015. – 525 с.
6. Хайдеггер В. Миколавський Н. // Збірник проектів реформи господарської системи Китаю. – Діловий Китай. Журнал у 2010–2015 рр. – Вип. 634. – М., 2015.

Збірник видано за підтримки народного депутата України
Арешонкова Володимира Юрійовича

«Надзвичайно важливим завданням на сучасному етапі розвитку Української держави є залучення талановитої молоді до науково-дослідної роботи, до вивчення багатих традицій вітчизняного минулого, політики, культури з метою вироблення нових сучасних підходів, які б базувалися на багатовікових наших традиціях для застосування в практичному житті, для досягнення як особистого так і суспільного успіху».

(В. Ю. Арешонков)